E-KİTAP
ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com

Bu E-Kitap www.e-kitaparsivi.com sitesi için hazırlanmıştır. Web sitemizde bir çok başka esere ulaşabilirsiniz.

DEVLET

I-II

Bu kitabın hazırlanmasında DEVLET I ve II'nin MEB Yunan Klasikleri dizisindeki 2. baskıları temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

P L A T O N

DEVLET

I-II

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji

Başkanı Prof. Dr. Georg Rohde'nin yönetiminde,

doktora öğrencileri Azra Erhat, Samim Sinanoğlu ve Suat Sinanoğlu tarafından aslından çevrilmiştir.

Eski Yunanca özel adların yazılışı hakkında not

Yunan eserlerinin çevirisinde tanrı, insan ve ülke adlarını, asıllarındaki gibi yazmayı uygun bulduk; bunun için de bugün Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde kullanılan çevriyazı yöntemini aldık. Yunancanın her harfi, aşağıdaki cetvelde gösterildiği gibi, tek veya çift harfle karşılanmıştır. "Th" ve "kh" gibi çift harfleri kullanmaya gerek vardı; çünkü Yunancanın Q'sını da, T 'ını da "t" ile gösteremezdik, ikisini ayırmak zorunluydu. "X" için de yalnızca "h" harfini alsaydık Yunancada bazan sesli harflerin önüne gelen (') işareti ile karışabilecekti.

"Ph" çift harfine gelince, Yunanca'nın F harfini Avrupalılar öteden beri böyle gösterirler; eski Romalılar da öyle göstermişler; demek ki o harfin söylenişi Romalıların "ƒ" harfinin söylenişine tümüyle uymuyormuş.

Romalılar ve bugünkü Avrupa ülkeleri, Yunanca'nın X harfini de "x" ile gösterirler; ancak "x" harfi bizim alfabemizde yok; bu yüzden "x" yerine "ks" çift harfini kullanmayı daha uygun bulduk.

Yunancada "y" harfi sessiz değil, sesli harftir ve "ü" okunması gerekir. Ancak bu söyleyiş kesin de değil. Bugünkü Yunanlılar onu "i" diye okuyorlar.

Çift sesli harfleri de gene çift olarak gösterdik. Ancak (ou) yerine tek bir "u" koyduk; bu şimdiki uluslararası çevriyazıda da böyledir.

Yunan Alfabesi:

A	A	H	E	N	N	T	T
B	B	Q	Th	X	Ks	Y	Y
G	G	I	İ	O	O	F	Ph

D D K K P P X Kh

E E ? L P R Y Ps

Z Z M M S S W O

DEVLET

I

"DEVLET"İN I. KİTABI HAKKINDA

Çevirisine başladığımız eser, Symposion ve Phaidon'la birlikte Platon'un bütün eserlerinin en yüksek noktasını oluşturur. Platon'un hemen hemen hiçbir gençlik dönemi diyaloğu yoktur ki, herhangi bir yönüyle "Devlet"i hazırlamış olmasın; son diyaloglar arasında hemen hemen hiçbiri yoktur ki kökleri Devlet'te bulunmasın, ya da hiç olmazsa onunla ilgili olmasın. V'inci kitabın sonlarına doğru, yani bütün eserin tam ortasında okunan ana cümle şunu ileri sürmektedir: "Ya hükümdarlar filozof, yahut da filozoflar hükümdar olmalıdırlar; böyle olmazsa, devlet ve insanlık için mutluluk beklenemez. "Bu söz, felsefe tarihinin son derece önemli olaylarından biri olan Sokrates'in ölümüne Platon'un verdiği son yanıttan başka bir şey değildir.

Devlet, elimizde bulunan el yazmalarında 10 kitaba ayrılmıştır. Fakat bu ayırma Platon'un kendisinden değil, İmparator Tiberius zamanında yaşamış olan astrolog ve filozof Trasyllos'tan kalmadır. Platon'un, eseri nasıl böldüğünü bilmiyoruz. Eserin 10 kitaba ayrılmış olması, onun kuruluşuna iyi uymuyor. Yalnızca I'inci ve X'uncu kitaplar, fikir bakımından, bir bütün meydana getirmektedir.

I'inci kitap, örneğin Lakhes ve Lysis gibi, aporetik yani çıkmazlı denen diyaloglara pek benzer. Bu gibi diyalogları ötekilerden ayıran taraf, bunlarda bazı kavramlara, -Lakhes'te cesarete, Lysis'te dostluğa- ait birtakım tanımların arka arkaya gözden geçirilmesi, fakat ele alınan sorunun özünün bununla ortaya çıkarılamamasıdır. Bu diyalogların sonucu olumsuzdur; bir aporia'ya, bir çıkmaza varılır. Bunun gibi, devletin 1'inci kitabında da doğruluğun bazı tanımları arka arkaya ele alınmaktadır. Hepsi için şu anlaşılmaktadır ki, bunlar, doğruluğun özünü tam olarak kavramıyorlar. Böylece 1'inci kitap, doğruluğun özünün ortaya çıkarılamadığı gibi olumsuz bir saptamayla sona ermektedir. Devletin 1'inci kitabıyla çıkmazlı diyaloglar arasındaki bu benzerlik hiç de rasgele değildir. 1'inci kitabın öteki kitaplardan epey zaman önce, yani ona benzer diyaloglar yazıldığı sıralarda tasarlanmış olduğuna şüphe yoktur. Platon'un, bu diyaloğa "Thrasymakhos yahut doğruluk" adını vermiş olması pekâlâ düşünülebilir. Sonraları Platon bu diyaloğu, Devlet'e giriş olarak kullanmıştır.

Hem yalnızca bütününün kuruluşunda değil, sanat bakımından işlenişinde de, çıkmazlı diyaloglarla devletin 1'inci kitabı arasında büyük bir benzerlik vardır. Konuşmanın içinde geçtiği çevre, konuşmada payı olan kişiler büyük bir zarafetle ve göze çarpacak biçimde canlandırılmışlardır.

Platon, doğruluk hakkındaki konuşmayı Pire'ye koyuyor; bunun ne demek olduğunu araştırmalıyız. Bir kere konuşmanın çıkış noktası, doğruluğun tüccarca kavranmasıdır. İşte ticaret limanının havası bu kavrama tümüyle uymaktadır. Ama bununla kalmıyor: Platon'un kendi siyasal gelişmesi için pek önemli olan 404-3 yılları olaylarında, oligarkhlığın (oligarşinin) yerleşmesiyle demokratlığın yeniden kabulünde, bu kent önemli bir rol oynamıştır. Bu bakımdan burası Platon'a doğruluk ve Devlet üzerine yürütülen bir konuşma için ayrıca anlamlı bir yer olarak görünmüş olabilir. Fakat Platon'u buna karar verdiren başka bir neden, özel bir neden olsa gerek. Konuşma, Polemarkhos'un evinde oluyor. Bununla Platon, bu kişiye adeta bir anıt dikmek istemiştir. Çünkü Polemarkhos, bir eğrilik (haksızlık) kurbanı olmuştur: Büyük servetini ellerine geçirmek için, oligarkhlar, yani Otuzlar, onu öldürtmüşlerdir. Böylece, Polemarkhos'un ölümü ile, haksızlık bakımından oligarkhlardan farkı olmayan demokrasinin kurbanı Sokrates'in ölümü arasında bir benzerlik beliriyor. Onun içindir ki Platon, Polemarkhos'u Sokrates'le hep yan yana gösteriyor ve ona, ancak her ikisinin alın yazısı göz önünde tutulunca anlaşılabilen şu sözleri söyletiyor: Ben seninle birlikte savaşmaya hazırım.

Birinci kitaptaki konuşmayı iyice anlamak için, konuşan kişileri gözümüzde canlandırmalıyız. Burada, birbiriyle ilişkiye giren üç grup insan vardır; birinci grubu Sokrates'le iki öğrencisi:Glaukon ve

Adeimantos; ikinci grubu, ihtiyar Kephalos'la oğlu Polemarkhos; üçüncüsünü ise sofist Thrasymakhos'la onun peşinden gelen öğrenciler meydana getirmektedir.

Glaukon'la Adeimantos, Ariston'un oğulları ve Platon'un kardeşleridir. Bunlar, II'nci kitabın başından hemen sonra konuşmanın başlıca kişileri oluyorlar; durmadan Sokrates'in, konuyu daha etraflıca ele almasını istiyor ve kanıtın güçlükleri karşısında kaçamak yollara sapmasına göz yummuyorlar; doğruluğun özünü kesin olarak meydana çıkarmak için Sokrates'in görüşünün tam karşıtını, büyük bir kararlılıkla savunuyorlar. Sokrates'le düşüp kalkma sayesinde diyalektikte elde ettikleri ustalık, onlara, bu görüşü asıl benimseyenlerden daha keskin düşünce ile, fikirlerinde daha büyük tutarlılıkla ilerlemek imkânını veriyor. II'nci kitabın başında Glaukon'la Adeimantos'un konuşmaları, adeta heybetli birer kapıdır; Okuyucu bu kapılardan girince, Sokrates-Platon felsefesinin iç yapısına girmiş oluyor. Acaba Platon haklarında hemen hemen hiçbir şey bilmediğimiz bu iki kardeşine Devlet'te neden bu kadar önemli bir rol vermiştir? Onları, unutulmaktan kurtarmak istemiştir, dendi. Fakat bu iki kişi aracılığıyla kendi öz varlığının başka başka yönlerini gösterdiğini söylemek daha doğru olur. O, kendi adını ileri sürmemek için böyle davranıyor. Şu da belli ki, II'nci kitapla konu, Platon'a özgü bir biçimde ele alınmaktadır; burada artık Platon'un kendisi Sokrates'e sorular soruyor, Sokrates de Platon'un sanısına göre, yaşasaydı nasıl cevap verirse öyle cevaplar veriyor.

İkinci grubu, dediğimiz gibi, Sokrates'ten pek büyük bir saygı gören ihtiyar Kephalos'la oğlu Polemarkhos oluşturuyor. Polemarkhos'un kardeşi ünlü hatip Lysias konuşmada hazır, ama söze karışmıyor. Kephalos, doğuştan Atinalı değil, Siracusalı zengin bir silah tüccarıdır. Perikles onu Atina'ya çağırmıştı: Attika'nın o zamanki yüksek kültürünün çekiciliğine dayanamayan bu adam, daveti kabul etmiş, Pire'ye yerleşmişti. Çocuklarına bıraktığı büyük servet, onların felaketlerine sebep olmuştur: Polemarkhos'a Otuzlar zehir içirmişler, Lysias ise kaçabilmiştir. Platon, Polemarkhos'a 1'inci kitabın başında Kephalos'un varisi olma konusunda şakalar yaptırarak, bu konuya, yanlış anlaşılmayacak kadar açık bir şekilde değinmektedir.

Sokrates'in bu grupla olan bağları dostçadır. Bu gruptakiler filozofça düşünmeyen kimselerdir. Ama felsefeye henüz ihtiyacı olmayan, bilmeden doğru davranan, doğru duyan, hayatın bütün temellerinin sofistler tarafından çürütülmesini henüz yaşamamış olan bir kuşaktandırlar. Onun için bu adamlarla tartışılamıyor. Kephalos, konuşma filozofça olmaya başlar başlamaz kurbanlarına gidiyor. Polemarkhos ise konuşmada bir parça rol alıyor; ama Sokrates'in asıl hasımları ortaya çıkınca çekiliyor. Miras sözcüğü, aynı zamanda Polemarkhos'un, babasının namusunun mirasına da konmuş olmasıyla ilgilidir. Fakat Platon'un açıkça göstermek istediği şudur ki: dünün insanlarının anladığı gibi namuslu olmak, yani neden iyilik ettiğini bilmeden iyilik etmek, artık yetmez; Sokrates'in döneminde gerçek hayattan pay almak isteyen, Glaukon'la Adeimantos gibi filozofça düşünmelidir.

Üçüncü ve sonuncu grubu sofist Tharsymakhos'la öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerden Kleitophon tek bir defa söze karışıyor; Kharmantides baştan sona kadar sessiz duruyor. Khalkedon'lu (şimdiki Kadıköy) Thrasymakhos en önemli sofistlerden biridir. 430'da Atina'ya gelmiş ve 5'inci yüzyıl

sonuna kadar orada çalışmıştır. Bu adamın önemi, retorik sanatı ile bu sanat üzerindeki derslerinden ileri gelmektedir; "period"lu cümleler yazışı ve onları ritimli sonlarla bitirişinin Hellen sanat düzyazını üzerinde büyük etkisi olmuştur. Bu zatın ahlak alanındaki görüşlerini, hemen hemen sadece Platon'dan aktarıldığı kadarıyla biliyoruz. Onun için, Platon'un onun hakkındaki betimlemesinin nesnel olup olmadığını bilmiyoruz. Doğruluğu güçlünün hakkı olarak tanımlayan, doğruluk hakkındaki en ileri görüş, Gorgias'ta Kallikles tarafından savunulmaktadır. Zaten Devlet'te de Thrasymakhos'un kişiliği ve görevi, Kallikles'in Gorgias'taki kişiliğine ve görevine pek benzemektedir. Bununla beraber, her ikisinin savunduğu görüşlerin incelikleri arasında önemli farklar vardır: Böylece, Platon'un, Devlet'in 1'inci kitabında, tarihteki Thrasymakhos'un gerçek görüşlerini bildirmiş olması olasıdır. Şu var ki, bunlarda, Kallikles'in görüşlerinin keskinliği ve bütünlüğü hiç yoktur. Bunlar, Sokrates'in diyalektik sanatı ile ortaya çıkarılması güç olmayan çelişkilerle doludur. Bu durum, kitabın ana fikrine çok iyi uymaktadır; biliyoruz ki, kitapta doğruluk hakkında bilinen görüşlerin birer birer gözden geçirilmesi isteniyor. Bu görüşler arasında sofistlerinki de vardır. Thrasymakhos'un düşünceleri, iç bütünlük bakımından kusurları dolayısıyla bu işe pek elverişlidir. Onun içindir ki Thrasymakhos'la yürütülen tartışma, Kallikles'le olan tartışma kadar ciddi değildir ve hep "şundan bundan konuşma" olarak sürüp gider. Bu alanda sofistler, sonuna kadar mücadeleyi beceremezler; bunu ancak Akademia'da yetişmiş genç filozofların kendileri yapabilir.

Platon, Kephalos'un evindeki konuşmayı belli bir yıla koymuş ve o yılı diyaloğun başında tam olarak bildirmiştir. Bu yıl, Pire'de Tanrıça Bendis şerefine ilk kez büyük bir alayla, atlı ve fenerli bir koşuyla geceleyin kutlanan büyük bayramın yapıldığı yıldır. Bayramın hangi yıl Atina'ya alındığını, ne yazık ki bilmiyoruz. Bununla birlikte, Alkibiades'in zaferleriyle Atina ticaretinin ve Pire Limanı'nın yeni bir gelişme yaşadıkları 410 ve 409 yıllarını düşünebiliriz. Yeni bir bayramın kabulü, umutla dolu bir zamana iyi uyuyor. 408 yılında Olympia oyunlarında kazanan atlet Pulydamas'ın adının geçmesi de bu zamana işarettir.

Devlet'in ne zaman kaleme alındığı kesin olarak söylenemez; zaten Platon'un diyaloglarının yazılma tarihleri için elimizde birtakım çıkarsamalardan başka araç bulunmuyor. Bununla birlikte, eserin 372'de bitmiş olduğunu kabul edebiliriz. O yıl Platon 56 yaşındaydı. Tabii, Devlet gibi bir eser kısa zamanda yazılmış değildir. Platon'un eseri ne zaman tasarladığını, ne zaman işe başladığını da bilmiyoruz. Çalışmaları on yıla, yahut daha uzun bir zamana yayılmıştır diyelim; o zaman, Devlet'teki başka diyaloglarla olan birçok kesişme noktası kolayca anlaşılabilir.

Profesör Dr. GEORG ROHDE

SOKRATES anlatıyor:

Dün Ariston'un oğlu Glaukon'la Pire'ye indim. Niyetim tanrıçaya (1) dua etmek hem de ilk defa kutlanan bayramının nasıl olacağını görmekti. Yerlilerin düzenledikleri alayı pek güzel buldum, ama Thrak'larınki de parlaklıktan yana onlarınkinden aşağı kalmadı. Dualarımızı bitirmiş, alayı seyretmiş, şehre dönüyorduk. O anda Kephalos'un oğlu Polemarkhos eve dönmek üzere yola çıktığımızı uzaktan görmüş, bizi durdurmak için çocuğu önden koşturdu. Çocuk arkamdan elbisemi yakalayarak "Polemarkhos kendisini beklemenizi diliyor" dedi. Döndüm. "Efendin nerede?" diye sordum. "İşte, arkadan size doğru geliyor, lütfen bekleyiniz" dedi.Glaukon da "Peki, bekleriz" dedi.

Biraz sonra Polemarkhos bize yetişti; yanında Glaukon'un kardeşi Adeimantos, Nikias'ın (2) oğlu Nikeratos ve alaydan dönen daha birkaç kişi vardı.

Polemarkhos "Sokrates, yanılmıyorsam, şehre dönmek üzere yola çıktınız" dedi.

"Hayır, hiç yanılmıyorsun" dedim.

"Bizi görüyor musun kaç kişiyiz?" diye sordu.

"Görmez olur muyum?"

"Öyleyse ya bizimle başa çıkarsınız, ya burada kalırsınız" dedi.

"Peki, bunun başka bir yolu daha yok mu? Ya biz sizi ikna eder de, siz bizi serbest bırakırsanız?..." dedim.

"Dinlemesek de, gene ikna edebilir misiniz?" diye sordu.

Glaukon "Edemeyiz" dedi.

"Öyleyse sizi dinlemeyeceğimizi aklınıza koyun!"

Adeimantos da "Akşama tanrıçanın şerefine atlı bir meşale koşusu olacağından da mı haberiniz yok?" diye sordu.

"Atlı mı?" dedim, "Bu da yeni birşey; yani koşucular meşaleleri elden ele geçirerek at üzerinde yarışacak; bunu mu demek istiyorsun?"

Polemarkhos "Evet" dedi, "Bundan başka görülmeye değer gece şenlikleri de olacak. Zaten biz yemekten sonra çıkacak, şenlikleri seyredeceğiz; orada birçok gençle buluşacak, konuşacağız. Haydi vazgeçin de kalın."

Glaukon da "Anlaşılan, kalmak gerekiyor" dedi.

"Öyle istersen, öyle olsun" dedim.

Bunun üzerine Polemarkhos'un evine gittik; Polemarkhos'un kardeşleri Lysias'la Euthydemos'tan başka Kalkhedon'lu Thrasymakhos, Paiania'lı Kharmantides, Aristonymos'un oğlu Kleitophon da oradaydı. Polemarkhos'un babası Kephalos da evdeydi. Onu pek ihtiyarlamış buldum; kendisini görmeyeli çok olmuştu. Sandalye üzerinde bir minderde oturuyordu; az önce avluda kurban kestiği için başında hâlâ bir çelenk vardı. Yanına oturduk; orada çepeçevre sandalyeler diziliydi.

Kephalos beni görür görmez selamladı, "Sokrates, Pire'ye inip bize uğradığın yok" dedi, "Halbuki gelmeliydin; çünkü ben şehre kolayca gidebilseydim, buna gücüm yetseydi, sen buraya gelmesen de olurdu; biz sana gelirdik. Ama şimdi bize daha sık gelmelisin. Belki bende bedenin hazları azaldıkça,

konuşma isteği ve ondan aldığım zevk o ölçüde artıyor: Beni dinle: Sen gene şu gençlerle buluş, ama biz de senin candan dostlarınız, bize de sık sık uğra."

"Doğrusu Kephalos, yaşı çok ilerlemiş insanlarla sohbet etmeyi severim" dedim. "Bence onlar, belki bizim de yürüyeceğimiz bir yolda epeyce ilerlemişlerdir, onun için, onlardan bu yolun nasıl olduğunu öğrenmeliyiz. Acaba çetin ve yorucu mu, yoksa rahat ve düz mü? İşte senden de bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek isterim; çünkü şairlerin 'ihtiyarlığın eşiği (3)' dedikleri bir çağ vardır; senin ömrün de bu noktaya vardı. Bana söyler misin, bu çağ sence ömrün sıkıntılı, güç bir dönemi midir, değil midir, ne dersin?"

"Zeus hakkı için! Ben sana ne düşündüğümü söyleyeyim, Sokrates" dedi. "Bazen biz, aşağı yukarı yaşıt ihtiyarlar, eski ata sözünün (4) doğruluğuna örnek olarak bir araya geliyoruz. Toplandığımız zaman arkadaşlarımızın çoğu ağlaşır durur, gençliğin zevklerini, aşkı, şarabı, cümbüşleri, o çağın buna benzer daha başka hazlarını hatırlar, özlerler. Sanki büyük nimetlerden mahrum kalmışlar, vaktiyle pek iyi yaşadıkları halde, şimdi hiç yaşamıyorlarmış gibi kederlenirler. Kimi, yaşlı olduğu için yakınlarından kötü muamele gördüğüne üzülür, bunca acılara neden olan yaşlılıktan ötürü sızlanıp durur. Ama bana öyle geliyor ki gösterdikleri neden asıl neden değildir, Sokrates; çünkü bütün bunlar yaşlılık yüzünden olsaydı, ben de, ben yaşta olan herkes de, yaşlandığımız için aynı acıları çekerdik. Oysa aynı acıları çekmeyen başka yaşlılar da gördüm. Bir gün şair Sophokles'le beraberdim, biri gelip ona 'Aşkla aran nasıl? Hâlâ kadınlarla ilişkide bulunabiliyor musun?' diye sordu. O da 'Sus, arkadaş! Ondan kurtulduğuma bilsen ne kadar seviniyorum!' dedi, 'Sanki deli ve zalim bir efendiden yakamı sıyırmışım.' Sophokles'in bu sözünü o gün doğru bulduğum gibi, bugün de doğru buluyorum. Gerçekten, yaşlılık bu şeylerde büyük bir rahatlık ve erkinlik verir; çünkü hırslar, istekler gerginliklerini kaybedip gevşeyince, tam Sophokles'in dediği olur. İnsan kendini birçok deli zorbadan kurtarır. Ama bu dertlerin, hiç değilse yakınlardan çekilen dertlerin bir tek nedeni var Sokrates, o da yaşlılık değil, insanların kendi huyudur. Ölçülü, uysal olsalar, yaşlılık da o kadar zorlarına gitmez. Halbuki öyle olmayanlara yaşlılık da gençlik de ağır gelir."

Ben de, Kephalos'un bu sözleri çok hoşuma gittiği için, devam etmesini istiyor, onu kışkırtıyordum "Kephalos, dedim, bence seni dinleyenlerin çoğu bu sözlerini doğru bulmayacak; huyundan dolayı değil, büyük bir servet sahibi olduğun için yaşlılık yükünü kolayca taşıyorsun, diyecekler; çünkü zenginler kendilerine birçok avuntu bulurlarmış."

"Haklısın, dedi, sözlerimi doğru bulmayacaklar. Onlar da haklı, ama sandıkları kadar değil. Bak, Themistokles'in şu sözü ne kadar yerindedir! Themistokles'e hakaret etmek için, 'Şan ve şerefini kendine değil, yurduna borçlusun' diyen Seriphos'luya, o şu cevabı verdi: 'Evet, ben Seriphos'lu olsaydım, ünlü olamazdım; ama sen Atinalı olsaydın, ne olurdun?' (5) İşte bu söz, gerçekten, zengin olmayan, yaşlılığın yüküne de zor dayanan kimselere çok uygundur; çünkü uslu akıllı bir adam, yoksullukla birlikte yaşlılık yükünü pek kolay taşıyamayacağı gibi, uslu akıllı olmayan biri de, zenginleşse bile, gönlünde huzur bulamayacaktır."

Ben de "Kephalos, dedim, şimdiki servetinin çoğu miras yoluyla mı eline geçti, yoksa onu sen kendin mi kazandın?"

"Ne kazandım ki?... dedi. Ben Sokrates, para işlerinde büyük babamla babam arasında bir yerdeyim; çünkü adını taşıdığım büyük babam, tutarı benim bugünkü servetim kadar olan bir mirası birkaç katına çıkarmışken, babam Lysanias servetini şimdi elimde bulunandan da aşağı düşürmüştü. Ben ise kalan mirası şu oğullarıma daha küçülmüş değil, biraz daha büyümüş bıraksam memnun olurum."

"Bak bunu sana niye sormuştum: Sen paraya hiç düşkün görünmüyorsun da ondan" dedim, "Halbuki parayı kendileri kazanmayanlar çoğu zaman böyle olurlar; kazananlara gelince, onlar parayı iki katı severler; çünkü şairler şiirlerini, babalar oğullarını nasıl severlerse, kendi emekleriyle servet edinmiş olan kimseler de paraya kendi eserleri imiş gibi düşkündürler; bir de, herkes gibi işlerine yaradığı için severler parayı. Bu yüzden onlarla bir araya gelmek bile hoşa gitmez; çünkü zenginliği övmekten başka bir şey bilmezler."

"Hakkın var" dedi.

"Öyledir; dedim, ama sen bana bir de şunu söyle: Zengin olmakla elde ettiğin en büyük nimet sence nedir?"

"Bunu söylersem, birçokları inanmayacaktır; sen şunu bil ki Sokrates, öleceğini aklına getiren insanın içine, önceleri hiç aklından geçmeyen şeylerin korkusu, kaygısı girer. Çünkü o zamana kadar 'Bu dünyada kötülük edenler Hades'te cezalarını çekecekler' gibi, Hades'te olup bitenler hakkında söylenen sözlere gülerlerken, zaman gelir, ya bu sözler doğruysa diye onları bir korku alır, ruhlarında azap duyarlar. İnsanlar ya yaşlılığın verdiği dermansızlık yüzünden, yahut kendilerini öteki dünyaya daha yakın gördüklerinden, orada olup bitenler üzerinde daha fazla kafa yorarlar. Böylece içleri kuşku ve korkuyla dolar, artık birine haksızlık edip etmediklerini hesaplar, araştırırlar. Hayatlarını gözden geçirip birçok haksızlık ettiklerini gören kimseler çocuklar gibi sık sık uykudan uyanır, ürker, kötü bir bekleyiş içinde yaşarlar. Halbuki hiçbir zaman haksızlık etmediklerini bilenlerde daima tatlı bir umut, Pindaros'un (6) dediği gibi, 'yaşlılığı besleyen' iyi bir umut vardır. Gerçekten, Sokrates, bu şair ne güzel söylemiş; ömrünün sonuna kadar doğru, dinli bir insan olarak yaşamış olana, 'Gönül hoşlandıran, yaşlılığı besleyen umut yoldaşlık eder. O umut ki, insanların hiç durmadan sağa sola sapan aklının dümenini tutmakta her şeyden önce gelir' der. Ne doğru, ne hayran olunacak bir söz! İşte bunun içindir ki ben servet edinmenin çok önemli bir şey olduğunu iddia ediyorum; ama herhangi bir kimse için değil, ancak uslu akıllı ve dengeli bir insan için. Çünkü, istemeyerek de olsa, hiç kimseyi aldatmamak veya kimseye yalancı çıkmamak, tanrıya kurban, insana para borçlu olup Hades'e korka korka gitmemek... İşte elde bulunan para buna çok yardım eder. Sonra daha başka yararları da vardır.

Ama Sokrates, her şeyi tarttıktan sonra ben şunu diyebilirim ki, aklı başında bir insan için zenginlik en çok bu işe yarar."

"Çok güzel söylüyorsun, Kephalos! dedim; "Ama, şu senin dediğin şeyi, doğruluğu (7-8), nasıl anlatacağız? Sadece, gerçeği söylemek ve bir kimseden alınan bir şeyi geri vermek diye mi? Yoksa böyle davranmak bazan doğru, bazan eğri sayılabilir mi? Örneğin biri, aklı başında bir arkadaşının silahlarını emanet alsa, sonra arkadaşı çıldırıp emanetini geri istese, bu gibi emanetlerin geri verilmemesi gerektiğini, geri verenin de doğru adam olmadığını herkes söyler; bir çılgına gerçeği tam olarak söylemek isteyen de doğru adam değildir."

"Haklısın" dedi.

"Demek oluyor ki doğruluk 'gerçeği söylemek, emaneti geri vermek' le sınırlı değildir" dedim.

Polemarkhos söze atılarak, "Hayır, bununla sınırlıdır Simonides'e (9) inanmak gerekirse, tam bu sınırlara girer, Sokrates!" dedi.

Kephalos da "Evet, evet" dedi. "Ben sözü size bırakıyorum. Şimdi kurbanlarla (10) uğraşmam lazım."

Polemarkhos, "Öyleyse senin varisin benim, değil mi?" diye sordu.

O da gülerek,

"Evet" dedi ve kurbanlarına gitti.

"Madem ki sözün varisi sensin, söyle bakalım" dedim. "Simonides doğruluk üzerine ne diyor da, sen onu haklı buluyorsun?"

"Herkese borç olanı vermek doğrudur, diyor ve bence böyle söylemekle iyi söylemiş oluyor" dedi.

"Evet, Simonides'e inanmamak kolay değil", dedim; "çünkü o tanrı gibi akıllı uslu bir insandır. Ama onun sözlerini belki sen Polemarkhos anlıyabilirsin; ben anlayamıyorum. Demin, biri birine bir şey emanet eder de, öteki artık aklı başında değilken emanetinin geri verilmesini isterse, o şeyi vermeli mi vermemeli mi diye konuşmuştuk; belli ki Simonides bunu kastetmiştir. Bununla birlikte bu emanet bir borçtur, değil mi?"

"Evet."

"Emanetini aklı başında olmayan biri geri isteyecek olursa, o zaman asla vermemeli, değil mi?"

"Evet" dedi.

"O halde, borcun geri verilmesi doğrudur, demekle; anlaşılan Simonides başka bir şey söylemek istiyor."

"Zeus hakkı için! Gerçekten, başka bir şey söylemek istiyor" dedi. "Çünkü onun fikri şudur: Doğruların borcu dostlara iyilik etmektir, kötülük etmek değil?"

"Anlıyorum" dedim. "Alanla veren dostsa, vermekle almak da zararlı olursa, altınını emanet etmiş olana geri veren, borçlu olduğu şeyi geri vermiş olmaz. Sence Simonides'in demek istediği bu değil mi?"

"Tam da bu."

"Peki, düşmana bir şey borçluysak, geri vermeli miyiz?"

"Şüphesiz, ne borçluysak, onu vermeliyiz" dedi. "Düşman düşmana, bence ancak kötülük borçludur; ona düşen de budur."

"Görülüyor ki Simonides doğruluğun ne olduğunu bir bilmece şeklinde şairce söyledi; çünkü besbelli ki o, doğruluk herkese hakkını vermektir demek istiyor; buna da 'borç' diyor" dedim.

"Peki, buna bir diyeceğin var mı?" diye sordu.

"Ey Zeus!" dedim, "biri şöyle sorsaydı: 'Simonides, bir sanat, hekimlik adını almak için, neye neyi borç ve hak olarak vermelidir?' Simonides ne cevap verirdi sanırsın?"

"Şüphesiz, 'bedenlere ilaç ve yiyecek, içecek vermelidir' derdi."

"Bir sanat, aşçılık adını almak için, neye neyi borç ve hak olarak vermelidir?"

"Katıklara tuz, biber vermelidir."

"Peki, öyleyse, kimlere ne veren sanata doğruluk denebilir?"

"Önce dediklerimize uymak gerekirse Sokrates, dosta fayda, düşmana zarar veren sanata."

"O halde Simonides, 'doğruluk dosta iyilik, düşmana kötülük etmektir' demek istiyor değil mi?"

"Öyle sanırım."

"Peki, hastalık sağlık konularında, hastalıklarında dosta iyilik düşmana kötülük etmek en çok kimin elinden gelir?"

"Hekimin."

"Ya deniz yolculuklarında, tehlike başgösterince, dosta iyilik, düşmana kötülük en çok kimin elinden gelir?"

"Dümencinin."

"Doğru adama gelince, onun hangi işte, hangi başarılarda dosta faydası, düşmana zararı dokunabilir?"

"Savaşta, düşmana saldırmak, dosta yardım etmekte, sanırım."

"Peki ama, azizim Polemarkhos, hasta olmayanlara hekim faydasızdır, değil mi?"

"Doğru."

"Deniz yolculuğuna çıkmayanlara da dümenci faydasızdır, değil mi?"

"Evet."

"Savaşmayanlara da doğru adam faydasızdır, değil mi?"

"Hiç de bu fikirde değilim."

"O halde doğruluk barışta da faydalıdır, değil mi?"

"Evet, barışta da faydalıdır."

"Çiftçilik de faydalıdır, değil mi?"

"Evet."

"Ürün elde etmek bakımından, değil mi?"

"Evet."

"Ya ayakkabıcılık, o da faydalıdır, değil mi?"

"Evet."

"Bize ayakkabı sağladığı için mi dersin?"

"Şüphesiz."

"Doğruluğa gelince, sence o, barış zamanında neyin kullanılmasında veya sağlanmasında faydalıdır?"

"Ticaret sözleşmelerinde Sokrates."

"Ticaret sözleşmelerinden ortaklığı mı anlıyorsun, yoksa başka bir şeyi mi?"

"Şüphesiz, ortaklığı."

"Peki, tavla oyununda hangisi daha iyi, daha faydalı ortaktır? Doğru adam mı, yoksa iyi oyuncu mu?"

"İyi oyuncu."

"Ya tuğlaları ve taşları yerine koymakta doğru adam duvarcıdan daha faydalı, daha iyi iş ortağı mıdır dersin?"

"Şüphesiz hayır."

"Kitharacı mızrabı iyi kullanmakta doğru adamdan üstün olduğuna göre, doğru adam bir ortakla yapılan hangi işte kitharacıdan daha iyi bir ortaktır?"

"Para işleri ortaklığında, sanırım."

"Yalnız, Polemarkhos, parayı harcamakta, mesela parayla ortaklaşa bir at almak veya satmak gerektiği zaman, doğru adam iyi bir ortak değildir; o zaman, bence iyi ortak attan anlayandır. Öyle değil mi?"

"Söylediklerimizden bu çıkıyor."

"Bir gemi almak veya satmak gerekirse, en iyi ortak gemi yapıcısı veya dümencisidir, değil mi?"

"Öyle."

"Gümüşün veya altının ortaklaşa işlerde kullanılması gerekirse, bu işlerin hangilerinde doğru adam başkalarından daha faydalı olacaktır?"

"Paranın bir yana konup emniyette bulunması gerektiği zaman Sokrates."

"Yani para hiç kullanılmayınca, işlemeyince demek istiyorsun, öyle mi?"

"Şüphesiz öyle."

"Demek ki doğruluk, paranın bir işe yaramadığı zaman faydalıdır."

"Öyle olacak."

"O halde bir bağ bıçağını saklamak gerekirse, doğruluk hem ortaklığa, hem de bireye faydalıdır, ama bıçağı kullanmak gerekirse bağcılık faydalıdır, değil mi?"

"Söylediklerimizden bu çıkıyor."

"Bir kalkan veya bir lyrayı saklamak, hiç kullanmamak gerektiğinde, doğruluk faydalıdır diyeceksin; ama onları kullanmak gerekirse hoplit sanatı (11) veya müzik faydalıdır, değil mi?"

"Öyle olmak gerek."

"Diğer bütün işlerde de doğruluk bir şey kullanıldığı zaman faydasız, o şey kullanılmadığı zaman faydalıdır, değil mi?"

"Öyle olacak."

"Demek ki dostum, doğruluk, kullanılmayan şeylerde faydalıysa, onun bir değeri olmasa gerek. Şimdi şunu araştıralım: Yumruk döğüşünde veya başka bir döğüşte vurmasını çok iyi bilen, kendini korumasını da çok iyi bilir, değil mi?" (12)

"Şüphesiz."

"Ya hastalıktan korunmasını bilen, onu başkalarına gizlice aşılamasını herkesten iyi bilmez mi?"

"Bilir sanırım."

"Sonra, düşmanın niyetlerini gizlice öğrenen, bütün sırlarını çalan kimse, aynı zamanda ordunun iyi bir koruyucusudur, değil mi?"

"Şüphesiz öyledir."

"O halde bir şeyin usta koruyucusu, bekçisi, aynı zamanda o şeyin usta hırsızıdır."

"Evet."

"Öyleyse, doğru adam, paraya bekçilik etmesini biliyorsa, çalmasını da bilir."

"Ne diyeyim? Söylediklerimizden bu çıkıyor" dedi.

"O halde, sonunda doğru adamın bir hırsız olduğu ortaya çıkıyor. Bunu Homeros'tan öğrenmişe benziyorsun; çünkü o da Odysseus'un ana tarafından dedesi Autolykos'u (13) över, hırsızlıkta, yalan yere yemin etmekte bütün insanlardan üstün olduğunu söyler. Anlaşılıyor ki hem sana, hem Homeros'a, hem Simonides'e göre doğruluk bir tür hırsızlık sanatıdır, tabii dosta faydalı, düşmana zararlı olmak şartıyla... Öyle demek istiyordun, değil mi?"

"Hayır, Zeus hakkı için! Ne dediğimi artık bilmiyorum. Bir bildiğim varsa o da, doğruluğun dosta yaradığı, düşmana zarar verdiğidir."

"Peki, sen kime dost dersin? Sana iyi adam görünenlere mi, yoksa öyle görünmeseler de gerçekten iyi olanlara mı? Bunun gibi, kime düşman dersin?"

"Tabii, insan iyi sandığı adamları sever, kötü sandığı kimselerden nefret eder" dedi.

"Peki, birçok kimseyi iyi olmadıkları halde iyi sanmakla; birçoklarını da aksine, kötü olmadıkları halde kötü bilmekle insanlar yanılmıyorlar mı?"

"Yanılıyorlar."

"Demek ki, onlar iyiyi düşman, kötüyü dost sanıyorlar, değil mi?"

"Evet."

"İş tersine döndü; demek ki şimdi doğruluk kötüye iyilik, iyiye kötülük etmek oluyor."

"Öyle anlaşılıyor."

"Ama iyiler doğrudurlar, haksızlık edemeyecek yaratılıştadırlar, değil mi?"

"Evet"

"Hah! Senin sözlerine göre, doğruluk hiç haksızlık etmeyenlere kötülük etmektir."

"Hiç de değil, Sokrates! Çünkü bu sözler besbelli ki yanlıştır."

"O halde, dedim, doğru olmayanlara zarar vermek, doğru olanlara faydalı olmak doğrudur."

"Bu söz bence deminkinden daha güzel."

"Demek ki, Polemarkhos, birçokları için, insanlar hakkında yanılan herkes için, doğruluk dosta zararlı, düşmana faydalı olmaktır; çünkü birçokları gerçek dostlarını kötü, düşmanlarını ise iyi adam sanırlar. Böylece Simonides'in demin söylediğimiz sözünün tam tersini ileri sürmüş oluyoruz."

"Evet, şüphesiz öyle oluyor" dedi.

"O halde değiştirelim. Anlaşılan, dostu düşmanı iyi anlatamadık."

"Nasıl anlatmıştık, Polemarkhos?"

"Dost, hem iyi görünen, hem iyi olan insandır; iyi görünen ama iyi olmayan insan ise dost görünür, ama dost değildir diyelim. Düşmanı da tıpkı böyle anlatabiliriz."

"Bu sözümüzden iyi adamın dost, kötü adamın düşman olduğu çıkıyor."

"Evet."

"Demek doğruluk üzerine demin söylediklerimize bir şey katmamızı istiyorsun. Önceden 'doğruluk dosta iyilik, düşmana kötülük etmektir' demiştik; şimdi şunu, yani 'dosta, iyiyse iyilik etmek; düşmana, kötüyse kötülük etmek doğrudur' dememizi istiyorsun."

"Bana kalırsa, böyle söylenince, pek güzel söylenmiş olur."

"Peki, herhangi bir insana kötülük etmek doğru adama yakışır mı?"

"Evet, hem kötü, hem düşman olanlara tabii kötülük edilmelidir."

"Ama atlara kötülük edersek, daha iyi mi olurlar, daha kötü mü?"

"Daha kötü"

"Köpeğin iyiliği (14) bakımından mı, yoksa atın iyiliği bakımından mı?"

"Atın iyiliği bakımından daha kötü olurlar."

"O halde, kötülük görürlerse, köpekler atın iyiliği bakımından değil, köpeğin iyiliği bakımından daha kötü olurlar, değil mi"

"Diyecek yok."

"İnsanlara gelince, dostum, aynı şeyi söyleyemez miyiz? Kötülük görürlerse, onlar da insanın iyiliği bakımından daha kötü olurlar."

"Şüphesiz."

"Peki, doğruluk insanın iyiliği değil midir."

"Buna da bir diyecek yok."

"O halde, dostum insanlardan kötülük görenlerin doğruluklarından bir şey kaybetmeleri kaçınılmaz."

"Öyle görünüyor."

"Peki, müzikle uğraşanlar, sanatlarını kullanarak birini müzikten anlayamaz hale getirebilirler mi?"

"Getiremezler."

"Ya biniciler, binicilikte, birini ata binemez kılabilirler mi?"

"Olamaz."

"Peki, doğrulukta doğru insanlar birini doğruluktan ayırabilir mi? Yahut, sözün kısası, herhangi bir iyilikle iyiler birini kötü edebilirler mi?"

"Yoo... edemezler."

"Çünkü bence soğutmak sıcaklığın değil, karşıtının işidir."

"Evet."

"Islatmak kuruluğun değil, karşıtının işidir."

"Şüphesiz."

"Kötülük etmek iyinin değil, karşıtının işidir."

"Öyle."

"Ama doğru adam iyidir, değil mi?"

"Şüphesiz."

"Demek ki, Polemarkhos, dostuna ve başka birine kötülük etmek doğru adamın değil, karşıtının, yani doğru olmayan adamın işidir" dedim.

"Sözlerini her bakımdan doğru buluyorum, Sokrates!" dedi.

"O halde biri, doğruluk herkese verilmesi gerekeni, yani borç olanı vermektir, der de, bundan doğru adamın düşmana kötülük, dosta iyilik borçlu olduğunu anlarsa, bu sözü söyleyen uslu değildir, çünkü gerçeği söylemiş olmaz; nitekim bir kimseye kötülük etmenin hiçbir durumda doğru olmadığını gördük."

"Bu konuda sana hak veriyorum" dedi.

"Demek ki biri Simonides'in, Bias'ın, Pittakos'un (15) veya uslu, mutlu adamlardan birinin böyle bir şey söylediğini iddia ederse, seninle ben yanyana ona karşı savaşırız, değil mi?"

"Ben, kendi hesabıma, seninle birlikte savaşmaya hazırım" dedi.

"Fakat bu söz, yani 'doğruluk dostlara faydalı olmak, düşmanlara kötülük etmektir' diyen söz kimindir, biliyor musun?" dedim.

"Kimin?"

"Bence ya Periandros'un, ya Perdikkas'ın, ya Kserkses'in, ya Thebaili Ismenias'ın (16) ya da kendini çok güçlü sanan zengin adamlardan birinindir."

"Çok doğru" dedi.

"Peki, dedim, madem ki doğruluğun da doğrunun da, bu son dediğimiz olmadığı ortaya çıktı, o halde doğruluk başka ne olabilir?"

Biz daha konuşurken Thrasymakhos (17) birkaç defa atılıp söze karışmak istemiş, yanında oturanlar sözü sonuna kadar dinlemek istedikleri için buna engel olmuşlardı. Benim sözlerimden sonra, biz konuşmamıza ara verince, kendini artık tutamadı, vahşi bir hayvan gibi toparlanıp bizi parçalayacakmış gibi üzerimize saldırdı.

Polemarkhos'la ben korkudan irkildik. O, herkese dönerek "Ey Sokrates!" dedi, "nedir bu sizin deminden beri içine daldığınız boş sözler? Hem birbirinizin karşısına geçip gösterdiğiniz bu saflıklar, bu karşılıklı eğilmeler de ne oluyor? Doğruluğun ne olduğunu gerçekten öğrenmek istiyorsan, yalnızca sormakla kalma; biri bir cevap verirse, alkış toplamak için onun sözünü çürütme. Bilirsin ki sormak, cevap vermekten kolaydır; sen de cevap ver bakalım! Söyle: Doğruluk sence nedir? Bak ama bana, doğruluk yok görevmiş, yok faydaymış, yok işe yarayan şeymiş, yok kazançmış, yok insanın işine gelenmiş falan demeyeceksin. Bir söyleyeceğin varsa, açıkça ve tam söyle; çünkü böyle saçma sözler söylersen, ben kabul etmem."

Bunları duyunca şaşakaldım, yüzüne korka korka baktım; hem sanıyorum ki benim bakışım o bana bakmadan önce üzerine düşmeseydi, dilim tutulacaktı (18). İyi ki sözlerimiz onu çileden çıkarmaya başladığı zaman, ilk olarak ben ona baktım da cevap verebildim. Hafifçe titreyerek, "Thrasymakhos", dedim, "bize kızma; bu meseleyi araştırırken biz ikimiz yanılıyorsak, bil ki istemeyerek yanılıyoruz. Altın arasaydık, araştırmamızda birbirimizin karşısında eğilmeye, böylece onu bulmak fırsatını elden kaçırmaya razı olur muyduk? Aradığımız doğruluk -değeri birçok altın külçesinden yüksek olan doğruluk- olunca, ezilip büzülerek birbirimize böylesine aptalca yol verdiğimizi, doğruluğu elimizden geldiği kadar ortaya çıkarmaya uğraşmadığımızı sanma. Uğraştığımızdan emin ol dostum! uğraşıyoruz,

ama anlaşılan elimizden gelmiyor. Onun için sizin gibi yaman adamların bize darılması değil, acıması çok daha doğru olur."

Bu sözlerim üzerine alaylı bir kahkaha attı, dedi ki: "Aman Herakles! İşte Sokrates'in o her zamanki ironisi! (19) Ama ben bunu biliyordum ve buradakilere önceden söylemiştim ki sen cevap vermek istemeyeceksin, işi ironiye dökeceksin. Bir soru karşısında cevap vermektense her şeyi yapacaksın."

Ben de "Sen çok kurnazsın da ondan, Thrasymakhos!" dedim. "Birine on iki nedir, diye sorsaydın, sorduktan sonra da 'Ama bak, arkadaş, on iki iki kere altıdır, yok üç kere dörttür, yok altı kere ikidir, yok dört kere üçtür demeyeceksin; çünkü böyle boş sözler söylersen, ben kabul etmem' diye ona önceden ihtar etseydin, böyle bir soruya kimsenin cevap veremeyeceğini herhalde bilirdin!Ama ya sana 'Ey Thrasymakhos, ne demek istiyorsun? Önce yasak ettiğin cevaplardan hiçbirini vermeyeyim mi? Ya doğru cevap onlardan biriyse ne yapayım, ey acayip adam? Doğruyu değil de başka bir şeyi mi söyleyeyim? Yoksa ne buyuruyorsun?' diye sorsaydı, sen onun bu sözlerine ne derdin?"

"Bırakalım bunu, bu dediklerinle benimkiler arasında bir benzerlik var mı ki" dedi.

"Niçin olmasın? dedim, ama bir benzerlik olmasa da soruya cevap verecek adam varsa, yasak etsek de etmesek de bildiğini söylemekten çekinecek mi sanırsın?"

"Demek ki sen de böyle yapacaksın", dedi. "Sana yasak ettiğim cevaplardan birini vereceksin, değil mi?"

"Olur a!" dedim, "Düşünüp taşınır, doğru olduğunu görürsem."

"Peki, ya ben doğruluk hakkında bütün bunlardan başka bir cevap, bunlardan üstün bir cevap çıkarırsam, kendine hangi cezayı layık görürsün?" (20)

"Bilmeyene yaraşan cezadan başka bir cezayı değil herhalde!" dedim. "Ona yaraşan ceza da bilen birinden öğrenmektir; işte ben kendime bunu layık görüyorum."

"Ne ömür adamsın!" dedi, "Bil ki öğrenmekten başka bir de para cezası vermelisin."

"Yeter ki param olsun" dedim.

Glaukon "Para var, para var!" dedi, "Haydi Thrasymakhos, iş paradaysa konuş! Hepimiz payımıza düşeni Sokrates'e vereceğiz."

"Tabii, tabii...Siz bunu, Sokrates adetine bağlı kalsın, kendi cevap vermesin, ama biri cevap verince, ortaya atılan sözü eline alsın, çürütsün diye istiyorsunuz."

"A dostum!" dedim,"insan sana nasıl cevap versin? Bir kere bildiği bir şey yoksa, bilmediğini de itiraf ediyorsa; sonra bir fikri varsa, değersiz olmayan bir adam da ona düşündüklerini söylemeyi yasaklıyorsa, nasıl cevap versin? Doğrusu söz sana düşer; çünkü sen bildiğini, söyleyecek sözlerin olduğunu iddia ediyorsun. Haydi buyur! Hatırım için cevap ver! Glaukon'un da, ötekilerin de öğrenmesini çok görme!"

Bu sözlerim üzerine Glaukon ve ötekiler razı olmasını dilediler. Zaten Thrasymakhos'un alkış toplamak için konuşmaya can attığı besbelliydi. Elinde çok güzel bir cevap bulunduğunu düşünüyor; sadece cevapları bana verdirmek için inat eder gibi tavırlar takınıyordu. Sonunda razı oldu ve "İşte Sokrates'in hüneri!" dedi, "kendisi öğretmek istemez, ona buna gider, öğrenir, kimseye minnettarlık göstermez."

"Başkalarından öğrendiğimi söylüyorsun, Thrasymakhos! Haklısın. Ama minnettarlık göstermediğime gelince bunda yanılıyorsun; ben elimden geldiği kadar minnet borcumu ödüyorum. Elimden de sadece övmek gelir.. Param yok ki! Ama bunu candan yaptığımı, birinin iyi konuştuğunu görürsem, onu candan övdüğümü, sen hele bir konuş hemen görürsün; çünkü eminim, iyi konuşacaksın" dedim.

"Dinle öyleyse!" dedi. "İşte benim fikrim: Doğruluk güçlünün işine gelen şeydir, başka bir şey değil. Ee, niçin övmüyorsun! Tabii övmek istemezsin!"

"Ne demek istediğini bir anlayayım da öyle", dedim. "Şimdilik daha anlamadım. Sen, doğruluk güçlünün işine gelen şeydir diyorsun? Peki Thrasymakhos, bunu söylerken acaba ne demek istiyorsun? Örneğin pankration pehlivanı Pulydamas (21) bizden güçlü olduğuna ve sığır eti gücünü korumak için ona yaradığına göre, bu besin onun kadar güçlü olmayan bizler için de hem yararlı, hem de doğrudur; bunu mu demek istiyorsun?"

"Sen insanı iğrendiriyorsun, Sokrates!" dedi. "Sözümü ne kadar yanlış anlamak mümkünse, o kadar yanlış anlıyorsun."

"Hiç de öyle değil, dostum"; dedim. "Yalnız ne demek istediğini daha açık söyle!"

"Sokrates, sen kentlerde tiranlık, demokrasi, aristokrasi gibi değişik hükümet şekilleri olduğunu gerçekten bilmiyor musun?"

"Bilmez olur muyum?"

"Her kentte iktidar, hüküm süren unsurun elindedir; öyle değil mi?"

"Şüphesiz."

"Her hükümet yasalarını kendi işine geldiği gibi yapar: Demokrasi demokratlığa uygun yasalar, tiranlık tiranlığa uygun yasalar koyar, diğerleri de tıpkı böyledir. Bu yasaları koyarak, kendi işlerine gelenin yönetilenler için de doğru olduğunu söylerler; kendi işlerine gelenden ayrılanı da, yasaya, hakka karşı geliyor diye cezalandırırlar. İşte dostum, benim dediğim şudur: Doğruluk her yerde birdir, yani oradaki hükümetin işine gelen şeydir; güç onun elindedir. Doğru dürüst akıl yürütmesini bilen bir adam, bundan şunu çıkarır: Doğru olan hep aynıdır, yani güçlünün işine gelen neyse, odur."

"Ne demek istediğini şimdi anladım. Ama işin gerçekten böyle olup olmadığını öğrenmeye çalışacağım. Demek Thrasymakhos, sen de 'doğruluk işe gelen şeydir' cevabını verdin; halbuki bana böyle bir cevap vermeyi yasaklamıştın; ama doğrusu, sözüne bir de 'güçlünün' sözcüğünü kattın."

"Anlaşılan önemsiz bir sözcük katmışım!" dedi.

"Önemli mi, önemsiz mi bu henüz belli değil; fakat belli olan bir şey varsa, o da söylediğinin gerçeğe uygun olup olmadığını araştırmak gerektiğidir. Madem ki sen doğrunun işe gelen bir şey olduğunu söylüyorsun, ben de bu fikirdeyim; ama sen bir şey daha katıyor, güçlünün işine gelen şeydir, diyorsun. Ben bunu bilmiyorum; onun için araştırmak gerekiyor."

"Araştır" dedi.

"Hepsi olacak", dedim. "Sen yalnız şuna cevap ver: Tabii, yönetenleri dinlemenin de doğru olduğu fikrindesin, değil mi?"

"Evet."

"Peki, acaba kentlerin başında bulunanlar hiç yanılmazlar mı? Yoksa onların da yanıldığı olur mu?"

"Onlar da bazen yanılabilirler" dedi.

"Demek ki, yasa koymaya giriştiler mi, bazılarını doğru, bazılarını yanlış koyabilirler, değil mi?"

"Öyle sanırım?"

"Tabii, doğru yasa koymak kendi işlerine geleni, yanlış yasa koymak da kendi işlerine gelmeyen yasaları koymaktır diyeceksin; değil mi?"

"Öyle."

"Ama nasıl bir yasa koyarlarsa koysunlar, yönetilenler ona uymalıdır, doğru olan budur."

"Kuşku yok."

"Demek ki, sözlerine bakılırsa, doğru olan şey yalnızca güçlünün işine geleni yapmak değil, karşıtını da, yani işine gelmeyeni de yapmaktır."

"Ne? Ne diyorsun sen?"

"Senin söylediklerini sanırım. Ama konuyu daha iyi araştıralım. Söyle, anlaşmamış mıydık? Yönetenlerin yönetilenlere, şunu bunu yapmayı buyururken, bazan kendi gerçek çıkarlarının ne

olduğunda yanıldıkları, fakat yönetilenlerin baştakilerin emrini yerine getirmelerinin doğru olduğu üzerinde anlaşmamış mıydık."

"Anlaşmıştık sanıyorum" dedi.

"Öyleyse şunu da bil ki, yönetenler kendilerine zararlı olan şeyler buyururlarsa, sen de bu buyrukların yerine getirilmesini doğru buluyorsan, demek ki yönetenlerin ve güçlülerin işine gelmeyeni de yapmanın doğru olduğunu kabul etmiş oluyorsun. İşte o zaman bundan şöyle bir sonucun çıkması gerekmez mi? Senin söylediklerinin karşıtını yapmak doğru olmaz mı? Çünkü görüyorsun ki güçsüzlerin zararına olan bir şey emrediliyor."

Polemarkhos "Zeus hakkı için doğru! İş meydanda Sokrates" dedi.

Kleitophon da, "Tabii, sen ona tanıklık edersen" diye söze atıldı.

Polemarkhos "Tanığa neden ihtiyacı olsun?" dedi. "Yönetenlerin bazan kendilerine zararlı olan şeyler buyurduklarını, yönetilenlerinse bu buyrukları yerine getirmelerinin doğru olduğunu Thrasymakhos kendisi kabul etmedi mi?" diye sordu.

"Evet, Polemarkhos, doğrudur; ama Thrasymakhos yalnızca 'yönetenlerin buyruklarının yerine getirilmesi doğrudur' demişti."

"İyi ama, Kleitophon; o, şunu da, yani güçlünün işine gelenin doğru olduğunu da söylemişti. Bu iki sözle, güçlülerin bazan kendileri için zararlı olan şeyleri güçsüzlere, yönetim altında olanlara buyurduklarını da kabul etmişti. Bunları kabul ettiğine göre, güçlünün işine gelmeyen şey de güçlünün işine gelen şey kadar doğrudur."

Kleitophon "İyi ama, Thrasymakhos 'güçlünün işine gelen şey' demekle güçlünün işine gelir sandığı şey demek istiyordu; güçsüzler bunu yapmalıdır, doğruluk da budur, diye iddia etmişti" dedi.

Polemarkhos da "Peki ama, daha önce böyle bir şey söylenmedi" dedi.

"Zararı yok, Polemarkhos! Thrasymakhos bunu böyle söylüyorsa, böyle kabul edelim" dedim.

"Söyle bakalım, Thrasymakhos! Senin demek istediğin bu mudur? Yani doğruluk, güçlünün işine gelsin gelmesin, işine geldiğini sandığı şey midir? Fikrin budur, diyebilir miyiz?"

"Yok, yok! dedi. Ben yanılana, tam yanıldığı anda güçlü der miyim?"

"Doğrusu, yönetenlerin yanılmaz kimseler olmadıklarını, bazan yanıldıklarını kabul ettiğin zaman, ben bunu demek istediğini sanmıştım."

"Sen, Sokrates, insanın sözlerini çarpıtıyorsun. Bak, örneğin sen, hastaları hakkında yanılan bir hekime, yanıldığı için mi hekim dersin? Yahut da hesabında yanılan bir muhasebeciye, yanıldığı zaman, böyle yanıldığı için mi muhasebeci dersin? Bence 'hekim yanıldı, muhasebeci yanıldı, öğretmen yanıldı' birer deyiş tarzıdır. Bence onların hiçbiri, eğer verdiğimiz ada layıksa yanılmaz. Düşüncemi daha tam söylemem gerekirse -sen de zaten tam sözlerden hoşlanıyorsun- şöyle diyeceğim: Sanat sahiplerinin hiçbiri yanılmaz; yanılan, bilgisi yetmeyince yanılır, ama o zaman zaten sanat sahibi değildir. Sonunda hiçbir sanat sahibi, hiçbir bilgin, hiçbir yönetici -yönetici oldukça- yanılmaz; ama âlem 'hekim yanıldı, yönetici yanıldı' diyebilir. İşte şimdi verdiğim cevabı sen böyle anlamalısın; en tam şekliyle düşüncem şudur: Yönetici, yönetici oldukça yanılmaz, yanılmadığı için de kendine en faydalı olanı buyurur; yönetilene de bunu yapmak düşer. Görüyorsun ya, daha baştan söylediğim gibi, doğruluk, güçlünün işine geleni yapmaktır."

"Öyle mi, Thrasymakhos? Sözlerini çevirdiğimi mi düşünüyorsun?" dedim.

"Elbette" dedi.

"Demek ki sen, sorularımı, sana tartışmada bir oyun oynamak için kötü niyetle sordum sanıyorsun, öyle mi?"

"Eminim, öyledir"; dedi, "ama bir şey elde edemeyeceksin; çünkü ne oyununu benden gizleyebiliyorsun, ne de -gizleyemediğin için- beni sözünün gücüyle yenebiliyorsun."

"Ey mutlu Thrasymakhos!" dedim, "ben buna girişmem bile. Ama, böyle bir şey bir daha başımıza gelmesin diye şunu söyle: Hem yönetici, hem güçlü olan insanı ne anlamda anlıyorsun? Herkesin anladığı gibi mi, yoksa tam anlamıyla mı? Tam anlamıyla anlıyorsan, o, demin dediğin gibi, öyle bir adamdır ki, güçlü olduğu için, güçsüzün onun işine geleni yapması doğrudur."

"Tam anlamında, tam anlamıyla bir yönetici demek istiyorum", dedi. "Bunun üzerinde oyna, sözlerimi çevir. Senden aman dilemiyorum; ama bir şey yapamayacaksın?"

"Sen beni o kadar deli mi sanıyorsun? Ben hiç aslanı kırkmaya (22), Thrasymakhos'a oyun oynamaya kalkışır mıyım?"

"Demin kalkıştıydın ya! Ama bunu yine başaramadın!"

"Yeter", dedim, "bu konuyu kapatalım. Şimdi sen söyle bana: O senin daha önce sözünü ettiğin 'tam anlamıyla hekim nedir? Para toplayan biri mi, yoksa hastalara bakan biri mi? Ama gerçekten hekim olan hekimi anlat!"

"Hekim hastalara bakan biridir."

"Ya kaptan nedir? Gerçek anlamda bir kaptan, gemicilerin başı mıdır, yoksa bir gemici midir?"

"Gemicilerin başıdır."

"Demek gemide seyahat ettiği hesaba katılmamalı, ona 'bir gemici' dememeli; çünkü ona, denizde seyrettiğinden değil, sanatından ve gemicilerin başında olduğundan ötürü kaptan denir."

"Doğru."

"Bunların her birinin işine yarayan bir şey yok mudur dersin?"

"Var tabii."

"Hatta sanat da herkesin işine yarayanı arayıp onu sağlamak için doğmuş değil midir?"

"Evet, bunun için doğmuştur."

"Peki, her sanatın, mükemmel olmanın dışında, işine yarayan başka bir şey var mıdır?"

"Bu soruyla ne demek istiyorsun?"

"Şunu: Örneğin bana, 'bedene beden olmak yeter mi, yoksa başka şeye ihtiyacı var mı?' diye sorsan, şöyle bir cevap veririm: 'Herhalde başka şeye ihtiyacı var ki hekimlik sanatı bulunmuş; çünkü beden aciz bir şeydir ve ona yalnızca beden olmak yetmez. İşte bu sanat onun işine gelenleri, yani ona yarayan şeyleri sağlamak için meydana getirilmiştir.' Böyle söylemekle sence doğru mu söylüyorum, yoksa yanlış mı?"

"Doğru" dedi.

"Peki sonra, hekimliğin kendisi de aciz midir? Yahut başka herhangi bir sanatın ayrıca bir güce ihtiyacı olabilir mi? Örneğin göze görme, kulağa işitme gücü gereklidir; bu yüzden de gözün ve kulağın, kendilerine yararlı olanı araştıracak ve sağlayacak bir sanata ihtiyaçları vardır. Peki sanatlarda da öyle midir? Sanatın kendisinde bir eksiklik var mı? Her sanatın kendi işine geleni araştıracak başka bir sanata, bu araştıranın da bir ötekine ihtiyacı var mıdır? Bunun sonu gelmez mi? Yoksa kendine yararlı olanı kendi mi sağlar? Yetersizliğini gidermek için kendine de, başka bir sanata da ihtiyacı yoktur, çünkü sanatta hiçbir yetersizlik, hiçbir kusur yoktur, değil mi? Sanatın da, kendi alanındaki şeyden başka bir şeyin yararına olanı araştırması gerekmez mi? Bir sanat, sağlam oldukça, yani bütün olarak özünü korudukça, kusursuz ve saf değil midir? Sorunu demin konuştuğumuz 'tam anlama' göre araştır da söyle: Böyle midir, yoksa değil midir?" (23)

"Böyledir sanıyorum."

"O halde hekimlik hekimliğin yararına olanı değil, bedenin yararına olanı gözetir" dedim.

"Evet" dedi.

"Binicilik biniciliğin yararına olanı değil, atların yararına olanı gözetir. Bir sanat da, kendi hiçbir ihtiyacı olmadığından, kendinin değil, sanatı olduğu şeyin yararına olanı gözetir."

"Öyle olacak" dedi.

"Fakat, Thrasymakhos, sanatlar, sanatı oldukları alanda egemen ve üstündürler..." dedim.

Bunun üzerine istemeye istemeye "evet" dedi.

"... O halde hiçbir bilgi üstün olanın işine geleni değil, kendi yönetimi altında bulunanın, yani güçsüzün yararına olanı gözetir ve emreder" dedim.

Sonunda dediğime geldi, ama önce karşı gelmek istemişti. Razı olunca, "O halde hiçbir hekim, hekim oldukça, hekimin yararını gözetmez, hastanın yararını gözetir, emreder; değil mi? Nitekim gerçek anlamda hekim olanın, bir tüccar olmayıp bedenlere bakan bir insan olduğunda anlaşmıştık; yoksa anlaşmamış mıydık?" dedim.

"Anlaşmıştık."

"Gerçek kaptan tayfa değil, tayfaların başıdır demiştik, değil mi?"

"Evet."

"O halde böyle bir kaptan, yani yöneten biri, kaptanın yararını değil, tayfanın, yani yönetilenin yararını gözetecek, emredecektir."

Bu fikre güçlükle yanaştı.

"Demek ki, Thrasymakhos, hiçbir kimse, yönetici oldukça hiçbir yönetimde kendi yararını gözetmez. Uğrunda çalıştığı, yönetilen kişilerin yararını gözetir ve emreder. Ve bu adam ne söylerse, ne yaparsa, bu hedefle -yani yönetilenin yararına uygun olanı gözeterek- söyler ve yapar."

Tartışmamız bu noktaya gelince ve herkes doğrunun ne olduğunda da tam ters bir sonuca varıldığını görünce, Thrasymakhos cevap vermek yerine, "Sokrates söyle bana, senin bir sütninen var mı?" diye sordu.

"Bu da ne!" dedim. "Bunları soracağına, cevap vermen daha iyi olmaz mıydı?"

"Olmazdı, çünkü sütninen senin sümüğünü göremiyor, çok ihtiyacın olduğu halde, burnunu silmiyor. Beğendin mi, işte koyunlarla çobanı ayırt edemiyorsun."

"Ne demek istiyorsun?" dedim.

"Şunu demek istiyorum: Sana göre, çobanlarla sığırtmaçlar koyunlarla öküzlerini efendilerinin ve kendilerinin yararı için değil, sadece koyunlarla öküzlerin yararı için besler, onların yararını göz önünde tutarak bakarlar. Tıpkı bunun gibi, sen öyle sanıyorsun ki, kentlerde gerçekten egemen olan yöneticilerin yönetilenler hakkında gece gündüz düşündükleri, sürünün başındaki çobanın düşündüğü gibi, nelerinden yararlanacakları değildir. Sence onlar başka türlü düşünürler. Sen doğru ile doğruluğu, eğri ile eğriliği tanımaktan o kadar uzaksın ki, şunu bilmiyorsun: Doğrulukla doğru gerçekten bir başkası için yararlı olan, yani güçlünün, egemen olanın işine gelen şeydir; itaat edenin, hizmet görenin zararınadır. Eğrilikse tam tersinedir; gerçekten saf ve doğru olanlara hükmeder. Güçlü üstün olduğu için, yönetilenler de güçlünün yararına olanı yaparlar; hizmetleriyle kendi mutluluklarını değil, ancak onun mutluluğunu sağlarlar. Ey Sokrates, saf adam, şuna dikkat etmelisin ki, doğru adam her işte, doğru olmayanın karşısında zararlı çıkar. İnsanların, aralarında yaptıkları anlaşmaları ele alalım: Ortaklar böyle iki insan oldukça, ortaklık dağıldığı zaman, doğrunun doğru olmayandan daha çok kazandığını hiç göremezsin; zarar ettiğini görürsün. Devletle olan işlerinde, vergi vermek gerekirse, ikisinin malı eşit olduğu halde, doğru adam çok, öteki az verir; ama almaya gelince, biri hiç kazanmaz, öteki çok kazanır. Çünkü yönetime gelince, doğru, başka bir zarar görmese de, en azından ihmali yüzünden evi, ailesi kötü bir duruma düşer; doğruluğu, onun devlet malından faydalanmasına engel olur; üstelik doğruluğa aykırı bir iş yapmak istemediği zaman, hısımlarının, akrabalarının nefretini kazanır. Doğru olmayan insan için durum tam tersinedir. Biraz önce de söylediğim gibi, ben eğri insan demekle pek büyük kazançlar elde edebilen kimseyi anlıyorum. İşte sen, doğru olmaktansa doğru olmamanın insanın kendisi için ne kadar kazançlı olduğunu anlamak istiyorsan, böyle bir adamı göz önünde tutmalısın. Bunu öğrenmek için de en kolay yol eğriliğin sonuna kadar gitmektir; o eğrilik ki, yapanı son derecede mutlu, haksızlık görüp eğrilik etmek istemeyeni son derecede sefil eder. Eğriliğin son aşaması tiranlıktır. O, başkalarının mallarını azar azar değil, düzenbazlık ve şiddet

yollarıya birden zapteder; bu malların tanrılara veya insanlara, devlete veya bireye ait olup olmadıklarına bakmaz. Oysa herhangi bir kişi bu türden eğrilikler yaparken yakalanacak olursa, cezasını görür, pek çok da ayıplanır; çünkü çeşitli yolsuzluklarda bulunanlar, tapınak soyan, insan tüccarlığı yapan, duvar delen, soygunculuk, hırsızlık edenler, işledikleri suçlara göre ad alırlar. Ama yurttaşlarının mallarına el sürmekle kalmayıp onları köleliğe de sürükleyenlere bu çirkin adlar verilmez. Yalnızca kendi vatandaşları değil, eğrilik yaptığını bilenlerin hepsi ona mutlu derler; çünkü eğriliği ayıplayanlar eğrilik etmekten değil, ona uğramaktan korktukları için eğriliği ayıplarlar. Böylece, Sokrates, oldukça ileri giden bir eğrilik hür adama doğruluktan daha çok yakışır; böylece daha güçlü, daha efendi olur; ve başlangıçta söylediğim gibi, doğruluk güçlünün işine gelendir, eğrilikse kendine yararlı olan, kendi işine gelendir."

Thrasymakhos bunları söyleyerek, bir yığın sözü bir natır gibi kulaklarımıza bol bol döktükten sonra, çekilip gitmek niyetindeydi; ama orada bulunanlar onu bırakmadılar, kalmaya ve söylediklerinin incelenmesini kabule zorladılar. Ben de çok rica ettim ve "Ulu Thrasymakhos," dedim, ortaya böyle bir sorun attıktan sonra, bu sorunun senin iddia ettiğin gibi mi, yoksa başka türlü mü olduğunu yeterince öğretmeden veya öğrenmeden mi gitmek istiyorsun? Yaşadıkça izlememiz gereken, izlediğimizde bize iyi bir yaşam sağlayacak olanın ne olduğunu anlatmaya girişmekle basit bir iş mi ele aldın sanıyorsun?"

Thrasymakhos "Ben basit mi diyorum?" dedi.

"Öyle dermiş gibi görünüyorsun," dedim. "Ya da bize aldırmıyorsun ve o senin bilirim dediğin şeyleri biz bilmediğimiz için, iyi mi yaşayacağız, kötü mü yaşayacağız, bu seni ilgilendirmiyor. Haydi, dostum, razı ol, bizi de aydınlat! Biz o kadar çoğuz ki, bize edeceğin iyilik senin için hiç de kazançsız bir iş olmayacak. Ben sana kendi fikrimi söyliyeyim: Eğriliğe engel olmayıp onun her istediğini yapmasına izin versek bile, eğriliğin doğruluktan daha kazançlı olduğuna ben akıl erdiremem, inanamam. Bak dostum, biri haksız olsun, gizliden gizliye yahut açıkça ve zorla eğrilik yapabilsin, yine beni eğriliğin doğruluktan daha kazançlı olduğuna inandıramaz. Zaten, belki de yalnız değilim, içimizde böyle düşünen bir başkası da var; onun için, mutlu adam, doğruluğu eğrilikten üstün tutmakla yanlış düşündüğümüzü yeterince ispat et, bizi inandır."

"Peki, seni nasıl inandırayım?" dedi. "Madem ki deminden beri söylediklerime inanmıyorsun, artık ne yapabilirim? Yoksa sözlerimi kafana zorla mı sokayım?"

"Zeus hakkı için! Bunu yapma. Ama her şeyden önce sözlerini değiştirme, değiştireceksen de, bunu açıkça yap ve bizi aldatma. Şimdi, biraz önceki sözler üzerinde duralım: Görüyorsun ki ilkin gerçekten hekim olanı anlattığın halde, Thrasymakhos, sonradan gerçek çoban hakkında verdiğin tanıma bağlı kalmaya gerek görmedin. Çoban olmak sıfatıyla çobanın, koyunlarının iyiliğini düşünen bir çoban gibi

değil de, boğazına düşkün bir adam gibi ziyafette iyi yiyebilmek için, yahut da bir ticaret adamı gibi koyunlarını satabilmek için onları gözettiğini sanıyorsun. Oysa çoban, başında bulunduğu sürüye en büyük iyiliği nasıl sağlayacağını düşünür, başka tasası da yoktur; çünkü çobanlık sanatı, özünden bir şey kaybetmedikçe kendi ihtiyaçlarını kusursuz olacak kadar, yeterince sağlamıştır. Bunun gibi şu nokta üzerinde de anlaşmamız gerektiğini sanıyordum: Her yönetim, yönetim olarak ister devlet yaşamında olsun, ister tek insanın yaşamında olsun, bir başkasının iyiliğini değil, ancak yönettiği ve bakımını üzerine aldığı şeyin iyiliğini gözetir. Sen kentleri yönetenlerin, gerçekten yönetenlerin bu işi seve seve yaptıklarını mı sanıyorsun?"

"Zeus hakkı için! Sanmakla kalmıyorum, eminim."

"Ne söylüyorsun, Thrasymakhos," dedim. "Kimsenin yönetim görevlerini isteyerek üzerine almadığını, aksine, onların bu yönetim görevlerinden kendilerine değil, yönetilenlere bir fayda çıkacağı için ücret istediklerini görmüyor musun? Sen yalnız şuna cevap ver: Biz daima 'her sanatı diğerinden farklı kılan şey, her birinin diğerinden farklı bir başarma gücü olmasıdır' demedik mi? Hem düşündüğüne aykırı cevap verme de biraz ilerleyelim, olmaz mı mutlu Thrasymakhos?"

"Evet, fark budur" dedi.

"Öyleyse, her bir sanatın bize sağladığı yarar aynı değil, başka başkadır. Örneğin hekimlik sağlığımızı korur, kaptanlık denizlerde güvenliğimizi sağlar; ötekiler için de böyle değil midir?"

"Evet."

"Öyleyse ücret alma sanatı (24) da ücret sağlar, değil mi? çünkü onun başarısı bundadır; yoksa sence hekimlikle kaptanlık bir midir? Ya da, demin önerdiğin gibi, biri kaptanlık yapar da, denizlerde sefere çıkmak ona yaradığı için sağlığı yerine gelirse, sen bu yüzden onun sanatına hekimlik demeyi daha doğru mu bulacaksın?"

"Hayır."

"Biri ücret alırken sağlığı düzelirse, gene de ücret alma sanatına hekimlik diyemezsin, sanırım."

"Tabii diyemem."

"Ya sonra? Biri hastaya bakar da ücret alırsa, hekimliğe ücret alma sanatı mı dersin?"

"Hayır."

"Demek her sanat kendine göre ayrı bir yarar sağlar. Bunda anlaştık mı?"

"Öyle olsun" dedi.

"O halde bütün sanat sahiplerinin ortak bir yararı varsa, kuşkusuz bunu ayrıca ortak bir şeyi kullanmakla edinirler."

"Öyle görünüyor."

"İşte biz de diyoruz ki, sanat sahiplerinin ücret alarak yarar sağlamaları, kendilerinin ayrıca ücret sanatıyla uğraşmalarından ileri geliyor."

Bunu güçlükle kabul etti.

"Demek oluyor ki, her sanat sahibi o yararı, yani ücret almayı, kendi sanatından çıkarmaz. Noktası noktasına araştıracak olursak hekimlik sağlık, ücret alma sanatı ise ücret sağlar. Ev kurma sanatı, ev; ücret alma sanatı ise ona eş olarak ücret sağlar; ötekiler de böylece kendi işini görür ve başında bulunduğu şeye yararlı olur. Ama sanat sahibine ayrıca bir ücret verilmeyecek olursa, o sanatından faydalanabilir mi?"

"Sanmam" dedi.

"Ama o parasız iş gördüğü zaman da faydalı olmaz mı?"

"Bence olur."

"Şimdi, Thrasymakhos, şu belli oluyor ki hiçbir sanat, hiçbir yönetim kendine yarayanı sağlamaz. Deminden beri söylediğimiz gibi, güçlünün yararını değil, güçsüz olduğu için, küçüğün yararını gözeterek, yönetilenin yararına olanı sağlar ve buyurur. İşte dostum Thrasymakhos bunun içindir ki ben demin, kimsenin yönetmeyi gönülden istemediğini, başkalarının kötü durumlarını düzeltmek için uğraşmaya razı olmadığını, ücret isteyeceğini ileri sürüyordum. Çünkü sanatıyla başarılar elde etmek isteyen kimse sanatına uygun şekilde davrandıkça, kendine en iyi olanı değil, daima yönetilene en iyi olanı yapar ve buyurur. İşte, bu şekilde yönetmeyi göze alacak olanlara bir ücret verilmelidir: Para veya şeref; yönetimden kaçınırlarsa, ceza."

Glaukon, "Sokrates ne demek istiyorsun," dedi. "Saydığın ücretlerin ikisini tanıyorum, ama bu ceza nedir? Hem nasıl oluyor da onu ücretten sayıyorsun, anlayamadım."

"Sen en iyi insanların ücreti nedir bilmiyorsun," dedim. "En değerli kimseler yöneticiliğe razı oldukları zaman, işte o ücret için yönetirler. Yoksa şerefe, paraya düşkün olmanın ayıp sayıldığını, gerçekten de öyle olduğunu bilmiyor musun?"

"Tabii biliyorum" dedi.

"İşte bu yüzden iyiler, ne para için yönetmeye razı olurlar, ne de şeref için; çünkü yönetmelerine karşılık ücret isteyecek olurlarsa, kendilerine ' ücret kölesi' derler diye korkarlar. Yönetim mevkiinden faydalanarak gizlice para çekecek olurlarsa, 'hırsız' derler diye korkarlar. Şeref için de razı olmazlar; çünkü şerefe düşkün değildirler. Bu yüzden yönetimi üzerlerine almak için karşılarında bir zor, bir ceza bulunması gerekir. Belki bu yüzden, bir insanın yöneticilik işine kendiliğinden, zorlanmayı beklemeden atılması ayıp sayılmıştır. Cezanın en büyüğü de, kendimiz yönetmek istemediğimiz zaman, daha kötü biri tarafından yönetilmemizdir. Bence değerli insanlar yönettikleri zaman, içlerinde bu korkuyla yönetirler. İşte o zaman bir nimete konmak, rahatlarını sağlamak için değil, yönetimi emanet edecek kendilerinden daha iyi veya kendilerine eş kimseler bulamadıklarından ister istemez yönetimi üzerlerine alırlar; çünkü sadece iyi insanlarla dolu bir kent kurulabilseydi, insanlar herhalde şimdiki gibi yönetmek için değil, yönetmemek için uğraşırlardı. Hem o zaman gerçek yöneticinin gerçekte kendi işine geleni değil, yönetilenin işine geleni gözeten bir adam olduğu belli olurdu. Öyle ki, akıllı bir adam başkasına yararlı olmak için zahmete katlanmaktansa, başkasından yarar görmeyi yeğlerdi. Kısaca, Thrasymakhos, 'doğru güçlünün işine gelendir' sözünü hiç de kabul etmem. Fakat bunu bir dahaki sefere de inceleyebiliriz. Hem Thrasymakhos'un az önce söylediği söz bana çok daha önemli görünüyor: Doğru olmayanın hayatı doğrununkinden daha iyiymiş. Sen, Glaukon, iki fikirden hangisini seçiyorsun? Hangisini gerçeğe daha uygun buluyorsun?"

"Ben, doğru kişinin yaşamı daha iyidir, diyorum" dedi.

"Az önce Thrasymakhos'un, doğru olmayan kişinin yaşamında nice nimetler sayıp sıraladığını işittin mi?"

"Evet, işittim, ama inanmıyorum."

"Elimizden gelirse, bir yolunu bulalım da, söylediğinin doğru olmadığına onu inandıralım, ister misin?"

"İstemez olur muyum."

"Şimdi bak," dedim. "Onun sözüne karşılık olarak, doğru olmanın bütün nimetlerini sayıp uzun sözler söylersek, o da bir daha söz alır; biz de gene uzun sözlere girişirsek, o zaman nimetleri saymak ve her birimizin ne kadar saydığını ölçmek gerekecek; hem de karar verecek hakemlere ihtiyacımız olacak. Ama konuyu deminki gibi, birbirimizle uyuşarak araştırırsak, aynı zamanda hem hakem, hem avukat oluruz."

"Doğrudur" dedi.

"Öyleyse bu araştırmaların hangisini beğeniyorsun" diye sordum.

"İkincisini" dedi.

"Haydi öyleyse, Thrasymakhos," dedim. "Baştan başlayalım, sen de cevap ver. Gerçek eğrilik, gerçek doğruluktan daha elverişli midir dersin?"

"Tabii, dedi; sebebini de söyledim."

"Peki, doğrulukla eğrilik konusunda ne dersin? Birine iyilik, ötekine kötülük mü dersin?"

"Elbette."

"Doğruluğa iyilik, eğriliğe kötülük, öyle değil mi?"

"A iki gözüm, öyle olsaydı, eğrilik elverişlidir, doğruluk elverişli değildir der miydim?"

"Peki, öyleyse ne diyorsun?"

"Tam tersini" dedi.

"Doğruluk kötülük müdür?"

"Hayır, ama doğru insana çok saf ve iyi yürekli derim."

"O halde eğri insana kötü yürekli mi dersin?"

"Hayır, işini bilen bir insan derim."

"Sence, Thrasymakhos, doğru olmayanlar uslu ve iyi insan mıdırlar?"

"Evet, tam anlamıyla eğrilik edebilenler; kentleri de, ulusları da altetmeye gücü yetenler uslu ve iyidirler; halbuki sen belki yankesicilerden söz ettiğimi sanıyorsun. Elbette bu gibi işler de gizli kaldıkça yarar sağlar. Ama demin söylediklerimin yanında onlardan söz etmeye değmez" dedi.

"Evet, evet," dedim. "Ne demek istediğini anlamıyor değilim, ama bir şeye şaşıyorum: Eğriliğe iyiliğin, usluluğun; doğruluğa da karşıtlarının yanında yer vermene."

"Şaşsan da şaşmasan da, benim verdiğim yer budur."

"İş çetinleşiyor dostum" dedim. "Buna verilecek cevap artık kolay bulunamaz; çünkü eğriliğin elverişli olduğunu ileri sürmekle beraber başka bazı kimseler gibi sen de onun kötü ve ayıp olduğunu kabul etseydin, söyleyecek söz bulur, diğerlerinin kanısına başvururdum. Ama şimdi madem ki eğriliği iyiliğin, usluluğun sırasına koymaktan bile çekinmedin, besbelli ki onun hem güzel, hem güçlü olduğunu söyleyeceksin ve bizim doğruluğa yüklediğimiz özelliklerin hepsini ona yükleyeceksin."

"Senin de her şey içine doğuyor" dedi.

"Bununla birlikte, asıl düşünceni söylediğine inanabildikçe konuyu sonuna kadar araştırmaktan kaçınmamalı; çünkü görüyorum ki, Thrasymakhos, sen bu anda gerçekten şaka etmiyor, asıl düşünceni söylüyorsun."

"Asıl düşüncem olsun olmasın, sana ne," dedi. "Sen yalnız sözü çürütmeye bak."

"Evet, bana ne, dedim. Ama sen bir de şuna cevap vermeye çalış; doğru adam sence herhangi bir işte doğru adamı aşmak ister mi?"

"İstemez, yoksa şimdi olduğu gibi kibar ve iyi yürekli olmazdı."

"Ya doğru bir işte doğruluğu aşmak ister mi?"

"Onu da istemez" dedi.

"Doğru olmayanı aşmak isteyebilir mi, onu aşmayı doğru bulur mu, yoksa bulmaz mı?"

"Bulur, dedi, ister; ama elinden gelmez."

"Ben bunu sormuyorum ki... dedim. Doğruyu değil, doğru olmayanı aşmak ister mi, onu aşmayı doğru bulur mu diye soruyorum."

"Evet, doğru bulur" dedi.

"Ya doğru olmayan adam, doğruyu ve doğru işte doğruluğu aşmak ister mi?

"Hiç istemez olur mu! O herkesi aşmak ister!"

"Demek ki doğru olmayan, hem doğru olmayan adamı, hem de doğru olmayan işte eğriliği aşacak ve kendisi herkesten fazla şey elde etsin diye uğraşacak, öyle mi?"

"Öyledir" dedi.

"O halde şöyle diyelim," dedim. "Doğru olan kendine benzeyeni değil, benzemeyeni aşmak ister; doğru olmayan ise, hem kendine benzeyeni, hem de benzemeyeni aşmaya çalışır."

"Çok iyi söyledin" dedi.

"Doğru olmayan iyi ve ustadır, doğru olan değildir."

"Bu da iyi" dedi.

"Doğru olmayan iyiye, ustaya benzer; doğru olan benzemez, değil mi?"

"Kuşkusuz, öyle olan kendisi gibi olanlara benzer; öyle olmayan benzemez."

"Güzel; demek her birinin benzediği kimseler ne ise, kendisi de odur. (25)"

"Başka ne olacak" dedi.

"Neyse, Thrasymakhos, sen bazı kimselere müzikten anlar, bazılarına anlamaz der misin?"

"Derim."

"Hangisine usta, hangisine acemi dersin?"

"Tabii, müzikten anlayan ustadır, anlamayan acemidir."

"Biri usta olduğu işlerde iyidir, öteki acemi olduğu işlerde kötüdür, değil mi?"

"Evet."

"Peki, sence dostum, müzikten anlayan adam lyrasının sesini düzeltirken müzikten anlayan başka birini tellerin gerilmesi veya gevşetilmesinde aşmak ister mi? Daha çok şey elde ederim der mi?"

"Hayır, sanmam."

"Ya müzikten anlamayanı aşmak ister mi?"

"Evet, herhalde."

"Peki, hekim hastanın yiyeceğini, içeceğini seçerken hekimi veya hekimliği bir şeyde aşmak ister mi?"

"İstemez."

"Ya hekim olmayanı?"

"Onu aşmak ister."

"Bak bakalım, her bilgi ve her bilgisizlik alanında bir bilgili yaptığında veya söylediğinde başka bir bilgiliyi aşmak ister mi, yoksa aynı işte benzerinin elde ettiğini elde etmekten memnun olur mu?"

"Evet, belki öyle olması gerekiyor."

"Ya bilgisiz adam, bilgiliyi de bilgisizi de aşmak istemez mi?"

"Belki ister."

"Ama bilgili uslu değil midir?"

"Usludur."

"Uslu olan iyi değil midir?"

"İyidir."

"O halde iyi ve uslu olan, kendine benzeri değil, benzemeyeni, karşıt olanı aşmak isteyecek."

"Öyle görünüyor" dedi.

"Ama kötü ve bilgisiz olan, hem benzerini, hem de karşıtını aşmak isteyecek."

"Besbelli" dedi.

"Doğru olmayan adam bizce kendine benzeyeni de, benzemeyeni de aşmak ister, değil mi, Thrasymakhos? Yoksa öyle demedin mi?"

"Öyle söyledim" dedi.

"Ama doğru adam kendine benzeyeni değil, kendine benzemeyeni aşmak isteyecek değil mi?"

"Evet."

"Öyleyse doğru adam usluya, iyiye; eğri adam kötüye, bilgisizliğe benzer."

"Olabilir."

"Peki ama her ikisinin de benzerleri ne ise, kendilerinin de o olduğu sözünde uyuşmuştuk."

"Evet."

"En sonda doğrunun iyi ve uslu, eğrinin bilgisiz ve kötü olduğu meydana çıktı."

Thrasymakhos bütün bunları kabul etti, ama öyle benim şimdi anlattığım gibi kolayca değil; ancak onu sürüklediğim için, güçlükle kabul etti. Koca koca ter damlaları döküyordu; zaten hava da pek sıcaktı. Hem o gün ben, önce hiç görmediğim bir şeyi, Thrasymakhos'un kıpkırmızı kesildiğini gördüm. Biz böylece, doğruluk, iyilik ve usluluktur; eğrilikse kötülük ve bilgisizliktir diye anlaştıktan sonra:

"Peki," dedim, "biz bunu böyle bağlamış olalım; ama eğriliğin güçlü olduğunu söylemiştik, hatırlıyorsun ya, Thrasymakhos?"

"Hatırlıyorum," dedi, "ama şimdi söylediklerin de hoşuma gitmiyor: Bu konuda söyleyeceğim var. Fakat konuşsam, iyi biliyorum ki nutuk atıyor diyeceksin. Onun için, bırak da istediğim gibi konuşayım, ya da sormak istiyorsan, sor: Ben de sana, masal anlatan yaşlı kadınlara cevap verir gibi 'öyle olsun' derim, başımla da, 'evet' 'hayır' diye işaret ederim."

"Yalnız, vereceğin cevap asıl düşüncene aykırı olmasın" dedim.

"Nasıl olsa beni konuşturmuyorsun, hiç olmazsa cevabım hoşuna gitsin. Daha ne istiyorsun?"

"Hiç, hiç," dedim. "Haydi, cevap vereceksen ver; ben de sorayım."

"Sor."

"İşte ben sözü sırasıyla incelememiz için, demin sorduğumu gene soruyorum: Eğriliğin karşısında doğruluk nasıl bir şeydir? Gerçi bir aralık, eğriliğin doğruluktan daha becerikli, daha güçlü olduğu söylenmişti, ama şimdi doğruluğun usluluk ve iyilik olduğunu kabul ediyorsak, şu bellidir ki doğruluk, bilgisizlik olduğunu söylediğimiz eğrilikten daha güçlüdür; bunu herkes bilir. Ama ben, Thrasymakhos, araştırmamı bu sade şekilde değil, şöyle yapmak istiyorum: eğri olan, başka kentleri haksızca esir etmeye kalkışan, esir etmiş olan, hatta birçoğunu boyunduruk altında tutan bir kent yok mudur, ne dersin?"

"Var derim, hem de bunu en iyi, yani eğriliği tam olan kent yapar" dedi.

"Anlıyorum; demin de söylediğim buydu," dedim. "Ama dikkatimi çeken bir şey var: Başka bir kente hâkim olan kent, acaba bu gücünü eğrilikle mi koruyacaktır, yoksa doğrulukla mı korumak zorunda kalacaktır."

"Eğer daha önce senin dediğin gibi, doğruluk usluluksa, doğrulukla," dedi; "yok benim dediğim gibiyse, eğrilikle."

"Başınla 'evet', 'hayır' demekle kalmadığına, güzel güzel cevap verdiğine çok memnun oluyorum, Thrasymakhos."

"Sana yaranmak istiyorum!" dedi.

"'İyi ediyorsun. Ama, haydi biraz daha yaran da söyle: Bir kent, bir ordu, haydutlar, hırsızlar ve doğru olmayan bir hedefe birlikte yürüyen başka neler varsa, bunlar biribirlerine eğrilik edecek olurlarsa, bir iş görebilirler mi, dersin?"

"Hayır" dedi.

"Ya haksızlık etmezlerse, daha iyi çalışmazlar mı?"

"Çalışırlar, tabii."

"Anlaşılan, Thrasymakhos, eğrilik aralarında geçimsizlik, kin ve kavga çıkarıyor; doğruluk ise iyi geçimi, dostluğu sağlıyor; öyle değil mi?"

"Öyle olsun; aramız açılmasın."

"Çok iyi davranıyorsun, dostum. Şunu da bana söyle: eğriliğin işi, bulunduğu herhangi bir yerde kin yaratmaksa; hür insan olsun, köle olsun, onları birbirlerinden nefret ettirmez mi, aralarına geçimsizlik sokmaz mı, onları birlikte çalışamayacak hale getirmez mi?"

"Getirir elbette."

"Ya eğrilik iki kişide olursa? Araları açılmayacak mı, birbirlerinden nefret etmeyecekler mi, doğru insanlara olduğu kadar birbirlerine de düşman kesilmeyecekler mi?"

"Elbette" dedi.

"Peki, yaman dostum, eğrilik bir tek insandaysa, kendi gücünü yok eder mi dersin? Yoksa olduğu gibi kalır mı?"

"Peki, olduğu gibi kalır diyelim" dedi.

"Demek eğriliğin öyle bir gücü olduğu görülüyor ki, nerede bulunursa bulunsun, bir kentte, bir soyda, bir orduda veya başka herhangi bir toplulukta, onun etkisiyle bu topluluk önce iş göremez hale gelir, sonra kendine de, kendine karşıt olan her şeye ve doğruya da düşman kesilir."

"Evet."

"Tek bir kişide de bulunsa, etkisi aynıdır, çünkü bu onun doğasıdır sanırım. Önce etkisi altında kalan insan kendi kendisiyle uyumsuzluğa düştüğünden iş göremez hale gelir. Sonra kendi kendine de, doğru insanlara da düşman olur; değil mi?"

"Öyledir."

"Ama tanrılar doğru değiller midir, dostum?"

"Öyledirler diyelim."

"Demek ki eğri insan tanrıların da düşmanı olur, Thrasymakhos; ama doğru insan onların dostudur."

"Bu sözlerin tadını doya doya çıkar!" dedi. "Çekinme! Nasıl olsa ben karşı gelmeyeceğim: Bu arkadaşların düşmanlığını kazanmak istemiyorum."

"Haydi öyleyse," dedim, "ziyafetin sonlarında da beni memnun et, önceki gibi cevap ver; çünkü doğru insanların daha uslu, daha iyi, iş görmekte daha becerikli olduklarından kuşku duymuyoruz. Eğri insanların ise, birlikte iş görmek hiç ellerinden gelmez. Ama bunlar da bazen, çalışıp çabalayarak, hep birlikte bir iş görebilirler diyoruz, ama bununla pek de doğru bir şey söylemiş olmuyoruz; çünkü onlar büsbütün eğri olsalardı, birbirlerini esirgemezlerdi; onlarda, düşman oldukları kimselere kötülük ederken, aynı zamanda birbirlerine de kötülük etmelerinin önüne geçen, onları hedeflerine eriştiren doğruluk gibi bir şey bulunduğu meydandadır. Onlar eğri işlere atıldıklarında kendilerini eğriliğe yarı kaptırmışlardır; çünkü büsbütün kötü ve aşırı derecede eğri insanlar, iş görmekten de acizdirler - bunun böyle olduğunu görüyorum: Sen demin yanılmışsın- .Doğruların, -bunu sonradan araştırırız demiştik ya- eğrilerden mutlu olup olmadıklarını, daha iyi bir ömür sürüp sürmediklerini araştırmak gerekir. Bu sözlerimiz mutlu olduklarını bence zaten ortaya çıkarmıştır; ama ne de olsa, konuyu daha iyi araştırmalıyız: biz rasgele bir konudan değil, nasıl yaşamak gerektiğinden söz ediyoruz."

"Araştır bakalım."

"Araştırıyorum. Söyle bana; sence atın gördüğü bir iş var mıdır?"

"Var."

"Peki, bir atın veya herhangi bir hayvanın işini, yalnızca onunla görülen veya onunla en iyi görülen bir iş diye kabul edebilir misin?

"Anlamıyorum."

"Haydi, şöyle anlatayım: Gözlerinden başka bir şeyle görebilir misin?"

"Tabii göremem."

"Ya kulaklarından başka bir şeyle işitebilir misin?"

"Olamaz."

"Bu işler onların işidir demek doğru olmaz mı?"

"Şüphesiz doğru olur."

"Güzel; bir üzüm kütüğünü bir kamayla, bir bıçakla ve daha birçok aletle kesebilirsin, değil mi?"

"Keserim."

"Ama kütük her halde en iyi, bu iş için yapılmış bağ bıçağıyla kesilir."

"Öyledir."

"İşte biz, bu iş bağ bıçağının işidir demez miyiz?"

"Elbette deriz."

"Demin 'herhangi bir şeyin işi, yalnızca kendinin başarabileceği veya ötekilerin hepsinden daha iyi başarabileceği iş değil midir?' diye sorduğum soruyu şimdi daha iyi anlamışsındır."

"Evet," dedi, "anladım: bence de her şeyin işi, dediğin gibidir."

"Peki," dedim, "kendine bir iş düşen herhangi bir şeyin bir de iyiliği olduğuna inanmıyor musun? Önce söylediklerimize dönelim: Gözler bir iş görür diyebilir miyiz?"

"Deriz."

"Peki, gözlerin bir de iyiliği yok mudur?"

"O da vardır."

"Ya kulakların da bir işi yok muydu?"

"Vardı."

"Öyleyse onların bir de iyiliği yok mu?"

"İyiliği de var."

"Diğer şeylerin hepsinde de böyle değil mi?"

"Böyle."

"Dur bakalım, ya gözlerde kendilerine has olan iyilik yerine kötülük varsa, onlar işlerini başarabilirler mi?"

"Nasıl olabilir? Anlaşılan sen görmeyi değil, körlüğü demek istiyorsun?"

"Bırak, onların iyiliği ne ise o olsun... Ben daha bunu sormuyorum ki! Ben sana iş gören ne varsa, işini kendine has olan iyilikle iyi, kötülükle kötü mü görür diye soruyorum."

"Şüphesiz söylediğin doğrudur" dedi.

"Kendilerine has olan iyilikten yoksun kulaklar işlerini hiç başarabilirler mi?

"Başaramazlar."

"Başka konularda da aynı şeyi söyleyebilir miyiz?"

"Bence söyleyebiliriz" dedi.

"Haydi öyleyse, şimdi de şunu incele: Ruhun dünyada başka hiçbir şeyin yapamayacağı bir yetisi vardır: ilgilenmek, yönetmek, karar vermek ve buna benzer şeyler.. Bütün bu işleri ruhtan başka bir şeye yüklemeye hakkımız olabilir mi? Bu yetiler ruhtan başka bir şeye hastır diyebilir miyiz?"

"Diyemeyiz."

"Peki, yaşamaya gelince, bu, ruhun bir işidir diyemez miyiz."

"Elbette deriz."

"O halde, Thrasymakhos, ruh kendine has gücünden yoksun olunca işlerini iyi görebilir mi, göremez mi?"

"Göremez."

"Öyleyse, kötü bir ruhun yönetimi de, ilgisi de kötü olur; oysa iyi bir ruh bütün bu işleri iyi yapar."

"Bu kesin."

"Ama doğruluk ruhun iyiliği, eğrilik ruhun kötülüğüdür dememiş miydik?"

"Evet, demiştik."

"O halde doğru ruh ve doğru insan iyi, eğri insan kötü yaşar."

"Sözlerine göre öyle olmalı" dedi.

"Ama, kuşkusuz iyi yaşayan mutlu, bahtlıdır; iyi yaşamayan değildir."

"Tabii."

"O halde doğru adam bahtlı, eğri adam bahtsızdır."

"Öyle olsun."

"Fakat bahtsız olmak uygun değildir, bahtlı olmak uygundur."

"Elbette."

"O halde, mutlu Thrasymakhos, eğrilik hiçbir zaman doğruluktan daha elverişli olamaz."

"Bu sözler, Bendis şenliklerinde sana bir şölen olsun Sokrates" dedi.

"Bu şöleni bana sen verdin Thrasymakhos," dedim. "Çünkü yumuşadın ve öfken yatıştı. Ama bu şölen senin yüzünden değil, benim yüzümden pek de güzel olmadı. Önlerine çıkarılan yemekleri kapayım derken, hiçbirinin tadını alamayan oburlar gibi, ben de galiba asıl araştırdığımızı, yani doğruluğun ne olduğunu öğrenmeden, işi yarıda bırakıp doğruluğun kötülük mü, bilgisizlik mi, yahut da bilgi ve iyilik mi olduğunu araştırmaya kalkıştım. Sonra söz, doğruluk eğrilikten daha yararlıdır fikrine dönünce, öteki fikri bırakmaktan kendimi alamadım. Ve sonunda konuşmamızdan hiçbir şey öğrenemedim; çünkü doğrunun ne olduğunu bilmedikçe, doğruluğun bir iyilik olup olmadığını; kendisinde doğruluk bulunanın bahtsız veya bahtlı olup olmadığını nasıl kestirebilirim!"

II

SOKRATES (anlatmayı sürdürüyor):

Ben bunları söyledikten sonra konuşmaktan kurtulduğumu sanıyordum. Ama bu ancak bir önsözmüş; çünkü Glaukon her şeye her zaman cesaretle atıldığı gibi, bu sefer de Thrasymakhos'un geri çekilmesine razı olmayarak, "Sokrates, senin istediğin nedir?" dedi, "bizi inandırmış gibi görünmek mi, yoksa doğru olmanın eğri olmaktan her bakımdan daha iyi olduğuna inandırmak mı?"

"Elimden gelseydi sizi gerçekten inandırmayı daha çok isterdim" dedim.

"O halde istediğini yapmıyorsun. Söylesene bana; sence, verdiği sonuçlara hiç bakmadan, kendi için sevdiğimiz, elimizde bulunmasını istediğimiz bir 'iyi şey' var mıdır? Örneğin sevinmek gibi, ya da zararsız olan ve sonrası için de sevinçten başka bir şey vermeyen hazlar gibi..."

"Evet, bence böyle bir şey vardır."

"Peki, hem kendi için, hem verdiği sonuçlar için sevdiğimiz şeyler de var mıdır? Örneğin akıllı olmak, görmek, sağlıklı olmak...Bu gibi şeyler, sanırım, her iki bakımdan hoşumuza gider."

"Evet" dedim.

"İdmanı, hastalık tedavisini, hekimliği ve öbür ücretli meslekleri içine alan üçüncü bir 'iyi şey' türü var mıdır dersin? Bunların zahmetli, ama yararlı olduğunu söyleyebiliriz; bunları kendileri için değil de, kazandırdıkları ücret, verdikleri sonuçlar için elde etmek isteriz."

"Evet, bu üçüncü tür de vardır," dedim, "ama nereye varmak istiyorsun?"

"Sen doğruluğu hangisinden sayarsın?"

"Bana kalırsa, en güzelinden; mutlu olmak isteyen kimselerin, hem kendi için, hem verdiği sonuçlar için sevmesi gereken şeylerden sayarım."

"Ama çoğu böyle düşünmez, doğruluğu zahmetli işlerden sayar. Derler ki doğruluğa doğruluk olduğu için değil, -çünkü o zordur, zor olduğu için de ondan kaçınmalıdır- gelir sağladığı için, insanlar arasında ün kazandırdığı için heves etmeli."

"Öyle düşündüklerini biliyorum," dedim. "Zaten öyledir diye Thrasymakhos deminden beri doğruluğu kötüleyip eğriliği övüyor; ama, anlaşılan ben kalın kafalıyım."

"Haydi, öyleyse, beni de bir dinle, belki fikrini değiştirirsin; çünkü bence, Thrasymakhos'u vaktinden önce yılan gibi büyüledin, ama doğrulukla eğrilik hakkında ileri sürülen fikirler beni henüz doyurmadı. Mesleklerin getirilerini, verdikleri sonuçları bir yana bırakalım; her biri nedir, ruhun içinde kendi başına bulunurken her birinin gücü nedir? Senden bunları öğrenmeye can atıyorum. Bir diyeceğin yoksa işe şöyle başlayacağım: Thrasymakhos'un sözünü bir daha ele alıp, ilk olarak doğruluğun herkesçe ne olduğunu, nereden doğduğunu söyleyeceğim; ikinci olarak doğruluğu uygulayan herkesin onu, 'iyi şey'dir diye değil, kaçınılmaz bir şey diye, istemeyerek uyguladığını; üçüncü olarak böyle yapmakla haklı olduklarını söyleyeceğim. Çünkü sonunda eğri adamın hayatı doğrununkinden çok daha iyidir derler. Ben bu fikirde değilim Sokrates, ama ne yoldan gideceğimi şaşırdım. Thrasymakhos'un, ondan başka binlerce kişinin sözlerini duya duya kafam şişti; halbuki kimsenin doğruluktan istediğim gibi söz ettiğini, doğruluk eğrilikten daha iyidir dediğini duymadım. Doğruluğun kendisinin, kendi için övüldüğünü duymak isterim. Bunu senden duyabileceğimi umarım. Bunun için var gücümle eğri adamın hayatını öveceğim; böylece eğriliği ne şekilde kötülemeni, doğruluğu da ne şekilde övmeni istediğimi göreceksin. Ama bak bakalım bu söylediklerim hoşuna gidiyor mu?"

"Elbette gidiyor," dedim, "aklı başında bir adamın sıksık söylemekten, dinlemekten daha çok hoşlandığı başka bir konu var mıdır?"

"Çok iyi söylüyorsun," dedi. "Söylediğim gibi bu konuda en başta anlatacağımı dinle: Doğruluk nedir, nereden doğmuştur?

"Doğallıkla, haksızlık etmek iyi, haksızlığa uğramak kötüdür derler; ama haksızlığa uğramanın kötülüğü haksızlık etmedeki iyilikten çok daha büyüktür. Böylece insanlar birbirlerine haksızlık edip haksızlığa uğrayınca, her ikisinin de tadını alınca, birinden sakınamayan, ötekini beceremeyenler, hem haksızlık etmemek, hem de haksızlık görmemek üzere bir anlaşmaya varmanın uygun olacağını düşünmüşler; yasa koymaya, birbirleriyle anlaşmaya ve yasanın buyurduğuna 'yasaya uygun' ve doğru demeye başlamışlar. Doğruluğun doğuşu, özü işte budur. Doğruluk, en iyi şeyle, yani haksızlık edip ceza görmemekle en kötü şeyin, yani haksızlığa uğrayıp öç alamamanın arasındadır. Bu ikisinin arasında bulunan doğruluk, bir 'iyi şey' gibi sevilmez; haksızlık etmek yasak olduğu için saygı görür. Fakat gerçek bir erkek, haksızlık ederse, haksızlık edilmesin ve haksızlığa uğramasın diye kimseyle anlaşmaz; öyle yapsa, ona deli derler. Demek ki Sokrates, denildiğine göre, doğruluğun doğası budur ve böyledir, doğuşu da anlattığım gibidir."

"Doğruluğu uygulayanların da, haksızlık edemediklerinden istemeye istemeye uyguladıklarını iyice anlayabilmek için, şöyle bir örnek düşünelim: İkisine de, doğru adama da eğri adama da, her istediğini yapma olanağını verelim, sonra da arkalarından gidelim ve hırs onları nereye götürecek bakalım. Kuşkusuz, başkalarından daha çok elde etmek istediği için, doğruyu eğriyle aynı hedefe doğru giderken, suç üstü yakalarız; çünkü doğası gereği her insan, bu hedefi iyi bir şey bilerek ona erişmeye çalışır. Yalnız yasa onu zorla hedefinden ayırır, eşitliğe saygı gösterme yoluna sokar. Onlara, bir zamanlar Lydialının atası Gyges'e (1) nasip olduğu söylenen erki vermek, aşağı yukarı, söylemek istediğim olanağı vermek olur. Bu adam, o zamanki Lydia hükümdarının hizmetinde bir çobanmış; günün birinde şiddetli bir sağnak ve bir yer sarsıntısıyla toprak çatlamış ve hayvanların otladığı yerde bir yarık açılmış; çoban bunu görünce şaşa kalmış, sonra yarığın içine inmiş. Birçok şaşılacak şey arasında; içi oyuk, çok pencereli, tunçtan bir at gözüne çarpmış. Eğilip içeriye bakınca, insan boyundan büyük gözüken bir ölü görmüş; parmağındaki altın yüzükten başka üzerinde değerli bir şey yokmuş. Gyges yüzüğü alıp çıkmış. Çobanlar adet olduğu üzere, ayda bir krala sürüler hakkında bilgi vermek için toplandıkları zaman, Gyges de toplantıya yüzüğü parmağında gelmiş. Öbür çobanlarla otururken, yüzüğün taşını, tesadüfen kendine doğru, avcunun içine çevirmiş. Bunu yapar yapmaz, etrafında oturanlara görünmez olmuş. Çobanlar da ondan, o orada değilmiş gibi söz ediyorlarmış. Gyges şaşa kalmış, yüzüğü bir daha tutup taşını dışarıya çevirmiş; çevirir çevirmez gene gözlere görünür olmuş. İşin farkına varınca, yüzükte böyle bir erk olup olmadığını denemiş. Görmüş ki yüzüğün taşını içeriye çevirince görünmez, dışarıya çevirince görünür oluyor. Bunu anlayınca, hemen krala giden habercilerden biri olmanın çaresini bulmuş. Sarayda kralın karısını baştan çıkarmış, onun yardımıyla kralın üstüne yürüyüp öldürmüş, egemenliği ele geçirmiş. Şimdi bunun gibi iki yüzük olsa da, birini doğru adam, ötekini eğri adam taksa; ihtimal hiçbiri, pazardan her istediğini hiç korkmadan almak, evlere girip gönlünün hoşlandığı kimseyle düşüp kalkmak, keyfine göre kimini öldürmek, kimini hapisten kurtarmak ve insanlar arasında tıpkı bir tanrı gibi dolaşmak elinde olduğu halde, doğruluğa bağlı kalacak, başkalarının malından uzak durup el sürmeyecek kadar çelikten bir istenç gösteremez. Bu işte biri ötekinden farklı davranmaz, ikisi de aynı hedefe doğru gider. Her halde bu örnek bir insanın kendi isteğiyle değil, ancak zorlanarak doğru olduğuna güçlü bir belirti sayılabilir; çünkü, haksızlık edebileceğini düşünen her insanın haksızlık ettiğine bakılırsa, doğruluk doğru kişinin kendisine hiçbir iyi şey sağlamaz. Gerçekten her adam kendisi için eğriliğin doğruluktan çok daha elverişli olduğuna inanır. Bu fikri savunanların iddiasına göre, inanmakta da haklıdır; çünkü biri,

demin sözünü ettiğim olanağı elde eder de, hiç haksızlık etmek istemezse, başkalarının malına dokunmazsa, bunun farkına varanlar ona çok zavallı, çok akılsız bir insan diye bakarlar; ama haksızlık görmekten korktukları için, birbirlerini aldatarak, birbirlerinin yüzüne karşı onu överler. Bu nokta üzerinde söyleyeceğim işte bu kadardır."

"Sözünü ettiğimiz bu iki adamın hayatları hakkında hüküm vermeye gelince, doğrular arasında en doğruyu, eğriler arasında en eğriden ayırıp ikisini karşılaştırırsak, tam bir hüküm verebiliriz; yoksa veremeyiz. Ama bu ayrım nasıl olmalı? Şöyle: Eğrinin eğriliğine, doğrunun doğruluğuna dokunmayalım; birini tam eğri, ötekini tam doğru bir insan olarak alalım, kendi alanına koyalım. Önce eğri adam becerikli sanat sahipleri nasıl davranırsa öyle davransın. Nasıl ki usta bir kaptan veya bir hekim, sanatında yapamayacağı şeyleri yapabileceği şeylerden ayırt edip yapabileceklerini ele alır, ötekileri bırakır -hatta bir işte yanılsa bile, yanlışını düzeltmeye gücü yeter- aynı şekilde eğri adam da, tam eğri bir adam olmak istiyorsa, ustaca haksızlık edip kendini ele vermemeli; ama yakalanırsa, beceriksizin biridir deyip geçmeli; çünkü eğriliğin en yüksek derecesi, doğru olmayıp doğru görünmektir. Tam eğri olana tam gelişmiş bir eğrilik vermeli, hatta o en büyük haksızlıkları işlerken en büyük doğruluğun verdiği üne bürünebilmeli; bir yanlış yaparsa, düzeltmeye gücü yetmeli; işlediği haksızlıklardan bir şey dışarıya sızarsa, herkesi kandıracak kadar güzel söz söylemesini bilmeli; zor kullanmak gerektikçe, cesaretine, gücüne, edindiği dostlara ve servete dayanarak, zor kullanabilmelidir. Eğriyi böyle niteledikten sonra, onun yanına sade ve asil, Aiskhylos'un dediği gibi iyi görünmek değil, iyi olmak isteyen doğru adamı koyalım. O, olduğu gibi görünmemeli, çünkü doğru görünürse, böyle görünmesi ona onur ve kazanç getirir; doğru olmanın aşkına mı, yoksa onur ve kazanç aşkına mı doğrudur belli olmaz. Onda doğruluktan başka bir şey bırakmamalı. O, demin anlattığım insanın tam karşıtı olmalıdır; hiç eğrilik etmediği halde son derecede eğri görünsün ki kötü ününden, bundan doğan sonuçlardan sarsılmamakla doğru olduğu denenmiş ve ispat edilmiş olsun; tuttuğu yoldan ölünceye kadar ayrılmasın, doğru olduğu halde ömrünce eğri görünsün ki böylece ikisi de, biri doğruluğun, öteki eğriliğin son derecesine varmış bulundukları zaman, hangisinin daha bahtlı olduğuna dair bir hüküm verebilelim."

"Aman, aziz Glaukon!" dedim, "bu iki adamı, hakkında hüküm verilecek birer heykel gibi temizleyip önümüze dikmek için ne kadar uğraşıyorsun!"

"Elimden geleni yapıyorum," dedi. "İkisini de böyle temizleyip önümüze dikersek, sanırım ki hayatlarının nasıl olabileceği konusuna geçebiliriz; bu artık güç olmaz. İşte söyleyeyim: Biraz kaba bir dil kullanırsam unutma ki bu sözleri ben değil, doğruluk yerine eğriliği övenler söylüyorlar. Onlar derler ki doğru adam benim anlattığım adamsa; dayak yiyecek, işkence çekecek, zincire vurulacak, gözlerine mil çekilecek, sonunda bütün bu eziyetleri çektikten sonra çarmıha gerilince, doğru olmak değil, doğru görünmek gerektiğini anlayacaktır. Aiskhylos'un sözünü de eğri için kullanmak çok daha yerinde olur; çünkü sahiden diyebilirler ki eğri gerçeğe bağlı kalıp görünüş için yaşamadığından, eğri görünmek değil, eğri olmak ister,

'zihninde değerli düşünceler doğuran derin fikir tarlalarının meyvelerini toplar'. (2)

Öncelikle, doğru görünerek devlet görevlerine atanır, sonra istediği aileden kız alır, kızlarını da seçtiği kocalara verir. Kimi gözüne kestirirse, onunla dost, ortak olur ve bütün bunlardan faydalanır; haksızlık etmekten çekinmediği için kazançlı çıkar; kendi işlerinde ya da devlet işlerinde biriyle kavgaya tutuştu mu, üstün gelir; düşmanlarından fazla kazanır; kazanınca da zengin olur, dostlarına iyilik, düşmanlarına kötülük eder; tanrılara bol bol kurban keser, görkemli adaklar adar. Tanrılara ve istediği insanlara, doğru adamdan çok daha iyi saygı gösterebilir; her halde tanrıların da doğrudan çok onu sevmeleri doğaldır. Böylece Sokrates, tanrıların da, insanların da doğruya verdikleri hayattan daha iyisini eğriye verdiklerini söylerler."

Glaukon'un bu sözleri üzerine ben cevap vermeye hazırlanırken, kardeşi Adeimantos atıldı: "Sokrates, umarım bu sorun hakkındaki tartışmaları yeterli bulup kesmezsin" dedi.

"Neden yeter demiyeyim?" dedim.

"Söylenmesi en çok gereken şey söylenmedi de, ondan."

"Bak, kardeş kardeşe yardım etsin diyen bir söz var; Glaukon'un sözlerinde bir eksik varsa, sen ona yardım et. Ama bana gelince, söyledikleri beni yere sermeye yetti, doğruluğu savunacak halim kalmadı."

"Ne anlamsız söz!" dedi. "Ama bir de şunu dinle: Glaukon'un düşündüğünü sezer gibiyim, ama fikrinin daha iyi anlaşılması için sözlerinin karşıtını da, yani doğruluğu övüp eğriliği kötüleyenlerin fikrini de gözden geçirmemiz gerekiyor. Babalar oğullarına doğru adam olacaksın derler, doğruluk yolunu gösterirler; veliler de hep öyle yaparlar; fakat doğruluğu doğruluktur diye değil, insana ün kazandırdığı için överler, doğru görünüp böylece yüksek mevkiler, evlilikler ve Glaukon'un demin sayıp döktüğü, yani doğruya ününden dolayı nasip olan şeyleri elde etmelerini isterler. Onlar ünlü olmaya daha da önem verirler; çünkü, tanrılar tarafından beğenilmeyi de hesaba katarak, dini bütünlere nasip olan nimetleri saymakla bitiremezler. Bunları insanlara tanrılar bağışlarmış; bizim koca Hesiodos da, Homeros da aynı şeyi söylerler. Biri der ki tanrılar doğru adamlar için 'meşe ağaçlarının tepelerinde palamut, gövdelerinde arı taşımasını, yünlü kuzuların postlarının yüküyle ağırlaşmasını' (3) sağlar ve buna benzer birçok nimetler verirler. Homeros'un (4) dediği de buna yakındır: 'Doğru adamın ünü, tanrılardan korkan, doğruluğu yüksek tutan, kusursuz bir kralınki gibi göklere yükselir; esmer toprak onun için buğday ve arpa yetiştirir, dallar meyvaların ağırlığıyla eğilir, koyunlar sık sık doğurur, deniz balık verir.'

Musaios (5) da, oğlu da, doğru adamlara tanrılar adına bunlardan da gösterişli nimetler bağışlarlar. Onları sözde Hades'e götürürler, dinibütünler için hazırladıkları şölen sofrasında onlara yer verirler, başlarına çelenkler takar, şarap içirirler. Bütün vakitleri böyle geçer: sanki iyiliğin ödülü hep sarhoş olmakmış gibi... Bazıları, tanrılar adına bunlardan da büyük ödüller dağıtırlar. Dinibütün olan ve yeminini tutan insan, arkasında çocuklarının çocuklarını ve soyunu bırakır. Doğruluğu bu gibi ve buna benzer nedenlerden dolayı överler. Dinibütün olmayanlara ve eğrilere gelince, onları Hades'te çamura gömer, kalburla su taşımaya zorlar, daha hayattayken onları şerefsizliğe mahkûm ederler. Glaukon'un, eğri görünen doğru adamlar için saydığı bütün cezaların, eğrilerin başına geleceğini söylerler; başka ceza da bilmezler. İşte doğruluğu böyle överler, eğriliği de böyle kötülerler.

Ayrıca Sokrates, doğruluk ve eğrilik hakkında hem şunun bunun, hem şairlerin ortaya attığı başka bir görüş daha vardır; onun da üzerinde dur. Hepsi, ölçülülükle doğruluğu hep bir ağızdan överler, ama zor olduklarını da söylerler; halbuki ölçüsüzlük, eğrilik, tatlıdır; kolayca elde edilir, yalnızca sanıya ve âdetlere göre çirkin sayılır derler. Eğriliğin çoğu zaman doğruluktan daha yararlı olduğunu söylerler; kötüler, zenginliğe ve başka güçlere sahiplerse, onların mutluluğunu halkın önünde, dostları arasında övmeye, onlara saygı göstermeye hazırdırlar. İyilere gelince, eğer bunlar, aciz ve yoksulsa, ötekilerden daha iyi oldukları kabul edilmekle birlikte, hiçe sayılır, hor görülürler. Ama bütün bu sözlerin en tuhafı, tanrılar ve iyilik hakkında söylenendir. Tanrılar bile çok defa iyilere felaketlerle dolu kötü bir ömür, kötülere ise tam karşıtını bağışlarlarmış. Dilenci rahipler, falcılar zenginlerin kapısına gidip onları; kendilerinin veya atalarının yaptığı bir haksızlık varsa, bu haksızlığı tanrıların armağanı olan bir erk sayesinde, şenliklerde, bayramlarda kurbanlarla, büyülerle affettirebileceklerine inandırırlar. Bir zengin, düşmanına kötülük etmek isterse; rahiplerle falcılar, tanrıları birtakım sözde sihirli yakarmalar ve bez bağlamalarla kendilerine hizmet etmeye kandırdıkları için, küçük bir masrafa karşılık, doğruya da eğriye de aynı şekilde kötülük edebileceklerini söylerler. Bütün bu iddialara şairleri tanık gösterirler. Bunların bir bölümü kötülük etmenin kolay olduğunu şu dizelere dayanarak dile getirir:

'İnsanlar kötülüğe yığınla akın eder, ona kolayca ulaşırlar; yolu düz, yeri yakındır; ama iyiliğin önüne tanrılar alın terini koymuşlardır, (6) ona varan yol uzun ve diktir' derler. Diğerleri ise insanların tanrıları yumuşatabildiklerine Homeros'u tanık gösterirler; çünkü Homeros'a göre:

'Yalvarıp yakarmakla tanrılar bile kandırılır; insanlar bir kabahat, bir günah işlemiş olurlarsa, kurbanlarla, yatıştırıcı adaklarla, şarap armağanlarıyla, kurbanların yağıyla ve yalvararak onların öfkesini giderirler. ' (7) Selene'den, Musa'lardan doğdukları söylenen Musaios'la Orpheus'un bir yığın kitabını (8) gösterirler, din törenlerini onlara göre yaparlar ve yalnızca bireyleri değil, devletleri de, yapılan haksızlıklardan kurtulmanın, temizlenmenin bu yaşamda, hatta öldükten sonra bile mümkün olduğuna kandırırlar. Bunlara doğru yolu gösterme töreni denir. Bu törenler bizi öbür dünyada acılardan kurtarırmış; ihmal edilecek olursa, bizi korkunç cezalar beklermiş.

Dostum Sokrates, iyilik ve kötülük hakkında, insanlarla tanrıların onlara ne değer biçtikleri hakkında neler ve nice şeyler söyleniyor! Bir gencin -doğuştan iyi ve her işittiğinden kendine pay çıkaran ve

elden geldiği kadar iyi bir ömür sürebilmek için nasıl bir yol tutmak, nasıl bir insan olmak gerektiğine kafa yoran bir gencin- ruhuna bu sözlerin nasıl işlediğini bir düşünelim. O herhalde kendine, Pindaros'un şu sorusunu sorar: ' Kendimi güvenceye alarak yaşamak için, yüksek bir kaleye doğruluk yoluyla mı, yoksa dolambaçlı düzenlerle mi tırmanmalıyım?'(9) Söylenen sözlere bakılırsa, doğru olup doğru görünmezsem, hiçbir kazancım olmaz, hatta başıma mutlaka bela gelir, cezalara çarpılırım; oysa doğru görünmesini bilen eğri adama, tanrısal bir yaşam vaat ediliyor. Madem ki, uslu şairlerin bana öğrettiği gibi, görünüş gerçekten üstündür ve mutluluğu elinde tutar (10), o halde, bütün benliğimle ona dönmeliyim. Etrafıma yalancı bir iyilik çemberi ve cephesi kurmalıyım. Fakat, o pek uslu şair Arkhilokhos'un (11) kurnaz, binbir yüzlü tilkisini hep ardımdan götürmeliyim. Ama biri 'kötülük edip de günün birinde yakalanmamak kolay değildir' derse, biz de 'evet ama büyük işler hiçbir zaman kolay başarılamaz' diye cevap veririz. Bununla birlikte, eğer mutlu olmak istersek bu sözlerin izinden yürümeliyiz. Gizli kalabilmek için antlaşır, kendimize ortaklar buluruz. Bize halk önünde, mahkemede konuşmak sanatını, kandırma sanatını öğretenler de vardır; bunlar sayesinde kâh kandırmaya, kâh zora başvururuz, böylece hep üstün gelir, ceza görmeyiz. 'Peki ama, tanrıların gözünden bir şey kaçmaz, onlar zorlanamaz', diyeceksin. Doğru fakat, tanrılar yoksa, yahut da insanların işleriyle uğraşmıyorlarsa, biz niçin onlardan saklanmaya çalışalım? Eğer onlar varsa ve bizimle uğraşıyorlarsa, haklarında ne duymuşsak, ne biliyorsak hepsini efsanelerden, tanrıların soy ağaçlarını anlatan şairlerden biliyoruz. Ama gene o şairler, tanrılar kurbanlarla, yatıştırıcı adaklarla, armağanlarla kandırılır; iradeleri değiştirilir, derler. Bu iddiaların ya her ikisine de inanmalı, ya hiçbirine inanmamalı. İnanmalıysak, haksızlık edip haksızlıklarımızın geliriyle kurban kesmeliyiz; çünkü, doğruysak tanrılardan ceza görmeyiz, ama eğriliğin verdiği bütün kazançlardan da vazgeçmiş oluruz; oysa eğriysek kazançlı çıkarız ve dualarla tanrıların gönlünü edip günahlarımızı, kabahatlerimizi affettirir, cezadan kurtuluruz. Ama, bu dünyada işlediğimiz haksızlıkların cezasını Hades'te ya biz çekeceğiz, ya torunlarımız, diyeceksiniz. O genç de düşünüp diyecek ki 'A dostum, bu işte gene doğru yolu göstermenin ve günahlarımızı bağışlatan tanrıların (12) büyük bir gücü var; bunun böyle olduğuna en büyük kentler inanır, şair ve tanrıların habercisi olarak dünyaya gelen tanrı oğulları da bunu müjdelerler. (13)

Demek hem çokluğun hem de aydın insanların fikrince doğruluğun göz alıcı bir görünüşünü elde ettik mi; yaşadıkça da, öldükten sonra da hem tanrıların, hem insanların yanında istediğimiz işi başarabiliyoruz. Öyleyse en büyük eğriliğin yerine ne diye doğruluğu seçelim? Bütün bu sözlerimden sonra Sokrates, ruh, para, beden veya soyca üstün olan bir adam hiç doğruluğa değer vermek ister mi, doğruluğun övüldüğünü duyduğunda nasıl gülmez! Çünkü biri söylediklerimizin yanlış olduğunu ispat edebiliyorsa ve doğruluğun en iyi şey olduğunu yeterince kavramışsa, çok anlayışlı bir adamdır, eğrilere öfkelenmez; çünkü bilir ki tanrı gibi yaratılmış olduklarından dolayı eğrilikten tiksinen veya bilgiye erdikleri için eğrilikten uzaklaşan insanlardan başka kimse doğru olmak istemez. Böyleleri ancak korkaklık, yaşlılık veya başka herhangi bir acizlik yüzünden eğrilik edemedikleri için eğriliği kötülerler. Bunun böyle olduğu apaçıktır: Bu gibilerden, haksızlık etme olanağını ilk ele geçiren, onu hemen elinden geldiği kadar kullanır. Bütün bu söylediklerimizin bir tek nedeni var; kardeşimle benim başlattığımız tartışma da bundan doğmuştur. Biz, Sokrates; sana şunu demek istedik: 'Ey yaman dostumuz, dünyanın, sözleri bize kadar gelen ilk kahramanlarından bugünün insanlarına kadar, siz hepiniz kendinize doğruluğun övgücüleri diyorsunuz; ama eğriliği kötülerken, doğruluğu överken, yalnızca onların verdiği ün, şeref ve ödülü gözetiyorsunuz. Doğrulukla eğriliğin, insanlar ve tanrılardan gizli iken, insanın ruhunda kendi başınayken ne olduğuna gelince, hiçbiriniz şiirlerinizde de, günlük

konuşmalarınızda da, birinin, ruhu rahat bırakmayan felaketlerin en büyüğü, ötekinin ise ruhun en büyük nimeti olduğunu yeterince göstermediniz. Sizler hepiniz, bunu bize baştan söyleseydiniz, bizi buna genç yaşımızda inandırsaydınız, haksızlık edilmesin diye birbirimize bekçilik etmezdik. Her insan felaketlerin en büyüğüyle aynı çatı altında yaşamaktan korkar, kendi kendisinin bekçisi olurdu!

İşte Sokrates, Thrasymakhos da başkaları da doğrulukla eğrilik hakkında bütün bu sözleri, belki de bundan daha çoğunu söyleyebilirler; ama bence bu sözlerle, doğrulukla eğriliğin özünü kabaca ters yüz etmiş olurlar. Ama, -bunu senden niçin gizleyeyim?- ben senin ağzından karşıtını duymaya can attığım için var gücümle onların tarafını tuttum. Doğruluğun eğrilikten güçlü olduğunu ispat etmekle kalma; doğrulukla eğrilik ruhlara nasıl işlerler de, biri kendiliğinden iyi şey, öteki de kendiliğinden kötü şey olur, bize bunu da göster. Glaukon'u dinle de doğrulukla eğriliğin görünüşlerini bir yana bırak; çünkü her ikisinin de gerçek görünüşünü kaldırıp, yerine yalancısını koymazsan, sen de doğruluğu değil, doğru görünmeyi övüyor, eğri olmayı değil, eğri görünmeyi kötülüyorsun; insanları, haksızlık edip saklanmaya özendiriyorsun deriz. Sen de Thrasymakhos'la aynı fikirde olup doğruluğun başkasının yararına olduğunu, güçlünün işine yarayan bir nimet olduğunu, eğriliğin ise kendine yararlı ve kazançlı olmakla beraber, güçsüze yaramadığını kabul etmiş olursun. Madem ki doğruluğun en büyük nimetlerden -yani hem doğurduğu sonuçlar için, hem (görmek, işitmek, düşünmek, sağlam olmak gibi, görünüşte değil, özden verimli olan başka iyi şeyler gibi) daha çok kendileri için elde edilmeye değer nimetlerden- olduğunu kabul ettin, o halde doğruluğun, kendiliğinden ruha faydalı olduğunu, eğriliğin de zarar verdiğini göster; ödülleri, ünleri bırak başkası övsün; çünkü herkesin doğruluğu böyle övüp eğriliği böyle kötülemesini, yani her birinin sağladığı ün ve ödüllerin değerini veya değersizliğini sayıp dökmesini kabul edebilirim, ama, sen beni buna zorlamadıkça bu sözlerin senin tarafından söylenmesini kabul edemem; çünkü sen bütün ömrünü bunu araştırmakla geçirdin. O halde yalnızca doğruluk eğrilikten güçlüdür deme; tanrılara, insanlara gizli kalsın kalmasın, doğrulukla eğrilik ruhlara nasıl işler de biri kendiliğinden iyi şey, öteki kendiliğinden kötü şey olur, bize bunu göster."

Ben Glaukon'un ve Adeimantos'un yaratılışına eskiden beri hayrandım; ama işte bunu duyunca çok sevindim ve şöyle dedim: "Ey şu adamın(14) çocukları! Glaukon'un dostu(15) Megara şavaşında(16) şeref kazandığınız için sizin hakkınızda 'Ey Ariston'un çocukları, ünlü bir kahramanın tanrısal soyu' demekle, ağıtına hiç de fena başlamamış! Bu övme, dostlarım, tam yerindedir sanırım; eğriliğin doğruluktan iyi olduğunu bu kadar güçlü iddia ettikten sonra, buna inanmıyorsanız, ruhunuzda gerçekten de tanrısal bir şey vardır. Öyle sanıyorum ki buna gerçekten inanmış değilsiniz; ben, sözlerinizden değil davranışlarınızdan bu sonucu çıkarıyorum; çünkü yalnız sözlerinize baksaydım, sizden şüphe ederdim. Ama size ne kadar güveniyorsam, hangi yoldan gideceğimde de bir o kadar ikircikliyim. Bir yandan doğruluğa nasıl yardım edeceğimi bilmiyorum, çünkü elimden gelmeyeceğini sanıyorum; bak neden: Thrasymakhos'a söylediğim sözlerle, doğruluğun eğrilikten daha iyi olduğunu ispat ettiğimi sanmıştım; halbuki siz kabul etmediniz. Öte yandan, onun yardımına koşmamak da olmaz; çünkü, doğruluk benim önümde kötülenir de ben nefes aldığım halde, sesim çıktığı halde, onun için bir şey yapmaz, yardımına koşmazsam, korkarım ki günah işlemiş olurum. Öyleyse, en iyisi elimden geldiği kadar doğruluğu tutmaktır".

Bunun üzerine Glaukon'la ötekiler, benim her çareye başvurarak doğruluğun yardımına koşmamı, araştırmaktan vazgeçmememi dilediler. Eğrilikle doğruluğun ne olduğuna, her ikisinin ne gibi faydalar verdiğine gelince, gerçeğin hangi tarafta olduğunu araştırmamı istediler. Ben de fikrimi söyledim: "Girişti̇ği̇miz iş bence basit değildir, keskin bir göz ister," dedim. "Madem ki bizde bu güç yok, araştırmayı şu yoldan yürütmeyi doğru buluyorum: Gözü pek keskin olmayan kimselere uzaktan küçük küçük harfler okutulmak istenseydi, sonra bunlardan biri aynı harflerin başka bir yerde de daha büyük olarak, daha büyük alanda bulunduğunun farkına varsaydı, onun önceden büyükleri okuması, sonra da küçük harflere bakarak aynı olup olmadıklarını kestirebilmesi, sanırım, büyük bir şans olurdu".

Adeimantos "Bu pek güzel bir şey olurdu," dedi. "Ama Sokrates, doğruluğun araştırılmasıyla bunun arasında nasıl bir benzerlik görüyorsun?"

"Ben sana söyleyeyim" dedim. "Doğruluk hem tek tek bireylerde, hem de bütün bir devlette bulunabilir deriz, değil mi?"

"Evet, deriz" dedi.

"Peki, devlet bireyden daha büyük değil midir?"

"Daha büyüktür."

"İşte, büyük alanda, daha büyük ve sezilmesi daha kolay olan bir doğruluk vardır. Bunun için, isterseniz önce doğruluğun devletlerde nasıl bir şey olduğunu araştıralım. Sonra da, büyüğün küçükle olan benzerliğini küçükte araştırarak, böylece inceleyelim".(17)

"Güzel bir öneri" dedi.

"Öyleyse doğuş halinde bir devlet tasarlayalım. Orada doğruluğu da eğriliği de doğarken görmez miyiz?"

"Belki" dedi.

"Böyle olunca, aradığımız şeyi daha kolay görebileceğimizi ummaz mıyız?"

"Elbette..."

"O halde bu işi sonuna kadar götürmeye kalkışalım mı acaba, ne dersiniz? Çünkü bence bu, küçük bir iş değildir. Bir düşünün bakalım".

Adeimantos "Biz düşündük" dedi, "sen dediğin gibi yap".

"Peki. Bence bir devlet; insan, tek başına kendine yetmediği, birçok şeye ihtiyaç duyduğu anda doğar. Yoksa devlet kurmanın başka bir başlangıcı var mıdır? Ne dersin?"

"Bence yoktur" dedi.

"O halde, kimi şu, kimi bu ihtiyacı karşılasın diye insanlar birbirini yardıma çağırırlar; birçok ihtiyaçları olduğu için, birçok eşiti ve yardımcıyı bir mekânda toplarlar. Bu topluluğa da kent, devlet adını veririz, değil mi?"

"Çok doğru".

"Biri, birine bir şey veriyorsa, birinden bir şey alıyorsa; bunu, kendisi için yararlı olduğunu düşünerek yapmıyor mu?"

"Kuşkusuz".

"Haydi öyleyse bir kentin nasıl kurulduğunu gözümüzün önüne getirelim. Tabii bu kent ihtiyaçlarımızdan doğacaktır".

"Elbette".

"Ama ihtiyaçlarımızın başta geleni ve en büyüğü yiyeceğimizi, içeceğimizi sağlayabilmektir; var olmamız ve yaşamamız buna bağlıdır".

"Çok doğru".

"İkincisi, oturacak yer; üçüncüsü de giyecek ve bu gibi şeyler sağlayabilmektir".

"Öyle".

"Dur bakalım," dedim. "Bu kent bütün bu ihtiyaçları nasıl karşılayacak? Biri çiftçi, biri duvarcı, bir diğeri dokumacı olacak, değil mi? Yoksa bunların yanına bir de ayakkabıcı veya bedenimizin ihtiyaçları için başka biri de katılmalı mı?"

"Elbette".

"Bir kent hiç değilse dört veya beş kişiden ibaret olmalıdır".

"Besbelli".

"Devam edelim. Bunların her biri kendi sanatını herkesin hizmetine koymalı mıdır? Örneğin çiftçi tek başına dört kişi için mi yiyecek sağlamalı ve yiyecek sağlamak için dört katı zaman ve güç harcayarak ötekilerin de faydalanması için çalışmalı mıdır? Yoksa onları düşünmeksizin, yalnızca kendisi için zamanın dörtte birinde bu yiyeceklerin dörtte birini mi elde etmeli ve geri kalan dörtte üçün birini kendine bir ev, öbürünü bir elbise, üçüncüsünü ayakkabı için mi harcamalıdır? Ötekilerin faydalanması için çalışarak başına iş açmayıp kendisi kendi başına kendi işlerini mi görmelidir?"

Adeimantos "Sokrates, dedi, belki ilk gösterdiğin yol daha kolaydır".

"Zeus hakkı için! Şaşılacak bir şey değil," dedim. "Senin cevabın beni de düşündürüyor: Her halde biz birbirimize benzer yaratılmış değiliz, aramızda yaratılış farkı vardır. Kimimiz şu, kimimiz bu iş için yaratılmışızdır; öyle değil mi?"(18)

"Öyle".

"Ne dersin? Bir kimse tek başına birçok sanatla uğraşarak mı daha iyi iş görür, yoksa tek başına bir sanatla mı?"

"Bir sanatla uğraşarak" dedi.

"Ama aldanmıyorsam şu da bellidir ki, bir işte fırsat kaçırılırsa, o iş bozulur".

"Belli".

"Öyle sanıyorum ki iş, işçinin boş vaktini bekleyecek değildir. İşçi, bu işi ana görev bilerek arkasını bırakmamalıdır".

"Evet, öyle olmalıdır".

"Böylece, bir adam başka işlerle uğraşmaksızın doğasına uygun olan işi zamanında görürse, iş gelişir; hem daha güzel, hem daha kolay olur".

"Çok doğru".

"Öyleyse, Adeimantos, demin saydığımız ihtiyaçları karşılamak için bir kentte dört kişiden fazla insana gerek vardır; çünkü pek doğal olarak çiftçi, aletlerinin iyi olmasını istiyorsa, ne kendi sapanını, ne belini, ne çiftçilikte kullanılan öbür aletleri kendi yapacak değildir... Mimar da öyle; ona da birçok alet gerekir. Dokumacı, ayakkabıcı için de böyledir, değil mi?"

"Doğru".

"İşte böyle dülgerler, çilingirler ve daha bu gibi birçok işçi bize katılarak küçük kentimizi kalabalıklaştıracaklardır".

"Kuşkusuz."

"Çiftçilere, çift sürmek için öküz; çiftçilerle mimarlara, taşıtları için yük hayvanı; dokumacılarla ayakkabıcılara deri ve yün sağlamak için sığırtmaçlar, çobanlar, bir de öbür hayvanları güden kimseler katarsak kentimiz gene pek büyümüş olmayacak".

"Ama, bütün bu kalabalık bir araya gelirse, kent pek o kadar küçük de olmayacak" dedi.

"Ama kenti dışarıdan getirilecek hiçbir şeye ihtiyacı olmayan bir yer bulup orada kurmak hemen hemen olanaksızdır dedim.

"Evet, olanaksızdır."

"O halde ihtiyaç maddelerini başka kentlerden getirecek başka kimselere de ihtiyacı olacaktır".

"Evet, olacaktır".

"Ama bir aracı, eli boş olarak, yani kentin ihtiyaçlarını karşılayacak olanların yanına, eksiklerini tamamlayacak bir şey götürmeden giderse, onlardan eli boş olarak ayrılacak; öyle değil mi?"

"Sanırım".

"O halde kent yalnız kendine yetecek kadar mal üretmemeli; bu mal, gerek çeşitlilik, gerekse miktar bakımından, ihtiyaçları karşılanacak kimselere de yetmelidir".

"Evet, öyle olmalıdır".

"Öyleyse kentimizdeki çiftçilerle öteki işçilerin sayısını artırmamız gerekiyor".

"Evet, gerekiyor".

"Sonra, dışarıdan mal getirmek ve dışarıya mal göndermek için daha başka aracılara da ihtiyaç vardır: Bunlar tüccarlardır, değil mi?"

"Evet".

"O halde tüccarlara da ihtiyacımız vardır".

"Pek doğal".

"Ve tabii, ticaret deniz yoluyla yapılırsa, denizcilik işlerini bilen başka birçok kimseye de ihtiyacımız olur".

"Evet, birçok kimseye."

"Dur bakalım; bunlar kentte emeklerinin verimini aralarında nasıl paylaşacaklar? Zaten biz birleşip kenti bunun için kurduk".

"Tabii, alım satımla paylaşacaklar" dedi.

"Bundan da, bir pazar yeri ve değiştokuş aracı olan para doğacak kuşkusuz."

"Çok doğru".

"Peki ama bir çiftçi veya herhangi bir işçi, yaptığı bir şeyi satmak için pazara, kendisinden bir şey almak isteyenlerle aynı zamanda gelemezse, işini bırakıp da pazarda mı oturacak?"

"Asla, dedi. Durumu görüp bu işi üzerlerine alan kimseler vardır. Bunlar, iyi düzenlenmiş kentlerde hemen her zaman sağlıkça zayıf ve başka işe yaramayan kimselerdir; çünkü onların işi pazarda bekleyip bir şey satmak isteyenlerden para karşılığında satın almak, bir şey satın almak isteyenlere de gene para karşılığında satmaktır."

"Demek ki, bu ihtiyaç kentimizde satıcıların doğmasına neden oluyor. Pazarlarda yerleşerek alım satım işleriyle uğraşanlara satıcı, kent kent dolaşanlara da tüccar demez miyiz?"

"Evet, deriz".

"Ve gene, sanırım ki, zekâ bakımından kentimizin pek de değerli unsurları olmayan, fakat bedenleri ağır işlere uygun daha başka çalışan adamlar da vardır. İşte bunlar iş güçlerini satarlar, karşılık olarak aldıkları paraya da gündelik denir; onlara gündelikçi adı da bu yüzden verilmiştir sanırım; öyle değil mi?"

"Çok doğru".

"Demek oluyor ki kentimizi dolduranlar arasında gündelikçiler de olacak".

"Öyle".

"O halde, Adeimantos, kent artık yeterli ölçüde büyümüştür, değil mi?"

"Belki."

"Öyleyse, doğrulukla eğrilik onun neresindedir? Ve kente gözden geçirdiğimiz insanların hangisiyle birlikte girmiştir?"

"Doğrusu çıkaramıyorum Sokrates," dedi. "Olsa olsa bu insanların birbirleriyle olan ilişkilerindedir."

"Evet, belki doğru söylüyorsun," dedim. "Ama hiç yılmadan konuyu inceleyelim!

Önce, bu şekilde düzene sokulmuş insanların nasıl yaşayacakları üzerinde durmalıyız. Onlar herhalde ekmek, şarap, yiyecek, ayakkabı yapacaklar; evlerini kurduktan sonra da, yazın çoğu zaman çıplak ve yalınayak, kışın da gerektiğince elbise, ayakkabı giyerek çalışacaklar. Beslenmek için arpadan buğdaydan un yapacaklar, bunun bir kısmını pişirip bir kısmını yoğurup hazırladıkları nefis çörekleri, ekmekleri, yanlarına serilmiş hasırların, temiz yaprakların üzerine koyacaklar. Porsuk ve mersin ağacı yapraklarından yapılmış döşeklere uzanıp kendileri de, çocukları da keyifle yiyecekler, üstüne şarap içecekler; başlarında çelenkler, tanrıları övecek, birbirleriyle sevinçle birleşecekler. Açlıktan, savaştan çekindikleri için ancak servetleri ölçüsünde çocuk yetiştirecekler; öyle değil mi?"

Glaukon söze atılarak; "Öyle görüyorum ki sen bu adamları yavan ekmekle doyuruyorsun" dedi. (19)

"Haklısın;" dedim, "unutmuştum. Tabii onların, tuz, zeytin, peynir gibi katıkları da olacak; soğan ve lahana gibi köy yemekleri de pişirecekler. Önlerine incir, nohut, bakla gibi çerezler de koyacağız; onlar da bir yandan azar azar içecek, öte yandan küle, mersin yemişiyle palamut gömecekler. Barış ve sağlık içinde, doğal olarak böyle ömür sürecek, yaşlanacak ve ölecekler; ölünce de aynı yaşayışı çocuklarına devretmiş olacaklar."

O da: "Sokrates, bu senin kurduğun kent, domuzların kenti olsaydı, onları başka türlü beslemezdin" dedi.

Ben de: "Peki, ama ne yapmalıyız?" diye sordum.

"Adet ne ise, onu," dedi. "Bence onlar, darlık içinde yaşamayacaklarsa, yatakta yatmak, masada yemek yemek isteyecekler; katıkları, çerezleri bugünkü katıklar, bugünkü çerezler olacak."

"Peki, öyle olsun," dedim. "Anlıyorum. Demek biz bir kentin değil, refah içinde bir kentin nasıl doğduğunu araştırıyoruz. Böyle yapmak, belki de fena olmaz; çünkü bu gibi bir kenti de incelersek, belki doğrulukla eğriliğin kentlerde nasıl kök saldıklarını görebiliriz. Doğrusu, betimlediğimiz bu kent, bana gerçek ve sağlıklı bir kent olarak görünüyor; ama hasta, çürümüş bir kenti de inceleyelim diyorsanız, buna bir engel yok; onu da inceleyelim. Çünkü bazıları senin saydıklarından da memnun olmayacaklar, bizim bu yaşayışımızdan da... Yataklar, masalar, her türlü eşya, katıklar, kokular, buhur, kadınlar, tatlılar da isteyecekler; bunların bir çeşidini değil, binbir çeşidini. Böyle olunca, biraz önce en gerekli şeyler arasında saydığımız o evlerle, giyeceklerle, ayakkaplarla yetinmeyip, resim ve nakış sanatlarını da harekete geçirmeli; altın, fildişi ve bunlara benzer her şeyi sağlamalıyız; öyle değil mi?"

"Evet" dedi.

"Demek ki kenti daha da büyütmeliyiz. Sağlıklı kentimiz artık yetersiz kaldığından onu şişirmeli, kent için zorunlu gereksinimleri aşan şeylerle, yani türlü türlü avcılarla ve, kimi çizgiler ve renklerle, -şairler ve yardımcıları rhapsodlar, oyuncular, korocular, oyun düzenleyiciler gibi -müzikle uğraşan taklitçilerle ve her türden işçiyle, her şeyden önce kadın süsüne yarayan şeyleri yapan işçi kalabalığıyla doldurmalıyız. İşte bu yüzden, daha birçok hizmet görene ihtiyacımız olacak. Ne? Yoksa lalalara, sütninelere, dadılara, süsleyici kadınlara, berberlere, sonra aşçılara, aşçıbaşılara ihtiyacımız olmayacak mı sanıyorsun? Dahası var; domuz çobanlarına da ihtiyacımız olacak. Bunlar ilk kurduğumuz kentte yoktu, çünkü gereksizdiler. Ama bu kentte onlara da ihtiyaç olacak, hatta bütün öteki sürü hayvanlarının bulunması, hem de bol bol bulunması gerekecek; çünkü etlerinden yemek isteyenler olabilir; öyle değil mi?"

"Elbette öyle."

"Demek, biraz önce anlattığımız gibi yaşamayıp bu şekilde yaşayacak olursak, hekimlere olan ihtiyacımız çok artacak."

"Evet, çok artacak."

"Sonra, toprağa gelince... Önceki nüfusu beslemeye yeten toprak acaba şimdi artık dar gelmeyecek mi? Ne dersin?"

"Haklısın" dedi.

"O halde, sürüleri otlatmaya, sapan sürmeye yetecek toprağımız olmasını istiyorsak, komşularımızın topraklarının bir parçasını ele geçirmeliyiz. Bunun gibi, onlar da, başlıca ihtiyaçların sınırını aşıp sonsuz bir mal edinme hırsına kapılırlarsa, bizim toprağımızdan bir parça isteyecekler; değil mi?"

"Ne diyeyim, Sokrates? öyledir" dedi.

"Bu durumda savaşa girişmeyiz de ne yaparız, Glaukon? Yoksa başka bir çare var mı?"

"Ne çare olabilir ki?"

"Peki, savaş zarar mı, yoksa yarar mı sağlar, bunu şimdilik bir yana bırakalım da; ancak şu kadarını savaşın nasıl doğduğunu bulduğumuzu söyleyelim. Savaş, her başgösterdiğinde, hem birey, hem de halkın bütünü için, kentlere pek çok zararı dokunan isteklerden doğar."

"Evet, öyledir."

"Demek ki dostum, kenti daha da büyütmeliyiz; ona öyle az buz değil, bütün bir ordu katmalıyız ki, bu ordu kentin servetini korumak ve demin sözünü ettiğimiz şeyleri sağlamak uğruna sefere çıksın, saldıranlarla savaşsın."

"Ne? Bu işe kentliler yetmiyor mu?"

"Yetmiyor. Sen de, biz de kente şekil verirken, doğru bir yol üzerinde uyuşmuşsak, yetemezler. Üzerinde uyuştuğumuz şey de, hatırlıyorsan, tek kişinin birçok sanatı iyi beceremeyeceği idi." (20)

"Doğru söylüyorsun" dedi.

"Peki; dedim, savaşta dövüşmek sence bir sanat değil midir?"

"Şüphesiz, bir sanattır" dedi.

"Peki; ayakkabıcılığı savaş sanatından daha çok mu önemsemeliyiz?"

"Asla."

"Bak; demin ayakkabıcıya, ayakkabı işlerimiz güzel olsun diye, aynı zamanda çiftçi, dokumacı, mimar olmaya kalkışmasını yasaklamıştık, onun yalnız ayakkabıcı kalmasını istemiştik. Aynı şekilde ötekilere,

her türlü başka işten serbest kalıp ömürleri boyunca sürekli uğraşarak başarabilecekleri bir iş, yaratılışlarına uygun bir iş aramıştık. Savaş işlerinin başarılması son derece önemli değil midir? Yoksa bu iş bir çiftçinin, bir ayakkabıcının herhangi bir işle uğraşan birinin aynı zamanda savaşçılık da yapmasına olanak tanıyacak kadar kolay mıdır? Düşün ki bir insan, pul veya zar oyununu asıl işi saymamış, onunla çocukluktan beri uğraşmamışsa, iyi bir oyuncu bile olamaz. Sonra biri, bir kalkan ya da savaşta kullanılan bir silahı veya bir aleti kapınca, ağır silahlarla veya başka bir şekilde yapılan savaşta hemen hünerli bir asker oluveriyor da; başka bir alet ele alınınca, niçin kimseyi işçi veya atlet kılmıyor? Niçin o sanatın bilgisini edinmiş, sanatla yeterince uğraşmış olmayana bir yarar getirmiyor?"

"Öyle olsaydı, aletlerin değeri çok yüksek olurdu" dedi.

"Demek ki, işleri çok önemli olduğuna göre, savaşçılar diğer bütün işlerden serbest kalmalıdırlar; çünkü onların işi büyük ustalık ve büyük dikkat ister."

"Ben de öyle düşünüyorum."

"Peki; bu iş için uygun bir yaratılış da istemez mi?"

"İstemez olur mu?"

"Öyleyse, kentin bekçiliği için hangi yaratılışların uygun olduğunu seçip bulmak, anlaşılan bize düşüyor; yeter ki elimizden gelsin."

"Evet, bize düşüyor."

"Zeus hakkı için!" dedim. "Bu üzerimize aldığımız, öyle küçük bir iş değil; ama gücümüz yettikçe bu işten yılmamalıyız."

"Yılmamalıyız" dedi.

"Peki, sence, bekçilik açısından bakılırsa, cins bir köpek yavrusunun yaradılışı, soylu bir gencinkinden farklı mıdır?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Şunu: Her ikisi de, düşmanı sezebilmek için keskin duygulu; sezer sezmez kovalayabilmek için çevik; yakalayınca boğuşmak için de güçlü olmalıdır."

"Evet dedi, tam böyle olmalıdır."

"Üstelik, iyi dövüşmesini istiyorsak cesur da olmalı."

"Kuşkusuz."

"İyi ama, bir at, bir köpek, herhangi bir canlı varlık, coşkun yürekli değilse, cesur olabilir mi? Yoksa sen coşkunluğun yatıştırılmaz, yenilmez olduğunu; içinde coşkunluk olan bir ruhun bir şeyden korkmadığını, bir şeye boyun eğmediğini görmedin mi?"

"Gördüm."

"İşte, bir savaşçı da bedence nasıl olmalıdır, bunu artık biliyoruz."

"Evet."

"Ruhça da nasıl olacağını, yani coşkun olması gerektiğini de gördük, değil mi?"

"Evet, onu da gördük."

"Peki, ama, Glaukon, yaratılışı böyle olanlar, birbirlerine ve diğer yurttaşlara vahşice davranmayacaklar mı?"

"Zeus hakkı için! Böyle davranmamaları biraz güç olur."

"Demek oluyor ki yurttaşlarına yumuşak, düşmana sert olmaları gerekiyor. Yoksa yurttaşlarını başkalarından önce kendileri yok edecekler."

"Doğru" dedi.

"Öyleyse ne yapalım? Hem yumuşak huylu, hem yiğit olan birini nerede bulabiliriz? Yumuşak bir yaradılış, sanırım ki, coşkun yaratılışın tam karşıtıdır."

"Doğru."

"İyi ama, kendinde bu iki huydan biri bulunmayan insan korkarım iyi bir savaşçı olamaz. Halbuki her iki huyu bir arada bulmak olanaksızdır. İşte bu yüzden iyi bir savaşçı bulamıyoruz."

"Öyle görünüyor"

Bir çıkmaza girdiğimi görerek, önce söylediğimiz sözleri düşündüm ve "tabii, çıkar yol bulamayız dostum," dedim, "önümüze koyduğumuz örnekten ayrılmışız."

"Ne dedin?"

"Demin düşünmediğimiz yaratılışlar vardır; ancak, bunların farkına varmamışız; bu yaratılışlarda bu iki karşıt huy birlikte bulunur."

"Nerede görülür bunlar?"

"Her canlıda, ama en çok, savaşçıya benzettiğimiz canlıda. Herhalde bilirsin; cins köpeklerin huyu yaratılıştan, alıştıkları ve tanıdıkları kimselere pek yumuşak davranmak, tanımadıklarına sert olmaktır."

"Evet, biliyorum."

"Demek ki bu olabiliyor," dedim. "Biz böyle bir savaşçı ararken doğaya aykırı davranmıyoruz."

"Hayır" dedi.

"Peki; bekçilik edecek olan birine sence bir şey daha lazım değil midir? Coşkun olmaktan başka, bir de yaratılıştan filozof olmamalı mı?"

"Ne?" dedi, "anlamıyorum."

"Sen bunu köpeklerde de göreceksin," dedim. "Bu özelliğin bir hayvanda bulunması gerçekten şaşılacak şey!"

"Nasıl şey?"

"Tanımadığı birini görünce, ondan kötülük görmediği halde, hırlar; gördüğü kimse tanıdıksa, ondan hiçbir iyilik görmediği halde sevinç gösterir. Sen buna şimdiye kadar hiç şaşmadın mı?"

"Doğrusu, şimdiye kadar pek dikkat etmemiştim. Ama köpeğin böyle davrandığı biliniyor."

"Kuşkusuz köpeğin yaratılışından gelen bu hal, bize hoş ve gerçekten filozofça bir hal gibi görünüyor."

"Nasıl olur?" diye sordu.

"Nasıl mı? Köpek gördüğünün dost veya düşman olduğunu, ancak tanıdık olup olmadığına göre kestirir. Demek ki öğrenme yetisi vardır; çünkü evdeki insanla yabancıyı, onu tanımasına veya tanımamasına göre ayırt eder."

"Kuşkusuz öyledir" dedi.

"Ama öğrenmeye meraklı olmakla filozof olmak hep birlikte gider, değil mi?"

"Doğru, hep birlikte gider."

"Peki, aynı şeyin insanda da olduğunu güvenle kabul edemez miyiz? Herhalde, evdekilere ve tanıdığına yumuşak davranacaksa, insan da yaratılıştan filozof ve öğrenmeye meraklı olmalıdır, değil mi?"

"Evet," dedi, "bunu kabul edebiliriz."

"Demek oluyor ki kente iyi bekçilik edecek olan adam, yaratılışı bakımından filozof, coşkun ruhlu, çevik, güçlü olmalı."

"Kuşkusuz öyle olmalı" dedi.

"Savaşçının böyle olması gerekiyor... Peki, bunlar nasıl yetişmeli, nasıl eğitilmeli? Ama dur! Konuşmamızın asıl hedefine varmamız için, yani doğrulukla eğriliğin kentte nasıl olduğunu görebilmemiz için, bu araştırma bize yardım edebilecek mi? Önemli bir konuyu bırakıp, boşuna konuşmuş olmayalım."

Bu sırada Glaukon'un kardeşi: "Evet, evet" dedi, "ben de bu araştırmanın bize çok faydası dokunacağı fikrindeyim."

"Zeus hakkı için! Adeimantos, dostum! Uzunca da olsa, bu işin arkasını bırakmamalı" dedim.

"Hayır, bırakmamalı."

"Haydi öyleyse," dedim, "bir masal anlatıyormuş, vakit geçiriyormuş gibi, bu adamları nasıl yetiştirdiğimizi tasarlayalım. (21)

"Böyle yapmalıyız."

"Peki, bu eğitim nasıl olmalı? Yıllardan beri bilinen, uygulanmakta olan eğitimden daha iyisini bulmak zordur, değil mi? Bu da, tabii, beden için idman, ruh için müziktir." (22)

"Evet."

"Peki, işe idmanla değil, müzikle başlayacağız, değil mi?"

"Tabii."

"Söyle, sözü de müzikten sayar mısın?"

"Evet."

"Söz de iki çeşittir: Biri doğru, öteki yalan; öyle değil mi?"

"Evet."

"Eğitimde her ikisini de kullanmalıyız, ama önce yalan olanı, (23) değil mi?"

"Neler söylüyorsun? Anlamıyorum" dedi.

"Çocuklara önce masal anlatırız, bilmiyor musun? İçinde doğru şeyler varsa da, masallar çoğu zaman yalandır diyebiliriz. Küçükleri yetiştirirken idmandan önce masalları kullanırız."

"Öyledir" dedi.

"İşte ben de bunu söylüyordum. İdmandan önce müzikle uğraşmalı."

"Doğru" dedi.

"Peki, her şeyin en önemli noktası başlangıcıdır: Bunu biliyorsun, değil mi? Bu, en çok genç ve körpe kimseler için geçerlidir; çünkü insan tam o çağlarda biçimlenir, hangi kalıbın damgasını taşımasını istersen o kalıba girer."

"Şüphesiz, öyledir" dedi.

"O halde çocuklar, rastgele kimselerin uydurduğu masalları dinlemeli mi? Ruhlarına, büyüyünce edineceklerini umduğumuz fikirlere çoğu zaman karşıt fikirler mi girsin? Buna göz yumacak mıyız?"

"Asla."

"Demek, anlaşıldığına göre, biz önce masal yaratanların başında durmalıyız; güzel masalları kabul, güzel olmayanları yasak etmeliyiz. Dadıları, anaları ikna etmeliyiz; çocuklara bizim kabul ettiğimiz masalları anlatmalarını, çocukların bedenlerine elleriyle biçim vermekten çok, ruhlarına bu masallarla biçim vermelerini sağlamalıyız. Bugün anlatılan masallara gelince, onların çoğunu atmalı."

"Acaba hangilerini?" diye sordu.

"Büyük masallara, yani efsanelere bir bakarsak, küçükleri de gözden geçirmiş oluruz; dedim. Çünkü büyükleri de, küçükleri de bir kalıpta olsa gerek; yoksa sen böyle düşünmüyor musun?"

"Yoo, böyle düşünüyorum. Ama hangilerine büyük diyorsun, anlamıyorum."

"Hesiodos'un, Homeros'un, diğer şairlerin bize anlattıklarına büyük diyorum. Onlar yalancı masallar yaratıyor, insanlara anlatıyorlardı; hâlâ da anlatıyorlar."

"Bu masallar hangileri? Bunların nesini eleştiriyorsun?"

"Öncelikle ve en çok eleştirilmesi gereken şeyi...Hele de uydurulan masallar çirkin olursa..."

"Ne demek istiyorsun?"

"Şunu: Resimlerini, benzetmek istedikleri şeylere hiç de benzetemeyen ressamlar vardır. Bazı kimseler de bu ressamlar gibi tanrılarla kahramanların nasıl olduklarını kötü betimlerler."

"Evet, böyle betimlemeleri herkes haklı olarak eleştirir, dedi; ama ne diyeceğiz, hangi kusurlardan söz edeceğiz?"

"Önce en büyüğünden ve en büyükler hakkında anlatılan yalandan: 'Uranos, Hesiodos'un onun hakkında anlattığı şeyleri yapmıştır, Kronos da öcünü almıştır' (24) diyen adam çirkin bir yalan uydurmuştur. Bence, gerçek bile olsa, Kronos'un yaptıklarını, oğlundan çektiklerini, aklı ermeyen küçüklere anlatıvermek şöyle dursun, böyle şeylerin sözünü bile açmak doğru olmaz. Ama bunlardan konuşmak zorunluğu varsa, gizli konuşmalı ki mümkün olduğu kadar az kimse işitsin. Önce de bir domuz yavrusu değil, (25) büyücek bir kurban kesmeli ki, bu sözleri işitmek mümkün olduğu kadar az kimseye nasip olsun."

"Evet, dedi, bu masallar herhalde insanı sıkar."

"Bunları, bizim kentimizde anlatmamalı, Adeimantos, dedim. Bir gencin yanında eğriliklerin en büyüğünü işlersen, hatta eğrilik yapmış olan babanı bile amansızca cezalandırırsan, görülmedik bir şey değil, ilk tanrılar, en büyük tanrılar gibi davranmış olursun." (26)

"Zeus hakkı için"! dedi. "Bana da böyle şeylerin bir gence söylenmesi yerinde olmaz gibi geliyor."

"İnsanların birbirinden öyle kolayca nefret etmelerinin ayıp olduğuna kentimizi bekleyenlerin inanmaları gerekiyorsa, tanrıların tanrılarla savaştıklarını, birbirlerine tuzak kurup karşı karşıya gelip boğuştuklarını hiç söylememeli: Zaten bunlar gerçekten olmuş şeyler değil; nerede kaldı devler savaşının (27) söylenmesi, tanrılarla kahramanların hısımlarına, dostlarına karşı saygısızlıklarının ve türlü türlü düşmanlıklarının anlatılması... Ama onları, bir kentlinin bir kentliye hiç nefret beslemediğine, böyle bir nefretin günah olduğuna herhangi bir şekilde inandırmak istiyorsak, erkek kadın her yaşlı kişi, çocuklara henüz küçükken bambaşka şeyler anlatmalıdır. Çocuklar büyüdükleri zaman, şairler de, verilen öğütlere uygun masallar yaratmaya zorlanmalıdır. Hera'nın, oğlu tarafından zincire vurulduğunu, (28) Hephaistos'un, dayak yiyen annesini korumak istemesi üzerine babası tarafından gökten aşağıya fırlatıldığını, (29) Homeros'un tanrılar savaşı (30) diye anlattıklarını kentimize sokmamalı. İster benzetmeli (31) olsunlar, ister olmasınlar, bütün bu masalları uzak tutmalı. Çünkü çocuk, ikisini birbirinden ayıramaz: Ama bu yaşta işittiğimiz şeyler hemen hemen hiç akıldan silinmez ve değişmez, öylece kalır. İşte bunun içindir ki çocukların ilk işittikleri sözlerin iyilik yolunu gösterecek güzel masallar olmasına çok önem verilmeli."

"Mantıklı sözler söylüyorsun; dedi, ama gene biri kalkıp 'bunlar nedir? Hangi masallardır?' diye sorsa, hangilerini sayarız?"

Ben şöyle cevap verdim: "Şimdilik ben de sen de şair değil kent kurucusuyuz. Kuruculara ise, şairlerin masallarını hangi kalıba göre yaratmaları gerektiğini bilmek, o kalıplardan ayrılmalarına izin vermemek düşer. Kurucular, kendileri masal yaratacak değildirler."

"Doğru", dedi; "ama şu da var: Tanrılar hakkında anlatılacak masalların kalıpları acaba hangileridir?"

"Şöyle söyleyim", dedim. "Tanrı, ister sözlerde, ister şarkılarda, ister sahnede olsun, gerçekten nasılsa hep öyle anlatılmalıdır."

"Tabii, öyle olmalıdır."

"Şimdi bana söyle: Tanrı aslında iyidir, onu öyle göstermeli, değil mi?"

"Elbette."

"Ama iyi şeylerin hiçbiri zararlı olamaz, değil mi?"

"Öyle sanırım."

"Tabii, bir şey zararlı olmazsa zarar vermez, değil mi?"

"Vermez."

"Zarar vermeyen, kötülük eder mi?"

"Hayır, etmez."

"Kötülük etmeyen, kötülüğe sebep de olmaz, değil mi?"

"Tabii, olmaz."

"Peki; iyi şey faydalıdır, değil mi?"

"Evet."

"Öyleyse, refaha neden olur."

"Evet."

"Demek ki, iyi, her şeyin nedeni değil, ancak iyi olanın nedenidir; kötü olan şeylerle ilgili değildir."

"Evet, tam öyledir."

"Demek oluyor ki, tanrı, iyi olduğu için, çoğunun dediği gibi insanların başına gelen her şeye değil, ancak birkaçına neden olur; başımıza gelenlerin çoğunun nedeni o değildir. Çünkü iyilikler kötülüklerden çok daha azdır. İyi şeylere tanrı neden olur; kötü şeyler için ise, başka nedenler aranmalı; neden olarak tanrı gösterilmemelidir."

"Bence çok doğru söylüyorsun" dedi.

"Tanrılar hakkında böyle akla sığmaz bir yanılgıyı, ne Homeros'tan, ne de başka bir şairden kabul etmeli.

'Zeus'un kapısı eşiğinde biri ak öteki kara bahtlarla dolu iki küp vardır.(32)'

Zeus kime her ikisinden karıştırıp verirse, ona bazen bahtın kötüsü, bazen iyisi nasip olur. Kime yalnız kötüsünden verirse, onu 'kemirici bir açlık, kutlu yeryüzünde kovalar' diyenleri dinlememeli; 'Gerçekten, iyiliği de, kötülüğü de bize Zeus dağıtır' diyenlere de bakmamalı.

Verilen söz ve yeminleri Pandaros'un bozmasına gelince(33), biri bunun Athena ile Zeus'un yardımıyla olduğunu söylerse, onu hoş görmeyeceğiz; 'Tanrıçaların o kavgasına, o hükmün verilmesine Themis'le Zeus sebep olmuşlardır'(34), sonra da, Aiskhylos'un dediği gibi, 'Tanrı bir evi temelinden yıkmak istedi mi, insanı suça sürükler'(35) gibi sözleri gençlere duyurmamalı. Ama biri Niobe'nin çektiklerini (deminki iamb'lar(36) Niobe masalından alınmıştır), ya Pelopid'leri ya da Troia efsanelerini veya buna benzer başka şeyleri anlatırsa, bunları tanrının işleri diye göstermemeli, yahut, 'bir tanrı yapmıştır' derse, şimdi hemen hemen bizim yaptığımız gibi, bir nedenini bulmalı ve 'tanrı haklıdır, iyi etmiştir; ceza görenler de bundan faydalanmışlardır' demeli. Şaire 'ceza görenler haksızdırlar, buna neden olan da Tanrıdır' dedirtmemeli. Ama 'Kötüler kara bahtlıdırlar, ceza görmeye muhtaçtırlar, tanrıdan gördükleri cezadan da yararlanmışlardır (37) derlerse, varsın desinler. Oysa birinin başına gelen felaketlerin nedeni olarak iyi olan tanrı gösterilirse, ne yapıp yapıp bunun önüne geçmeli; şehrimizde de iyi âdetlerle yaşanmasını istiyorsak, genç yaşlı kim varsa, bu gibi sözleri -ister vezinli, ister vezinsiz olsun- ne söylemeli, ne işitmeli; çünkü ne söyleseler, dine uygun, bize faydalı, uyumlu bir şey söylemiş olmazlar."

"Bu yasaya oyumu seninle birlikte ben de veriyorum, dedi, benim de hoşuma gidiyor".

"Demek ki bu, tanrılar hakkındaki yasa ve kalıplardan biridir. Düzyazıcılar yazılarını, şairler şiirlerini buna göre yaratacaklar.Yasa şöyledir: Tanrı her şeyin nedeni değil, ancak iyi şeylerin nedenidir" dedim.

"O kadarı da yeter" dedi.

"Ya şu ikinci yasa ne der?.. Sence tanrı bir sihirbaz mıdır? Bazan birçok şekillere girip karşımıza çıkarak, bazan kendi yerine hayaller gösterip bizi aldatarak, tuzak kurup zamanına göre başka başka kılıklara girerek görünebilir mi?(38) Yoksa o kendi şeklinden hiç çıkmayan, sade bir varlık mıdır?"

"Sana öyle çabucak cevap verememem" dedi.

"Peki, şuna cevap ver: Bir şey kendi şeklinden çıkarsa, ya kendi kendini değiştirmiştir, ya da onu başka bir şey değiştirmiştir; öyle olmayacak mı?"

"Evet".

"Ama doğaları en sağlam olan şeyler, başka birinin en az dokunabileceği, en az değiştirebileceği şeylerdir, değil mi? Diyelim bir beden, yiyeceğin içeceğin, yorgunluğun etkisi altında; bütün bitkiler de güneşin sıcaklığı, rüzgârların ve buna benzer güçlerin etkisi altında ne kadar sağlıklı ve kuvvetliyseler o kadar az değişirler; öyle değil mi?"

"Tabii öyledir".

"Ruh da ne kadar cesur ve uslu akıllıysa, onu dıştan gelen bir etki o kadar az değiştirir, değil mi?"

"Evet".

"Ev eşyası, bina, giyecek gibi yapım ürünleri, iyi işlenmişlerse ve iyi durumdalarsa, bu nedenle başka güçlerin etkisiyle pek az değişirler diyebiliriz."

"Öyledir".

"Demek ki, doğa ya da sanat, veya doğa ve sanat bakımından güzel olan şeyler, bir başkasının etkisi altında ancak pek küçük bir değişiklik kabul ederler".

"Öyle görünüyor".

"İşte tanrı da, dıştan gelen etkiler altında, başka başka şekillere girmekten pek uzaktır".

"Evet, öyledir".

"Acaba kendi kendisine başka bir şekil vererek mi değişir?"

"Eğer değişiyorsa, belli ki böyle değişiyor".

"Kendini daha iyiye, daha güzele mi, yoksa daha kötüye, daha çirkine mi çevirir?"

"Kendini değiştiriyorsa, bu mutlaka daha kötüye doğrudur; çünkü tanrının güzelden ve iyiden yana bir eksiği vardır diyemeyiz".

"Çok doğru söylüyorsun", dedim. "Bu böyle olduktan sonra Adeimantos, tanrı olsun insan olsun, kim, herhangi bir bakımdan kendini isteyerek daha kötü kılar?"

"Kimse" dedi.

"Demek ki, bir tanrının kendini değiştirmek istemesi de olanaksız bir şey", dedim. "Aksine, öyle anlaşılıyor ki tanrılar en güzel ve en iyi varlıklar olduklarından hep kendi şekillerinde kalırlar".

"Bence böyledir, başka türlü de olamaz".

"Demek, azizim", dedim, "hiçbir şair gelip bize:'Tanrılar uzaktan gelen yabancılara benzeyerek türlü türlü şekillerde belirir, kentleri dolaşırlar.'(39) demesin, Proteus'la(40) Thetis(41) hakkında yalanlar uydurmasın, tragedialarda, başka manzumelerde Hera'yı 'Argos'un ırmağı Inakhos'un hayat veren çocukları için' dilenen bir rahibe kılığına sokmasın(42). Buna benzer birçok yalan uydurmasın. Analar, bunların sözlerine kanıp 'Bazı tanrılar geceleyin çeşitli yabancı kılıklara girer, şurada burada dolaşırlar' diyerek yavrularını korkutmasınlar; yoksa tanrılara küfretmiş, çocuklarının korkaklığını artırmış olurlar".

"Aman, bundan kaçınsınlar!" dedi.

"Öyleyse tanrılar şekil değiştirmezler; ama bizi aldatarak, sihirbazlık ederek, kendilerini türlü türlü şekillerde göstererek, kandırırlar, öyle mi?"

"Belki öyledir" dedi.

"Peki, bir tanrı, önümüze bir hayalet koyup, bir şeyler söyleyip bir şeyler yaparak sahtekârlık etmek ister mi?"

"Bilmiyorum" dedi.

"Gerçek yanlıştan -gerçekle yanlış bir araya gelebilirse!- insanlar da tanrılar da hep nefret ederler, bunu bilmiyor musun?"

"Ne demek istiyorsun?" dedi.

"Şunu": dedim. "Kimse özünün en önemli bölümü ve en önemli şeyler konusunda, gerçekten uzaklaşmaya razı olmaz; her şeyden önce özünün gerçekten uzak kalmasından çekinir".

"Gene anlamıyorum" dedi.

"Anlamıyorsun, çünkü kim bilir ne yüce şeyler söylüyorum sanıyorsun", dedim. "Ben ise şunu diyorum: Kendi ruhuyla gerçek üzerinde aldanmayı, aldanmış olarak kalmayı, yani bilgisiz olmayı ve

yanlışı ruhta tutmayı, ona orada yer vermeyi kimse kabul etmez; herkes ondan, onun ruhta olmasından pek büyük bir nefret duyar".

"Evet".

"Ama aldanmış insanın ruhundaki bilgisizliğe -demin dediğim gibi- gerçek yanlış deseler çok doğru olur; çünkü sözlerle aldatma, yani yalan, ruhtaki durumun ancak bir gölgesidir; sonradan meydana gelen bir hayaldir, gerçekten büsbütün uzak olmak değildir. Yoksa öyle değil mi?"

"Tam öyle".

"Demek gerçekten büsbütün uzak olmaktan yalnız tanrılar değil, insanlar da nefret ederler".

"Öyle sanırım".

"Öyleyse, sözlerde gerçekten uzaklaşmak hakkında, yani yalan hakkında ne diyeceğiz? Yalan ne zaman, kime faydalı olur da nefrete hak kazanmaz? Acaba düşmanlara karşı kullanılırsa veya dost dediklerimiz, bir çılgınlık veya akılsızlık yüzünden kötü bir şeye kalkışınca, onları caydırmakta ilaç gibi faydalı olmaz mı? Demin sözünü ettiğimiz masallara gelince, madem ki gerçeğin geçmişte ne olduğunu bilmiyoruz, yalanı mümkün olduğu kadar gerçeğe benzetmekle onu yararlı kılmış olmaz mıyız?(43)

"Evet, evet, öyledir" dedi.

"Peki ama, gerçekten ayrılmak, saydığımız hedeflerin hangisi için tanrıya faydalı olabilir? Yoksa tanrı geçmişi bilmez de yerine ona benzer bir şey koymak istediği için mi gerçekten ayrılır?"

"Böyle düşünmek gülünç olur".

"Demek tanrıda yalancı bir şairlik yoktur."

"Hayır, yoktur."

"Yoksa düşmanlarından korktuğu için mi gerçekten ayrılır?"

"Buna imkân mı var?"

"Yoksa dostlarının akılsızlığı veya çılgınlığı yüzünden mi?"

"Akılsız veya çılgınların hiçbiri tanrının dostu değildir ki..."

"Öyleyse tanrının gerçekten ayrılmasına hiçbir neden yoktur".

"Yoktur" dedi.

"Demek tanrılar dünyasında ve tanrılardan gelen şeylerde gerçekten ayrılmak yoktur".

"Tam öyledir".

"Demek oluyor ki tanrı işinde de, sözünde de sade ve doğru bir varlıktır; şekil değiştirmez. Ne uyanık olana alametler gösterir, ne de rüya görene; kimseyi hayallerle veya sözlerle aldatmaz".

"Senin sözlerin üzerine bunun böyle olduğuna ben de inanıyorum".

"Öyleyse kabul edersin ki ikinci kalıp da şudur: Bu kalıba göre, tanrılardan söz ederken, onları betimlerken, unutmamalı ki, onlar şekil değiştiren sihirbazlar değildirler. Bir şey söyleyerek veya yaparak sahtekârlık edip bizi yoldan çıkarmazlar."

"Evet, sana hak veriyorum".

"O halde, Homeros'un birçok sözünü beğenmekle birlikte, Zeus'un Agamemnon'a o rüyayı göndermesini(44) beğenmeyeceğiz; Aiskhylos'un şu dizelerini (45) de: 'Thetis der ki, Apollon, düğününde mutlu analığını överek, çocuklarının hastalık nedir bilmeyeceklerini, uzun ömürlü olacaklarını vaat etti; bütün bunları söyledikten sonra, benim tanrıların gözettiği kaderimi uğurlu bir paian'la(46) övmeye başladı, beni sevindirdi. Ben de Phoibos'un kehanet sanatıyla taşıp kaynayan ağzının yalansız olduğunu sanıyordum. Ama, o şarkıyı söyleyen, o sofrada oturan, bu sözleri söyleyen Phoibos, benim oğlumu öldürdü'.

Biri tanrılar hakkında böyle şeyler söylerse, öfkeleneceğiz, ona katılmayacağız; savaşçılarımızın tanrılara saygılı olmalarını istiyorsak, onların insana nasip olduğu ölçüde tanrılara benzemelerini istiyorsak, öğretmenlerin, gençleri yetiştirirken böyle şeyler kullanmalarını yasak edeceğiz".

"Evet, dedi, ben bu kalıpları candan kabul ediyorum; onlara yasa gözüyle bakmak isterim".

AÇIKLAMALAR

DEVLET I

(1) Burada sözü geçen tanrıça kültü, Pire'de oturan Thrak tüccarları tarafından Hellas'a getirilen Thraklar tanrıçası Bendis'tir. Bayramı, her yıl haziran ayı başlangıcında kutlanırdı.

(2) 421 barışına ad veren ve Sicilya seferinin yarıda kalması üzerine esir düşüp Siracusa kentinde öldürülen ünlü Atina komutanı.

(3) Yaşlılıkla öteki dünya arasında bulunan eşik.

(4) "Yaşıt yaşıtından,yaşlı yaşlıdan hoşlanır."

(5) Herodotos (8. 125) aynı masalı biraz değişik biçimde anlatmıştır.

(6) Pindaros'un kaybolmuş bir şiirinden.

(7-8) Hellence "Dikaiosyne" sözcüğünün anlamını, hiçbir dil tek sözcükle çeviremez. Biz bu sözcüğe karşılık olarak genellikle "doğruluk", bazan da "adalet" sözcüğünü kullandık. "Dikaios"a karşılık olarak genellikle "doğru" sözcüğünü kullandık; bazı yerlerde "adaletli" veya "haksever" sözcükleri de uygun olurdu. "Dikaiosyne" ve "Dikaios"un karşıtı olan "Adikia" ve "Adikos" sözcükleri için "doğru" kökünden gelme bir karşılık olmadığından, Platon çevirilerinde kullanılagelen "eğrilik" ve "eğri" sözcüklerini biz de kullandık. Fakat yerine göre "haksızlık" "adaletsizlik" "adaletsiz" sözcüklerini de kullanmayı uygun bulduk.

(9) Keos'lu Simonides (İ.Ö. 556-468). Hellen koro liriğinin en büyük şairlerinden biridir. Şiirlerinde düşüncelere büyük bir yer ayırdığından, ahlâk sorunlarında sözü geçen bir şair sayılırdı.

(10) "Kurban" sözcüğünü geniş bir anlamda, yalnızca "kesilen hayvan"ı değil, kurban törenlerini ve bu törenlerde tanrılara armağan edilen başka şeyleri de göstermek için kullandık.

(11) Hoplit: ağır silahlı asker.

(12) Sokrates sonraki satırlarda doğru adamın bir hırsız olduğunu göstermek için sofistlerin kanıtlama yöntemlerinden birini alayla kullanmaktadır. Fakat bu sözlerin arkasında, karşıt olan iki şeyin birbirleriyle bağlı olduğunu kabul eden ciddi bir görüş gizlenmektedir.

(13) Homeros, Odysseia, 19.395 vs. Homeros'un bu sözlerinde ahlâk bakımından bir hüküm aranmamalıdır: Autolykos yarı gülünç bir kişidir; ustalıkla yaptığı hırsızlıklar insanı güldürür. Onun koruyucusu olan tanrı Hermes'in hırsızlıklarına Apollon bile gülmüştü.

(14) Hiçbir dilde tam karşılığı bulunmayan Hellence "arete" sözcüğünü, "iyilik" sözcüğüyle karşıladık; ancak, yerine göre "erdem" "yetenek", "yetkinlik", "yararlılık" anlamlarına geldiğinin anlaşılacağını umarız.

(15) Prieneli Bias'la Mityleneli Pittakos "Yedi Uslular"dandır. (Yedi akiller)

(16) Periandros (627-568/5) Korinthos tiranıydı. Makedonya kralı II. Perdikkas 545'ten 413'e kadar hüküm sürmüştür; Atinalılar onu kötü adam bilirlerdi, çünkü Peloponnes savaşında müttefikleri olduğu halde, onlara hainlik etmişti. Kserkses, herkesçe tanınmış Pers kralıdır. Thebaili Ismenias kötülüğü ile ün almış bir devlet adamıdır; Pers kralından rüşvet alarak, Thebai'yi Isparta'ya karşı savaşmaya yöneltmiştir; fakat sonradan Ispartalılar, Thebai şehrini alınca, Ismenias'ı öldürmekle ondan öc almışlardır.

(17) Thrasymakhos, tartışma siyasal konulara gelince, söze karışıyor. O, kaba bir adam olarak gösterilmektedir. Thrasymakhos, Gorgias diyaloğunda söz alan ve nezaketten, kibarlıktan hiç ayrılmayan Kallikles'ten çok farklıdır.

(18) Bu sözlerle Sokrates Thrasymakhos'u bir kurda benzetmiş oluyor; çünkü Hellenler bir insanla bir kurt karşı karşıya geldiği zaman, insan kurdu daha önce görürse, ona bir zarar gelmeyeceğine; kurt insanı daha önce görürse, insanın dilinin tutulacağına inanırlardı.

(19) Sokrates'in ünlü "eironeia"sı, ilk baskıda "bilmezlikten gelme" diye çevrilmişti.

(20) Attika mahkemelerinde suçlu, suçu tespit edildikten sonra, bazı hallerde, kendine layık gördüğü cezayı kendi isteyebilirdi.

(21) Pulydamas 408 yılında Olympia'da "pankration" karşılaşmasını kazanmıştır. "Pankration" güreş ve boks karışımı bir dövüştür.

(22) Olanaksız, başarılı olmayacağı önceden bilinen bir işe girişmek demektir.

(23) Sokrates'in, burada Thrasymakhos'un görüşlerini benimsemesi, Thrasymakhos'un gene alt edilmesine neden olacak.

(24) Sokrates ücret alma sanatından söz ederken, tabii bu işe, bir mesleğe sarılır gibi sarılan bir insan sınıfının bulunduğunu düşünmüyor; bir sanattan elde edilen ücreti, o sanatın asıl hedefinden ayırıp böylece, bu yapma ayrımla, Thrasymakhos'un sözlerinde göze çarpan karışıklığa dayanarak, onun iddiasını çürütmek istiyor.

(25) Besbelli ki Sokrates bu sonuca gene kuşkulu bir tanımlama yoluyla varmıştır. "Olmak"tan "benzemek"e varılabilir, ama bu mantık bağlantısı tersine çevrilemez. Bununla birlikte Sokrates Thrasymakhos'a karşı sofistlerin tanımlama yöntemlerinden birini kullanmaktan çekinmiyor.

DEVLET II

(1) Lydialı, Lydia Kralı Karun'dur; atası olan, Mermnad soyunun kurucusudur ve aşağı yukarı 685 yılında Lydia tahtını zorla ele geçirmiştir. Hellas'ta Gyges hakkında birçok efsane doğmuştur. Herodotos'un (I, 1-8-13) Gyges hakkında anlattığı masal da efsanelere dayalıdır; Herodotos'ta rastlamadığımız, Platon'un anlattığı masal, belki tarihçinin çağıyla Platon'un yaşadığı zaman arasında doğmuş ve Hellenlerin hayal güçlerini hep kurcalamış olan Gyges'in kişiliğine yakıştırılmıştır.

(2) Aiskhylos'un 'Thebai'ye karşı Yedileri' (592-595). Bu sözler tragedianın görkemli bir kişiliği olan tanrı sözcüsü Amphiaraos hakkında söylenmiştir.

(3) Hesiodos, 'İşler ve Günler' (232-34).

(4) Homeros, 'Odysseia XIX, 119-113.

(5) Orphiklerin inancına göre Homeros'tan önceki çağlarda yaşamış olan mitolojik rahip ve şair; oğlu Eumolpos'tur.

(6) Hesiodos, 'İşler ve Günler', m. 287-289.

(7) Homeros, Ilyada, XI. 497-501,

(8) Orphikler kitaba büyük bir değer verirlerdi; mezhebin geniş bir edebiyatı vardı. Bu satırlardan, Platon'un Orphik mezhebini ne kadar hor gördüğü anlaşılmaktadır: Adeimantos'un sözleri, Orphik öğretinin etkisine inancın doğrudan doğruya ahlâksızlığa neden olduğunu gösteriyor.

(9) Pindaros'un kaybolmuş bir şiirinden.

(10) Bu sözler Simonides'indir.

(11) Paroslu Arkhilokhos, şiirlerinde birçok defa tilkiyi kurnazlığa örnek olarak göstermişti.

(12) Doğru yolu bulmuş kimseleri ahret cezalarından kurtaran tanrılar.

(13) Orpheus ve Musaios'tan söz edilmektedir.

(14) Sokrates, alay ederek, Glaukon'la Adeimantos'a Thrasymakhos'un oğulları diyor; çünkü onlar, Thrasymakhos'un tezini savunmayı üzerlerine almışlardır.

(15) Burada belki Kritias'tan söz ediliyor. Kritias, Platon'un hasmı olan oligarşi taraftarı bir siyaset adamıydı. Oligarhların 404 yılında yaptıkları hükümet darbesinde Kritias vicdansızca davranmıştı. Sofistlerin görüşleriyle yetişmiş olan, çok okumuş bir adamdı; yazdığı bazı dizeler elimize geçmiştir.

(16) Burada Megara savaşlarının hangisinden söz edildiği tam bilinmiyor.

(17) Devlet ve insan ruhu arasındaki benzerlik bu satırlardan itibaren büyük bir rol oynayacaktır (Örneğin IV. kitapta verilen doğruluk tanımında).

(18) İnsanlarda yaratılışlarından farklı yetenekler olduğu ve bu yüzden onların başka başka işlerde kullanılmaları gerektiği fikri, Platon'un ana fikirlerinden biridir. O bu fikre dayanarak, 'Devlet'te, birden fazla işi birlikte yapmayı (polypragmosyne) kötüleyip, doğruluk 'herkesin kendine düşen işi görmesidir' der.

(19) Glaukon'un bu ve bundan hemen sonraki itirazı, savaşçı sınıfına ihtiyacı olan bir devletin doğması için gereken şartların sayılmasına yol açıyor. Bu parçadan, Platon'un, savaşçı kesiminin ve bu kesimin eğitilmesinin betimine varmak istediği anlaşılıyor.

(20) Bak: not 18.

(21) Savaşçıların eğitimi konusu bu kitabın sonunu ve üçüncü kitabın hemen hemen bütününü kaplamaktadır.

(22) Klasik çağda Hellen eğitiminin, beden eğitimiyle ruh eğitimi arasındaki denklik üzerine kurulmuş olduğu bilinir. Böyle bir denklik tarihin başka hiçbir çağında, hiçbir ülkede elde edilememiştir. Müzik sözcüğüyle Platon, bütün ruh eğitimini anlıyor.

(23) Bu sözlerde eleştiri yoktur: Platon bazı durumlarda yalan söylenebileceği, hatta bunun gerekli olduğu fikrindedir.

(24) Uranos (Gök) ve Gaia (Yer), tanrıların en eskileridir. Uranos, Gaia ile birleşmesinden doğan çocuklarının yeryüzüne çıkmalarına, güneş ışığını görmelerine izin vermez, onları toprağın derinliklerinde oturmaya zorlarmış. Gaia, oğullarını babalarından öc almaya teşvik edince, yalnızca Kronos cesaret edip Uranos'u bir orakla yaralayarak erkekliğinden yoksun bırakmış ve böylece dünya egemenliğini ele geçirmiş. Hesiodos Theogonia adlı eserinde (m. 154-181) efsaneyi bu şekilde anlatmıştır. Bu korkunç efsanelerin, Hellenlerin hayal gücünden doğmadığına işaret etmeliyiz. Tanrıların soyağaçlarını Hellenler büyük olasılıkla Fenikelilerden almışlardır. Nitekim XIV. yüzyıldan kalma Ras Şamra metinlerinde bunlara raslanmaktadır.

(25) Platon bu satırlarda myster'lere değinmektedir; myster'lerde domuz kurban etmek âdeti vardı.

(26) Burada Euthyphron diyaloğunu hatırlamak gerekir: Bu diyalogda Euthyphron babasını, sözde işlediği bir günah için, mahkemeye vermek ister.

(27) Burada devlerden söz edilmektedir. Devler, Uranos'un yarasından yere akan kandan doğmuşlardı. Gaia onları göğü fethetmeye teşvik edince, en yüksek dağları birbiri üstüne yığıp, göğü ele geçirmeye çalışmışlar, ama Zeus'a yenilmişlerdi. Tanrılarla devler arasındaki cenk, Yunan sanatında çok kullanılan bir konudur. Bu cenk Bergama sunağında da betimlenmiştir.

(28) Hephaistos, Zeus'la Hera'nın oğludur. Hera, onu doğar doğmaz, gökten aşağı atmış; bu becerikli tanrı da, annesinden öc almak için, içinde görünmez zincirler saklı bir taht yapıp Hera'ya armağan etmiş. Hera tahta oturunca zincirler onu birdenbire sarmış. Tanrıların hiçbiri bağları çözüp tanrıçayı kurtaramamış. Sonunda Dionysos Hephaistos'u sarhoş etmeyi, onu Olympos'a götürüp, Hera'yı çözdürmeyi başarmış.

(29) Homeros, İlyada I, 590-594

(30) İlyada'nın XX. ve XXI. kitaplarında tanrılar bir Akhaların tarafında, bir Troialıların tarafında savaşırlar.

(31) Şiirleri benzetme (kinaye) yoluyla anlatmak Platon'dan önce de çok yayılmış bir yöntemdi. İlk olarak XVI. yüzyılda Rhegion'lu Theagenes tarafından kullanılmıştı. Theagenes'e göre İlyada'nın XX. ve XXI. kitaplarındaki tanrılar savaşı doğa güçlerinin birbiriyle çarpışmasıdır.

(32) Homeros, İlyada XXIV, 527-532.

(33) Homeros, İlyada IV, 69 v.s.

(34) 'Kypria' destanında Troia savaşının doğuşu anlatılmıştı.

(35) 'Niobe' tragediasından alınmıştır.

(36) İamb, tragedianın en önemli vezinlerindendir.

(37) Ceza hakkında aynı fikre Gorgias diyaloğunda da rastlanır.

(38) Platon iki olanak görüyor: 1) Tanrı, gerçekten değişir, 2) Tanrı insanları aldatmak için değişmiş gibi görünür; her ikisinin de gerçeğe aykırı olduğu gösteriliyor.

(39) Homeros, Odysseia, XVII, 485/6.

(40) Odysseia IV, 456/57'de, sırasıyla ejderha, pars, domuz, su ve ağaç şeklini aldığı anlatılmıştır.

(41) Pindaros'un anlattığına göre (Nem. V, 6 vs.), Thetis, Peleus'la evlenmemek için çeşitli şekillere girmiştir.

(42) Aiskhylos, kaybolan tragedialarından birinde, Hera'yı öyle betimlemiş.

(43) Eseri okumakta ilerledikçe, Platon'un, devletin kurulması için izin verilen, gerekli bir yalana başvurmakta olduğunu görürüz; üç toplumsal kesimin kesin olarak ayrılması bu yalana dayanır.

(44) Homeros, İlya'da II, 1-34.

(45) Aiskhylos'un tanımadığımız bir tragediasından.

(46) Apollon'un kendisine ve kültüne bağlı bir şarkı.

P L A T O N

DEVLET

III-IV

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Profesörü Dr. George Rohde'nin yönetiminde, DEVLET III Klasik Filoloji Doçenti Azra Erhat, DEVLET IV Klasik Filoloji Asistanı Türkan Tunga tarafından Yunanca asıllarından çevrilmiştir.

Eski Yunanca özel adların yazılışı hakkında not

Yunan eserlerinin çevirisinde tanrı, insan ve ülke adlarını, asıllarındaki gibi yazmayı uygun bulduk; bunun için de bugün Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde kullanılan çevriyazı yöntemini aldık. Yunancanın her harfi, aşağıdaki cetvelde gösterildiği gibi, tek veya çift harfle karşılanmıştır. "Th" ve "kh" gibi çift harfleri kullanmaya gerek vardı; çünkü Yunancanın Q'sını da, T 'ını da "t" ile gösteremezdik, ikisini ayırmak zorunluydu. "X" için de yalnızca "h" harfini alsaydık Yunancada bazan sesli harflerin önüne gelen (') işareti ile karışabilecekti.

"Ph" çift harfine gelince, Yunanca'nın F harfini Avrupalılar öteden beri böyle gösterirler; eski Romalılar da öyle göstermişler; demek ki o harfin söylenişi Romalıların "ƒ" harfinin söylenişine tümüyle uymuyormuş.

Romalılar ve bugünkü Avrupa ülkeleri, Yunanca'nın X harfini de "x" ile gösterirler; ancak "x" harfi bizim alfabemizde yok; bu yüzden "x" yerine "ks" çift harfini kullanmayı daha uygun bulduk.

Yunancada "y" harfi sessiz değil, sesli harftir ve "ü" okunması gerekir. Ancak bu söyleyiş kesin de değil. Bugünkü Yunanlılar onu "i" diye okuyorlar.

Çift sesli harfleri de gene çift olarak gösterdik. Ancak (ou) yerine tek bir "u" koyduk; bu şimdiki uluslararası çevriyazıda da böyledir.

Yunan Alfabesi:

A A H E N N T T

B B Q Th X Ks Y Y

G G I İ O O F Ph

D D K K P P X Kh

E E ? L P R Y Ps

Z Z M M S S W O

DEVLET

III

SOKRATES (anlatmayı sürdürüyor) :

"İşte tanrılar hakkında söylediğimiz sözler arasında, insanların tanrılara ve ana babalarına saygı göstermeleri, birbirleriyle dost olmayı hiçe saymamaları için, çocukluktan beri duymaları ve duymamaları gereken şeyler aşağı yukarı bunlardır." (1)

"Bence bu görüşlerin doğrudur" dedi.

"Peki, bu adamların gözüpek olmaları gerekiyorsa, onlara bu sözleri, bir de ölümden olabildiğince az korkmalarını sağlayacak sözleri söylemeli değil mi? Yoksa içinde ölüm korkusu olan bir adamın gözüpek olabileceğini mi sanıyorsun?"

"Zeus hakkı için, hayır" dedi.

"Peki, Hades için söylenenlerin gerçekliğine inanan ve korkunç olduğunu düşünen birinin ölümden korkmayacağını, savaşlarda yenilmekten, esir düşmektense ölmeyi seçeceğini sanır mısın?"

"Hiç de sanmam."

"Demek ki, bu masalları anlatmaya kalkışanları gözaltında tutmalıyız ; Hades'te olup bitenleri böyle gelişigüzel kötülememelerini, aksine, övmelerini rica etmeliyiz; çünkü söyledikleri gerçek olmadığı gibi, savaşa katılacak olanlara yararlı da değil."

"Evet, öyle yapmalı" dedi.

"Öyleyse, şu sözden başlayıp bütün benzerlerini silip atmalı," dedim: 'El kapısında ırgat olup, yoksul, yiyeceği kıt bir adama hizmet etmeyi, gelmiş geçmiş bütün ölülere kıral olmaktan daha çok isterim.'(2) Bir de şunu: 'Tanrıların bile nefret ettiği korkunç, küflü konutlar ölümlülere de ölümsüzlere de görünmesin.'(3) `Heyhat! Hades konutlarında da bir ruh, bir tayf var, ama içinde can yoktur.'(4)

"Yalnızca o kendini bilir, ötekiler uçuşan gölgelerdir'.(5)

ve:

'Ruh, gücünü, gençliğini bırakıp yazgısına ağlayıp sızlayarak vücuttan uçtu, Hades'e gitti.(6)

ve:

`Ruh yeraltında bir duman gibi cırlayarak gidiyordu.(7)

ya şu:

`Dehşet verici bir mağaranın dibinde yarasalar, aralarından biri kayadan sıyrılıp aşağı düşünce nasıl bağrışarak uçuşur, birbirlerine asılırlarsa, onlar (ruhlar) da hep birlikte ^bağrışarak gidiyorlardı.'(8)

Bunları ve buna benzer bütün sözleri silmemize, Homeros'un ve öbür şairlerin kızmamasını dileriz ; bu sözler şiirsiz ve çoğu insanın duyup da hoşlanmayacağı şeyler midir? Hayır; ama şiirli oldukları ölçüde, özgür yaşamaları, ölümden çok tutsaklıktan korkmaları gereken çocukların, insanların kulakları için uygunsuzdur da."

"Çok doğru."

"Öyleyse Hades dünyasına verilen o korkunç, o ürpertici adları, Kokyos, inilti ırmağı, Styks dehşet ırmağı,(9)hortlaklar, kansızlar ve bu gibi daha bir sürü, duyanların tüylerini diken diken eden adları da atmalı. Bunların başka bakımdan bir değeri olabilir.(10) Ama biz, bekçilerimiz böyle bir ürpermeden sonra gereğinden fazla heyecanlı ve gevşek olur diye korkarız."

"Korkmakta da haklıyız" dedi.

"Öyleyse kaldırmalı mı bu adları?"

"Evet."

"Konuşmada da, şiirde de bunun tam tersini söylemeli."

"Tabii."

"Ünlü adamlara söyletilen şikâyetleri, iniltileri de kaldırmalı."

"Önce söylediklerimize bakılırsa, öyle olmalı."

"Bak bakalım kaldırmakta haklı mıyız, değil miyiz. Akıllı uslu bir adam, dostu olan akıllı uslu başka bir adam için ölümü korkulu birşey saymaz deriz."

"Öyle deriz."

"O halde dostunun başına feci birşey gelmiş gibi ona ağlayıp durmayacak."

"Hayır."

"Ama şunu da söyleriz : akıllı uslu adam, iyi yaşamak için kendi kendine yeter. O öbür insanlardan farklı olarak başkalarına pek az muhtaçtır."

"Sahi" dedi.

"Demek ki oğlundan, kardeşinden, servetinden ya da bunun gibi başka bir şeyden yoksun bırakılmak onu pek az etkileyecektir."'

"Şüphesiz pek az."

"Demek oluyor ki başına böyle bir felaket geldiği zaman, pek az ağlayıp sızlayacak, ona herkesten kolay katlanacak."

"Evet, öyle."

"Öyleyse bu ağlamaları ünlü adamlara değil kadınlara, hem de sıradan kadınlara ve en bayağı erkeklere bırakmakta haklıyız. Böylece memleketin bekçiliğine yetiştirmeye kalkıştığımız kimseler bu gibi zayıflıklara düşmekten iğreneceklerdir."

"Doğru" dedi.

"Gene Homeros'tan ve öbür şairlerden, bir tanrıçanın oğlu Akhilleus'un

`kâh yana dönüp, kâh sırt üstü, kâh yüz üstü yatarak'

sonra da ayağa kalkıp, durmadan dalgalanan denizin kıyısında kendinden geçmiş bir halde yürüdüğünü,

`iki eliyle kurumlu toprakları yerden kaldırıp başına döktüğünü' (11)

söylememesini dileyeceğiz. Şairin onu ağlar ve inler gösterdiği başka daha ne kadar yer varsa atmasını isteyeceğiz; soyu tanrılara yakın olan Priamos'un da,`Yalvardığını ve gübre üzerinde yuvarlanarak, askerlerin her birini adıyla çağırdığını'(12) söylemesinler. Daha da ısrarla rica edelim de, şiirlerinde tanrıları: `Eyvah, zavallı ben, felaketli kahraman anası!' (13) gibi sözlerle ağlaşır göstermesinler. Öbür tanrıları böyle anlatacaklarsa da, hiç olmazsa tanrıların en büyüğünü yalan yanlış taklit edip, ona şu sözleri söyletmeye dilleri varmasın:

`Eyvah! sevdiğim bir insanın kent çevresinde kovalandığını gözlerimle görüyorum, yüreğim sızlıyor' (14) ve 'Vah, vah bana! Yazgı, insanlar arasında en çok sevdiğim Sarpedon'un, Menoitios'un oğlu Patroklos tarafından alt edileceğini belirledi.'(15).

Öyleyse, sevgili Adeimantos, gençlerimiz bu gibi sözleri ciddi ciddi dinler, yakışık almadığını görüp, gülüp geçmezlerse, Tanrı değil de insan olan kendilerine bu hallerin yakışmadığını anlamaları ve böyle bir şey söyleyecek ya da yapacak olurlarsa, kendi kendilerini ayıplamaları zor olacaktır. Tersine, hiç utanmaksızın, kendini toparlamaksızın, en ufak dertler karşısında uzun uzadıya ağlayacak, inleyecekler."

"Tam gerçeği söylüyorsun" dedi.

"Ama, deminki düşüncelerimize göre böyle olmamalıdır; biri bizi daha güzel bir düşünceye inandırmadıkça, buna bağlı kalmalıyız.

"Evet, olmamalıdır."

"Ama bekçilerimiz gülmeye düşkün de olmamalı. Çünkü insan güçlü bir gülmeye kapıldı mı, ruhunda da güçlü bir değişim olur."

"Bence öyle" dedi.

"Öyleyse saygın adamların kahkahaya kapılmış gibi gösterilmeleri kabul edilemez, hele Tanrı iseler, o zaman hiç olmaz."'

' "Olmaz, tabii" dedi.

"Homeros'un Tanrılar hakkındaki şu sözlerini de kabul etmeyeceğiz, d•eğil mi? `Hephaistos'u sarayda bir baştan bir başa koşar görünce, mutlu tanrılar arasında bitmez tükenmez bir kahkaha koptu'(16)."

"Senin sözüne göre kabul edilmesi olanaksız."

"Peki, istersen benim sözüm olsun, ama herhalde kabul edilemez."

"Fakat gerçeğe de değer vermeli. Demin yanılmadıksa ve gerçekten ayrılmak tanrılar için yararsız da,(17) ancak insanlara bir ilaç gibi(18) yararlıysa, belli ki böyle bir ilacı hekimlere teslim etmeli, fakat sıradan kişiler ona dokunmamalıdır."

"Öyle" dedi.

"O halde gerçekten ayrılmanın yakıştığı kimseler varsa, bunlar devleti yönetenlerdir; devletin iyiliği için, ya düşmanlar ya da yurttaşları yüzünden gerçekten ayrılabilirler. Ama öbür insanların hiçbiri böyle bir yola baş vuramaz. Fakat, sıradan bir adamın yönetenlere yalan söylemesi, hastanın hekime, beden eğitimi öğrencisinin öğretmene vücudunun durumu hakkında doğruyu söylememesi kadar (19); ya da kaptanın dümenciye gemi ve tayfa hakkındaki gerçeği söylememesi yani kendisinin ve yoldaşlarının ne durumda olduklarını gizlemesi kadar büyük, hatta bundan daha da büyük bir suçtur."

"Çok doğru" dedi.

"Öyleyse, yönetici, kentte bir başkasını yalan söylerken yakalarsa; `Sanatçıların sınıfından, falcı olsun, hekim olsun, doğramacı olsun' (20) devleti, fırtınaya kapılmış bir gemi gibi devirecek, yok edecek bir yol gösterdiği için onu cezalandıracaktır."

"Evet, eğer bu sözleri eylemle de tamamlarsa" dedi .

"Peki, gençlerimizin ölçülü, akıllı uslu olmaları gerekmeyecek mi?"'

"Gerekecek kuşkusuz."

"İnsanların çoğuna göre ölçülü, akıllı uslu olmanın özü şu değil midir? Egemenlere başeğmek; içki, aşk ve yemek gibi hazlarda da kendi nefsine hâkim olmak." (21)

"Bence öyle" dedi.

"Homeros'ta Diomedes'in söylediği şu sözleri ve benzerlerini beğeneceğiz: `Babacığım, sessizce otur, benim sözümü dinle', (22) ve buna bağlı olan şu dizeleri: `Savaş hırsı saçan Akhai'ler önderlerinden çekinerek sessizce ilerliyorlardı' (23) ve buna benzer daha ne varsa beğeneceğiz."

"Güzel."

"Ama şuna ne dersin:`Seni köpek gözlü, geyik yürekli şarap tulumu! (24) Ya sonra gelen mısralar güzel mi? Düzyazıda, şiirde halktan herhangi birinin yönetenlere karşı söylediği bütün küstahça sözler güzel midir?"

"Hiç değil."

"Bunlar, bence, gençlere ölçülülüğü öğretmeye uygun değildir.Başka bakımdan hoşa gitmelerine hiç şaşmam. Sen ne düşünüyorsun?"

"Senin gibi" dedi.

"Ya şiirde; `ekmekle, etlerle dolu bir masadan, sakinin Krater'den aldığı şarabı getirip kadehlere doldurması'(25) dünyada en güzel şeydir, gibi sözlerin en ölçülü, en uslu bir adamın ağzına konmasına ne dersin? Bunlar, sence, gencin kendine egemen olmasına yarayacak sözler mi? bir de şu:`En feci ölüm açlıktan yok olup gitmektir',(26) ya şunlar:`Zeus öbür tanrıların da, insanların da uyuduğu bir saatte, yalnız başına uyanık kalarak verdiği bütün kararları aşk arzusu yüzünden hemen unutmuş; Hera'yı görünce de o kadar ateşlenmiş ki, yatak odasına gitmeye bile katlanmaksızın, oracıkta yerde onunla birleşmek istemiş ve onu hiçbir zaman o anda olduğu kadar şiddetle arzulamadığını, hatta ilk defa ana babalarından gizli buluştukları zaman bile bu kadar arzuyla yanıp tutuşmadığını söylemiş'(27). Ya buna benzer nedenlerle Ares ile Aphrodite'nin Hephaistos tarafından zincire vurulmasına (28) ne dersin?"

"Evet, Zeus hakkı için," dedi, "bunlar bence yakışık alır şeyler değil."

"Ama ünlü adamların hem sözlerinde, hem davranışlarında her bakımdan gözüpeklik ve dayanma gücü görülürse, onları seyretmeli, dinlemeli, örneğin şunu:`Göğsüne vurarak, kendi kendine şu sözlerle çıkıştı:'Dayan kalbim, bir zamanlar daha da kötüsüne dayanmıştın'(29)."

"Herhalde" dedi.

"Adamlarımızın rüşvet ve para düşkünü olmalarına da izin vermeyeceğiz. "

"Asla."

"Armağanlarla tanrılar da, saygıdeğer krallar da kandırılır'(30) gibi teraneler duymamalıdırlar. Akhilleus'un eğitmeni Phoiniks, öğrencisine, 'Armağan alacak olursa, Akhalara yardım etsin, yoksa öfkesinden dönmesin' diye öğüt vermekle(31) akıllıca söz söyledi dememeli, onu övmemeliyiz. Akhilleus'un da Agamemnon'dan armağan alacak,(32) bir ölüyü ancak kurtulmalığı ödendikten sonra teslim edecek, başka türlü onu bırakmak istemeyecek kadar kazanç düşkünü olduğunu(33) kabul etmeyeceğiz, bu davranışları ona layık görmeyeceğiz."

"Evet, bunları övmek doğru değil" dedi.

"Homeros'a olan saygımdan dolayı," dedim, "Akhilleus için bu sözleri söylemenin ve söyleyenlere inanmanın günah olduğunu ileri sürmekten çekiniyorum. Hem de onu Apollon'a şöyle söyletmek:`Bana kötülük ettin, ey güçlü okçu, tanrıların en zalimi olan sen! Öc alırdım senden kuşkusuz, elimde güç olsaydı',(34)

Bir tanrı olan ırmağa karşı itaatsız davrandığını, onunla savaşmaya hazır olduğunu(35) öbür ırmağa, yeni Sperkheios'a adanmış olan saçlarına gelince, öldüğü için 'Yiğit Patroklos'a saçlarımı bağışlamak istiyorum.'(36) dediğini söylemek günah değil de nedir? Bunları yaptığına inanmamalı. Hektor'u Patroklos'un anıtı etrafında sürüklemesi, (37) esirleri odun yığınının önünde boğazlaması, (38) bütün bunların gerçeğe uygun olduğunu kabul etmeyeceğiz; bekçilerimizin, bir tanrıçanın ve Zeus'un bir torunu olan (39) uslu akıllı Peleus'un oğlu ve bilge Kheiron'un yetiştirdiği Akhilleus'un, içinde birbirine karşıt iki hastalık, yani alçaklık ile para düşkünlüğü, üstelik de tanrılara, insanlara karşı yaman bir gurur taşıyacak kadar karma karışık bir ruhu olduğuna inanmalarına müsaade etmeyeceğiz.''

"Doğru söylüyorsun" dedi.

" O halde," dedim, "ne Poseidon'un oğlu Theseus'un ve Zeus'un oğlu Perithous'un ahlaksızca kız kaçırmaya kalkıştıklarına (40) inanacağız, ne de başka bir tanrı oğlunun ya da yiğitin, onlara şimdi yalan yere yüklenen ahlaksızca, dinsizce işleri gördüklerinin anlatılmasına izin vereceğiz. Tersine şairleri, yiğitlerin ya bu işleri görmediğini ya da Tanrı oğulları olmadığını itiraf etmeye zorlayacağız. İkisini birden ileri sürüp de gençlerimizi tanrılardan kötü şeyler doğduğuna, yiğitlerin insanlardan hiç de iyi olmadıklarına kandırmaya kalkışmasınlar. Çünkü demin de dediğimiz gibi,(41) bu sözler ne dine uygundur, ne de gerçektir, tanrılardan kötülük gelmesine de olanak yoktur, bunu da gösterdik."

"Yoktur, tabii."

"Üstelik dinleyenlere zararlıdır bu sözler; çünkü insan kötü olur da, eğer: `Rüzgarlı İda tepelerinde babaları Zeus'a adanmış bir sunakları olan ve damarlarında tanrıların kanı durmadan akan, tanrıların Zeus soyundan yakın akrabalarının' (42) aynı şeyleri yaptıklarına ve yapmış olduklarına inanırsa, bunda kendisinin suçu olmadığını düşünmez mi ? Bu nedenle, bu gibi masalları susturmalı ki, gençlerimizde, kötülüğe büyük bir kolaylıkla atılmak hevesini doğurmasınlar."

"Şüphesiz susturmalı."

"Peki, dedim, madem ki söylenecek ve söylenmeyecek sözleri sınırlamaktayız, acaba ele alınacak başka bir tür kaldı mı? Tanrılardan, daimonlardan, yiğitlerden ve Hades'te olup bitenlerden nasıl söz etmek gerektiğini saydık."

"Saydık."

"İnsanlar hakkında nasıl söz söylemeli, bu kaldı, değil mi?"

"Besbelli."

"Ama konuyu şu anda ele alıp irdelememize olanak yok dostum."

"Neden?"

"Çünkü ele alırsak, şairler de yazarlar da insanlardan söz ederken, birçok eğri adamın talihli, doğruların ise talihsiz olduklarını; haksızlığın gizli kalırsa, yararlı birşey olduğunu, doğruluğun da başkasına yarar, kendine zarar verdiğini (43) söylemekle, bence en önemli noktalar üzerinde yanılıyorlar demeliyiz. Böyle şeyler söylemelerini yasak etmeli, şiirlerinde, masallarında bunların tersini anlatmalarını buyurmalıyız. Bu düşüncede değil misin?"

"Evet, evet, bu düşüncedeyim."

"Haklı olduğumu kabul ediyorsan, öteden beri incelediğimiz konular üzerinde de benimle aynı düşüncede olduğunu kabul edebilirim, değil mi?"

"Haklı olarak, kabul edebilirsin" dedi.

"İnsanlardan demin dediğimiz gibi söz etmek gerektiği sorunu üzerinde, doğruluğun ne olduğunu, onun, doğru kişiye, doğru görünsün görünmesin, yarar getirdiğini araştırıp bulduğumuz zaman uyuşuruz." (44)

"Çok doğru" dedi.

"O halde söylenen sözler hakkındaki konuşmamız burada bitsin. Bundan sonra söyleme biçimini incelemeli. Sanırım böylece, ne söylemeli ve nasıl söylemeli konusunu tümüyle gözden geçirmiş oluruz."

Bunun üzerine Adeimantos "Ne demek istediğini anlayamıyorum" dedi.

"Oysa anlaman gerek," dedim; "belki şöyle daha iyi anlarsın: Masalcıların, şairlerin bütün söyledikleri geçmişte, günümüzde ya da gelecekteki olayların anlatılmasından ibaret değil midir?"

"Tabii, başka ne olabilir?" dedi.

"Peki, bunları ya basit anlatma, ya taklit yöntemiyle ya da her iki yönteme de baş vurarak anlatabilir, değil mi?"(45)

"Bunu daha açık söylemeni dilerim" dedi.

"Amma da gülünç bir hocaymışım, meramımı anlatamıyorum. Öyleyse sorunun bütününü değil de konuşmasını bilmeyenler gibi, bir parçasını ele alarak ne istediğimi bir örnekle göstermeye çalışacağım. Söyle bana: İlyada'nın başlangıcını (46) bilirsin; şair orada, Khryses'in Agamemnon'a, kızını serbest bıraksın diye yalvardığını anlatır, Agamemnon'un kızdığını, Khryses'in de istediğini elde edemeyince, tanrıdan, Akhaların başına felaket getirmesini dilediğini. Öyle değil mi?"

"Evet."

"O halde şunu da bilirsin ki, `bütün Akhalara, en çok da ordu önderleri iki Atreusoğullarına yalvarıyordu' sözlerine kadar olan parçayı şair kendi söyler ve bizde, bunları bir başkası söylüyormuş gibi bir izlenim uyandırmaya çalışmaz bile. Ama sonrası için, kendisi Khryses imiş gibi konuşur ve bize konuşanın Homeros değil de, yaşlı rahip olduğu duygusunu vermeye uğraşır. Ilion'da, İthaka'da, bütün Odysseus destanında olup bitenlerin hepsini aşağı yukarı bu biçimde anlatır."

"Evet" dedi.

"Kişilerin her fırsatta söyledikleri sözler ve bu sözler arasındaki olup bitenlerin aktarılması birer anlatma değil midir?'

"Öyledir tabii."

"Bir başkası imiş gibi söz söylediği zaman, konuşmasını, söz alacağını önceden bildirdiği kimseninkine mümkün olduğu kadar benzetir diyemez miyiz?"(47)

"Deriz, elbette."

"Kendini, sesiyle, davranışlarıyla bir başkasına benzetmek, kendisine benzemek istediği kişiye öykünmek değil midir?"

"Şüphesiz."

"Öyleyse, görülüyor ki, Homeros da, öbür şairler de anlatmalarında öykünmeye başvururlar."

"Öyle."

"Ama şair kendini hiç gizlemeseydi, şiirlerinde, hikâyelerinde öykünme olmazdı. Ama gene `nasıl olur, anlamıyorum' dememen için, ben anlatayım. Homeros, Khryses'in kızı için kurtulmalık getirerek, Akhaların, en başta da kralların ayaklarına kapanmaya geldiğini söyledikten sonra, kendisi Khryses olmuş gibi değil de, Homeros olarak konuşmayı sürdürseydi, bil ki öykünme olmaz, basit anlatım olurdu. Şöyle bir şey olurdu. Ama vezinsiz söyleyeceğim, şair değilim ki. 'Rahip geldi ve tanrılardan Akhaların sağ salim kalarak Troia'yı almalarını diledi, kurtulmalığı kabul ederek, tanrıya saygı gereği kızını serbest bırakmalarını istedi. Bunları söyleyince, Akhaların hepsi razı olduklarını saygıyla bildirdiler, yalnızca Agamemnon öfkelenerek derhal çekilmesini ve bir daha oralara ayak basmamasını buyurdu, yoksa asasıyla tanrının yünden çelenkleri bir daha kendisini kurtarmaya yaramayacakmış, kızını bırakmak şöyle dursun, Argos'ta kendisiyle birlikte yaşlanacakmış. Evine sağ salim dönmek isterse, onu kızdırmadan çekilip gitmesini buyurdu. Yaşlı adam da bunu duyunca korktu, sessizce gitti. Karargâhtan uzaklaştıktan sonra, Apollon'a, onu bütün ek adlarıyla çağırarak ve rahibinin yaptığı

tapınaklardan ya da sunduğu kurbanlardan bir gün zevk almışsa, anımsamasını ve bu hizmetlerine karşılık, Akhaları ona döktürdükleri göz yaşları için oklarıyla cezalandırmasını yalvardı. İşte, dostum, dedim, öykünmesiz, basit anlatma böyle olur."

"Anladım" dedi.

"Öyleyse şunu da anla ki, şairin konuşmalar arasındaki sözleri kaldırılır da yalnızca kişilerin karşılıklı konuşması kalırsa, yukarda saydığımız türün karşıtı olur."

"Bunu da anlıyorum," dedi, "bu biçim tragedyada görülür."

"Çok doğru düşünüyorsun," dedim, "demin (48) anlayamadığını, şimdi sanırım açıkça kavrayabiliyorsun, görüyorsun ki, şiirin ve masalın bir türü baştan aşağı öykünmedir, örneğin dediğin gibi tragedya ile komedya; başka biri ise şairin anlatmasından ibarettir: bunu en çok dithyramboslarda (49) görebilirsin. İki türün karışmasından oluşan üçüncü türe destan şiirinde ve daha birçok anlatım biçimlerinde raslarız. Anlatabildim mi?"

"Demin ne demek istediğini şimdi anlıyorum" dedi.

"Bundan önce de, neler söylemek gerektiğini saydık, şimdiyse nasıl söylemek gerektiğini incelemek 'kaldı demiştik, anımsıyor musun?" (50).

"Evet."

"İşte dediğim de şuydu: Şairlerin, anlatırken öykünmeye başvurmalarına izin verecek miyiz? Yoksa anlatmalarının bazılarında öykünme olsun, bazılarında olmasın mı diyeceğiz, ve ne zaman ve hangilerinde? Yoksa öykünmeyi toptan yasak mı edeceğiz?"

"Devletimize tragedyayı, komedyayı kabul edip etmeyeceğimizi incelemek niyetinde olduğunu şimdiden seziyorum."

"Belki," dedim, "ama belki de daha başka şeyleri; şimdilik daha bilmiyorum; sözün gidişi bizi bir rüzgâr gibi nereye atarsa, oraya gitmeli."

"İyi söylüyorsun" dedi.

"Bir bak bakalım, Adeimantos (51), bekçilerimiz öykünmeci olmalı mı, olmamalı mıdırlar? Yoksa demin söylediklerimizden, bir adamın bir tek işi iyi başarabileceği, ama birçok işe birden girişirse, hiç birini ün kazanacak kadar başaramayacağı sonucu çıkmıyor mu?"

"Çaresiz, öyle."

"Öykünme için aynı şey söylenemez mi? Bir insan her şeye, bir tek şeye öykündüğü kadar iyi öykünemez."

"Yapamaz, elbette."

"O halde önemli bir görevi olan bir adamın birden birçok şeye öykünmesi zordur, nitekim birbirine yakın görünen iki öykünme türünde, yani tragedya ile komedyada da aynı kişiler başarılı olamazlar (52). Yoksa, demin bunların birer öykünme türü olduğunu söylememiş miydin?"

"Söyledim, aynı kişiler ikisini birden başaramaz demekte haklısın."

"Demek hem rhapsod, hem oyuncu olunamaz."

"Hayır."

"Ama aynı oyuncular hem tragedya, hem komedya da oynamaz; oysa her ikisi de öykünme türündendir, değil mi?"

"Öyle."

"Hatta bence, Adeimantos, insan doğası daha da çok bölümlüdür öyle ki, bir insanın birçok şeylere iyi öykünmesine yahut öykünmeyle bir benzeri verilen şeyleri yapmasına olanak yoktur."

"Çok doğru" dedi.

"Öyleyse ilk düşüncemizi koruyup, bekçilerimiz öbür bütün işlerle uğraşmayarak ancak devlet özgürlüğünü kuran çok dikkatli işçiler olmalı ve bu sonuca varmayan başka hiç bir işe bakmamalıdırlar, demiştik; demek oluyor ki onlar başka hiçbir şey yapmayacaklar, hiçbir şeye öykünmeyecekler. Yok eğer öykünürlerse, kendilerine yakışacak üstün özellikleri olan, gözüpek, uslu akıllı, dini bütün, özgür kişilere ve bütün bu gibi güzel örneklere ta çocukluktan öykünmelidirler; ama alçakça işlere girişmeyecekleri gibi, alçaklığa da, başka herhangi bir kusura da öykünmekte hünerli olmamalıdırlar, ki öyküne öyküne sonunda gerçekten öyle olmasınlar (53). Yoksa farkına varmadın mı ki, gençken başlanan ve bir hayli sürdürülen öykünmeler insanda bir alışkanlık, vücudu, sesi görüşleri değiştiren ikinci bir doğa olur?"

"Evet, öyle" dedi.

"Kendileriyle uğraştığımız, iyi insan olmalarını istediğimiz kişilerin, erkek oldukları halde, kadın gibi giyinip, kocasına çıkışan, yok gururlanarak mutlu olduğunu sanıp da tanrılarla boy ölçüşen (54), yahut felaket içinde yas tutan, gözyaşı döken genç ya da yaşlı kadınlara öykünmelerine izin vermeyeceğiz; kaldı ki hasta, âşık veya doğum sancıları çeken bir kadını temsil etmelerini büsbütün yasak edeceğiz(55)."

"Elbette" dedi.

"Köle işleri gören kadın ya da erkeklere(56) de öykünmeyecekler."

"Öykünmeyecekler."

"Doğal olarak, kötü insanlara da öykünmemeleri gerek: Korkaklara, demin söylediğimiz şeylerin aksini yapanlara, birbirine hakaret eden, birbirleriyle alay eden, sarhoşken (57), ayıkken ağızlarını bozanlara; bu gibilerinin kendilerine karşı da, öbür insanlara karşı da sözleriyle, davranışlarıyla işledikleri kabahatlerin hiç birine öykünmemelidirler. Ayrıca sanırım, sözleriyle de, davranışlarıyla da delilere

benzemeye alışmamalıdırlar (58). Çünkü kadın erkek deli ve kötü insanları tanımalı, fakat yaptıklarının hiç birini yapmamalı, onlara öykünmemeli."

"Çok doğru" dedi.

"Peki, demircilere ve öbür sanatçılara, trierleri ilerleten ya da onları yönetenlere ve bu alanda daha başka şeylere öykünmeleri doğru mudur?"

"Nasıl doğru olur," dedi, "bu işlerle ilgilenmelerine bile izin verilmeyecek (59)." "Ya atın kişnemesine, boğaların böğürmesine, akan suların mırıltısına, denizin uğultusuna, gök gürlemesine ve bütün bu gibi gürültülere öykünecekler mi (60)?"

"Hayır," dedi, "onların deli olmaya, deli olanlara öykünmelerini yasakladık ya!"

"Dediklerini iyi anlıyorsam," dedim, "gerçekten iyi ve güzel insanın söyleyecek bir şeyi olduğu zaman, kullandığı bir söyleme, bir anlatma biçimi vardır; öte yandan da doğası, eğitimi tam tersi olan insanın anlattıklarında daima görülen, birinciden çok farklı başka bir biçim vardır."(61).

"Nedir bu ?" diye sordu.

"Bence," dedim, "akıllı bir adam, iyi bir adamın söylediklerini veya yaptıklarını anlatmak zorunda kalınca, kendisi o adammış gibi onu temsil etmeye razı olacak ve bu öykünmeden utanmayacak, hele o adamın metin, akıllıca bir davranışına öykünmekteyse. Yok hastalık, aşk, sarhoşluk ya da başka bir zayıflık yüzünden sendelediğini görürse, ona daha az öykünecek. Ama kendine layık olmayan bir adama öykünmesi gerekirse, kendini, kendinden kötü olan bir adama ciddiyetle benzetmek istemeyecek, yoksa ancak kısa bir zaman için, öyküneceği kimse iyi bir şey yaparsa buna razı olacak; gene de utanacak, çünkü bu gibilerine öykünmeye alışık değildir, hem de kendinden kötü insanların kılığına kıyafetine girmekten hoşlanmaz; ruhunda da bunları küçük görür, yalnızca şaka olsun diye öykünür."

"Tabii" dedi.

"Az önce Homeros'un destanlarından konuşurken sözünü ettiğim anlatış biçimine başvuracak, değil mi, yani sözlerinde her ikisi hem öykünme, hem basit anlatış olacaktır, fakat uzun anlatış parçaları arasında küçük bir parça öykünme bulunacak. Yoksa yanılıyor muyum?"

"Hayır," dedi, "istediğimiz anlatışın böyle olması gerektir."

"O halde böyle olmayan hikâyeci ne kadar kötüyse, o kadar her şeye öykünecek, kendine layık görmediği bir şey olmayacak; öyle ki büyük bir kalabalığın karşısında bile ciddiyetle her şeye öykünmeye kalkışacak, söz gelişi, demin saydığımız gök gürültülerine, rüzgârların, dolunun, dingillerin, makaraların, boruların, zurnaların, çoban flavtalarının ve bütün sazların sesine; üstelik köpeklerin havlamasına, kuzuların melemesine, kuşların ötmesine de. Sözü ya baştan başa ses ve jest öykünmelerinden ibaret olacak, yahut da anlatma pek az yer alacak. Öyle değil mi?"

"Öyle olsa gerek" dedi.

"İşte," dedim, "saydığımız iki söyleyiş biçimi bunlardır."

"Evet, bunlar" dedi.

"İkisinden birinde biraz değişiklik olur; insan söyleyişine uygun makam ve ritm de katarsa, iyi söyleyenin hemen hemen hep aynı makama göre ve değişiklikler ufak olduğu için hep bir tek makamda ve ona uygun bir ritmde söylemesi mümkündür."

"Şüphesiz, öyledir" dedi.

"Peki, ama ötekinin söyleyiş biçimi tam tersine; kendine has anlatımı bulmak için makamların, ritmlerin hepsine gereksinimi vardır çünkü onda her türlü değişiklik bulunur."

"Çok doğru."

"O halde, şairlerin, söz söyleyen insanların hepsi, bu anlatma biçimlerinin ya birini, ya ötekini, yahut da ikisinden karma bir biçimi kullanırlar, değil mi?"

"Öyle olsa gerek" dedi.

"Peki, ne yapacağız," dedim, "bütün bu biçimleri devletimize alacak mıyız? Yoksa basit biçimlerin yalnızca birini mi, veya karma biçimi mi, hangisini alacağız?"

"Benim düşüncem üstün gelirse," dedi, "uslu akıllı adama öykünen ve karma olmayan anlatma biçimini alırız."

"Ama karma biçim de tatlıdır, Adeimantos, çocukların, lalaların ve çoğu insanların en çok hoşuna giden biçim, senin seçtiğinin karşıtıdır."

"Hoştur da ondan."

"Ama belki bizim devlete uymaz, diyeceksin, çünkü bizde her insan bir iş gördüğü için iki veya bir çok yönlü olamaz."

"Evet, uymaz devletimize."

"Bunun için değil midir ki, yalnızca böyle bir kentte kunduracı kunduracıdır, kunduracılığından başka bir de kaptanlık yapmaz, çiftçi çiftçidir, çiftçilikten başka bir de yargıçlık yapmaz, asker askerdir, askerlikten başka ticaretle uğraşmaz, hepsi de aynen öyledir."

"Doğru" dedi.

"Öyleyse, belli ki her kılığa girmesini, her şeye öykünmesini ustalıkla bilen bir adam kentimize gelip de şiirlerini temsil etmek isteseydi, şaşılacak, hoş, kutsal bir varlık gibi önünde secde ederdik, fakat kentimizde onun gibi adam bulunmadığını, bulunmasının da yasak olduğunu söyler, başına kokular sürdükten, yün şeritlerden bir taç koyduktan sonra,(62) onu başka bir kente gönderirdik. Biz ise selametimiz için daha sert, daha az hoş bir şairi, bir hikâyeciyi dinleriz. O bizim için yalnızca aklı başında adamın söyleyişine öykünsün, sözlerini, askerlerimizin eğitimini ele aldığımız zaman yasa olarak koyduğumuz biçimlere uydursun."

"Evet," dedi, "elimizde olsaydı, öyle yapardık."

"Şimdi, dostum," dedim, "musikinin sözler ve masallar hakkındaki kısmını sona erdirdik sanıyorum. Çünkü ne söylemeli ve nasıl söylemeli sorununu inceledik."

"Ben de öyle sanıyorum" dedi.

"Bundan sonra şarkı söyleme biçimi ve şarkılar kaldı, değil mi?" dedim.

"Peki, önce koyduğumuz kurallara uymamız için, bunların nasıl olması gerektiği hakkında neler söyleyeceğimizi herkes şimdiden bulabilir, değil mi?"

Ama Glaukon (63)~ gülerek: "Ben, Sokrates," dedi, "bu herkesin içinde olmasam gerek. Herhalde şu anda, neler söyleyeceğimizi bulacak durumda değilim ama aklımdan bir şeyler geçmiyor değil."

"Herhalde," dedim, "en başta şunu diyebilecek durumdasın ya: Şarkı üç şeyden oluşur: Söz, makam, ritim.(64).

"Evet, bu kadarını ben de biliyorum" dedi.

"Şarkının sözlerine gelince, onlar da demin saydığımız söyleyiş biçimlerine girdiklerine göre, şarkısız sözlerden hiç farklı değildir."

"Doğru" dedi.

"Makam ve ritme gelince, sözlere uymalıdır."

"Elbette."

"Fakat sözlerden konuşurken, ağlaşmalara, inlemelere hiç gereksinimimiz yoktur, dedik."

"Hiç yok tabii."

"Hüzünlü makamlar hangileridir? (65) söyle bakalım, madem ki müzikten anlarsın."

"Karışık Lydia, tiz perdeden Lydia makamları ve bunlar gibi birkaçı daha."

"Onları ortadan kaldırmamalı mı?" dedim; "erkeklere şöyle dursun, aklı başında olması gereken kadınlara bile yararsızlar."

"Çok doğru."

"Ama bekçilerimize sarhoşluk, gevşeklik, tembellik özellikle yakışmaz."

"Hiç şüphesiz."°

"Makamlar arasında gevşek olanlar, içki sofrasına yakışanlar hangileridir?"

"Çözük denilen İonia ve Lydia makamları da vardır."

"Bunlar, dostum, savaşçı adamların ağzına uygun mudur sence?"

"Asla değil," dedi. "Demek ki senin için yalnızca Dor ve Phrygia makamları kaldı."

"Makamları bilmem," dedim, "ama öyle bir makam kalsın ki, savaşa veya zorlu bir harekete girişmiş olan bir adamın sesine, anlatımına uygun bir biçimde öykünebilsin; bu adama talihi yardım etmez de yaralanacak, ölecek ya da başka bir felaketle karşılaşacak olursa, bütün bu durumlarda gerilemeden

dayanacak, kaderin darbelerine karşı koyacak. Bir makam daha gerekir ki, kendi isteğiyle sakin ve zor olmayan bir işe girişmiş, hedefine ulaşmak için ya bir tanrıyı yalvarışlarla kendine kazanmak, ya bir insanı, ona akıl öğretmek, öğüt vermekle, ikna etmeye uğraşan, yahut da başkasının ricalarını, azarlarını dinleyen ve bu sayede istediğini elde ettikten sonra gurura kapılmayan, aksine her işte akılla, ölçüyle hareket eden ve olayları hoş karşılayan bir adama öykünmeye uysun. Bu ikisini, yani felaketle karşılaşanların, mutluluğa erenlerin, uslu akıllı, gözüpek adamların sesine en iyi öykünecek bu zorlu ile zorluksuz makamlar bırak kalsın."

"Bırakmak istediklerin de zaten demin saydığım iki makamdır" dedi.

"Bundan böyle," dedim, "şarkılarımız, havalarımız için çok telli ve her türden makamlı sazlara gereksinimimiz olmayacak."

"Belli ki olmayacak" dedi.

"O halde devletimizde üçgen, mızrap ve öbür çok telli, çok makamlı bütün sazları yapan sanatçıları beslemeyeceğiz."

"Dediğimizden bu çıkar."

"Ya flâvta yapanları, flâvta çalanları kente kabul edecek misin? Flâvta en çok sesi olan saz değil mi, öbür bütün telli sazlar flâvtanın bir taklidinden ibaret değil mi?(66)"

"Öyle besbelli" dedi.

"O halde lyra ile kithara kalıyor, (67) onlar kentimiz için yararlıdır; bir de kırlarda çobanlar için kaval."

"Düşüncemiz bunu gösteriyor."

"A dostum," dedim, "Apollon ve Apollon¨'un sazlarıyla Marsyas ve Marsyasınkiler arasında karar verip ilkini seçmekle bir yenilik yapmış olmayız. (68)"

"Evet, Zeus hakkı için, bence de pek yeni değil."

"Köpek hakkı için" dedim, "baksana hiç farkına varmadan, demin (70) zevke, eğlenceye düşmüş olduğunu söylediğimiz kenti temizledik.

"Akıllıca iş gördük" dedi.

"Haydi öyleyse," dedim, "temizliği sürdürelim. Makamlardan söz ettikten sonra, ritmleri ele alalım: Ne çok çeşitli ritimler, ne de türlü türlü vezinler olmalı, fakat düzenli, cesur bir adamın yaşamını anlatacak ritmler hangileridir diye bakmalı. Bunları bulduktan sonra da böyle bir adamın sözlerini vezinle melodiye değil, vezinle melodiyi sözlerine uydurmalı. Makamları saydığın gibi, bu ritmlerin de hangileri olduğunu söylemek sana düşer."

"Zeus hakkı için," dedi, "söyleyecek sözüm yok! Uğraştığım için biliyorum ki, vezinlerin meydana geldiği üç türlü ritm (71) vardır, şarkılarda ise, bütün makamların çıktığı dört türlü (72). Ama hangisinin şu veya bu yaşama öykünmeye uygun olduğunu söyleyemem."

"Bu sorunu Damon'la (73) görüşürüz," dedim, "hangi vezinlerin alçaklığa, taşkınlığa, deliliğe ve daha başka kötülüklere uyduğunu, hangi ritmlerin de karşıtlarına kaldığını ondan sorarız. Onun, karma bir enhopoliostan, bir daktylos ile bir heroostan söz ettiğini şöyle bir duydum; bu vezinleri iyice anlamadığım bir biçimde bölüp arsis ile thesiste bir eşitlik oluşturuyordu; bunlar ya kısa ya uzun bir heceyle bitiyordu; bir de sanırım ki, başka bir vezne iambos, bir başkasına da trokhaios diyordu; bunlar da uzun ile kısaları bir düzene sokuyordu ve yanılmıyorsam, bunların bazılarında vezinlerin temposunu ritm kadar doğru veya yanlış buluyordu veya ritmle tempodan katışık bir şeyi... iyice bilmiyorum; fakat dediğim gibi bu konuyu Damon'a bırakalım (74). Çünkü bizim bir karara varmamız için uzun uzadıya tartışmamız gerekecek. Öyle değil mi?"

"Zeus hakkı için öyle."

"Ama hiç olmazsa şu nokta hakkında karar verebilirsin: uygunluk veya uygunsuzluk (75) ritimlilik veya ritimsizliğe bağlıdır."

"Şüphesiz."

"Ama ritimlilik güzel söyleme biçimine bağlıdır ve ona benzer, ritimsizlik ise karşıtına, uyumluluk ve uyumsuzluk için de böyledir; tabii ancak demin dediğimiz gibi söz ritim ve makama değil de, makamla ritim söze uyarsa."

"Doğru tabii," dedi, "onların söze uyması gerekir."

"Ya söyleme biçimi ve söylenen söz," dedim, "insanın huyuna bağlı değil midir?"

"Şüphesiz."

"Daha da ne varsa söyleme biçimine bağlı değil mi?"

"Evet."

"Demek ki güzel söz söyleme, uyumluluk, uygunluk, ritimlilik iyi huyluluğa bağlıdır, ama iyi huylulukla, kendisine hiç layık olmadığı halde bu adı verdiğimiz saflığı değil, insan doğasını gerçekten iyilik ve güzellikle süsleyen bir anlayışı söylemek istiyorum." (76).

"Çok doğru söylüyorsun" dedi.

"Öyleyse kendine düşen görevi yapmak isteyen bir gençlik her zaman bu ülkülere ulaşmaya çaba göstermelidir, değil mi?"

"Elbette."

"Bunlar resim ve ona benzer bütün sanatlarda görülür, dokumacılıkta, nakışçılıkta, mimarlıkta ve her türlü eşya yapan bütün sanatlarda, hatta canlıların ve öbür bitkilerin doğasında da görülür; çünkü hepsinde uygunluk veya uygunsuzluk vardır ve uygunsuzluk, ritimsizlik, uyumsuzluk söz ve huy çirkinliğiyle kardeştir; karşıtları da uslu akıllı ve iyi bir huyun kardeşleri, öykünmeleridir."

"Aynen böyledir" dedi.

"Peki yalnızca, şairleri gözaltında tutup şiirlerinde iyi huyları betimlemeye mi, yoksa hiç şiir yazmamaya mı zorlamalıyız? Öbür sanatçıları da gözaltında tutup onların, kötü huyları, dizginsizliği, alçaklığı, uygunsuzluğu ya canlıların betimlenmesinde, ya yapılarda yahut da başka bir sanat yapıtında göstermelerine engel olmamalı mıyız? Yok bu ellerinden gelmezse, bizde iş görmelerini yasak etmeliyiz ki, bekçilerimiz kötülük betimlemeleri içinde, tıpkı bir kötü besinle beslenirmiş gibi yetişmesinler, her gün bir çok zehirli bitkiyi koparıp azar azar fakat durmadan yiyip zehirlenerek, farkına varmaksızın ruhlarında büyük bir kötülük oluşmasın. Tersine güzelin, uygunun özünü sezmeye doğası gereği yetenekli olan sanatçıları (77) aramalıyız ki, gençler bir sağlık ülkesinde yaşıyormuş gibi her şeyden yarar görsünler, güzel yapıtlardan gözlerine veya kulaklarına değen her şey, dünyanın en güzel ülkelerinden sağlık getiren bir rüzgâr gibi, onları diriltsin, ta çocukluktan güzeli sevmeye, güzele benzemeye, güzelle uyum içinde yaşamaya doğru onları usulca götürsün." (78).

"O halde Glaukon," dedim "bu nedenlerden dolayı müzikle eğitim en üstün eğitimdir, çünkü ritim ve uyum, ruhun ta içine girer ve ona uyum kazandırarak her şeyden çok kavrar. Böylece ruhu uyumlu kılar, yeter ki insan doğru dürüst eğitim görmüş olsun.Yoksa bunun tam tersi olur, değil mi? Öte yandan da doğada ya da insan eliyle yapılanlardaki eksikler, gereğince eğitilmiş bir adamın derhal gözüne ilişir; o haklı olarak çirkinliklere, eksiklere kızar, güzeli över, çünkü güzelden hoşlanır ve onu ruhunda sindirip, onunla beslenir. Böylece güzel ve iyi bir insan olur, çirkini de haklı olarak ayıplar. Gençken daha henüz akıl yürütecek çağda olmadığı halde güzel olmayandan nefret eder. Ardından akıl yürütmeye de başladı mı (79), müzikle eğitim gördüğünden, düşünmeye yatkınlığını farkeder ve bu yetisini sevinçle karşılar."

"Bu nedenlerle eğitim bence müziğe dayanmalıdır."

"Okumaya gelince, ancak harflerin, bütün durumlarda belirli sayıda olup daima yinelendiğini bildiğimiz zaman, okuma yazma biliyoruz, diyebildik. O zamandan beri ister küçük, ister büyük yazılmış olsun hiçbir harfi dikkate değmez diye yabana atmadık; tersine nerede olursa olsun ayırmaya çalıştık, çünkü bu düzeye gelmeden okuma yazmada bilgi sahibi olamayacağımızı biliyorduk, öyle değil mi?" (80)

"Doğru."

"Suda olsun, aynada olsun harflerin terslerini görsek, harflerin kendilerini bilmeden yansılarını tanıyamayız; bilmeliyiz ki bunların ikisi de aynı sanatın (81), aynı çalışmanın konusudur."

"Şüphesiz öyle."

"O halde tanrılar hakkı için, ben de diyorum ki, kendimiz de, yetiştirmek istediğimiz bekçiler de usluluğu, yararlılığı, ruh yüksekliğini, soyluluğu ve bunlara kardeş olan iyi huyları , aynı zamanda bunların karşıtları olan kötü huyların biçimlerini bütün durumlarda tanımadıkça, nerede olursa olsun onları veya terslerini fark etmedikçe, tuttuğu yer küçük olsun, büyük olsun birini yabana attıkça, müzik eğitimi gördük diyemeyiz, çünkü bunların hepsi aynı sanatın, aynı çalışmanın konusudur."

"Böyle olması şarttır" dedi.

"O halde," dedim, "birinin ruhunda güzel huylar, görünüşünde de aynı örnekten ve bu huylara uyan ve yakışan nitelikler birleşmişse, bu insan, görmesini bilen için, dünyada görülecek en güzel şey değil midir?" (82)

"En güzel şeydir doğrusu."

"Peki en güzel şey de en çok sevilir değil mi?"

"Şüphesiz."

"Müzik eğitimi görmüş adam en çok böyle uyumlu insanları sevecek. Yok uyumlu değilseler sevmeyecek."

"Ruhlarında bir eksiklik varsa, tabii sevmeyecek; yok vücutlarında bir eksiklik varsa, buna katlanacak, sevmeye razı olacak."

"Anlıyorum," dedim. "Senin böyle bir sevgin var veya oldu da ondan böyle söylüyorsun; bir diyeceğim yok. Yalnız şuna yanıt ver: Sınırını aşmış bir zevkin akılla alıp vereceği var mıdır?"

"Olur mu hiç," dedi, "acı kadar zevk de insanı çılgına çevirir."

"Ya öteki iyiliklerle alıp vereceği var mıdır?"

"Asla yoktur."

"Peki taşkınlıkla, aşırılıkla?"

"Onlarla hiç yoktur."

"Ama aşkın verdiği zevkten daha büyük bir zevk bilir misin?"

"Bilmem," dedi, "ondan delicesi de zaten yoktur."

"Gerçek aşk ise düzenliyi ve güzeli akla ve musiki eğitimine uygun bir biçimde sevmektir."

"Tam öyledir" dedi.

"O halde ne delice bir şeyi, ne de aşırılığa yakın olanı gerçek aşkın yanına yaklaştırmalı."

"Yaklaştırmamalı."

"Öyleyse, zevkin de yanına yaklaştırmamalı; gerçek bir aşkla birbirine bağlanmış olan sevenle sevilen ondan uzak kalmalı."

"Zeus hakkı için, evet Sokrates," dedi, "yanlarına ¬yaklaştırmamalı onu."

"O halde anlaşılıyor ki, kurmakta olduğumuz kentte konacak yasaya göre, seven sevdiğine kendini sevdirebilirse, güzellik uğruna onu kendi oğlu gibi öpebilir, onunla görüşebilir, ona dokunabilir. Gönlünü kazanmaya çabaladığı gençle ilişkileri öyle olmalıdır ki, hiçbir zaman daha ileri gittiği duygusunu uyandırmasın. Yoksa müzikten ve güzellikten anlamaz bir adam diye eleştirilir(83).

"Öyle" dedi."

"Öyleyse," dedim, "benim gibi sen de müzik hakkındaki konuşmamızın hedefine vardığı fikrinde misin?"

"Herhalde nereye varması gerekiyor idiyse, oraya vardı: Müzik, güzellik sevgisiyle sonuçlanmalıdır galiba."

"Ben de bu fikirdeyim" dedi.

"Gençlerin yetişmesinde müzikten sonra beden eğitimi gelir."

"Tabii."

"Bu işte de çocukluktan başlayıp bütün yaşamları boyunca ciddi bir eğitim görmeleri gerek. Kanımca şu yoldan gitmeli ve sorunu sen de incele. Bence her ne kadar iyi bir durumda olsa da beden kendi iyiliğiyle ruhu iyi etmenin üstesinden gelemez. Tersine iyi bir ruh, kendi iyiliğiyle bedeni olabildiği kadar iyileştirir (84). Sen bunu nasıl görüyorsun?

"Ben de senin gibi" dedi.

"Kafaları yeterince eğittikten sonra, beden hakkındaki sorunları inceden inceye saptamayı onlara bırakıp, uzun uzadıya söz etmemek için yalnızca temelleri öğretmekle iyi etmiş olmaz mıyız."

"Oluruz, şüphesiz."

"Bekçiler sarhoşluktan sakınmalıdırlar, dedik (85), sarhoş olup da nerede olduğunu bilmemek, kendinden geçmek herkesten az bekçiye yakışır."

"Evet, bekçi olanın bir bekçiye gereksinimi olması gülünçtür."

"Peki, beslenmelerine gelelim: Bekçilerimiz en büyük yarışın atletleridir, öyle değil mi?"

"Evet."

"Peki şu atletlerin yaşayışı bekçilerimize uyar mı?"

"Belki de uyar."

"Ama bu yaşayış uyuşturucu ve sağlık için tehlikelidir. Görmüyor musun ki hayatlarını uykuda geçiriyorlar. Kendileri için düzenlenen perhizi biraz bozacak olurlarsa, bu atletler büyük ve şiddetli hastalıklara tutulurlar."

"Görüyorum."

"Savaşçı atletlere daha iyi düşünülmüş bir spor ve yaşayış gerek; onların uyanık köpekler gibi iyi görmeleri ve işitmeleri, seferde sık sık suyu, yemeği değiştirdikleri, bazen güneş çarptığı, bazen de kış fırtınalarına tutulduklarında sağlıklarının hiç sarsılmaması gerektir."

"Bence de öyle."

"O halde en iyi beden eğitimi, biraz önce gözden geçirdiğimiz müzik eğitiminin bir kardeşi gibi olmayacak mı?"

"Bundan ne anlıyorsun?"

"Her şeyden önce savaşa bir hazırlık olacak sade, akıllıca bir beden eğitimi."

"Bu eğitimi nasıl sağlamalı?"

"Bu gibi şeyler Homeros'tan bile öğrenilir. Bilirsin ki Hellespontos, savaşta askerleri, deniz kıyısında oldukları halde ne balıkla besler, ne haşlanmış etle. Askerlere, daha kolay olduğundan yalnızca kızarmış et yedirir; çünkü hemen hemen her yerde doğrudan doğruya ateşi kullanmak, yanında tencere getirmekten kolaydır."

"Şüphesiz."

"Sanırım Homeros baharattan da hiç söz etmez. Atletler de bilmez mi ki bedenlerinin iyi durumda olması için, bunların hiçbirini ağızlarına koymamalıdırlar."

"Haklı olarak bilirler, ağızlarına da koymazlar."

"Söylediklerimizi doğru buluyorsan, Siracusa yemeklerini, Sicilya'nın çeşitli katıklarını (86) herhalde beğenmeyeceksin, dostum."

"Hayır, sanırım."

"Bedenlerinin iyi bir durumda olmasını isteyen erkeklerin Korinthoslu bir sevgili (87) edinmelerini de doğru bulmayacaksın."

"Asla."

"Ne de Attika'nın ün salmış tatlılarına düşkün olmalarını."

"Şüphesiz."

"Bence böyle bir yeme içme biçimini, var olan bütün makamları, bütün ritimleri içine alan bir havaya, bir şarkıya benzetmekle, doğru benzetmiş oluruz."

"Elbette."

"Çeşitlilik ruhta aşırılık doğurur, bedende ise hastalık; oysa müzikte sadelik, ruhlara ağırbaşlılık, beden eğitiminde ise vücutlara sağlık verir."

"Çok doğru" dedi.

"Ama, kentte aşırılıklar, hastalıklar artıyorsa, birçok mahkeme, hastane açılacak, hatta birçok kişi, bu işlere hevesle atılacakları için, avukatlık ve hekimlik önemsenecektir, değil mi?"

"Tabii, başka türlü olamaz."

"Devlette eğitimin kötü ve kusurlu olduğuna dair, yalnızca halk kesiminin ve zanaatkarların değil, özgür yaşayan ve iyi eğitim görmüş gibi tavırlar takınan kimselerin de usta hekim ve yargıçlara gereksinimleri olmalarından daha güçlü kanıt olabilir mi? Kişinin hakları çok sınırlı olduğundan, hakem ve yargıç saydığı başkalarından hak istemek zorunda kalmaları sence ayıp ve kötü eğitime büyük bir kanıt değil mi?"

"Dünyanın en ayıp şeyi, doğrusu" dedi.

"Peki ya şu, deminkinden de daha ayıp değil mi: İnsanlar, yaşamlarının büyük bir bölümünü, mahkemelerde sanık ya da davacı olarak geçirmekle kalmayıp, güzellikten anlamadığı için, 'haksızlık etmekte ustayım, her türlü dolaba aklım erer, ceza giymemek için kaçamakların hepsine başvurup bir yılan gibi sıyrılarak savuşmasını bilirim' diye böbürlenirler. Hem de bütün bunlar ufacık, değersiz sorunlar için olur; böyle bir adam, hayatını uyuklayan bir yargıca muhtaç etmemek üzere düzenlemenin ne kadar daha güzel, ne kadar daha iyi olduğunu bilmez."

"Evet bu dediğin deminkinden de ayıp" dedi.

"Hekime, yaraları yahut şu veya bu mevsimlik hastalıklar için başvurmakla kalmayıp, tembellik ya da az önce gözden geçirdiğimiz yaşayış yüzünden vücudumuzu akıntılar ve yellerle doldurup da sivri akıllı

Asklepios oğullarını (88), bu hastalıklara şişkinlik veya kathar gibi adlar vermeye zorlarsak, sence ayıp olmaz mı?"

"Çok ayıp olur, dedi, gerçekten de bunlar yepyeni ve tuhaf hastalık adlarıdır."

"Böyleleri Asklepios zamanında yoktu, sanırım; bence kanıtı da şu: Troia önünde yaralanan Eurypylos'a bir kadın, bol un ve öğülmüş peynirle karışmış Pramnos şarabı içirmiş (89). Bize bu ilaç, peklik söktürücü gibi göründüğü halde, Asklepiosoğulları (90) içireni ayıplamamışlar ve hastayı tedavi eden Patroklos'a (91) da itiraz etmemişler."

"Bu durumda bir adam için tuhaf bir ilaç doğrusu!"

"Hiç de tuhaf değil, düşün ki dendiğine göre Asklepiosoğulları şimdiki hekimliği, yani hastalıklarla uğraşma yöntemlerini, Herodikos'tan (92) önce uygulamazlardı. Herodikos ise önce beden eğitimi öğretmeniydi; hastalıklı bir adam olunca, sporla hekimliği birbirine katmak istemiş, derken ilkin ve herkesten çok kendisine, sonra da daha birçok kimseye eziyet etmiştir."

"Nasıl?" diye sordu.

"Ölümünü uzatarak," dedim. "Ölüme yol açan hastalığının seyrini adım adım izledi, ama kendini iyileştirmek elinden gelmedi; her işten elini çekip yaşamı boyunca kendine bakarak, alışık olduğu perhizi biraz bozdu mu, içini yiyerek yaşadı. Bilgisi sayesinde de can çekişe çekişe yaşlandı."

"Sanatından amma da güzel kazanç çıkarmış!"

"Hak ettiği kazancı," dedim, "çünkü anlamamış ki, Asklepios'un, oğullarına hekimliğin bu biçimini göstermemiş olması, bilgisizliğinden, görgüsüzlüğünden değil, tersine iyi yönetilen devletlerin hepsinde her adama bir iş verildiği, onun bu işi görmek zorunda olduğu, hiç kimsenin işsiz kalarak yaşamını, hastalığını tedavi ettirmekle geçiremediğini anlamış olmasındandır. Ne tuhaf ki biz bu gerçeğin, ancak zanaatkârlardan söz edildiği zaman farkına varırız, zenginler ve mutlu görünenler sözkonusu olunca hiç farkına varmayız."

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

"Bir doğramacı hastalandığı zaman," dedim, "hekimden, onu kusturarak hastalığından kurtaracak bir ilaç ister, ya içini temizleyecek bir müshille yahut da yakmakla, kesmekle tedavi edilerek kurtulmak ister. ma hekim, ona uzun bir tedavi uygulamaya kalktığında , başına yün takkeler sarılır ve daha bir sürü şey yapılırsa, hemen 'Hasta olmaya vaktim yok, elimdeki işi bırakıp da hastalıkla uğraşarak yaşamak hiçbir kazanç getirmiyor' diyecek. Hekime, 'Haydi, güle güle!' deyip alışık olduğu yaşayışa dönecek, iyileşirse işine gücüne bakarak yaşayacak, yok vücudu hastalığa karşı koyacak kadar güçlü değilse ölecek, dertlerinden de kurtulmuş olacak."

"Evet, onun gibi bir adama böyle bir tedavi yakışır" dedi.

"Neden? Çünkü işi gücü var ve işine bakmazsa, yaşaması mümkün olmaz."

"Öyle besbelli."

"Ama zengine gelince, onun, yarım bırakmak zorunda kalırsa yaşamasını önleyecek hiç bir işi yoktur, diyebiliriz."

"Yoktur herhalde."

"Duymadın mı, Phokylides'in şu sözünü (93) anlatırlar: 'İnsan geçimini sağladı mı, erdemle uğraşmalıdır.'

"Bana kalırsa, daha önce de uğraşmalı" dedi.

"Bu hususta Phokylides ile tartışmaya girişmeyelim, dedim. Ama biz, zenginin erdemle uğraşması gerekli mi, uğraşmazsa yaşayamaz mı, yoksa doğramacıyı ve öbür sanat sahiplerini işlerine bakmaktan alıkoyan bu hastalık illeti, zengini de Phokylides'in kuralına uymaktan alıkoyar mı, koymaz mı? Bu sorun üstüne kendimizi aydınlatalım."

"Zeus hakkı için, evet," dedi, "beden eğitimini de geçen bu aşırı bakım, erdemli olmaya en büyük engeldir, denebilir. Çünkü ev yönetiminde, seferde, kentte, önemli devlet görevlerinde de insana engel olur."

"Ama en kötü yanı, öğrenme, düşünme ve kendi kendine çalışmaya engel olmasıdır: Çünkü insanlar, felsefeyle uğraşırlarsa başları ağrıyacak, başları dönecek diye hep korktukları için, felsefe bu dertlere neden oluyor, felsefeden uzak durmalı, der. Böylece bu aşırı bakım, nerede olursa olsun erdemle uğraşmaya, erdemi araştırmaya her bakımdan engel olur. Çünkü insana daima hastaymış duygusu verir, vücutta durmadan ağrılar sızılar duyurur."

"Tabii öyle," dedi.

"Diyebiliriz ki, Asklepios da bunları bildiği için hekimliği, vücutları yaradılıştan ve yaşayışlarından sağlam olan, ancak geçici bir hastalığa tutulmuş olan insanlar ve onların bünyeleri için öğretmiştir; onların hastalıklarını ilaçlarla, ameliyatlarla iyi etti, ama devlet işlerinin zarar görmemesi için, insanların alışık oldukları yaşayışı değiştirmedi; içi her bakımdan hasta olan vücutlara uzun süreli tedaviler uygulayıp yaşamlarını uzatıp kötüleştirmeye girişmedi. Doğallıkla kendileri gibi hastalıklı olacak çocuklar meydana getirmelerini doğru bulmadı. Doğanın saptadığı süre kadar yaşamaya gücü yetmeyen kişileri tedavi etmenin gerekmediğini düşündü. Çünkü bu tedaviden ne adamın kendisi, ne devlet yarar görebilirdi."

"Asklepios'u devletin yararını düşünen bir adam yaptın gitti" dedi.

"Besbelli ki öyleydi," dedim, "görmüyor musun, çocukları Troia önünde savaşırken ne büyük yararlılık gösterdiler ve aynı zamanda da hekimliği anlattığım gibi uyguladılar. Anımsamıyor musun ki Pandaros, Menelaos'u vurup yaralayınca 'yaradan kanı emdiler, üzerine yatıştırıcı ilaçlar döktüler' (94) Eurypylos'un bundan sonra ne yiyip ne içeceğini saptamaya gerek duymadıkları gibi, Menelaos için de buna gerek görmediler. Çünkü yaralanmadan önce sağlıklı ve yaşayışı düzenli olan adamlara ilaçlar şifa vermeye yeter, o anda karmakarışık bir içki (95) bile içseler gene yeter, diye düşünüyorlardı. Ama yaradılıştan hasta ve kötü şeylere bağımlı olmaya yatkın bir adamın yaşamasının kendine de, öbür insanlara da yarar sağlamadığını, hekimlik sanatının onlar için yaratılmadığını ve Midas'tan (96) daha zengin olsalar bile, onlara bakmak gerekmediğini düşünüyorlardı."

"Asklepiosoğullarını pek de zeki buluyorsun" dedi.

"Bu onlara yakışır," dedim. "Fakat gerek tragedya şairleri (97), gerekse Pindaros (98) bizi dinlemeyerek 'Asklepios, Apollon'un oğluymuş' derler. Paraya tamah etmiş, artık ölmek üzere olan zengin bir adamı iyi etmek istemiş de o anda yıldırımla vurulmuş. Ama biz az önce söylediklerimize (99) uyarak bu iki sava da inanmayacağız; diyeceğiz ki, tanrıoğlu olsaydı, paraya düşkün olmazdı, paraya düşkün idiyse, tanrıoğlu değildi."

"Bu dediklerin gerçi çok doğrudur," dedi, "ama şuna ne dersin, Sokrates: Devletimizde iyi hekim bulundurmamalı mıyız? Herhalde en iyi hekimler, en çok hasta görmüş hekimlerdir; nitekim en iyi yargıçlar da her türlü insanla işi olmuş adamlardır."

"Elbette iyilerini isteriz, ama hangilerini iyi sayıyorum biliyor musun?"

"Söyle de öğreneyim" dedi.

"Haydi deneyeyim" dedim. "Ama sen bir soruda iki ayrı şeyi sordun (100)."

"Nasıl?"

"Hekimleri ele alalım," dedim, "çok güçlü hekim olabilmeleri için, sanatı ta çocukluktan öğrenmeye başlamış, olabildiği kadar çok ağır hasta görmüş, hatta kendileri de bütün hastalıkları çekmiş olmaları ve yaradılıştan çok sağlıklı olmamaları gerekir. Çünkü hasta bir bedeni kendi bedenleriyle tedavi etmezler. Yoksa sağlıksız olmaları, bir hastalığa tutulmaları olanaksız olurdu. Hayır, onlar hasta bir bedeni, ruhlarıyla iyileştirirler, ruh kötüyse iyileştirmesi de olanaksızdır ."

"Doğru" dedi.

"Yargıç da, dostum, ruha ruhuyla hükmeder; ruhun, genç yaşından beri kötü ruhlar arasında büyümesi, onlarla birlikte yaşaması ve her türlü haksızlığı kendi denemiş olması; böylelikle hekim kendi hastalıklarından hastalarınkileri anladığı gibi, yargıcın da ötekilerin işlediği kötülükleri kendinden pay biçerek çabucak ortaya koyabilmesi doğru değildir. Yok, güzel ve iyi bir ruh olarak, doğru olup olmayana ilişkin sağlıklı kararlar verecekse, gençken kötü huylardan uzak ve temiz kalmış olması gerekir. Bu yüzden de soylu kişiler gençken saf görünürler(101). Kötü yollara sapmış kişiler tarafından kolayca aldatılırlar; çünkü ruhlarında kötüleri anlamalarına olanak sağlayacak örnek yoktur."

"Evet," dedi, "soyluların başına gelen şey işte budur."

"Demek ki iyi yargıcın genç değil, yaşlı olması, eğriliğin doğruluğun ne olduğunu geç öğrenmesi gerek, dedim, eğriliği, ruhunda bulunan kendine özgü bir nitelik olarak tanımamış olması, uzun uzun deneylerden sonra onu tanıyıp ne büyük bir kötülük olduğunu anlaması, bunu da kendi yaşam deneyimleriyle değil, bilgisiyle öğrenmesi gerektir."

"Hiç kuşkusuz," dedim, "böyle bir yargıç, gerçekten yargıçtır."

"Üstelik de iyidir, zaten sorduğun da buydu. İyidir, çünkü ruhu iyi olan iyidir. Ama o güçlü, o her şeyden kuşkulanan, eskiden birçok haksızlık işlediği için kendini kurnaz, becerikli sanan yargıcın kendine benzer insanlarla işi oldu mu, kendi ruhundaki örneklerle baktığı için, sakınmasını bilir, güçlü görünür. Yaşı ilerlemiş (102) iyi insanlarla işi olduğu zaman, budala görünür, çünkü yersiz kuşkulara kapılır, sağlam bir karakter nedir bilmez. Çünkü ruhunda böyle örnekler yoktur. Ama iyi insanlardan çok kötülere rasladığı içindir ki, kendi kendine de, öbür insanlara da bilgisiz değil, bilgili görünür."

"Evet söylediğin her bakımdan gerçektir" dedi.

"Öyleyse," dedim, "aradığımız iyi ve bilgili yargıç bu değil, daha önce sözünü ettiğimiz adamdır; çünkü kötülük hiçbir zaman hem iyiliği, hem kendini tanıyamaz; iyilikse, eğitildikçe zamanla hem kendine hem de kötülüğe ilişkin bilgilerle donanır . Bu yüzden benim anlayışıma göre bilgili olmak, kötü adama değil, bu iyi adama vergidir."

"Bence de öyledir" dedi.

"Devletimizde böyle yargıçlar ve onların yanı sıra, az önce konuştuğumuz gibi hekimler bulunduracaksın; bunlar yurttaşlar arasında bedenleri ve ruhları yaradılıştan iyi olanlara bakacaktır, iyi olmayanlara gelince, bedenleri sağlıksız olanları ölüme terk edecekler (103), ruhları yaradılıştan kötü ve düzelmez olanlarıysa kendileri öldürecekler, değil mi?"

"Evet, bu durumdakiler için de, devlet için de bu en iyi çare gibi görünüyor."

"Gençlere gelince," dedim, "besbelli ki, onlar sağduyu doğurduğunu söylediğimiz o sade müzikle eğitilmişlerse, yargıyla bir ilişkide bulunmaktan sakınacaklar."

"Şüphesiz" dedi.

"Müzik eğitimi görmüş kişi, beden eğitimi de alırsa , zorunlu durumlar dışında , hekimlere muhtaç olmamak isterse, bunu sağlayamaz mı?"

"Sağlar, bence."

"O halde beden eğitiminde, sporda da beden gücünden çok ruhun gücünü geliştirmeye bakacak, öbür atletler gibi besinlerini, sporlarını yalnızca bedeninin gücünü göz önünde tutarak düzenlemeyecek."

"Çok doğru" dedi.

"Peki öyleyse, Glaukon," dedim, "eğitimi müzik ve spor üzerine kuranlar kimilerinin sandığı gibi (104), biriyle bedeni, ötekiyle ruhu geliştirmeyi amaçlamadılar değil mi?

"Ya ne için?"

"Her ikisini de ruhu geliştirmek için ortaya koydular ."

"Nasıl olur?"

"Farkına varmadın mı," dedim. "Yaşamları boyunca sporla uğraşıp da müziğe uzak duranlar hangi karakterdeki insanlardır? Ya bunun tersini yapanları bilmez misin?"

"Neden söz ediyorsun?" diye sordu.

"Bir yandan haşinlik ve sertlikten, öte yandan gevşeklik ve yumuşaklıktan" dedim. (105)

"Ben de görüyorum ki, sadece sporla uğraşanlar fazlasıyla haşin, sadece müzikle uğraşanlar ise kendilerine yakışmayacak derecede gevşek oluyorlar."

"Halbuki," dedim, "haşinlik ruhun gücünden gelir, ama bu ruh gücü doğru geliştirilirse cesaret doğurur, yok bir yay gibi gereğinden çok gerilirse, doğal olarak katlanılmaz bir sertlik çıkar ortaya."

"İnanırım" dedi.

"Peki yumuşaklık filozofca bir yaradılışa özgü değil midir? Gereğinden çok gevşetilirse, gereksiz bir gevşeklik doğurur, yok güzelce geliştirilirse, ölçülü bir yumuşaklık yaratır."

"Öyledir."

"Ama bekçilerimiz bu huyların ikisine de sahip olmalı diyoruz (106)."

"Evet, olmalı."

"Bunların birbiriyle uyumlu olması gerekmez mi?Ú"

"Gerekir elbette."

"Uyumlu olanın ruhu uslu ve yiğit olur."

"Şüphesiz."

"Uyumsuz olanınsa korkak ve kaba."

"Tabii."

"Biri müziğin, onu flüt sesleriyle mest etmesine, demin saydığımız tatlı, yumuşak, hüzünlü ezgileri kulaklarından bir huni gibi ruhuna akıtmasına izin verir de, bütün yaşamını türkü mırıldanmakla, türkülerin tadını almakla geçirirse, en önce, içindeki ruh gücü, demirin ateşte yumuşadığı gibi yumuşar, işe yaramaz kaba bir şeyken, kullanılır bir hale gelir. Ama bıkmaz sürdürür, tersine mest olursa, ruhunun gücü büsbütün yumuşar, erir, sonunda da cesareti eriyip yiter; bir sinir gibi ruhundan kopar, o artık 'yumuşak bir asker' (107) olur."

"Tam öyle olur" dedi.

"Ve doğa ona doğuşundan korkak bir ruh vermişse, çabucak etki altında kalır, ama güçlü bir ruha sahipse, cesareti kırılır, ruh fazla hassas olur, küçücük nedenlerle çabucak ateşlenir ama gene söner. Cesaret kaybolur, alıngan, öfkeli, hırçın olur."

"Tabii öyle."

"Peki, tersine bütün çabasını spora ve iyi yemeye içmeye verir de, müzik ve felsefeye hiç ilişmezse, ne olur? İlkin bedeni güçlü olduğundan, kendine güven duyup cesareti artmayacak mı?"

"Herhalde."

"Peki ama spordan başka şey yapmaz da, hiç bir zaman Musa (108) ile ilişkiye geçmezse? Ruhunda, bir öğrenme isteği olsa da, öğrenmenin tadını almadığı, hiç bir araştırmaya dalmadığı için, ne düşünceden, ne de müzikten pay aldığı için, bu istek gitgide zayıflar, körleşir, susar; çünkü uyandırılmıyor, beslenmiyor, duyumları da aydınlanmıyor."

"Öyle" dedi.

"Böylece bu adam söze düşman, müziğe yabancı biri olur; sözle inandırma yoluna artık hiç baş vurmaz, bir hayvan gibi her şeyi zorla, kaba güçle elde eder ve yaşamını bilgisizlik ve sapkınlık içinde uyum ve inceliklerden yoksun olarak geçirir."

"Tam böyle olur" dedi.

"O halde anlaşılıyor ki tanrı insanlara bu iki sanatı, müzik ve beden eğitimini iki hedefle, yani ruh gücü ve bilim sevgisi için verdi denebilir; ruh ile vücut için değil, ruh gücüyle bilim sevgisi için verdi ki, iki saz teli gibi gerilip gevşetilerek bir uyum oluşturacak kadar denkleşsinler."

"Böyle anlaşılıyor, doğrusu" dedi.

"Demek ki, bir sazın tellerini akort eden adama değil de, sporla müziği güzel bir şekilde birbirine katıp ruhuna en mükemmel ölçülerle sindiren kişiye müzik ve uyum ustası adını haklı olarak verebiliriz."

"Tabii verebiliriz, Sokrates" dedi.

"Öyleyse, Glaukon, kurduğumuz devletin korunması gerekliyse kentimizde, böyle bir adamı her zaman gözetmen olarak bulundurmalıyız (109), değil mi?"

"Bulundurmalı, tabii, son derece gerekli bu ."

"Eğitimimizin, yetiştirme yöntemimizin temelleri işte bunlardır. Ama yetiştirdiğimiz gençlerin danslarından, avlarından, sürek avlarından, spor yarışmalarından, at yarışlarından söz etmek gerekir mi? Aşağı yukarı belli ki bu etkinlikler de koyduğumuz ilkelere uymalı. Bunun nasıl olacağını bulmak da artık zor değildir. (110)

"Belki zor değil" dedi.

"Peki," dedim, "bundan sonra inceleyecek daha ne kalıyor? Herhalde bunlar arasında kimlerin yöneteceğini, kimlerin yönetileceğini saptamak, değil mi?"

"Kuşkusuz evet."

"Yaşlıların yönetmesi, gençlerin de yönetilmesi gerek besbelli."

"Tabii."

"Yaşlılar arasında da en iyilerinin."

"Öyle."

"Çiftçiler arasında en iyiler, çiftçilikte en üstün olanlar değil midir?"

'Evet."

"Peki, madem ki yöneticilerimiz bekçilerin en iyileri olmalıdır. Bunlar aynı zamanda kentin bekçileri olarak da en üstün olanlardır, değil mi?"

"Evet."

"Bu iş için akıllı, yetenekli , üstelik de kentle ilgili olmaları gerek, değil mi?"

"Öyle gerekir."

"Ama insan en çok sevdiği şeylerle ilgilenir."

"Şüphesiz."

"Peki ama insan en çok kimi sever? Biriyle kendi arasında çıkar birliği var diye düşünüyorsa, onun gönencini kendi gönenci, yoksunluğunu kendi yoksunluğu sayıyorsa, en çok onu sever (111)."

"Bekçiler arasından, yaşamları boyunca devletin çıkarına olacağını bildikleri işlere sarılan, zararına olacakları asla yapmak istemeyecekleri sınanarak kesinleşenleri seçmeliyiz."

"İşte en uygun adamlar bunlardır" dedi.

"Öyleyse onları her yaşlarında denemeli, bu kuralı ruhlarında tutabiliyorlar mı, bir büyü ya da bir zor onlara, devlete en yararlı olanı yapmak gerektiği düşüncesini unutturup bıraktırıyor mu diye bakmalı bence."

"Bırakmadan ne anlıyorsun?"

"Sana söyliyeyim," dedim. "Görüyorum ki, bir düşünce ya isteyerek ya istemeyerek zihnimizden çıkar; yanlış düşünceden, yanlış olduğu bize gösterilince isteyerek vazgeçeriz, bütün doğru düşüncelerden de istemeyerek."

"İsteğimizle olanı anlıyorum," dedi, "istemeyerek olanı çıkaramıyorum."

"Ne," dedim, "benim gibi sen de insanların iyi şeylerden istemeyerek, kötü şeylerden isteyerek ayrıldıklarını düşünmüyor musun? Gerçek üzerinde yanılmak kötü bir şey, gerçeği tanımak iyi bir şey değil midir? Gerçeğe uygun düşünmek sence gerçeği tanımak değil mi?"

"Evet , hakkın var," dedi, "bence de insanlar doğru düşünceden istemeyerek yoksun kılınırlar (112)."

"İnsanlar ya aldatıldıklarında, ya gözleri kamaştığı zaman ya da zorlandıkları zaman buna uğrarlar, değil mi? (113)."

"Gene anlamıyorum" dedi.

"Anlaşılan tragedya şairleri gibi konuşuyorum," (114) dedim. "Düşüncesini değiştiren ve unutan adama aldatılmış diyorum, çünkü birinde zaman, ötekinde akıl yürütmesi, onu hiç farkına varmadan düşüncesinden döndürür. Anlıyor musun şimdi?"

"Evet."

"Bir ağrı ya da bir acı onlara düşünce değiştirtirse, bir zorun etkisi altında kalmışlardır diyorum."

"Bunu da anladım," dedi, "doğru söylüyorsun."

"Gözleri kamaşmış olanlara gelince, kanımca, bir zevkin sihri ya da bir korkunun etkisi altında düşünce değiştirenlere sen de öyle dersin."

"Gerçekten," dedi, "aldatan her şey insanın gözlerini kamaştırır."

"O halde demin de dediğim gibi ruhlarındaki kuralların, yani daima devlete en yararlı olanı yapmak gerektiği kuralının en iyi bekçileri hangileridir diye araştırmalı (115).

Demek ki onları daha çocukken denemeli, bu kuralı unutturmaya, gençleri aldatmaya en elverişli sorunlarla karşı karşıya bırakmalı ve aralarından unutmayanı, aldatılamayanı seçmeli, unutanı, aldananı da seçmemeli, değil mi?"

"Evet."

"Onları zorluklarla, acılarla, savaşımlarla karşı karşıya bırakmalı ve bu koşullarda da gene aynı denemeleri yapmalı."

"Doğru" dedi.

"Üçüncü türden, yani onları birbiriyle karşılaştırarak gözlerini kamaştırıcı şeyler karşısında bırakma denemesi de yapmalı ve korkak olup olmadıklarını denemek için, onları da daha gençken korkunç şeylerle karşılaştırmalı, sonra da zevke daldırmalı, böylelikle altının ateşle sınanmasında gösterilen dikkatten daha büyük bir dikkatle, her türlü baştan çıkarıcılığa dayanabiliyor mu, uygun davranıyor mu, kendi kendine ve gördüğü müzik eğitimine bağlı kalıyor, kente bekçilik ediyor mu, bütün bu denemelerde ritim ve uyum kurallarına bağlılığını koruyor mu, kısacası hem kendilerine, hem devlete en yararlı olabilecekler mi, diye bakmalı. Çocukken, delikanlıyken, olgun adamken denenmiş ve bu sınavları sarsılmadan başarmış olanı devletin önderliğine, koruyuculuğuna getirmeliyiz. Onu yaşarken de onurlandırmalı, ölümünden sonra da onun için gömütler, anıtlar diktirerek en büyük armağanları sunmalıyız. Ama sınavı başaramayanları atmalıyız. İşte, Glaukon," dedim, "ayrıntıya girişmeden ilke olarak önderlerin ve devletin koruyucularının seçimi ve saptanması böyle olacaktır."

"Bence de böyle olmalıdır" dedi.

"Peki, devleti dışarda düşmanlara karşı, içerde dostlara karşı tam anlamıyla korumasını bilen, böylece dostlarda kötülük etmek isteğini uyandırmayan, düşmanlara kötülük etmek olanağını vermeyen kimselere, örneğin demin koruyucu adını verdiğimiz gençlere, önderlerin koyduğu kuralların korunmasında yardımcı demek gerçekten doğru değil midir? (116)"

"Bence doğrudur" dedi.

"Demin sözünü ettiğimiz gerekli yalanlar (117) arasında bir güzel yalan bulup, bu yalana bizzat önderleri ya da salt öteki yurttaşları inandırmak için bir çare var mıdır acaba?"

"Nasıl bir yalan olacak bu?" dedi.

"Hiç yeni bir şey değil," dedim, "bir Fenike masalı (118). Şairlerin dediğine göre aslında çok yerde olmuş, ama bizde olmamış ve belki de hiç olmayacak; zaten insanları buna inandırmak için de büyük bir hüner gerek ."

"Anlaşılan bunu açıkça söylemekten çekiniyorsun," dedi.

"Söyledikten sonra, çekinmekte haklı olduğumu göreceksin" dedim.

"Korkmadan söyle" dedi.

"İşte söylüyorum; söylemeye nasıl cüret edeceğimi, hangi sözlerle anlatacağımı bilmediğim halde söylemeye başlıyorum: En önce önderleri ve askerleri, sonra da geri kalan yurttaşları; bizim onlara okuttuklarımızın, öğrettiklerimizin etkisi altında olduklarına, aslında içinde yaşadıkları her şeyin bir düş olduğuna, gerçekte bir zamanlar, daha çocukken silahlarıyla ve bütün kişisel eşyalarıyla birlikte kendilerinin de yerin altında biçimlendirildiklerini, sonra baştan aşağı işlendikten sonra, toprak ananın onları yeryüzüne çıkardığına, şimdi de içinde yaşadıkları ülkeyi anaları ve sütnineleri saymaları ve ona saldıran olursa, onu savunmaları, yurttaşlarına da aynı anadan, yani topraktan doğma kardeşler gibi bakmaları gerektiğine inandırmaya girişeceğim."

"Bu yalanı söylemeye öteden beri çekinmen boşuna değilmiş," dedi.

"Pek tabii," dedim. "Ama ne olursa olsun masalın sonunu da dinle. Anlatmayı sürdüreceğiz ve kentteki bütün insanlar kardeştir, diyeceğiz, Ama tanrı sizi yaratırken önder olmak için yarattıklarına, doğdukları zaman altın katmıştır; bu yüzden en değerlileridir; yardımcılara gümüş, çiftçilere ve öbür zanaatkârlara da demir ve tunç karıştırmıştır. Hepiniz aynı soydan olduğunuz için, çoğu zaman kendinize benzer çocuklar yapacaksınız. Ama ola ki altından gümüş, gümüşten altın doğar, öbür madenler arasında da böyle değişmeler olabilir. Bu yüzden tanrı, önderlere her şeyden önce ve büyük bir ısrarla, doğan çocuklara iyice bekçilik etmelerini, ruhlarına bu madenlerden hangisinin katılmış olduğunu büyük bir dikkatle araştırmalarını buyurur; kendi çocukları tunçla veya demirle karışmış olarak doğarlarsa, onlara asla acımayıp bedenlerine uyan görevler seçerek, onları ya zanaatkârlar ya çiftçiler arasına atmalarını, yok işçi ya da çiftçi çocuklarından altın veya gümüşle karışmış olarak doğan olursa, onlara değer vermelerini ve kimini bekçiliğe, kimini de yardımcılığa çıkarmalarını söyler. Çünkü demirden ya da tunçtan yapılmış olmasına karşın biri devlete koruyuculuk ettiği gün, kentin yok olacağını haber veren bir tanrı sözü varmış. Şimdi, yurttaşları bu masala inandırmak için bir çare biliyor musun?"

"Bunların kendilerini nasıl inandıracağız, hiç bilmiyorum" dedi. "Ama oğulları, gelecek kuşaklar ve daha sonraki insanlar için bir çare bulunabilir."

"Ama bu bile onların devletle ve birbirleriyle daha yakından ilgilenmelerine yarar," dedim. "Çünkü ne düşündüğünü aşağı yukarı anladım.

Fakat bırakalım masalımızı, talih nereye götürürse, oraya gitsin (120). Biz, topraktan doğmuş bu gençleri silahlandırarak, önderlerinin yönetimi altında ileri sürelim. Gelip kentte ordugâh kurmak için en güzel yeri seçsinler, oradan içerdekileri, yurttaşlardan yasalara uymayanları kolayca önleyebilsinler, dışardakiler yani düşman, sürüye dalan bir kurt gibi saldıracak olursa, karşı koyabilsinler. Orada konakladıktan, gereken tanrılara kurban kestikten sonra, yatacak yerlerini hazırlasınlar, öyle değil mi?"

"Öyle olmalı, dedi."

"Konakladıkları bu yerlerin, onları kışın soğuktan, yazın sıcaktan koruması da gerekir, değil mi?"

"Tabii öyle" dedi, "konutlardan söz ediyorsun herhalde."

"Evet," dedim, "ama bunlar askerlere uygun olacak, tüccarlara değil."

"Aralarında ne fark var, sence?"

"Sana söylemeye çalışacağım," dedim. "Çobanlar için en feci, en çirkin şey sürüleri beklemekte kendilerine yardımcı olarak yetiştirdikleri köpeklerin küstahlık, açlık veya başka bir kötü huy yüzünden kuzulara kötülük etmeye kalkışmaları ve köpekten çok kurda benzemeleridir."

"Feci bir şey olurdu." dedi.

"Yardımcılarımızın yurttaşlara böyle bir şey yapmalarını, onlardan üstündürler diye iyi niyetli dostlara değil de, zalim hükümdarlara benzemelerini önlemek için her çareye başvurmalı değil mi?"

"Başvurmalı" dedi.

"Gerçekten iyi eğitim görmüşlerse, bu duruma düşmemek için en etkili silahı edinmiş olurlar, değil mi?"

"Eğitim gördüler ya" dedi.

Ben de dedim ki: "Bunu ileri sürmek doğru değil, (121) sevgili Glaukon. Ancak, kendi kendilerine ve koruyuculuklarını üstlendikleri kişilere iyi davranmaya en büyük değeri biçmeleri gerekiyorsa, onlara az önce dediğin gibi, hangisi olursa olsun doğru bir eğitim verilmesi gerekir demek yanlış olmaz."

"Hakkın var" dedi.

"Aklı başında bir adam der ki, bu eğitimin yanı sıra , onların bir de konutları ve olabildiğince iyi bekçilik etmelerine engel olmayacak, onları öbür yurttaşlara kötü davranmaya yöneltmeyecek başka varlıkları da olmalı."

"Doğru söylemiş olur" dedi.

"Bak bakalım," dedim, "böyle olmaları için, onlara şu yaşama ve oturma yöntemini benimsetmemeli mi: Önce zorunlu gereksinimlerinden başka, hiç kimsenin tek başına sahiplendiği bir şeyi olmayacak; kimsenin, herkese açık olmayan evi veya kileri olmayacak; yiyecekleri de aklı başında ve gözüpek savaşçılara yaraşan besinler olacak; miktarı saptandıktan sonra, bekçilik ücreti olarak öbür yurttaşların bir yıllık gelirlerinden ne fazla, ne eksik alacaklar; ortak yemeklere gidip gelerek, savaş sırasındaki askerler gibi hep birlikte yaşayacaklar. Gümüş ve altına gelince, onlara diyeceğiz ki, ruhlarında tanrıların koyduğu tanrısal gümüş, tanrısal altın her zaman vardır, insanlarınkine gereksinimleri olamaz; kendi altın varlıklarını insanların altınıyla karıştırarak kirletmek haramdır, çünkü herkesin kullandığı para yüzünden cinayetler işlenmiştir, halbuki ruhlarındaki altın tertemizdir; kenttekiler arasında yalnızca onlara altınla gümüşe dokunmak, onları kullanmak, onlarla aynı çatı altında oturmak, süslenmek ve altın veya gümüş bardaktan içmek yasaktır; böylece kendileri korunacak ve kenti koruyacaklar. Ama toprağa, evlere, paraya sahip olurlarsa, bekçiyken ev sahibi ve çiftçiye, öbür yurttaşların dostlarıyken düşmanlarına ve zalim efendilere dönüşürler ; bütün yaşamlarını nefret ederek ve nefret edilerek, tuzak kurmak ve tuzağa düşmek, dışardaki düşmanlardan çok içerdeki düşmanlarından korkarak geçirecekler ve kendileri de, devlet de yok olmaya doğru gidecektir. İşte bütün bu nedenlerden," dedim, "koruyuculara, konutları ve sahip oldukları öbür şeyler hakkında bu ilkeleri koymaları gerektiğini söyleyelim; bunları bir yasayla da saptayalım mı ? (122)"

Glaukon da, "Kesinlikle yasalaştırmalıyız" dedi.

YUNAN SES SİSTEMİ (*)

Systema teleion (ametabolon):

a' g' f' e' d' c' h a g f e d c H II A.

1. e' d' c' h II a g f e dorios

2. a g f e d c H II A hypodorios (aiolios)

3. h' II a' g' f' e' d' c'h hyperdorios (miksolydios)

4. d' c' h a II g f e d phrygios

5. g f e d c H A II G hypophrygios (ionios)

6. a' II g' f' e' d' c' h a hyperphrygios (lokrios) = hypodorios

7. c' h a g II f e d c lydios

8. f e d c H A G II F hypolydios

9. g' II f' e' d' c' h a g hyperlydios (syntonolydios) = hypophrygios.

Yunan ses sistemi dört tetrakorttan (kvart) oluşuyordu. Bunların iki üst ile iki alt tetrakordu aralarında ortak bir sesle (synaphe) bağlıydı, oysa iki orta tetrakort bir tam sesle (diazeuksis) birbirinden

ayrılmıştı. İki oktavın tamamlanması için en alta A sesi (proslambanomenos) eklenirdi. Asıl tetrakort iki tam, bir yarım sesten oluşan ve yukardan aşağı inen dor tetrakorduydu. Birbirine bağlı olmaksızın yanyana getirilen bu tetrakortlardan ikisi dorios makamını oluşturur.(1) Üst tetrakordun alt oktava getirilmesiyle hypodorios makamı (2), alt tetrakordun üst oktava getirilmesiyle hyperdorios makamı (3) ortaya çıkar.

Phrygios makamı d' -d-ye (4) kadar uzanır; hypophrygios (5) ile hyperphrygios (6) makamları da hypodorios ve hyperdorios makamları gibi oluşur. Aynı biçimde Iydios makamından (7) da hypolydios (8) ile hyperlydios (9) makamları yapılabilir.

Platon'un reddettiği hüzünlü makamlar şunlardır: Miksolydios (3) ile hyperlydios (9) ve bunlara yakın olan 2, 6 ve 8 numaralı makamlar. Ionios (5) ile Iydios (7) makamları gevşek oldukları için reddediliyorlar. Yalnızca dorios (1) ve phrygios (4) makamları kabul ediliyor.

Bu iki makam birden yalnız 9 ses (e' - d-ye) üzerine uzandığına göre, bu makamlarla bestelenmiş şarkılara eşlik etmek için 9 telli Lyra (Lir) ya da Kithara (Gitar / mandolin) yeterliydi. Bu nedenle Platon "arp"lara benzer çok telli sazları safdışı bırakabiliyor. Platon aynı biçimde aulos'u da reddeder. Aulos değişik büyüklükte ve değişik akortlarla yapıldığı için Platon'un reddettiği makamları da vermeye elverişliydi. Çobanlar içinse birkaç düdüğün bir araya getirilmesinden oluşan syrinks (çoban flâvtası) yeter sayılıyor.

DEVLET

IV

SOKRATES (anlatmayı sürdürüyor) :

Sonra Adeimantos söz alarak: "Peki, Sokrates;" dedi. "Ama biri çıkar da senin bu adamları pek de mutlu kılmadığını söylerse (1), kendini nasıl savunacaksın? Hem de kendi yanlışları yüzünden mutlu olmayacaklarmış. Çünkü aslında kente (2) egemen oldukları halde kentten hiçbir nimet elde edemeyecekler (3); başka hükümdarlar gibi toprak sahibi olmayacaklar; güzel, büyük evler kurdurup bu evlere yakışır biçimde dayayıp döşeyemeyecekler; tanrılara kendi adlarına kurban kesemeyecekler, kimseyi evlerinde konuk edemeyecekler; demin saydığın nimetleri, altın ve gümüşü, bahtı açık sayılanların kullandıkları şeyleri ellerinde bulunduramayacaklarmış. Bu durumda, demek ki koruyucular, kentte oturan ve kenti korumaktan başka hiçbir işi olmayan ücretli askerler gibi olacaklar, denebilir."

''Evet'' dedim. "Üstelik bunlar boğazı tokluğuna çalışan, ötekiler gibi besinden başka ücret bile almayan kimselerdir. Öyle ki, kendi keyifleri için yolculuk etmek, yosmalara para yedirmek veya bahtlı sayılanların harcadıkları gibi, her hangi bir yere para harcamak isterlerse, onlara izin verilmeyecektir. İşte bunları ve bunun gibi birçok şeyleri iddianamenin dışında bıraktın.''

''Peki'' dedi, "Bunlar da iddianameye katılsın bakalım.''

''Nasıl savunacağız mı diyorsun?''

''Evet.''

''Benim düşünceme göre'' dedim, "neler söylememiz gerektiğini aynı yoldan yürüyerek bulacağız. Onlar bu durumlarında çok mutluysalar, bunda şaşılacak bir şey yok, diyeceğiz. Ama biz kentimizi, bütün kente olabildiğince büyük bir mutluluk sağlamak için kuruyoruz (4), bir sınıf diğerlerinden daha mutlu olsun diye değil. Çünkü, böyle kurulmuş bir kentte adaleti (5), en kötü biçimde yönetilen bir kentte ise adaletsizliği kolayca belirleyebileceğimizi ve bunları gördükten sonra, uzun zamandan beri üzerinde durduğumuz konu hakkında bir yargıya varabileceğimizi sandık. Ama şimdi, sanırım, düşlemimizde mutlu bir kent kuruyoruz; istemimiz, birkaç kişiyi ayırıp mutlu etmek değil, tüm kenti mutlu etmektir. Biraz sonra tam karşıt bir durumu gözden geçireceğiz (6). Nasıl ki bir yontuyu boyarken (7), biri gelip vücudun en güzel yerlerine en güzel renkleri koymadığımızı, örneğin yüzün en güzel yeri göz olduğuna göre, gözü erguvan rengine boyayacak yerde siyaha boyadığımızı söyleyerek kusur bulursa, ona: 'Ey garip insan (8), sakın gözleri °ya da başka bir uzvu, göz biçiminden çıkaracak, kendine benzemeyecek kadar güzel boyamak gerektiğini sanma! Sen asıl, her organa yakışan renkleri koyarak, yontunun bütününü güzel yapıp yapmadığımıza dikkat et' derdik. Bunun gibi, şimdi de koruyuculara (9), onları koruyucudan başka her şey yapacak bir mutluluk sağlamamız için bizi

zorlama. Örneğin çiftçilere de bayramlıklar giydirip altınlar takar, toprağı diledikleri kadar işlemelerine; öte yandan çömlekçilerimizin de yan gelip ateş çevresinde kadeh tokuşturarak yiyip içerken, tornalarını yanlarına alıp istedikleri kadar çömlek yapmalarına izin verebilirdik. Yine tüm kent mutlu olsun diye, diğer bütün yurttaşları da bu biçimde mutlu kılabilirdik. Ama sakın böyle bir şeyi aklımıza koyma. Çünkü seni dinledik mi, ne çiftçi çiftçi olur, ne çömlekçi çömlekçi; ne de devletin varlığı için gereken bu mesleği yapacak bir kimse bulunur. Ama koruyuculardan başkası için bu o kadar önemli değildir; çünkü eskiciler kötü olurlarsa, eskici olmadıkları halde eskici geçinirlerse, bunda kent için korkulacak bir şey yoktur. Ama yasaların ve kentin koruyucuları olan kişiler aslında koruyuculuk yapmadıkları halde koruyucu yerine geçerlerse, kuşkusuz, bütün kenti baştan aşağı mahvederler. Öte yandan kentin iyi durumda ve mutlu olması da yalnızca onların elinde olur(10). Ancak, biz gerçek koruyucular, yani kente hiç kötülüğü dokunmayan koruyucular yaratıyoruz; ama bizi eleştiren kişi, kente her kötülüğü yapabilecek olan (11), sanki bir devlet işinde değil de bir halk eğlencesinde bulunuyormuşcasına şölenler veren mutlu kimseler düşlüyorsa, büyük bir olasılıkla kentten değil de, başka bir şeyden söz etmektedir. Öyleyse şu nokta üzerinde durmalıyız: Acaba kente koruyucular koymaktaki amaç, onları olabileceği kadar mutlu etmek midir? Yoksa kentin tümünü göz önünde tutup, tümünde mutluluk olup olmadığına mı dikkat etmeli; bu yardımcı ve koruyucuları da onlar için koyduğumuz düzeni uygulamaya mı zorlamalı? Hem onları, hem diğerlerini, üstlerine düşen görevleri en iyi biçimde yapmaya ikna ederek, bütün kent gelişip iyi yönetilmeye başlayınca, her sınıfın doğanın nasip ettiği mutluluk payını almasına izin mi vermeli, işte üzerinde durulacak nokta budur.''

''İşte, sanırım iyi konuştun''dedi.

''Peki'' dedim, ''bakalım, buna benzeyen şu konuda da gereği gibi konuştuğumu kabul edecek misin?''

''Hangi konuda?''

''İki şeyin, tüm çalışanları işlerini yapamaz duruma getirecek kadar bozup bozmadığını gözden geçir.''

''Hangi iki şey?''

''Zenginlik ve yoksulluk.''

''Nasıl?''

''Şöyle: Çömlekçi zengin olunca zanaatıyla uğraşmak ister mi?''

''Hiçbir biçimde.''

''Gittikçe daha tembel ve ahlâksız olmayacak mı?''

''Evet, olacak.''

''Öyleyse çömlekçi kötüleşmez mi?''

''Hem de çok'' dedi.

''Öte yandan, yoksulluğu yüzünden değişik araç veya zanaatı için gerekli başka şeyleri sağlayamadığından, hem çıkaracağı iş kötü olacak, hem de, örneğin zanaatını çocuklarına ya da başkalarına öğretirse, onlar da kötü zanaatçı olacak.''

''Başka türlü olabilir mi?''

''Öyleyse her iki durumda da, hem yoksulluk hem zenginlikte, o zanaatın durumu kötüleşecek, bu zanaatlarla uğraşanların durumu da.''

''Apaçık.''

''Demek ki, koruyucuların ne yapıp yapıp kente gizlice sokulmasını kesinlikle önleyecekleri ikinci bir şey bulduk.''

''Hangisi bu?''

"Zenginlik ve yoksulluk'' dedim. "Çünkü biri sefahat, tembellik, değişiklik sevdasını doğurur; öteki, değişiklik sevdası doğurduğu gibi insanı küçültür, kötü iş çıkarmasına neden olur.''

"Çok doğru'' dedi. "Ama, Sokrates, şu noktayı da düşün: Kentimiz, parası olmazsa nasıl savaşacak? Hele güçlü ve zengin bir kentle savaşmak zorunda kalırsa?''

"Gayet açık ki'' dedim "tek bir kente karşı savaş biraz güç olurdu, ama böyle iki kente karşı daha kolaydır.''

"Bu nasıl olur?'' dedi.

"Önce'' dedim "olur da savaşa tutuşmak gerekirse, savaş için yetişmiş birer atlet olan bu kişiler zengin insanlarla savaşmayacaklar mı?''

"Orası öyle'' dedi.

"Öyleyse ne istersin, Adeimantos?'' dedim. "Yalnızca bu iş için hazırlanmış bir yumruk dövüşçüsü, yumruk dövüşçüsü olmayan iki kişiyle, hem de zengin ve yağlı iki kişiyle, kolayca başa çıkamaz mı sanırsın?''

"İkisiyle birden, belki güç olur'' dedi.

"Kaçar gibi yapıp birden geri dönerek hep kendini en yakından izleyene vuran ve bunu çoğunlukla güneşin alnında ve boğucu sıcaklarda yineleyebilen bir sporcu, bunun gibi birkaç adamla başa çıkamaz mı dersin?''

"Kesinkes başarabilir", dedi, "bunda şaşılacak bir şey yok.''

"Peki, sence zenginlerin savaş bilgisi, savaş deneyimleri de yumruk dövüşçülüklerinden daha üstün değildir, değil mi?''

''Evet, değildir'' dedi.

''O halde bizim atletlerimiz, sayısı iki üç kat fazla olan insanlarla kolayca savaşabilecekler.''

''Bunu teslim ederim'' dedi, ''bana haklısın gibi geliyor.''

''Ne dersin? Öteki kente bir kurul gönderip gerçeği söyletseler: Biz ne altın, ne de gümüş kullanırız; zaten bunlar bizim için önemli değil, ama sizin için önemli; o halde bizimle birlikte savaşıp karşı tarafın zenginliklerini siz alın'' dedirtseler, bu sözleri işitenlerin semiz ve gevşek koyunlara karşı köpeklerle birleşmek yerine, dinç ve kaslı köpeklere karşı savaşmayı yeğleyeceklerini sanır mısın?''

''Sanmam'' dedi, ''ama bir kent, ötekilerin bütün zenginliklerini kendinde toplarsa, sakın bu zenginlik zengin olmayan için tehlikeli olmasın, dikkat et.''

''Şimdi kurmakta olduğumuz kentten başka türlüsünün kent denmeye layık olduğunu sandığın için ne mutlu sana'' dedim.

''Peki, ama ne diyelim?'' dedi.

''Kentimizden başka kentlere daha büyük adlar vermeli'' dedim. ''Çünkü her biri, oyuncuların dediği gibi (12), bir kent değil, birçok kenttir; hiç değilse birbirine düşman iki kent, yoksulların ve zenginlerin kenti. Bunların her birinde de birçok kent vardır. Şimdi bunlara bir kent diye saldırırsan, belki kaybedersin; ama birçok kent diye saldırırsan, bir bölümünün servetini, gücünü, hatta kendilerini öteki bölüme vermekle, birçok yandaş kazanacaksın, düşmanın da az olacak. Senin kentin de, demin konulan düzene göreï usluca yönetildiği sürece, büyük olacak, hatta binden fazla savaşçısı olmasa bile. Çünkü ne Yunanlılarda, ne barbarlarda bu anlamda büyük olan tek bir kente kolay kolay raslayamayacaksın. Ama görünüşte büyük, hatta kentimizden çok daha büyük çapta olan kentlere çok sık raslayacaksın. Böyle düşünmüyor musun yoksa?''

''Zeus hakkı için'' dedi, ''hiç böyle düşünmez olur muyum?''

"O halde'' dedim, "yönetenlerimiz kenti ne büyüklükte tutmalı, başka topraklardan vazgeçmek koşuluyla, kentin büyüklüğüne oranla ne büyüklükte bir toprak ayırmalılar, bu konuda, yöneticiler için en güzel sınır şu sınır olacak, değil mi?''

"Hangi sınır ?'' dedi.

"Bence şöyle bir sınır'' dedim. "Kent genişlerken bir tek kent olarak kaldıkça, büyüsün; ama daha fazla değil."

"Çok güzel'' dedi.

"O halde koruyuculara şu buyruğu da verelim: her çareye başvurarak, kentin ne çok küçük, ne de görünürde büyük bir kent olmamasına, kendine yeter ve tek kalmasına dikkat etsinler.''

''Demek ki onlara basit bir ödev vereceğiz'' dedi.

"Yukarıda (13) sözünü ettiğimiz buyruk bundan da basitti'' dedim. "Koruyucuların işe yaramaz çocukları doğarsa, onları öteki sınıflara; başka sınıflardan yetenekli bir çocuk doğarsa, onu koruyuculara göndermek gerektiğini söylemiştik. Bununla, yurttaşlardan kim, hangi iş için yaratılmışsa yalnızca o işi, herkesin yalnızca kendi işini yapması gerektiği gösterilmek isteniyordu. Öyle ki, herkes kendi göreviyle uğraşıp birçok değil, bir tek insan olur ve böylece kent de birçok kent değil, doğal olarak tek bir bütün olur.''

"Gerçekten bu, ilk söylediğimizden de basit bir iş'' dedi.

"Benim iyi Adeimantosum'' dedim, "gerçi birileri, onlara verdiğimiz görevlerin ağır ve güç olduğunu düşünebilir, ama aslında bu görevler basittir; yeter ki koruyucular Büyük, büyük yerine uygun diyeyim, bir tek şeyi (14) korusunlar.''

"Hangisi bu ?'' dedi.

"Öğretim ve eğitim" dedim; "çünkü onlar iyi bir eğitim sayesinde aklı başında kimseler olurlarsa, bütün bunları kolayca anlayacaklar. Şimdi bir yana bıraktığımız başka işlerin de, kadın almak, evlenmek, çocuk yapmak işlerinin de olabildiği kadar 'dostlar arasında ayrı gayrı olmasın' diyen ata sözüne göre yapılması gerektiğini kavrayacaklar (15).''

''Çok doğru olur'' dedi.

''Kuşkusuz,'' dedim, ''devletin edimi bir kez iyi bir yola yöneldi mi, bir daire gibi genişleye genişleye ilerler. Çünkü yetkin bir öğretim ve eğitim iyi varlıklar yaratır. Bu yetkin varlıklar da o eğitimle yoğrularak hem her bakımdan, hem doğurma yeteneği bakımından birincilerden daha iyi olurlar. Tıpkı diğer yaratıklarda olduğu gibi.''

''Öyle olmalı'' dedi.

''Yani iki sözcükle söylersem: Kentle ilgili olanlar, bir ilkeyi her şeyden önce korusunlar, farkına varılmadan bozulmamasına dikkat etsinler, yani idman ve müzik alanında usule aykırı hiçbir yenilik yapılmasın. Olur da 'İnsanlar en çok şarkıcıların söylediği en yeni şarkılardan hoşlanıyorlar' (16) denirse, belki biri şairin yeni bir şarkı söyleme usulünü kastettiğini düşünür ve bunu över korkusuyla, bu ikisi olabildiği kadar iyi korunsun. Bu düşünceyi ne övmeli, ne de şairin bunu söylemek istediğini sanmalı. Çünkü yeni bir müzik yöntemi benimsemekten, her şeyi tehlikeye düşürmek korkusuyla kaçınmalı. Çünkü Damon'un sözüne (17) ve benim kanıma göre, müzik usulü, hiçbir yerde devletin en temel yasalarına dokunmadan değiştirilemez.''

''Haydi beni de buna inananların arasına koy.''

''Anlaşıldığına göre'' dedim, ''koruyucuların kalesi burada, müzik alanında kurulmalı.''

''Herhalde'' dedi, ''bu alanda yasalardan sapma, kolayca, sinsi sinsi olur.''

''Evet'' dedim, ''sanki oyun oynanıyormuş ve bu sapmadan hiçbir kötülük gelmezmiş gibi.''

''Gerçekten de'' dedi, ''müzik yasalarından sapma, azar azar yerleşip sinsi sinsi göreneklerimize ve çalışma biçimlerimize sokulur; buradan, daha da güçlenerek insanlar arasındaki ilişkilere iner. Bu

ilişkilerden de büyük bir küstahlıkla, Sokrates, yasalara ve devlet işlerine yayılır, sonunda da özel ve genel yaşamda ne varsa, hepsini alt üst eder (18).''

''Peki'' dedim, ''gerçekten bu böyle midir?''

''Sanırım'' dedi.

''O halde, baştan söylediğimiz gibi, çocuklarımız küçük yaştan yasalara daha uygun (19) oyunlar oynamalılar, değil mi? Çünkü oyunlar ve çocuklar yasalardan ayrılırsa, bu çocuklar, yasalara bağlı, ciddi insanlar olarak yetişebilirler mi ?''

''Hiç olabilir mi?'' dedi.

''O halde çocuklar daha küçükken güzel oyunlar oynamaya başlayıp yasalara bağlılığı müzik aracılığıyla içlerine yerleştirirlerse, demin sözünü ettiğimiz çocukların aksine, yasalara bağlılık her işte bunlara eşlik eder, güç kazanır, kentte bir yana atılmış bir şey varsa, onu yeniden kalkındırır.''

''Çok doğru'' dedi.

''O halde'' dedim, ''bunlar kendilerinden öncekilerin büsbütün önemsiz sayıp bıraktığı kuralları bulacaklar.''

''Hangilerini?''

''Örneğin şuna benzer kuralları: Gençlerin, yaşlıların yanında yakışık aldığı gibi, susmalarını, onlara yer verip ayağa kalkmalarını, ana babalarına saygı göstermelerini; saç kesmede, giyim kuşamda, tavır ve davranışlarında ve bunun gibi her işteki kuralları. Böyle sanmaz mısın?''

''Sanırım.''

''Ama bunu yasalaştırmak safdillik olur, sanırım; çünkü bu işler hakkında sözle, yazıyla konulan yasalar ne uygulanabilir, ne de uzun ömürlü olabilir.''

''Hiç olabilir mi?''

''Bir insan, Adeimantos'' dedim, ''gördüğü eğitimin etkisiyle hangi yola götürülürse, büyük olasılıkla bu yolda yürümeyi sürdürür. Yoksa benzer benzerini daima kendine çekmez mi?

''Tabii çeker.''

''Sonunda da, bence her yönden tam, belirgin damgası olan bir birliğe erişilir diyebiliriz. İyi ya da kötü bir birlik.''

''Gayet tabii'' dedi.

''İşte bunun için'' dedim, ''bu gibi şeyleri yasalaştırmaya girişmek istemezdim.''

''Hakkın da olurdu'' dedi.

''Ama tanrıların hakkı için'' dedim, ''pazarda olup biten işlerle ilgili, örneğin vatandaşların pazarda birbirleriyle yaptıkları sözleşmelerle; hatta istersen, zanaatçıların sözleşmeleriyle, aşağılamalar ve kötü davranışlarla, mahkemeye çağırmayla, yargıç atamayla, pazarda, limanda alınması ya da verilmesi gereken vergilerle; pazardaki, kentteki, limandaki birtakım işlerle ya da buna benzer başka işlerle ilgili kurallar varsa, bunlardan birini yasa haline getirmeye kalkışacak mıyız?''

''Yok, hayır'' dedi ''ruhu soylu olan insanlara emretmek yakışık almaz; çünkü bunlar yasa haline getirilmesi gereken şeylerin birçoğunu zaten kolayca bulacaklar.''

''Evet, dostum'' dedim, ''eğer tanrı yukarıda gözden geçirdiğimiz yasaların korunmasını onlara verirse.''

''Yoksa'' dedi, ''onlar en iyisini bulacaklarını sanarak birçok yasa koyup sonra düzeltmekle ömür tüketecekler.''

''Bunların,'' dedim, ''hasta, ama kendilerini tutamadıkları için kötü bir yaşayışı bırakmak istemeyen hastalar gibi yaşayacaklarını söylüyorsun.''

''Tam öyle.''

''Doğrusu çok hoş bir ömür sürerler; çünkü hekimlere başvururlar, ama türlü türlü dert edinip dertlerini arttırmaktan başka bir şey elde edemezler ve biri kendilerine bir ilaç verirse, hep bu ilaç onları iyi edecek diye umarlar.''

''Evet'' dedi, ''bu gibi hastaların hali işte budur.''

''Peki, bu da hoş değil mi'' dedim, ''gerçeği söyleyeni: Sarhoşluktan, tıka basa yemekten, çapkınlıktan, aylaklıktan vazgeçmezlerse, ne ilaç, ne dağlama, ne ameliyat, ne büyü, ne muska ve bunun gibi bir şeyin kâr etmeyeceğini söyleyeni en büyük düşman saymaları da hoş değil mi?''

''Bu o kadar hoş değil'' dedi, ''çünkü doğruyu söyleyene kızmak hoş olmaz.''

''Anlaşılan'' dedim, ''bu gibi adamları övmeye hiç gönlün yok.''

''Zeus hakkı için yok'' dedi.

''O halde bütün kent demin söylediğimiz gibi yapsa, bunu da övmeyeceksin. Sence, kötü yönetildiği halde yurttaşlarına kentin genel düzenine dokunmayı yasaklayan ve eğer biri böyle bir işe girişirse, öldürüleceğini ilan eden kentler de tıpkı bu hastalar gibi davranmış olmazlar mı? Oysa böyle bir yönetim altında yaşayanların hoşuna gitmek için çalışıp dalkavukluk eden; onların yüzüne gülüp arzularını önceden sezmeye çalışan, bu arzuları yerine getirmekte büyük bir ustalığı olan kişi, iyi, çok bilge bir adam sayılmayacak mı, onlardan çok saygı görmeyecek mi? (20)''

''Evet'' dedi, ''ben de tam böyle yaptıklarını sanıyorum. Bunu hiç de övmem.''

''Peki, öte yandan bu gibi kentler için çalışmak isteyenlere, bu işe hazır olanlara ne dersin? Bunların gözüpekliğine, yumuşak başlılığına hayran olmaz mısın?''

''Olurum'' dedi, ''yalnızca bu kentler tarafından aldatılan ve halk övdüğü için kendilerini gerçekten politikacı sananları değil.''

''Ne diyorsun? Bu adamları mazur görmez misin? Yoksa...'' dedim. ''Ölçmesini bilmeyen bir adama, birçok kimse boyunun dört arşın olduğunu söylese, o kendinin böyle olduğuna inanmayacak mı sence?

''İnanmaması mümkün değil'' dedi.

''Öyleyse kızma, bu gibi kimseler pek hoşturlar: Yukarıda gözden geçirdiğimiz türden yasalar koyarlar ve yeni düzenlemeler yapmaya girişirler. Sözleşmelerdeki, az önce sözünü ettiğim işlerdeki hilelere bir son vereceklerini sanırlar, ama gerçekten Hydranın başlarını keser gibi (21) davrandıklarını bilmezler.''

''Gerçekten'' dedi, ''tam böyle davranırlar.''

''Öyleyse, benim düşünceme göre'' dedim, ''gerçek bir yasa koyucu, ne kötü, ne iyi yönetilen bir kentte, bu türden yasaların yazılması ve bu türden devlet yönetimiyle uğraşmamalı. Birinde, hiçbir işe yaramayacağı için; ötekinde, herhangi bir kimse bunların bir kısmını kendiliğinden bulabileceği, geri kalan kısımları da, kendiliğinden, var olan yaşama biçiminden çıkacağı için.''

''O halde'' dedi ''yasa koyma konusunda bize daha ne kaldı?''

''Bize hiçbir şey kalmadı'' dedim ''Delphoi'daki Apollon'a yasaların en temel ve en güzellerini yapmak düşer.'' (22)

''Hangilerini?'' dedi.''

''Tapınaklarınÿ kuruluşu, kurbanlar, tanrılara, daimonlara (23), kahramanlara (24) kesilen kurbanlar, törenler, ölülerin mezarları, öteki dünyadakilerin yardımının sağlanması için yapılması gereken işlerle ilgili yasalar. Çünkü bu türlü işleri biz bilmeyiz ve bir kent kurarken, eğer aklımız varsa, bunlar hakkında atalarımıza akıl verenden başka hiç kimseye danışmayacağız. Çünkü bu tanrı, kuşkusuz, dünyanın ortasında, göbeğinde (25) oturup bu konularda atalarına akıl verdiği gibi bütün insanlara da akıl verir.''

''Güzel söylüyorsun'' dedi ''böyle yapmalı.''

''Öyleyse,'' dedim ''ey Ariston'un oğlu, işte sana kenti kurduk. Bundan sonra bir yerden yeterli bir ışık sağlayıp bu kentte inceleme yap. Kardeşini, Polemarkhos'u ve ötekileri çağır. Nerede adalet, nerede adaletsizlik vardır, hangi noktada bu ikisi birbirinden farklıdır, tanrılardan ve insanlardan gizli olsun veya olmasın (26), mutlu olmak isteyen kimse bunlardan hangisini elde etmeye çalışmalı, bunları görebilir miyiz, bir bakalım.''

Glaukon: ''Boşuna konuşuyorsun'' dedi., ''Çünkü sen elindeki bütün olanakları kullanıp her çareye başvurarak adaletin yardımına koşmamanın, senin için bir günah olduğunu söyleyip (27) bu işi incelemeyi üzerine aldın.''

''Bana anımsattığın doğru'' dedim. ''Sözümde durmalıyım, ama bana siz de yardım etmelisiniz.''

''Peki'' dedi ''ederiz.''

''Şimdi'' dedim ''aradığımızı şöyle bulacağımı umuyorum: Bence, eğer iyi kurulduysa, kent her yönden iyidir.''

'' Böyle olması zorunlu'' dedi.

''O halde, kentin bilge, gözüpek, ölçülü ve adaletli olduğu apaçık.'' (28).

''Apaçık.''

"O halde, kentte bu dördünden hangisini bulursak, geri kalanlar bulamadıklarımız olmayacak mı?'' (29)

"Şüphesiz.''

"Bu, bir yerde bulunan dört şeye benziyor. Bu dört şeyden bir tanesini arasak, önce aradığımızı bulunca onunla yetiniriz; ama öteki üçünü önce bulursak, böylelikle aradığımızı da bulmuş oluruz. Gayet açıktır ki o, geri kalandan başka bir şey değildir.''

"Sözlerin doğru'' dedi.

"O halde, madem ki bunlar da dört tane, aynı şekilde araştırmalıyız, değil mi?''

"Gayet tabii."

"Sanırım ilk görünen bilgeliktir; onun da göze çarpan bir garipliği var.''

"Ne gibi bir gariplik?'' dedi.

"Gözden geçirdiğimiz kentin gerçekten bilge olduğunu sanıyorum; çünkü doğru kararlar veren (30) bir kenttir.''

"Evet.''

"Peki, doğru kararlar vermek de başlı başına bir tür bilgi değil midir? Çünkü insanlar bilgisizlikleriyle değil bilgileriyle doğru kararlar verirler.''

"Apaçık.''

''Ama kentte her türden birçok bilgi var.''

''Elbette.''

''Öyleyse kente, örneğin dülgerlerin bilgisi yüzünden mi bilge, doğru kararlar veren demeli?''

''Hiçbir şekilde''dedi. ''Bu bilgi yüzünden kente olsa olsa dülgerlikte usta denebilir.''

''Demek ki, tahtadan yapılmış işlerdeki bilgisi yüzünden ve bu işlerin en iyi biçimde nasıl yapılacağına karar verdiği için kente bilge denemez.''

''Denemez.''

''Peki, tunçtan ya da bunun gibi bir madenden yapılmış eşyalar konusundaki bilgisi yüzünden mi kente bilge demeli'?''

''Hayır, bunların hiçbiri yüzünden değil'' dedi.

''Ürünün topraktan yetişmesi hakkındaki bilgi yüzünden de değil; bununla tarımda usta adını alırdı.''

''Sanırım.''

''Peki'' dedim ''kurduğumuz kentteki bir kısım yurttaşın bildiği; kentteki işlerin bir kısmını değil, kentin bütününü düşünen, yani nasıl olup da kent kendisiyle ve başka kentlerle en iyi ilişkileri kurabilir, bunu sağlayan bir bilgi var mıdır?''

''Kesinlikle vardır.''

''Hangi bilgi?'' dedim ''ve kimlerdedir bu bilgi?''

''Bu bilgi koruyuculuk bilgisidir'' dedi. ''Demin tam anlamıyla koruyucular adını verdiğimiz (31) önderlerdeki bilgidir.''

''O halde, bu bilgiye göre kenti nasıl adlandırıyorsun?''

''Doğru kararlar veren ve gerçekten bilge olarak.''

''Peki'' dedim ''kentte bu gerçek koruyucular mı çok olacak, yoksa demirciler mi?''

''Demirciler daha çok'' dedi.

''O halde'' dedim, ''edindikleri bilgiye göre adlar alan başkalarının yanında, koruyucular azınlıkta kalmazlar mı?''

''Hem de çok azınlıkta kalırlar.''

''O halde, doğaya uyarak kurulan kent, bir bütün olarak, bilge adını, kendinin en küçük kısmına, başında bulunan ve onu yöneten en dar sınıfına ve bu kısımdaki bilgiye borçludur. Bu da, anlaşıldığına göre, doğa gereği sayısı en az olan sınıftır. Bütün öteki bilgiler arasında, bilgelik adına hak kazanan tek bilgiden pay almak küçük bir sınıfa düşer.'' (32)

''Çok doğru söylüyorsun'' dedi.

''İşte, dört taneden birini-bilmem nasıl oldu? - bulduk: Kendisini ve kentte bulunduğu yeri.''

''Bence'' dedi, ''bulduğumuz sonuç doyurucu.''

''Gözüpekliğe gelince, kendisini ve kentin neresinde (kente, bu yere göre, gözüpek de denir) bulunduğunu görmek o kadar güç değildir.''

''Nasıl?''

''Kente korkak ya da gözüpek diyen kimse'' dedim, ''kent uğrunda çarpışan, savaşan kısmı mı, yoksa başka bir kısmı mı göz önüne alır?''

''Kimse'' dedi ''başka bir kısmı göz önüne almaz.''

''Çünkü'' dedim ''bence kentte başkaları korkak ya da gözüpek olsalar da, kente gözüpek ya da korkak dedirtemezler.''

''Evet, dedirtemezler.''

''Demek ki kent, bir bölümü yüzünden gözüpek de oluyor. Çünkü o bölümünde öyle bir güç vardır ki, bu güç korkulacak şeyler hakkındaki yargısını her zaman korur; yani korkulacak şeylerin yasa koyucunun eğitim sisteminde gösterdiği şeyler olduğu yargısını. Yoksa sen buna gözüpeklik demez misin?''

''Dediğini çok iyi anlamadım, bir daha söyle'' dedi.

''Ben'' dedim ''gözüpekliğin bir koruma olduğunu söylüyorum.''

''Ne gibi bir koruma?''

''Korkulacak şeyler nelerdir, ne gibi şeylerdir, bu hususta yasanın eğitim yoluyla aşıldığı kanısının korunması. Gözüpeklik bu kanıyı her zaman korur demekle, onu keder, sevinç, arzu ve korku içinde daima koruduğunu ve bir yana atmadığını söylemek istedim. İstersen, bunu benzediğini sandığım bir şeyle karşılaştırayım.''

''İsterim tabii.''

''Kuşkusuz biliyorsun'' dedim. "Boyacılar yünü erguvan rengine boyamak istedikleri zaman, önce o kadar rengin içinden yalnızca birini seçerler: Beyazı. Yün, boyanın bütün parlaklığını alabilsin diye, hazırlarken çok özen gösterirler, ancak bundan ˜sonra boyaya batırırlar. Bu biçimde boyanırsa, kumaşın boyası hiç çıkmaz. İster sabunla yıkansın, parlaklık akıp geçmez. Beyazdan başka bir renkteki kumaş boyanırsa ya da beyaz kumaşa bu ilk özen gösterilmezse, ne olur bilirsin.''

''Bilirim'' dedi "ağarıp gülünç bir şey olur.''

''Öyleyse,'' dedim "bizim de, askerleri seçip müzik ve idmanla eğittimiz zaman, elimizden geldiği kadar buna benzer bir şey yaptığımızı varsay; inan, tek amacımız, kumaşın boyayı çekişi gibi, askerlerin de yasaları derin bir inançla benimsemelerini sağlamaktan başka bir şey değildir, ta ki korkulacak şeyler ve başka şeyler hakkındaki kanıları iyi tutmuş olsun; renkleri bozacak nitelikte olan çamaşır tozu (33), küllü sulardan daha soldurucu olan zevk ve her temizleyici maddeden daha güçlü olan acı, korku, tutku, renklerini almasın. İşte böyle bir güce: Korkulacak ve korkulmayacak şeyler hakkındaki yasaya uygun kanının her zaman korunmasına gözüpeklik diyorum ve böyle nitelendiriyorum. Eğer buna eklenecek bir sözün yoksa?''

''Hiçbir sözüm yok'' dedi. "Çünkü sanırım, bu sorunlar hakkındaki kanı eğitimden gelmiyorsa, örneğin bir hayvanın ya da bir kölenin kanısı gibiyse, sen ona yasaya uygun (34) demezsin, hem de gözüpeklikten başka bir ad verirsin.'' (35)

''Çok doğru söylüyorsun'' dedim.

''Öyleyse bunun gözüpeklik olduğunu teslim ederim.''

''Teslim et'' dedim "hiç olmazsa, uygarca gözüpekliğin (36) bu olduğunu teslim et, yanılmış olmazsın. Bu sorunu, istersen, başka zaman daha iyi gözden geçiririz (37). Çünkü şimdilik gözüpekliği değil, adaleti arıyoruz. O halde gözüpeklik için araştırmalarımız, sanırım yeter.''

''Doğru'' dedi.

''O halde kentte keşfedilecek iki şey daha kaldı'' dedim: "Ölçülülük (38) ve bütün araştırmalarımızın amacı, adalet."

''Evet, öyle.''

''Artık ölçülülükle uğraşıp durmayalım, adaleti nasıl bulacağız, onu düşünelim.''

''Ben'' dedi ''ne bunu bilirim, ne de, artık ölçülülüğü araştırmayacaksak, adaletin ölçülülükten daha önce görünmesini dilerim. Ama gönlümü hoş etmek istersen, adaletten önce ölçülülüğü gözden geçir.''

''Kuşkusuz gönlünü hoş etmek isterim'' dedim, ''yoksa haksızlık etmiş olurum.''

''Haydi bak bakalım'' dedi.

''Bakmalıyım'' dedim. ''Ölçülülük, ilk bakışta, baştakilerden çok, bir uyuma, bir ses birliğine benzer.'' (39).

''Nasıl?''

''O garip 'kendine egemen olmak' deyimini (40) kullanıp dediklerine bakılırsa, ölçülülük bir tür düzen, zevk ve tutkuya egemen olmakmış; bundan başka bu kavramın dilde bıraktığı başka izler de vardır. Yoksa öyle değil mi?''

''Tamamen öyledir'' dedi.

''Kendi kendine egemen olmak da gülünç bir şey değil mi? Kendine egemen olan, aynı zamanda, kendi başına buyruk olacak, değil mi? Kendi başına buyruk olan da aynı zamanda kendine egemen. Çünkü bütün bu sözlerle aynı adam kastedilir.''

''Tabii.''

''Fakat'' dedim '' sanırım bu sözle şu denmek isteniyor: Bir insanın ruhunda iyi olan bir yanla kötü olan bir yan var. Doğası gereği iyi olan yan, kötü olana egemen olduğu zaman, buna 'kendi kendine

egemen olmak' diyorlar. Bu da bir övmedir; ama kötü bir eğitim ya da kötü bir çevre yüzünden iyi olan yan azınlıkta kalarak, çoğunluktaki kötü yana yenilirse, bu bir ayıp gibi, eksiklik gibi görülür. Buna 'kendi başına buyruk olmak', bu durumdaki insana da gemsiz denir.''

''Böyle olduğu açık'' dedi.

''Öyleyse'' dedim ''gözlerini yeni kentimize çevir, orada da bu iki şeyden birini göreceksin. Çünkü iyi kötüye nerede egemense, oraya ölçülü ve kendine egemen denmesi gerektiğine göre, ona haklı olarak kendine egemen dendiğini kabul edeceksin.''

''Kentimize bakıyorum'' dedi ''doğru söylüyorsun.''

''Gerçekten de birçok ve türlü türlü arzu, zevk, acı, özellikle çocuklarda, kadınlarda, hizmetçilerde ve özgür denen kitlede, değersiz kimselerde bulunur.''

''Doğru'' dedi.

''Buna karşılık, aklın, akıl yürütme ve doğru bir yargıyla yönettiği basit ve ölçülü arzulara gelince, bu arzuları az kişide bulacaksın. Bunlar da çok iyi yaradılışı olan, çok iyi eğ¨itim görmüş kimselerdir.''

''Doğru'' dedi.

''O halde, görüyor musun? Senin kentinde bunlar da var; öte yandan kentteki kitlenin, değersiz insanların arzularına, soylu azınlıktaki arzular ve akıl egemendir.''

''Görüyorum'' dedi.

''Eğer bir kente, 'zevk ve arzularına, kendine egemen' denebilirse, bu bizim kentimizdir.''

''Kuşkusuz'' dedi.

''Bütün bunlara göre, ona ölçülü de demeli, değil mi?''

''Kesinlikle demeli'' dedi.

''Bir kentte, yönetenlerle yönetilenler, kenti kimlerin yönetmesi gerektiği konusunda aynı düşüncede olabilirlerse, bu durum bizim kentte de vardır. Yoksa böyle sanmaz mısın?''

''Tamamiyle o düşüncedeyim'' dedi.

''Bu konuda anlaşan yurttaşların hangi bölümünde ölçülülük vardır dersin, yönetenlerde mi, yönetilenlerde mi?''

''Olasılıkla her ikisinde de'' dedi.

''O halde,'' dedim ''görmüyor musun, ölçülülüğün bir uyuma benzediğini söylerken iyi sezmişiz.''

''Nasıl?''

''Ölçülülük, gözüpeklik ve bilgelik gibi değildir; bu ikisi kentin yalnızca bir kısmında bulunduğu halde, kenti, biri bilge, öteki gözüpek yapar. Ölçülülük böyle değildir, bütün kente tümüyle yayılır. İster bilgelik, ister güç, ister çokluk, zenginlik bakımından ya da bunun gibi başka bir bakımdan zayıf, güçlü ve orta durumda yurttaşların aynı besteyi tam bir uyum içinde söylemelerini sağlar. Öyle ki, bu uyuma; doğası gereği iyi olanla kötü olandan hangisinin egemen olması gerektiği konusundaki iyiyle kötünün bu uyuşmasına pek haklı olarak ölçülülük diyebiliriz.''

''Tamamıyla senin düşüncendeyim'' dedi.

''Peki'' dedim ''İşte kentteki üç nitelik ortaya çıktı, eğer yanılmıyorsam. Geri kalan nitelik, yani kentin erdemini tamamlayan nitelik, hangisi olabilir? Gayet açık ki bu, adalettir.''

''Apaçık.''

''O halde, Glaukon, şimdi de avcılar gibi, adaletin kaçıp gözden kaybolmamasına dikkat ederek, çalılığın çevresini sarmalıyız; çünkü besbelli, adalet, burada bir yerdedir. Öyleyse, bak ve bulmaya çalış, belki benden önce görüp bana gösterirsin.''

''Keşke gösterebilsem'' dedi ''ama ben yalnızca peşinden gelip gösterdiklerini görebilirim; yapabileceğim bir bu var.''

''Benimle birlikte, hayır dile de peşimden gel.'' dedim.

''Peki, öyle yapalım'' dedi ''ama sen önden yürü.''

''Gerçekten,'' dedim ''burası sapa, karanlık görünüyor, herhalde gölgeli, geçilmesi güç bir yer. Ama ne olursa olsun yürümeli.''

''Evet, yürümeli'' dedi.

Ben de bir şey görerek: ''Aa! Glaukon,'' dedim ''Galiba bir iz bulduk; bana kalırsa, adalet hiç elimizden kurtulamayacak.''

''Müjde'' dedi.

''Gerçekten'' dedim ''pek aptalca davrandık.''

''Niçin?''

''Apaçık ki, sevgili dostum, çoktan, daha başlangıçtan beri, adalet ayağımızın altında dolaşıyormuş da, biz görmüyormuşuz. Pek gülünç olduk. Tıpkı, bazen avuçlarında bulunan şeyi arayan insanlar gibi, biz de ona bakmamışız da uzaklara bakmışız; olasılıkla, bunun için gözümüzden kaçtı.''

"Ne demek istiyorsun?'' dedi.

"Şunu demek istiyorum'' dedim. "Bence çoktan beri onu söyleyip onu dinlediğimiz halde bir bakıma ondan söz ettiğimizi anlamamışız.''

"Dinlemek isteyen insan için uzun bir başlangıç'' dedi.

"Peki,'' dedim "dinle bakalım, doğru mu söylüyorum. Başlangıçta, kenti kurduğumuz zaman ilke olarak koyduğumuz, her zaman yapılması gereken şey ya da bunun bir türü... Yanılmıyorsam, işte adalet budur. Anımsarsan, bir insanın kentteki işlerden yalnızca biriyle; hangi iş için elverişli yaratılmışsa o işle uğraşması gerektiği ilkesini koymuştuk, bunu sık sık da yinelemiştik." (41).

"Evet, yineledikti''

"Bir de herkesin kendi işini kendi görmesine, başka işlere karışmamasına da adalet demiştik. Bunu başka birçoklarından duyduk, kendimiz de birçok kez söyledik.''

"Evet, söyledik.''

"Sanırım'' dedim "herkesin kendi işiyle uğraşması, süreklilik kazanırsa, işte adalet budur. Bunu nereden kestiriyorum, biliyor musun?''

"Bilmem, ama söyle'' dedi.

"Sanırım'' dedim "kentte gözden geçirdiklerimizden, yani ölçülülük, gözüpeklik ve bilgelikten geri kalan şeydir ki, bütün diğerlerine kentte var olabilme gücünü verir. Bir kez var olduktan sonra da, kentte bulunduğu sürece onların sürekliliğini sağlar. Üçünü bulursak, geri kalan adalettir, demiştik.''

"Evet, zorunlu olarak böyle"dedi.

"Ama kuşkusuz" dedim, "bunlardan hangisinin var olmasının kent için en büyük nimet olacağı hakkında karar vermek gerekseydi, bunu kestirmek çok güç olurdu. Bu, acaba, yönetenlerle yönetilenler arasındaki düşünce birliği mi yada askerlerde bulunan korkulacak ve korkulmayacak şeylerin hangileri olduğuna ilişkin yasalarla uyumlu inancın korunması mı? Yoksa yönetenlerdeki akıl, uyanıklık ya da çocuk, kadın, köle, özgür insan, zanaatçı, yöneten ve yönetilende var olan şey, yani her birey bir tek insan olduğuna göre, her kişinin kendi işini yaparak başka işe karışmaması mı kent için en büyük nimet"tir?''

''Bu konuda bir karar vermek gerçekten güç olur'' dedi.

"Demek, kentte herkesi kendi işiyle uğraştıran güç, kentin erdemi uğrunda, kentin bilgeliği, ölçülülüğü ve gözüpekliğiyle yarışır."

"Kesinlikle" dedi.

"O halde kentin erdemi için diğer niteliklerle yarışan niteliğin adalet olduğunu kabul etmez misin?''

''Kesinlikle ederim.''

''Bunu şu noktadan da incele, bakalım aynı düşüncede olacak mısın? Kentte davalara bakma işini, yönetenlere vermeyecek misin?''

''Hiç kuşkusuz.''

''Bunlar karar verirken, yalnızca, her yurttaşın başkasının malını ele geçirmemesi ve kendininkinden yoksun olmaması için çalışmayacaklar mı?''

''Evet, yalnızca bunun için çalışacaklar.''

''Bu adalete uygundur diye, değil mi?''

''Evet.''

''Öyleyse, bununla da adaletin, mallarına sahip olmak, kendine düşen işi görmek olduğu teslim edilebilir.''

''Doğru.''

''Bak bakalım, benimle aynı düşüncede misin? Örneğin dülgerle kunduracı, araçlarını, işlerinin adını değiştirip birbirlerinin işini ya da biri her iki işi birden yapmaya kalkışırsa, bütün bu değişmelerden kente büyük zarar geleceğini sanır mısın?''

''Hiç zarar gelmez'' dedi.

''Buna karşılık, doğuştan zanaatçı olan ya da başka bir işle para kazanan kimse, sonradan zenginliği, yandaşlarının çokluğu, gücü veya bunun gibi başka bir şeyle gururlanarak askerlik rütbesine yükselmeye kalkışırsa ya da askerin biri, kentte öğütçü ve koruyucu rütbesine, layık olmadığı halde çıkmak isterse, bunlar da araçlarını, işlerini değiştirirlerse veya bir adam bütün bunları bir arada yapmaya kalkışırsa, o zaman bu değişimin ve başka başka işlerle uğraşmanın kent için yıkıcı olduğunu, sanırım, benim gibi sen de düşünürsün.''

''Tümüyle.''

''O halde kent için en büyük yıkım, bu üç sınıfın birbirinin işine karışması, işlerini değiştirmesidir. Buna da gayet haklı olarak en büyük suç denilebilir.''

''Kesinlikle.''

''Kendi kentine karşı en büyük suçu işlemeye de adaletsizlik demez misin?''

''Nasıl denmez?''

''Demek, adaletsizlik işte budur.''

'' Şimdi düşüncemizi tersine çevirip şunu söyleyelim: Para kazanan yardımcı, koruyucu sınıflarının, deminkinin aksine, meslekte kalışına, yani her sınıfın kentte yalnızca kendi işiyle uğraşmasına adalet denilebilir. Kenti adaletli yapan da budur.''

''Sanırım'' dedi ''bundan başka türlü olamaz.''

''Bunu henüz kesin olarak söylemeyelim'' dedim. ''Bu düşünce, ayrı ayrı herkese uygulanıp da, her insanda bunun adalet olduğu kabul edilirse, ancak o zaman bunun adalet olduğunu teslim edebiliriz; çünkü artık diyecek söz kalmaz. Aksi halde düşüncemizi başka yöne çevireceğiz. Şimdilik, başladığımız incelemeyi sonuna kadar getirelim. Önce (42), adaleti, adaletin büyük oranlarda bulunduğu daha geniş bir alanda incelemeye girişirsek, birey ölçüsünde adaletin nasıl olduğunu görmek daha kolay olur sanmıştık. Bu alan bizce kentti ve böylece adaletin iyi kurulmuş bir kentte bulunacağını gayet iyi bildiğimiz için, kentimizi olabildiği kadar iyi kurduk. Kentte bulduğumuz şeyi bireye uygulayalım, ona da uyarsa, ne âlâ! Ama bireyde başka türlü görülürse, yine kente dönüp deneme yapalım. Belki bu ikisini yanyana koyarak gözden geçirirken, birbirine sürterek, sürtülen iki odun parçasından çıkar gibi adalet kıvılcımını çıkartabiliriz. Adalet ortaya çıkınca, onu sağlamca kendimize mal edeceğiz.''

''İşte'' dedi ''yerinde konuşmak buna denir, böyle de yapmalı.''

''Peki'' dedim ''biri küçük, biri büyük olan iki şeyin benzer olduğu söylense, onları benzer kılan nokta bakımından ikisi birbirine benzemez mi? Yoksa benzer mi?''

''Benzer'' dedi.

''O halde adaletli insan da, adaletin niteliği bakımından, adaletli bir kentten farklı olmayacak, ona benzer olacak.''

''Evet'' dedi ''benzer olacak.''

''İmdi, bizce şehirdeki üç ayrı yaradılıştan her biri kendi işini gördüğü için, kent adaletliydi. Aynı yapıdaki bazı durum ve nitelikler yüzünden de kente ölçülü, gözüpek ve bilge demiştik.''

"Doğru " dedi.

"O halde, sevgili dostum, birey için de aynı biçimde yargıya varacağız: Onun ruhunda da aynı kısımlar varsa, aynı haller yüzünden birey de kente verdiğimiz adlara hak kazanacak.''

"Zorunlu" dedi.

"İşte, " dedim "değerli dostum, şimdi sıra yine, ruh hakkındaki basit bir soruya geldi: acaba ruhta bu üç kısım var mı, yok mu?''

"Bence bu soru hiç de basit değil'' dedi. "Çünkü kim bilir, Sokrates, güzel iş güçtür diyen atasözü belki doğrudur.''

"Besbelli'' dedim "ama iyi bilmelisin ki, Glaukon, benim düşünceme göre konuşmalarımız için kullandığımız yöntemle kesin bir sonuca erişemeyeceğiz; çünkü bizi oraya götürecek yol, daha uzun ve dolambaçlıdır (43). Ama yöntemimiz belki de baştaki sözlerimize ve araştırmalarımıza uygundu.''

"O halde, bu kadar yetmez mi?'' dedi. "Bana şimdilik bu kadarı yeter.''

"Bana kalırsa da,'' dedim "bol bol yeter.''

"Sakın yorulayım deme'' dedi "araştır bakalım.''

"Peki'' dedim "her birimizde, kentte bulunan aynı kısımların, aynı ruh durumlarının olduğunu kabul etmek zorunda değil miyiz? Bunlar kente başka bir yerden gelmiş olamazlar. Taşkın yapının (44) kentlere, taşkın yapılarıyla tanınmış bireylerden, örneğin Trak, İskit ve kuzeyde yaşayan halklardan geçmediğini ileri sürmek gülünç olur. Öte yandan en çok bizim bölgemizde bulunduğunu söyleyebileceğimiz öğrenme tutkusu için ve Finikelilerle Mısırlılarda görülen hiç de az sayılmayacak para tutkusu için de aynı şey söylenebilir.'' (45).

''Çok doğru'' dedi.

''Bu iş böyledir,'' dedim ''bunu anlamak da güç değildir.''

''Hiç de güç değil.''

''Ama anlaşılması güç olan şudur: Acaba bu üç eylemden her birini aynı yeti sayesinde mi yaparız, yoksa her birinin ayrı eylem alanı olan üç yetiyle mi? Yani, ya biriyle öğrenip, ötekiyle taşar, öfkelenir; ruhumuzda bulunan üçüncüsüyle yemek, içmek, kadınla birleşmek ve buna benzer birçok zevkleri yaşarız ya da giriştiğimiz eylemlerin her birini bütün ruhumuzla yaparız. İşte bunu hakkıyla belirleyebilmek güç olacak.''

''Ben de öyle sanıyorum'' dedi.

''Bu üç yeti birbirinin aynı mıdır, yoksa farklı mıdır? Bunu şu biçimde sınırlandırmaya çalışalım.''

''Ne biçimde?''

''Gayet açık ki, aynı varlık, aynı yönde ve aynı cisme oranla, birbirine karşıt iki harekette aynı zamanda etkin ya da edilgin olmaz. Öyle ki, eğer böyle bir duruma raslarsak, bu varlığın tek bir şey değil, birkaç şeyden oluştuğunu anlayacağız.''(46)

''Öyle.''

''O halde sözüme dikkat et.''

''Söyle'' dedi.

''Aynı varlığın'' dedim ''aynı zamanda, aynı yönde, hem hareketsiz kalıp hem hareket etmesi olanaklı mıdır?''

''Hiçbir biçimde.''

''Daha ileride kuşkuya düşmemek için şimdiden iyice anlaşalım: Ayakta duran, ellerini, başını kımıldatan bir adamın hem devinimsiz durduğu, hem devindiği söylense, sanıyorum, bunu doğru bulmayız; bir kısmı devinimsiz kalır, bir kısmı devinir, deriz, öyle değil mi?''

''Öyle.''

''O halde, bunu söyleyen adam şaka ederek, bir zekâ oyunu yapmak için, topaçların, uçları bir yerde sabit kaldığı halde, kendi çevrelerinde döndükleri zaman, bir bütün olarak, aynı zamanda hem devinimsiz, hem devingen olduklarını ya da kendi çevresinde daire hareketi yapan başka cisimlerin aynı yerde dönerek topaç gibi devindiklerini söylerse, bunu kabul etmezdik; tersine, derdik ki, onlarda düz ve yuvarlak iki kısım vardır; topaç dik kısmıyla devinimsizdir, çünkü hiçbir yana eğilmez, halbuki yuvarlak kısım bir daire devinimi yapar; ama bu daire devinimiyle birlikte dik kısım sağa, sola, öne, arkaya eğilirse, o zaman hiçbir yerde durağanlık yoktur.''

''Gayet tabii'' dedi.

''O halde bu gibi sözler bizi şaşırtmayacak. Bir varlığın aynı yöne, aynı cisme oranla birbirine karşıt iki şeye, aynı zamanda edilgin ve etkin olacağına kimse bizi inandıramayacak.''(47)

''Benim inanmayacağım kesin'' dedi.

''Bununla birlikte'', dedim ''bütün bu tartışmalara yeniden dönüp, doğru olmadıklarını uzun uzun belirlemek zorunda kalmamak için, bunun böyle olduğunu varsayıp araştırmalarımızda ilerleyelim. Ama baştan kabul edelim ki, bunun varsaydığımızdan başka türlü olduğu ortaya çıkarsa, bundan çıkacak hiçbir sonucun değeri olmayacak.''

''Evet'' dedi ''böyle yapmalı.''

''Peki'' dedim ''evet demek, hayır demenin; bir şeyi elde etmeyi istemek, bir şeyi reddetmenin; bir şeyi kendine çekmek, bir şeyi kendinden uzaklaştırmanın; bunun gibi her şey, etkin olmak ya da edilgin

olmak, birbirinin karşıtı değil midir. Bu konuda, etkin ya da edilgin olma sorunu o kadar önemli değildir.''

''Evet'' dedi ''bunlar birbirinin karşıtıdır.''

''Peki'', dedim ''içmek ve yemek arzusunu, her türlü arzuyu, öte yandan azmetmek ve istemeyi, biraz önce sözünü ettiğimiz türe koymaz mısın? Örneğin bir şey isteyen kimsenin ruhu, her zaman istediği şeye uzanıyor ya da kendini kendisinin olmasını istediği şeye yöneltiyor ya da sonunda, bir şeyin kendisine sağlanmasını istedikçe, arzusunun gerçekleşmesi için sabırsızlanarak bir soruya yanıt verir gibi, kendi kendine evet diyor, demez misin?''

''Derim.''

''Peki, istememeyi, azmetmemeyi, arzu etmemeyi; kendinden uzaklaştırmak, geri itmek ve yukarda söylediklerimize karşıt olan bir türe koymaz mısın?''

''Nasıl konmaz?''

''Durum böyle olunca, bir arzular türünün var olduğunu ve bu türün en göze batanlarının içmek arzusu ve yemek arzusu denilen arzular olduğunu söylemeyecek miyiz?''

''Evet, söyleyeceğiz'' dedi.

''Biri içmeye duyulan arzu, öteki yemeye duyulan arzu değil midir?''(48)

''Evet.''

''O halde içmek arzusu, salt içmek arzusu olma niteliğiyle, ruhtaki sözünü ettiğimiz şeyden başka bir şeyin arzusu mudur? Şunu demek istiyorum: içmek arzusu, sıcak veya soğuk, az veya çok ya da tek sözcükle, belli niteliği olan bir içkiyi içmek arzusu mudur? Yoksa içmek arzusuna sıcaklık eklense, ayrıca soğuk içki arzusunu mu yaratır, soğuk da sıcak içki arzusunu? Bunun gibi, çokluk kavramının içmek arzusuna eklenmesi yüzünden bu arzu şiddetliyse, çok içmek; az ise, az içmek arzusunu mu

doğurur? Oysa içmek arzusunun kendisi (49), başka bir şeye duyulan arzu değil de, salt niteliği gereği yöneldiği şeyin arzusu, yani içkiye duyulan arzudur, aynı biçimde yemek arzusu, yalnızca yemeğin kendisine duyulan arzudur, değil mi?''

''Doğru'' dedi, ''her arzu, niteliği gereği yalnızca yöneldiği şeyin arzusudur. Şu ya da bu nitelikte bir şeye arzu duyulması geçici nedenlerden ileri gelir.''

''Biri'' dedim ''hiç kimsenin içki değil, iyi bir içki; yiyecek değil, iyi bir yiyecek arzu ettiğini söyleyerek bizi gafil avlamasın: Çünkü güya, herkes iyi şeyler arzu edermiş; öyleyse içmek arzusu bir arzuysa, ya iyi bir içki arzusuymuş ya da ilişkili olduğu başka bir şeyin arzusu. Öteki arzular için de durum böyleymiş.''

''Bunu söyleyen belki tamamen haksız değildir'' dedi.

''Herhalde'' dedim ''nitelikleri gereği, herhangi bir şeyle ilişkisi olan şeyler arasında belli niteliği olanlar, benim düşünceme göre, belli niteliği olan bir şeyle ilişkilidirler, ama o şeylerin kendisi, yöneldikleri o şeylerle ilişkilidir.''

''Anlamadım'' dedi.

''Anlamadın mı?'' dedim, ''Daha büyük olan bir şey, niteliği gereği, herhangi bir şeye oranla daha büyüktür.''

''Tabii.''

''Yani, daha küçük bir şeye oranla büyüktür, değil mi?''

''Evet.''

''Çok büyük olan da çok küçük olana oranla, değil mi?''

"Evet''.

"Geçmişte daha büyük olan geçmişte daha küçük olana, daha büyük olacak da daha küçük olacağa oranla da böyle midir?''

"Hiç kuşkusuz" dedi.

"Bunun gibi, daha çok daha aza oranla, iki katı yarıya oranla büyüktür, bu gibi her şey böyle değil midir? Yine daha ağır daha hafife, daha hızlı daha yavaşa, nihayet sıcak soğuğa oranla ve buna benzer her şey için böyle değil midir?''

"Tümüyle böyledir'' dedi.

"Peki, ya bilgiler için de durum aynı değil mi? Bilginin kendisi, öğrenilebilen şeylerin bilgisi ya da bilginin oranlanacağı alanın bilgisidir, ama belirli ve belli bir niteliği olan bir bilgi, belirli ve belli bir niteliği olan öğrenilebilen şeylerin bilgisidir. Demek istediğim şu: Ev kurma bilgisi ortaya çıktığı zaman, bu bilgi, öteki bilimlerden mimarlık adını alacak kadar ayrılmadı mı?''

"Tabii, öyle''.

"Ötekilerin hiçbirinde olmayan belli bir niteliği olduğu için, değil mi?''

"Evet''.

"Belli bir niteliği olan bir şeyle ilişkisi olduğu için, kendi de belli bir niteliği olan bir bilgi olmadı mı? Öteki sanatlar ve bilimler için de böyle değil midir?''

"Böyledir.''

"Şimdi söylediğimi anladınsa'' dedim "demin şunu söylemek istediğimi kabul et: Nitelikleri gereği başka bir şeyle ilişkili olan her şey, başlı başına, başlı başına olan şeylerle ilişkilidir; ama niteliği olan

şeyler niteliği olan şeylerle ilişkilidir, demiştim. İlişkilidir diye, ilişkili olduğu şeylerle aynı niteliktedir demek istemiyorum: Örneğin sağlık bilimi sağlıklı, hastalık bilimi hastalıklı; bunun gibi iyi şeylerin bilimi iyi, kötü şeylerin bilimi kötüdür demek istemiyorum. Ama madem ki ilişkili olduğu alanın kendisinin bilimi değildir de, belli bir niteliği olan bir şeyin bilimidir (sağlık bilimi ve hastalık gibi), bu yüzden o da belli niteliği olan bir bilim olmak zorunda kalmıştır; bu durum, ona yalnızca bilim değil, belli bir niteliği olan bir şeyin buna eklenmesi yüzünden, tıp bilimi denmesine neden olmuştur.''

"Anladım'' dedi "sanırım, böyledir.''

"Peki, ya içmek arzusu?'' dedim "onu da bir şeyle ilişkili olan şeyler arasına koymaz mısın? Yani içmek arzusu.''

"Ha, ha, anladım" dedi, "içkiyle ilişkilidir.''

"O halde, içkinin belli niteliği varsa, onunla ilişkili olan içme arzusunun de belli niteliği vardır, ama içme arzusunun kendisi, ne çok, ne az, ne iyi, ne kötü, ne de tek sözcükle belli niteliği olan bir içkiyle ilişkilidir. Ama içmek arzusu, niteliği gereği, başlı başına içkiyle ilişkilidir.''

.'Kesinlikle."

"O halde susayan bir insanın ruhu, susamış olmak niteliğiyle, içkiden başka bir şey istemez, uzandığı budur, erişmek istediği budur.''

"Apaçık''.

"Ama içmek arzusundaki ruhu bir şey engellerse, ruhta, bir hayvanı suya götürür gibi ruhu içmeye götüren içmek arzusundan başka bir güç yok mudur? Çünkü kabul ettiğimize göre, aynı varlık aynı kısmında, hem aynı yönde, hem de karşıt devinimleri yapamaz.''

"Evet, yapamaz.''

''Aynı biçimde, bence, bir okçu için de, 'elleri yayı hem uzaklaştırır, hem kendine yaklaştırır' demek doğru olmaz. 'Uzaklaştıran bir eldir, yaklaştıran öteki eldir' demeli.''

''Tabii böyledir'' dedi.

''Öyleyse, bazen, susadığı halde içmek istemeyen kimseler vardır, diyelim mi?''

'Böyle birçok insana, hem de sık raslanır'' dedi.

''Peki, bunlar için ne denebilir? Ruhlarında bir yandan içmeyi buyuran bir kısım, öte yandan engelleyen bir kısım vardır. İçmeye engel olan kısım, içmeyi buyuran kısımdan ayrıdır, ona egemendir denemez mi?''

''Sanırım, öyle demeli'' dedi.

''O halde bu gibi arzulara engel olan devinimin ruhta belirmesi, akıldan ileri gelmez mi? Buna karşılık ruhu sürükleyip götüren devinimler tutku ve hastalıklardan ileri gelmez mi?''

''Besbelli.''

''O halde, bunları birbirinden ayrı iki kısım olarak kabul etmek yerinde olur. Birine akıl kısmı diyoruz (ruh bununla akıl yürütür), ötekine akla uygun olmayan, arzulayan kısım, bazı zevklerin, doyumların arkadaşı diyoruz: Ruh bununla sever, acıkır, susar, başka arzulara kapılır.''

''Evet'' dedi ''bunu kabul etmek çok yerinde olacak.''

''O halde bunları ruhumuzun iki belirli kısmı olarak ayıralım: ama taşkınlık, bizi taşırıp öfkelendiren kısım ruhun bir üçüncü kısmı mıdır? Öyle değilse bunlardan hangisiyle aynı doğadadır?''

''İhtimal ikincisiyle, arzulayan kısımla'' dedi.

''Ama ben'' dedim, ''bir zamanlar işittiğim şu öykünün doğruluğuna inanıyorum. Aglaigon'un oğlu Leontios, Pire'den kente doğru çıkarken, kuzey surunun dışında yürüdüğü sırada, bakmış, celladın yanında ölüler yatıyor. Ölüleri hem görmek istiyormuş, hem de kendi kendine kızarak gözlerini çeviriyormuş. Bir zaman kendisiyle savaşmış, yüzünü kapamış, ama sonunda arzularına yenilerek, gözlerini dört açıp ölülere doğru gitmiş; 'Haydi, alın bakalım, aç gözlerim, bu görünümü doya doya seyredin' demiş.''

''Bu öyküyü ben de dinlemiştim'' dedi.

''Bu öykü gösteriyor ki'', dedim ''bazen öfke arzularla, iki ayrı kısım birbiriyle mücadele eder gibi mücadele ediyor.''

''Evet, öykü bunu gösteriyor'' dedi.

''Başka birçok kez de,'' dedim ''akla karşın arzularının baskısı altında kalan insanın kendi kendini azarlayıp kendindeki zorlayan kısma karşı öfkelendiğini, sanki iki yan varmış gibi mücadele edilirken, böyle bir adamın öfkesinin aklın bağdaşığı olduğunu fark etmedik mi? Ama akıl yasak ettiği halde, öfke arzularla birleşip akla karşı korsa. Sanırım, bu durumu sen ne kendinde gördün, ne de bir başkasında.''

''Zeus hakkı için, hayır'' dedi.

''Peki'', dedim ''ya insan haksız olduğunu sanırsa? Ne derece soyluysa, o derece az kızmaz mı? Sana göre, kendini haklı olarak cezaya çarptıran kimse kendini susuz, soğukta bıraksa veya bunun gibi acılar çektirse bile, söylediğim gibi kendine karşı öfkeye kapılmak istemez, değil mi?''

''Doğru'' dedi.

''Peki, ya haksızlık gördüğünü sanırsa? Bu duruma köpürüp kızmaz mı? Adaletli sandığı şeye bağlanıp o uğurda mücadele etmez mi? Açlık çekse, soğukta bırakılsa ya da bu türden başka işlemler karşısında bırakılsa, dirençle göğüs gerip kazanmaz mı? Ya istediğini elde edinceye ya da ölünceye kadar veya çobanın köpeğini çağırdığı gibi, kendinden akıl tarafından çağrılıp sakinleştirilinceye kadar, soyluluğunu elden bırakır mı?''

"Evet'' dedi " tümüyle dediğin gibidir, nitekim kentimize de, köpeklerin çobanlara baş eğmesi gibi, yöneticilere baş eğen yardımcılar koyduk.''

"Ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun'' dedim. "Ama bir de fark ettin mi?''

"Neyi?''

"Şunu: Öfkelenen kısım hakkındaki görüşümüz tam tersi çıktı. Çünkü demin onu bir çeşit arzulayan kısım sanmıştık, ama şimdi öyle olmak şöyle dursun, ruhtaki bir anlaşmazlıkta aklın yanında bizzat silaha sarılır diyoruz.''

"Çok doğru'' dedi.

"Peki, akıl kısmından ayrı mıdır, yoksa onun bir türü müdür? Bu şekilde ruhta üç değil, iki kısım olacak, akıl ve arzulayan kısım. Ya da kentte, kenti oluşturan üç sınıf: Para kazanan, yardımcı olan ve öğüt veren sınıflar olduğu gibi, ruhta da bu üçüncü kısım, yani, kötü bir eğitimle bozulmazsa, yaratılışı gereği akla yardımcı olan, öfkelenen bir kısım var mıdır?''

"Mutlaka üçüncü bir kısım olmalı'' dedi.

"Evet'', dedim "ama öfkelenen kısmın, arzulayan kısımdan ayrı olduğu gibi, akıl kısmından da ayrı olduğu ortaya çıkmalı.''

"Bunu ortaya çıkarmak güç değildir"dedi. "Çocuklarda bile görülebilir; daha doğar doğmaz öfkeyle dolup taşarlar; ama hiç olmazsa benim düşünceme göre, bazılarının akıldan hiçbir zaman nasipleri olmaz, halk kitlesinin de pek geç 'olur.''

"Evet'' dedim "Zeus hakkı için güzel söyledin. Dediğin gibi olduğu hayvanlarda bile görülebilir; üstelik yukarda bir yerde söylediğim (50) Homeros'un bir dizesi de buna tanıktır: 'Göğsünü döğerek, kalbini şu sözlerle azarladı.' Çünkü burada Homeros, ruhun bir kısmının başka bir kısmını; yani iyiyi kötüyü ayırt eden kısmın, hiç düşünmeden öfkelenen kısmı azarladığını apaçık betimlemiştir.'' (51)

''Kesinlikle doğru söylüyorsun'' dedi.

''kıyıya güçlükle erişebildik'' dedim ''her bireyin ruhunda, kentteki kısımların aynının bulunduğunda ve bunların aynı miktarda olduğunda, haklı olarak anlaştık.''

''Evet, öyle.''

''O halde, kent nasıl ve hangi kısmı yüzünden bilgeyse, her bireyin de aynı biçimde ve aynı kısmı yüzünden bilge olması zorunlu değil midir?''

.''Kuşkusuz."

''Birey, hangi kısmı yüzünden ve ne biçimde gözüpekse, kentin de, aynı kısmı yüzünden ve aynı biçimde gözüpek olması gerekmez mi? Erdeme ilişkin başka her konuda da kent ve birey için durum böyle değil midir?''

''Zorunlu.''

''O halde bir insanın da, kentin adaletli olduğu biçimde adaletli olduğunu söyleyebiliriz, sanırım.''

''Bu da zorunlu.''

''Ama şu nokta da hep aklımızda: Kenti oluşturan her üç sınıf kendi işini gördüğü için kent adaletliydi.''(52)

''Evet, hep aklımızda, sanırım'' dedi.

''O halde, belleğimizde olsun, her birimizdeki her kısım kendi işini gördüğü zaman, biz de adaletli ve kendi işini gören insanlar oluruz.''

"Evet, bunu unutmamalıyız.''

"Bilge olduğu ve tüm ruha özen göstermeyi üzerine aldığı için, akıllı kısma egemen olmak düşmez mi? Öfkelenen kısma da, söz dinlemek ve ötekinin bağdaşığı olmak?''

"Kesinlikle.''

"Peki, konuştuğumuz gibi (53) müzik ve idmanın birleşmesi bu iki kısmı uyumlulaştırmaz mı? Akıllı kısmı gerginleştirip güzel sözler, bilgilerle besler; öfkelenen kısmı gevşetip yatıştırır, uyum ve ölçü aracılığıyla yumuşatır.''

"Kesinlikle," dedi.

"Böyle büyütülen ve gerçekten kendi işini öğrenip eğitim gören iki kısım, her insanın ruhunda en büyük kısmı oluşturan ve doğası gereği hiç doymak bilmeden arzulayan kısmı yönetecekler. Bu ikisi, arzulayan kısmın, beden zevkleri dediğimiz zevklere gereğinden fazla dalıp güç kazanmasına; kendi işini görmeyip başkasını kul ederek doğasına uymadığı halde egemen olmaya kalkışmamasına ve böylece kamu yaşamını baştan aşağı altüst etmemesine dikkat etsinler.''

"Çok doğru'' dedi.

"Peki'' dedim "dışardaki düşmanlara karşı bu ikisi tüm ruhu ve vücudu çok iyi korumazlar mı? Biri öğüt vererek, öteki savaşarak, egemen olanın sözünü dinleyip, gözüpekliğiyle verilen öğütleri yerine getirerek?''

"Evet, öyledir.''

"Öfkelenen kısım, korkulacak ve korkulmayacak şeyler hakkında aklın öğütlerini, acı ve zevk durumlarında tutarsa, bu kısmına göre, insana gözüpek denir, öyle değil mi?''

''Doğru'' dedi.

''İnsanda egemen olan ve bu öğütleri bildiren küçük kısmına göre de insana bilge denir; yine bu kısımda, her kısma ve bu üç kısmın oluşturduğu birliğe yararlı olan şeylerin bilgisi vardır.''

''Çok doğru.''

''Peki, yöneten ve yönetilen iki kısım, akıllı kısmın yönetmesi gerektiğinde anlaşırsa ve ona karşı ayaklanmazlarsa, bu kısımlar arasındaki dostluk ve uyum yüzünden, insana ölçülü denmez mi?''

''Zaten ölçülülük bundan başka bir şey değildir'' dedi, ''İster kentin, ister bireyin ölçülülüğü olsun.''

''Nihayet sık sık sözünü ettiğimiz kısım yüzünden de adaletli, hem de aynı biçimde adaletli olacak.''

''Zorunlu.''

''O halde?'' dedim ''Adaletin kentte ortaya çıktığından başka türlü olduğunu sanacak kadar gözümüz kör mü oldu?''

''Sanmam,'' dedi.

''İçimizde hâlâ bir kuşku varsa, adaletli insanı her gün olup biten olaylarla karşı karşıya getirerek yargımızın doğruluğunu araştırabiliriz.''

''Hangi olaylarla?''

''Örneğin kentimiz hakkında ve doğuşu, gördüğü eğitim bakımından ona benzeyen bir insan hakkında bir yargıya varmamız gerektiğini varsayalım: Acaba bu insan, kendisine emanet edilen altın ya da gümüşleri aldıktan sonra iç eder mi? Böyle bir davranışı o insana benzemeyenlere yükleyeceği yerde, o insana yükleyecek bir insan bulunur mu dersin?''

''Hayır, bulunmaz'' dedi.

''Tapınak soygunculuğundan, hırsızlıktan, özel yaşamda arkadaşlarına, siyasal yaşamda devlete ihanetten uzak olmayacak mı?''

''Evet, uzak olacak.''

''Ne yeminlerinde, ne de verdiği başka sözlerde hiçbir biçimde sadakatsız olmayacak.''

''Nasıl olabilir?''

''Zamparalık etmek, ana babaya bakmamak, tanrılara saygısızlık etmek, bütün bunlar, ondan başka herkese yaraşır.''

''Kuşkusuz ona yaraşmaz'' dedi.

''Bütün bunların nedeni, ondaki her kısmın kendi işini yapması değil midir? İster yönetici, ister yönetilen olsun...''

''Evet, neden budur.''

''Adalet, senin düşüncene göre, böyle insanlar ve kentler oluşturan güçten başka bir şey midir?''

''Zeus hakkı için'' dedi ''bence bu güçtür.''

''İşte düşümüz tümüyle çıktı. Daha kenti kurmaya başlarken, belki de bir tanrının bizi adaletin bir temel ilkesine, bir örneğine götüreceğini hayal ettiren düşümüz.''

"Çok doğru''.

"Demek,? Glaukon, ayakkabıcı olarak doğan insanın yalnızca ayakkabı yapıp başka bir şey yapmamasının, dülger doğanın yalnızca ev kurmasının doğru olduğunu düşünmek bize adaletin bir düşlemini verdi ve bu yüzden bize yararlı oldu.''

"Apaçık.''

"Gerçekten adaletin bunun gibi bir şey olduğu anlaşıldı; ama bu, insanın dış edimlerine değil, iç edimlerine, yani gerçek benliğine ve kendinin olan şeylere uygulanır. Adaletli insan kendindeki her kısmın kendine yabancı işler görmesine, ruhundaki kısımların birbirinin işini yüklenmesine izin vermez; tersine, sözcüğün gerçek anlamıyla kendi evini pek güzel düzene kor, kendi kendine egemen olur, bir düzen kurar, kendi kendine dost olur, tıpkı müzikteki pes, tiz, orta ve aradaki bütün öteki perdelerin uyumu gibi, kendindeki üç kısmı uyumlaştırır. Bunları birbirine bağlar, birçok öğeden oluşmuşken bir birlik haline gelir, ölçülü, uyumlu olur. Ancak bu duruma geldikten sonra, ister para kazanmakta, ister vücut bakımında, ister bir devlet işinde ya da özel işlerinde eyleme geçer. Bütün bu işlerde bu durumu koruyan, bu durumun sağlanmasına yardım eden eylemleri adaletli ve iyi eylemler sayar, bunları bu biçimde niteler, bu eylemleri yöneten bilgiye bilgelik, bu durumu çözüp bozan eyleme de adaletsizlik, bu eylemi yöneten yargıya bilgisizlik der.''

"Sözlerin, Sokrates, baştan aşağı doğrudur'' dedi.

"Güzel'' dedim. "Adaletli insanı, adaletli kenti ve bunlardaki adaletin ne olduğunu bulduğumuzu ileri sürersek, sanırım tümüyle yalan söylemiş sayılmayız.''

"Zeus hakkı için, kesinlikle sayılmayız'' dedi.

"O halde, bulduk diyelim mi?''

"Diyelim.''

"Peki, öyle olsun'' dedim "bundan sonra da, sanırım, artık adaletsizliği gözden geçirmeliyiz.''(54)

''Tabii.''

''Adaletsizlik, bu üç kısmın arasındaki bir anlaşmazlık, birçok işi üzerine alma, başkasının işine karışma; ruha egemen olabilmek için, hiç yakışık almadığı, tersine, ruhun bir kısmının, egemen olan kısma yaradılış gereği baş eğmesi gerektiği halde, ruhun bütününe karşı çıkması değil midir? Bu gibi eylemler, yani ruhtaki kısımların kargaşası ve karışıklığı adaletsizliktir, gemsizlik, korkaklık, bilgisizlik, nihayet bir sözcükle her türlü kötülüktür diyeceğiz, sanırım.''

''Evet, bu o demek'' dedi.

''Mademki'' dedim ''adaletsizlik ve adalet belli ve apaçık ortadadır, adaletsizce davranmak ve haksızlık etmek ya da bunun gibi, adaletli hareket etmek de belli ve apaçık olmaz mı?''

''Ne biçimde?''

''Çünkü'' dedim ''adalet ve adaletsizlik, sağlıklı ve hastalıklı şeylere benzer; yalnızca biri vücuttadır, öteki ruhta.''

''Ne gibi?'' dedi.

''Herhalde, sağlıklı olan sağlığı yaratır, hastalıklı olan da hastalığı.''

''Evet.''

''Aynı biçimde adaletli davranmak adaleti, adaletsizce davranmak adaletsizliği yaratır, değil mi?''

''Zorunlu.''

''Sağlığı yaratmak da, vücuttaki kısımlar arasında, yaratılışlarına göre yönetmek ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak demektir. Hastalık yaratmaksa, bu kısımlar arasında yaratılışlarına aykırı yönetmeyi ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmaktır.''(55)

"Öyledir.''

"Peki, adaleti yaratmak da, bu ruhta, ruhun kısımları arasında, yaratılışlarına göre yönetmek ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak değil midir? Adaletsizlik de bu kısımlar arasında, yaratılışlarına aykırı olarak yönetmeyi ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak?''

"Tümüyle öyle'' dedi.

"Erdeme gelince, anlaşılıyor ki, erdem ruhun bir çeşit sağlığı, güzelliği, sağlam bir durumudur. Kötülükse, ruhun hastalığı, çirkinliği, zayıflığıdır.''

"Öyledir.''

"Öyleyse, iyi çabalar insanı erdem sahibi, kötü çabalar ise kötülük sahibi eder, değil mi?''

"Zorunlu.''

"Artık, anlaşılan, gözden geçirilecek bir şu kaldı: Adaletli olduğu kabul edilsin ya da edilmesin, adaletli davranmak, iyi çabalarda bulunmak, adaletli olmak mı yararlıdır; yoksa hiç ceza görmeden ve gördüğü cezayla düzelmeksizin, haksızlık edip adaletsiz olmak mı?''

"Ama Sokrates'' dedi "bana öyle geliyor ki, artık bunu incelemek gülünç bir şey olacak: çünkü vücudun sağlığı bozulduğu zaman, her türlü yemeği yiyip içkiyi içmek, her türlü zenginlikten, erkten yararlanmak mümkün olsa bile yaşanamadığına göre, bizi yaşatan şeyin yapısı bozulup alt üst olunca, yaşanabilir mi? Hatta insanı haksızlık ve kötülükten kurtaracak adalet ve adaletsizliğin yukarıda incelediğimiz gibi olduğu ortaya çıktığına göre, insan, adalet ve erdeme kavuşturacak şeyden başka, her istediğini yapabilecek olsa bile!''

"Evet, bu gülünç bir şey olacak'' dedim "ama madem ki bunların gerçekten böyle olduğunu gayet açık görebilecek duruma geldik, artık yorulmamalıyız.''

''Hiçbir zaman, Zeus hakkı için, hiç yorulmamalıyız.''

''Gel bakalım'' dedim ''bence kötülüğün görülmeye değer kaç biçimi var, bak.''

''Peşinden geliyorum'' dedi ''yalnızca sen söyle.''

''Gerçekten'' dedim ''bir gözetleme kulesinden bakar gibi, sözlerimizin öyle bir noktasına geldik ki, buradan erdemin bir biçimi, kötülüğün ise binlercesi görülebilir, ama bunların içinden yalnızca dört biçimin anımsanmaya değdiğini görebiliriz.''

''Ne demek istiyorsun?'' dedi.

''Kaç türlü devlet varsa, herhalde o kadar da ayrı ruh biçimi vardır.''

''Ne kadar?''

''Beş devlet biçimi'' dedim ''beş de ruh biçimi.''

''Söyle'' dedi ''hangileri bunlar?''

''Bunlardan biri, bence gözden geçirdiğimiz devlet biçimidir'' dedim ''ama ona iki ad verilebilir: Yönetenler arasından bir tek adam sivrilirse, buna krallık; birçokları sivrilirse, soyluluk yönetimi, yani en iyilerin yönetimi, denir.''

''Doğru'' dedi.

''Bence bu ikisi bir türdür,'' dedim ''çünkü ister birçok kimse, ister bir tek kimse olsun, gözden geçirdiğimiz eğitim ve öğretimle yetiştirilmişlerse, kentin temel yasalarında bir şey değiştirmezler.''

''Değiştirmeleri olasılığı yok'' dedi.

AÇIKLAMALAR

DEVLET III

(1) Bu sözlerle Sokrates, II. kitapta konuşulan sorunları özetler. Konu gene şiir çevresinde dönüyor.Görülüyor ki II. ile III. kitaplar arasında önemli bir konu değişikliği yoktur.

(2) Homeros, Odysseia 489-491. Bu sözleri Akhilleus, yeraltında Odysseus'a söyler. Platon burada, gerçekten de eleştirilecek bir noktaya değinir. Şüphesiz bu sözler İlyada'daki yiğit Akhilleus'un ağzına hiç uymamaktadır. Bunlar ancak, İlyada dünyasının yiğitlik ülküsüne çok yabancı olan bir şairin düşündüğü sözler olabilir.

(3) Homeros, İlyada XX 64-65. Bu sözleri İlyada'nın XX. kitabında anlatılan tanrılar savaşında, yeraltı dünyasının hakanı Aidoneus söyler.

(4) Homeros, İlyada XXIII 103-104. Akhilleus bu sözleri, Patroklos'un ruhu ona görünüp, Hades'in kapılarından geçebilmesi için sonunda gömülmesini istedikten sonra söyler.

(5) Homeros, Odysseia X 495. Kirke Odysseus'a yeraltına inişi için öğüt verirken bu sözleri söyler. Bilici Teiresias kastedilmektedir.

(6) Homeros, İlyada XVI 856-857. Hektor tarafından öldürülen Patroklos kastedilmektedir.

(7) Homeros, İlyada XXIII 100-101. Akhilleus'a düşünde görünen Patroklos'un ruhu kastedilmektedir. (Bak not 4).

(8) Homeros, Odysseia XXIV 6-9. Burada, Hermes'in, Odysseus ve adamları tarafından öldürülenleri yeraltı dünyasına götürmesi anlatılır.

(9) Kokytos ile Styks yeraltı ırmaklarıdır.

(10) Fena adamları korkutmak için.

(11) Homeros, İlyada XXIV 10-12. XVIII 23-24 dizeleri eklenmiştir. Her iki parçada da Patroklos'un ölümüne ağlayan Akhilleus'un yası anlatılır.

(12) Homeros, İlyada XXII 414-415. Akhilleus tarafından öldürülen Hektor'a ağlayan Priamos'un yası anlatılır.

(13) Homeros, İlyada XVIII 54. Thetis denizin dibinde, Patroklos öldüğü için Akhilleus'un ağladığını duyunca bu sözleri söyler. Ölümü artık yakın olan Akhilleus'a ağlar.

(14) Homeros, İlyada XXII 168-169. Zeus, Akhilleus'un Troia surları çevresinde kovaladığı Hektor'a acır.

(15) Homeros, İlyada XVI 433-434. Zeus, Sarpedon'u yazgının belirlediği sondan kurtarmayı düşünür, ama Hera'nın öğütlerini dinleyerek vazgeçer.

(16) Homeros, İlyada I, 599-600. Bu dizeler İlyada'nın birinci kitabının sonundan alınmıştır. Burada tanrıların mutluluğuyla,insanların, kitabın başlangıcında gösterilen acıları ve hırsları arasındaki çelişki büyük bir ustalıkla canlandırılmıştır.

(17) Platon burada II. kitabın sonunda yer alan yalan konusundaki konuşmalara işaret etmektedir.

(18) Önderlerin, yalanı bir ilaç gibi kullanmaları hakkında V. kitap'a bak.

(19) Devlet yöneticiliğiyle beden eğitimi ve hekimlik arasındaki benzerlik Gorgias'da da söz konusudur.

(20) Homeros, Odysseia XVII 383 - 384.

(21) Platon burada "sophrosyne" kavramı üzerine halk görüşlerini aktarır. Hellenlerin dünya görüşlerinde çok büyük bir yer tutan bu kavram, IV. kitap'da felsefe yoluyla açıklanmaktadır.

(22) Homeros, İlyada IV 412. Karşı çıkmadan baş eğmeye bir örnek: Diomedes bu sözlerle Sthenelos'un, Agamemnon'un eleştiren, kışkırtıcı sözlerine karşılık vermesini yasaklar.

(23) Gene İlyada'dan alınma (III 8 ve IV 43) ses çıkarmadan baş eğme üzerine örnekler.

(24) Homeros, İlyada I 225. Bu sözlerle Akhilleus Agamemnon'a çıkışmaktadır.

(25) Homeros, Odysseia IX 8-10. Odysseus'un, Phaiakların kralı Alkinoos'a söylediği sözler. Alkinoos Odysseus'tan adını ve acıklı maceralarını anlatmasını ister. Odysseus da öyküsüne başlamadan bu sözleri söyler. Bu dizeleri olayın nasıl geliştiğini düşünerek anlamak gerekir. Odysseus, ozan

Demodokos'un anlattığı öyküyü dinlerken ağlayarak şölenin keyfini kaçırdığı için özür diler. Bu sözlerinden, anlatacağı öykünün o neşeli havaya ters düşeceği anlaşılır.

(26) Homeros, Odysseia XII 342. Eurylokhos, bu sözlerle arkadaşlarını, Odysseus yokken açlıklarını dindirmek için Helios'un kutsal sığırlarını yakalamaya ve kesmeye kandırır.

(27) Homeros, İlyada XIV 294 v. d. Akhalar büyük bir tehlike içindedirler: Troialılar Akhaların donanma ordugâhına girmeyi başarmışlardır. Poseidon Akhaların yardımına koşar, bizzat savaşa katılmaya hazırdır. Fakat Troialıları destekleyen Zeus'un bunun farkına varmaması gerekmektedir. Bu nedenle, Hera Zeus'un dikkatini Troia savaşından çekmek işini üzerine alır. Aphrodite'nin aşk duyguları uyandıran sihirli kuşağını beline takarak İda dağında Zeus'u bulmaya gider. Bu parça İlyada'nın harikulade güzel sahnelerinden biridir. İlyada'nın şairi, çok eski bir dini motif olan gök tanrısı çiftinin evlenmesine destanında burada yer ayırmıştır,

(28) Homeros, Odysseia VIII 266 v. d. Ozan Demodokos'un Phaiakların kralı Alkinoos'un sarayında söylediği şarkı. Bu öykü yukarıda aktardığımız İlyada parçasına karşıt olarak tanrılar hakkındaki eski inançları hafif bir mizah gibi kullanan görece yeni bir şiir parçasıdır. Bu şarkı, Odysseia'da olayın akışını bozan sonradan eklenmiş bir parça olmalıdır.

(29) Homeros, Odysseia XX 17-18. Odysseus, kendi evinin avlusunda kötü bir yatakta yatıp da kendi hizmetçilerinin rezilce davranışlarını seyretmek zorundayken, bu sözlerle kendini yatıştırmaya çalışır.

(30) Bizans döneminden kalma Sada adlı sözlüğe göre, birçok kimse bu dizeyi Hesiodos'un sayar. Fakat Hesiodos'un elimize kadar gelen yapıtında yoktur.

(31) Homeros, İlyada IX 515 v. d.

(32) Homeros, İlyada XIX 278 v. d.

(33) Homeros, İlyada XXIV 139. Platon'un eleştirisi haksızdır. Akhilleus Hektor'un ölüsünü Priamos'a teslim ederken para hırsına kapılmış değildir, Zeus'un buyruğuna uymaktadır. Kurtulmalık olarak bir armağan almak da âdetti. Üstelik Patroklos'a, Hektor'un ölüsünü köpeklere atmaya söz verdiği halde bu sözü yerine getiremediğinden, Patroklos'un ruhunu yatıştırmak için de almak zorundadır.

(34) Homeros, İlyada XXII 15 ile 20. Apollon Akhilleus'u aldatmıştır: Troialıların kente dönebilmesi için Tanrı Agenor'un kılığına girmiş ve Akhilleus'u kendisini izlemeye kışkırtmıştır.

(35) Troia ovasında akan Skamandros ırmağı. Homeros, İlyada XXI 130-132, 233 v. d.

(36) Homeros, İlyada XXIII 151. Sperkheios Akhilleus'un yurdunda akan en büyük ırmaktır. Peleus Sperkhelos'a Akhilleus Troia savaşından geri dönerse, Akhilleus'un saçlarını adamaya söz vermişti. Fakat Akhilleus öleceğini artık biliyordu. Bu yüzden Peleus'un adağı boşa çıkmıştır ve saçını ölen arkadaşına armağan olarak adayabilir. Platon'un burada neyi eleştirdiği pek anlaşılmıyor. Homeros'u ezberinden alıntıladığı için, bazen yanılıyor.

(37) Homeros, İlyada XXIV 14 v. d.

(38) Homeros, İlyada XXIII 175.

(39) Akhilleus Peleus'un oğludur. Peleus'un babası Aiakos ise Zeus'un oğullarındandır.

(40) Peirithoos Theseus'a Helena'yı kaçırmak için, buna karşılık olarak da Theseus dostuna Persephone'yi yeraltından kaçırma girişiminde yardım etmiştir.

(41) II. kitap.

(42) Yukarıda adı geçen Aiskhylos'un Niobe adlı kaybolmuş tragedyasından. Tantalos ile ailesi kastediliyor.

(43) Platon burada Thrasymakhos'un I. kitap'ta kullandığı deyime işaret etmektedir.

(44) Doğruluğun özü ve yararlı olup olmadığı sorunu, IV. kitapta işlenir. Fakat IV. kitapta şiir konusuna dokunulmaz. Platon zaten burada ele alacağını söylediği soruna Devlet'te bir daha dönmez, X. kitabın başında, yeni devlette şiir konusunu, idealar kuramı orada incelendiği ve şiire de uygulanabileceği için daha yüksek bir düzeyde ele aldığı halde, gene dönmez. Platon burada verdiği sözü yerine getirmeyi

unuttu mu? Bunu kabul etmek zordur. Aksine, Platon Devlet'in sonunda anlattığı Mavera efsanesinde "insanlardan nasıl söz etmek gerektiğine'' dair kendisi bir örnek vermiştir.

(45) Sokrates'in burada değişik şiir türleri arasındaki farkları -lirik şiirde yalın anlatma, dramada yalın öykünme, destanda anlatma ve öykünme karışık¸- belirtmek istediği anlaşılır.

(46) Homeros, İlyada I 12 v. d.

(47) Bu parçanın özünü oluşturan öykünme (mimesis) kavramı ilkçağ sanat anlayışında çok büyük bir yer tutmaktadır: Güzel sanatlarla ilgili olsun, şiir olsun her yapıt, ilkçağın anlayışına göre, bir mimesis, yani doğaya bir öykünmedir. Fakat yapıtın konusunu göz önünde tutan ve estetiğe dayanan bu mimesisi yukardaki sözlerde aramak yanlış olur. Platon mimesisten, örneğin ilkçağ okullarında söz konusu edilen şiirin kuruluş biçimini kastetmektedir. Khryses'in sözlerini okuyacak öğrenciye, yalnızca sözlerin içeriğini canlandırmak görevi düşmezdi, sözlerin duygu içeriğini, ethos ve pathosunu bütün benliğiyle canlandırmak zorundaydı; fakat bu işi başarabilmek için kendini unutması, Khryses'in ruhuna, kişiliğine girmesi gerekliydi. Platon da mimesis derken estetik değil, ahlaki ve pedagojik bir kavram anlar. X. kitabın başında, şiir hakkındaki sözün yeniden ele alınmasında bu kavram varlıkbilimsel bir anlam kazanır.

(48) s. 22.

(49) Dithyrambos, koronun aulos katılımıyla söylediği bir şarkıdır. Konusu mythostan alınmadır. Dithyrambos tanrıların şerefine, Atina'da da Dionysos'un şerefine söylenirdi. Önceleri yalnızca bir anlatmadan ibaretti, sonra tragedyanın etkisiyle dithyrambosa dramatik öğeler de katılmıştır.

(50) s. 22.

(51) Bak: II. Kitap.

(52) Platon burada genel Hellen görüşünü temsil eder. Sokrates'in Symposion'un sonunda tragedya şairi Agathon'la komedya şairi Aristophanes'i, bir şairin hem tragedya, hem de komedya yazabilmesi gerektiğine kandırmaya çalışmasıyla yukardaki sözler arasında yalnızca görünüşte bir çelişki var: Symposion'da amacı, bu iki şiir türünü incelemek değil; Sokrates'i, trajik ile komik unsurları daha yüksek bir bütün halinde ruhunda birleştiren Sokrates'i canlandırmaktır. Aynı biçimde Platon kendisi

de, diyaloglarında Sokrates'in yaşamının mimesisini yapmakla, tragedya ile komedyayı daha yüksek bir düzeyde birleştiren bu iki türü içine alan bir tür yaratmış olmak savındadır.

(53) Plutarkhos'un Solon'da anlattığı öykü, Attika anlayışının ciddiliğine örnek olan bu görüşün yalnızca Platon'a has olmadığını kanıtlar: Thespis oyunlarından birini temsil ettikten sonra, Solon ona dönerek, herkesin önünde yalancı oyunlar oynamaktan utanmıyor mu diye sormuş. Thespis de, şaka olsun diye böyle şeyler söylemekte, temsil etmekte bir kötülük olmadığı yanıtını verince, Solon öfkeyle sopasını yere vurarak demiş ki: "Bu şakayı översek, ona değer verirsek, onu yakında ekonomik yaşamımızda da göreceğiz.''

(54) Platon,ihtimal, önceden de bir kaç kez dizelerini alıntıladığı Aiskylos'un Niobe adlı tragedyasını düşünmektedir.

(55) Kuşkusuz Platon burada Euripides'in kadın kişiliklerini düşünüyor. Euripides'in kaybolan Aiolos adlı dramında kardeşi Makareus'tan gebe kalan Kanake sahnede doğum sancıları çekmektedir; bu durumda söylediği arya herhalde ünlenmiş olsa gerek ki İmparator Neron onu temsil etmekten pek hoşlanırmış.

(56) Köleler özellikle de komedyada önemli rol oynarlar. Fakat Euripides hukukun, toplumun baskısına, haksızlığına uğramış insan tiplerinden hepsine tragedyada yer vermiştir.

(57) Tragedyada sarhoşluğa örnek olarak yalnızca Euripides'in Alkestis dramındaki Herakles vardır. Fakat şunu da unutmamalı ki Alkestis tragedya değil de bir satyr oyununun yerini tutmaktadır.

(58) Tragedyada insanların çıldırdığı bazan görülür. Fakat Aiskhylos ile Sophokles çıldıranları sahneye çıkarmaz, ancak çıldırdıklarını başkalarına anlattırırlar (Orestes, Aias). Tek istisna Aiskhylos'un Prometheas'unda Io'dur. Yalnızca Euripides, Herakles ile Bakkhalar adlı tragedyalarında çıldırmış kişileri sahneye çıkarır (Herakles'te Herakles'in kendisi, Bakkhalar'da Pentheus ile Agaue).

(59) İlkçağ boyunca el işçiliğinin özgür adama yakışmadığı düşüncesi vardı. Platon da VI. kitapta el işlerinin insanda düşünce edimini körleştirdiğine işaret

eder. Düzenli, günlük bir işe bağlı olan adam felsefe için uygun değildir. Çünkü felsefeyle uğraşabilmesi için insanın boş vakti olmalıdır.

(60) Daha eski zamanlarda, örneğin Aiskhylos'un döneminde, müzik şairin sözlerine uyduğu, sözlerin yanında ikincil bir öğe olarak kaldığı halde, Euripides'in dramlarında ve çağdaşı olan dithyrambosta bağımsız gelişmiş, bu kez de sözler ona uymuştur. İlkçağ müziği hemen hemen büsbütün kaybolduğundan, bu gelişmeyi izlemek bizim için zordur. Fakat Euripides'in korolarında sözlerin müziğe uydurulduğunu hâlâ sezebiliriz. Bu esaslı yenilikle birlikte müzikte virtuozluk da önem kazanmış, Platon'un burada sözünü ettiği doğa seslerine müzikle öykünmeye girişilmiş, aynı zamanda da sazlarla müzik Platon'un abartılı bulduğu bir biçimde ön plana geçmiştir. Platon müziğin sözden ayrılmasını eleştirir, hele insan sesinden uzaklaşarak doğa seslerine öykünmeye girişilmesini ahlak düşüklüğünün bir kanıtı sayar. Yasalar adlı yapıtında da bu konuyu birçok kez ele alır (mes. II. kitap 669 c'de).

(61) Davranışlarda ve konuşmada sakinliği ve ağırbaşlılığı Aristo da (Eth. Nic. IV 8, 1125 a 12 v.d.) yüksek ruhluluğa (megalopsykhia) işaret olarak kabul eder.

(62) Başa merhem sürme, yün şeritlerden çelenk takma, tapınmada görülen davranışlardır. Platon bununla şairin tanrı etkisi altında bulunan tanrısal bir varlık olduğunu göstermek ister. Platon'u, devletinden çıkardığı şiirden ve müzikten zevk duymayan bir insan sanmamalıyız. Şairi reddetmek zorunda kalıyorsa da, onu, tanrı gibi tapınılmaya değer, yüksek bir varlık sayar. Diogenes Laertios'un anlattığına bakılırsa, Herakleitos şairlere karşı çok daha sert davranmış, demiş ki: Homeros yarışmalardan atılmaya, bastonla dövülmeye layıktır, Arkhilokhos da. (63) Şiir hakkındaki konuşmada Sokrates'i Adeimantos yanıtladığı halde, söz müziğe gelince, müzik bilgisi olduğundan Glaukon söze karışır.

(64) Belli ki Platon sözden ayrılmış bir müziği tanımıyor bile.

(65) Yunan ses sistemi için kitabın sonunda bulunan eke bak.

((66) Yunanlıların aulos dedikleri saz, flâvtaya yakın olduğundan aulos sözcüğünü flâvta diye çevirdik.

Aristo da (Politika VIII 6, 1341 a 17 v.d.) eğitim alanında aulosa bir yer verilmesini iki nedenden kabul etmez: Birincisi, aulos ahlaki (ethikon) değildir, dini cümbüşlere yakışır; ikincisi, aulos çalarken insan şarkı söyleyemez.

(67) Lyra ile kithara ilke bakımından birdir. Yalnız lyranın telleri eğri, kitharanınkiler ise düz bir göğüs tahtası üzerine gerilmişti. Lyra evde ve gençlerin müzik eğitiminde kullanılan küçük bir sazdı; halbuki kithara daha büyük ve daha sanatlı bir biçimde yapılmış olduğundan sanatçıların konserlerde, yarışmalarda kullandıkları sazdı.

(68) Aulos müziği, kamışı bol olan Phrygia'da meydana gelmiş ve aulos bestecisi Olypos'la 8'inci yüzyılda en yüksek gelişme noktasına varmıştır. Phrygia'dan Yunanistan'a gelmiş ve Dionysos ile Phrygialuı Ana Tanrı'nın kültünde sağlam bir yer edinmiştir. Aulos'un Yunanistan'da büyük bir direnişle karşılaştığı Marsyas mythosundan anlaşılır: Athene aulosu icat etmiş, fakat aulos çalarken yüzünün buruştuğunu, çirkinleştiğini görünce, onu atmış. Phrygia çobanı Marsyas aulosu bulmuş ve bu yeni sazına güvenerek kithara çalan Apollon ile bir müzik yarışmasına girişmiş. Yarışma Phrygia'da Kelainai yakınlarında olmuş. Marsyas kaybetmiş, tanrı da küstahlığının cezası olarak Marsyas'ın diri diri derisini yüzmüş. Bu efsanede Platon'da da görülen bir anlayış yansımaktadır: Pedagoji ve ahlaka önem veren akla dayanan Apolloncu eğilimlerin cümbüşlü dionysosçu eğilimlere direnci.

(69) Sokrates, tanrıların adını kirletmemek için köpek üzerine yemin ediyor. Söylendiğine göre Rhadamanthys bile insanlara, yeminlerinde sıradan eşya ve hayvan adları kullanmayı öğütlemişti: Örneğin "kaz hakkı için'' gibi. (Bu deyim Yunanca'da "Zeus hakkı için'' deyimine benzer).

(70) II. kitap.

(71) Ritimlerin üçe ayrılması kısa heceleri bir, uzun heceleri de iki saymak ilkesine dayanır. Böylece şu ritim türleri ortaya çıkar: 1) Genos ison, 2:2 oranına dayanır. Daktylos (¯)- spondeios (??) ve anapaistos(-) bu genostandır. 2) Genos hemiolion, 3:2 veya 2:3 oranına dayanır. Paion (¯), kretikos (¯), bakkheios (¯) bu türdendir. 3) Genos diplosion, 2:1 oranına dayanır. Bu türde trokhaios ile iambos'tan başka bir de ionikos vezinleri vardır (¯ veya ¯).

(72) Platon'un bu dört türden ne amaçladığı belli değildir.

(73) Perikles döneminde yaşamış, Perikles'in dostu ünlü müzikçi. Damon ritim ve melodinin akışının insanın ruhsal durumuyla ilintili olduğuna inanırdı. Yani o da Platon gibi müziğin ahlak üzerindeki etkisine önem verirdi. Platon ondan büyük bir saygıyla sözeder. Az önce sona eren değişik müzik makamlarının insan ruhu üstündeki etkisine ilişkin bölüm büyük olasılıkla Damon' dan esinlenmiştir.

(74) Platon bu sözleri kasten bir az karışık söyler. Platon'un yapıtlarındaki Sokrates çok kez teknik sorunları ele almaktan çekinir. (Örneğin, ileride beden eğitimini ele alan bölümünde olduğu gibi.)

Platon, müzik kuramına ilgi duymakla yetinmemiş bu alanda derin bilgiye sahip olmuştu. Atinalı Drakon, Akragaslı Megyllas gibi dönemin en ünlü müzikçilerinin derslerini dinlemişti (ayrıca Platon'un, Pitagorasçılarla ilişki içinde olduğu da anlaşılıyor).

Platon'un bu bölümde Damon'dan aktardığı bilgilerden şunu anlamak gerekiyor. Enhoplios'un şeması eşit olmayan müzik öğelerinden oluşuyor (Damon ona katışık synthetos diyor). Damon, Daktylostan büyük olasılıkla 71 numaralı açıklamada değindiğimiz "genos ison" denen vezinleri anlıyor. Bu türde heroos denilen vezin, bizim "daktylos" veya "sponde os" dediğimiz± vezindir; heroos, geniş isonda en görkemli, en soylu sayılan vezindir; Platon bu nedenle salt ondan sözediyor. Daktylos ile spondeios vezinleri iki eşit ve ölçü bakımından katışık vezinlerdir. Yani "arsis'' ile "thesis''te eşit zaman ölçüleri vardır. Arsis ile thesis, ritim tutulurken elin veya ayağın kalkıp inmesine denir. Yunan metriğinde kullanılan bu deyimlere çevirimizde biz de yer verdik; çünkü Platon'un burada kullandığı "yukarı'' ve "aşağı'' terimlerinin olduğu gibi aktarılması anlamsız olacaktı.

(75) Türkçeye tam olarak çevrilmesi olanaksız, Yunanca euskhemosyne ve askhemosyne sözcüklerini, "uygunluk'' ve "uygunsuzluk'' sözcükleri ile karşılamaya çalıştık..

(76) Bu tümceyi iyi anlamak için Platon'un kullandığı euetheiu sözcüğünün Yunanca hem "iyi huyluluk'' hem de "saflık'' anlamına geldiğini bilmek gerekiyor.

(77) Platon burada heykeltıraş Polykleitos'un oranlardan söz eden "Kanon'' adlı yapıtını düşünmektedir.

(78) Arkaik ve klasik çağın sanatı, Platon'un burada söz ettiği eğitici etkiyi gerçekten göstermiştir. Olympia'ya gelip te zafer kazanmış Yunanlıların heykellerini gören her gençte Hellen insanlığına örnek olan bu kahramanlara benzemek arzusu her halde uyanırdı. Sanatın bu eğitici etkisini yurdunun her köşesinde örnek olacak değerde sanat yapıtlarına raslayan Atinalı herkesten çok duymuştur. Thukydides bile Perikles'e Atina'nın paideusis tes Hellados, yani "Hellas'ın eğitildiği yer'' dedirtiyor; bu deyişe sanatla eğitim de dahildir. Platon'da çok rasladığımız bir düşünce, güzelin iyiyle akraba olduğu düşüncesi burada da görülüyor. Büyük Hippias'ta güzele "iyinin babası'' deniyor.

(79) Anlam zenginliği ve yalınlığı bakımından dünyanın hiçbir dilinde tam karşılığı olmayan logos sözünü "akıl yürütme'' diye çevirdik. "Logos gelince''sözleriyle Platon belli bir düşünceyi anlatır: VI. ve VII. kitaplardaki, matematik yoluyla olanın tanınmasıyla, ideaların seyredilmesiyle sonuçlanan fels•efe eğitimini kasteder. II. ve III. kitaplarda söz konusu edilen müzik eğitimi daha logos sayılamaz, ancak felsefe eğitimi için gerekli bir basamaktır.

(80) II. kitapta olduğu gibi burada da Platon karışık bir düşünce yürütmeyi bir benzetmeyle açıklıyor, harflerin öğrenilmesine benzetiyor.

(81) Şimdiye kadar hep yaptığımız gibi burada da Yunanca tekhne kelimesini "sanat'' diye çeviriyoruz.

(82) Yalnızca ruh güzelliğiyle vücut güzelliğinin birleşmesi doyurucu olabilir. Bu görüş yalnızca Platon'a değil, bütün Hellen dünyasına hastır. Gerçi Platon bir kaç satır sonra bu iki güzellik arasında seçmek zorunda kalınırsa vücut güzelliğinden vazgeçilebileceğine karar verir. Fakat bu seçmeyi nasıl anlattığına dikkat etmeli: vücut güzelliğinden yoksun olmak herhalde bir eksikliktir, zor bağışlanabilir. Sokrates'in çirkin oluşu herhalde Platon'u düşündüren ve üzen bir sorundu; fakat Symposion'da Alkibiades'in söylediği sözlerle bu sorunu dahice çözümlemiştir.

(83) Platon Yasalar'da oğlancılık üzerine görüşlerini daha açık bir biçimde belirtmiştir. Kadın-erkek arasında aşk doğa yasalarına uygundur; çünkü soyu sürdürmek amacını güder. Fakat erkeklerin veya kadınların aralarında sevişmeleri doğa yasalarına aykırıdır. İnsanı bu doğa dışı aşka sürükleyen etken şehvet düşkünlüğü olmuştur. Demek Platon oğlancılığı kati bir anlatımla reddetmiştir. Fakat öte yandan erkeklerin aralarında sevişmesi Hellen yaşamında önemli bir etken olmuştur, hatta bazı devletlerde ona izin vermekle kalınmaz, askerlik ve devlet işleri için ondan yararlanılır, ahlak ve eğitimde önemli bir etken sayılırdı; yaşça büyük olan, küçüğün eğitiminden, yetişmesinden sorumluydu. Platon bu bakımdan yani felsefeye dayanan, güzeli ve iyiyi amaçlayan bir ilişki olarak, şehveti ve duyumculuğu dışta bırakmak koşuluyla, erkekler arasında sevgiye izin verir. İçtenliklerinin bir anlatımı olarak öpüşmelerine izin verir. Eros'un felsefi önemi Symposion'da Diotima'nın sözleriyle açıklanmıştır.

(84) Sonradan ayrıntılı biçimde ele alınan bir soruna yani genellikle düşünüldüğü gibi sporun bedene değil, ruha yaradığı düşüncesine burada da değinilir. Platon bu konuda Demokritos ile aynı düşüncededir. Demokritos der ki: "İnsanlara bedenden çok ruha önem vermek yakışır. Çünkü ruhun üstünlüğü bedenin zayıflıklarını etkisiz kılar, oysa us gücü olmaksızın bedenin güçlü olması ruha hiçbir bakımdan üstünlük vermez.''

(85) 398 e.

(86) Siracusa en iyi yemek yenen kent sayılırdı, Platon bunu 7'inci mektubunda şöyle anlatır: "İtalya ve Sicilya'ya (geldiğim zaman) bu ülkelerde "bahtlı'' denen yaşamı -İtalya ve Siracusa usullerine göre ardı arkası kesilmeyen şölenlerle dolu o yaşamı- hiç beğenmedim. Herkes karnını günde iki kez tıka basa dolduruyordu; gece kimse yalnız yatmıyor; herkes böyle bir yaşayışın açmış olduğu yolda yürüyüp gidiyordu.''

(87) Korinthos kentinde Aphrodite Melainis Tapınağı vardı. Bu tanrıçanın hizmetçileri ilk çağ dünyasında hetaira olarak ün kazanmışlardı.

(88) Tapındıkları tanrı, Apollon'un oğlu, hekimliğin yaratıcısı Asklepios olduğu için hekimlere Asklepiad, yani Asklepios oğulları denirdi.

(89) Platon burada ya bizim metinlerimizden ayrılan bir İlyada metni kullanmış veya daha büyük bir olasılıkla İlyada'nın bu parçasını yanlış anımsıyor. Homeros'un metnine göre İlyada XI 624 ve 638'de Nestor'un hizmetçisi Hekamede bu güçlü içkiyi Eurypylos için değil, Makhaon için hazırlar. Platon'un burada yanılması mümkündü, çünkü az önce (575 v.d.) Eurypylos'un bir okla yaralandığı anlatılır.

(90) Asklepios'un oğulları Makhaon ve Podaleirios kardeşler Troia'da Yunanlıların hekimleridir; her ikisinin adı İlyada XI 833'te geçer.

(91) Homeros, İlyada XI 844 v.d'da hekimlikten anlayan iki kahramanın biri, Makhaon yaralı olduğu, öteki de savaştan daha geri dönmediği için, Patroklos'un, Eurypylos'un baldırından oku çıkardığı anlatılır.

(92) Platon'un 1. kitapta da sözünü ettiği Selymbria'lı Herodikos 420 yıllarında, insanın sağlıksız olsa da ilaç kullanmadan yaşayabilmesini sağlayan bir tedavi yöntemi bulmuştur. Herodikos gezmeleri, güreşmeleri, hamamda terlemeyi ve vücudunu ovdurmayı özellikle öğütlerdi. Fakat bu tedaviye uymak için o kadar kendine bakmak gerekiyordu ki hasta bütün vaktini buna ayırmalı, başka her işten elini eteğini çekmeliydi. Platon başka birçok kimse gibi tedaviyi bu yüzden eleştirir..

(93) Miletli Phokylides İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarında yaşamıştır. Platon'un burada andığı dizeler gibi vezinli biçimlere bürünmüş ve halka seslenen daha birçok özdeyiş, yaşama kuralı yazmıştır. İnsanın, ahlâkını, huylarını düzeltmeye koyulmadan önce geçimini sağlaması gerektiği düşüncesi filozofların daima savaştıkları bir düşüncedir. Horatius'un ünlü bir dizesinde de bu düşünce yer alır. (Mektuplar 1, 1, 53): o cives, cives, quaerenda pecunia primum, virtus post nummos, "ey yurttaşlar, önce parayı sağlamalı, erdem paradan sonra gelir'' (bu sözleri Roma Forumundaki sarraflara söyletir). Platon bu sorun üzerinde tartışmaya girişmekten kaçındığını kendi söyler, çünkü tümcenin olumlu yanını, yani erdeme ulaşmak gerektiği düşüncesini ön planda görür. Bu parçadaki alayı sezmemek mümkün değildir; Platon felsefe düşmanlarının elinden silahlarını alıp kendilerine karşı kullanıyor. Az önce eleştirilen Homeros'un şimdi doğru dürüst hekimliğe tanık olarak gösterilmesi de alaycıdır.

(94) Homeros, İlyada IV 218. Makhaon'un Menelaos'un yarasını nasıl tedavi ettiğini anlatır.

(95) Yani Hekamede'nin Makhaon'a içirdiği güçlü içki, Yunanca kykeôn. Bak. not 89.

(96) Phrygia kralı Midas'ın zenginliği dillere destan olmuştu.

(97) Aiskhylos, Agamemnon 1022. Euripides, Alkestis 3 v, d.

(98) Pythia 3, 55 v.d.

(99) s. 21-22.

(100) Hekimlerle yargıçlar arasında Sokrates'in ilerde göstereceği temel bir fark vardır. Fark şurada da görülür ki ideal devlette yargıçlara bekçilerin gereksinimi yoktur, oysa hekimler bir bakımdan gereklidir. - Platon yargıçlık mesleğine değer vermemekle özellikle Atina'daki mahkemelerin durumunu eleştirir. Atina'da kurayla yargıç seçilmek yurttaşların hem siyasal, hem de parasal durumlarında önemli bir etkendi.

(101) Soylu adamın neden böyle göründüğünü Platon VII. kitapta idealar kuramıyla açıklar.

(102) Platon şüphesiz burada Sokrates'in dâvasını hatırlıyor. Sokrates'i yargılayan yargıçların soylu bir adamı anlamakta ne kadar becerisiz olduklarını o zaman ortaya çıkarmıştı.

(103) Platon'un kurduğu ideal devletin bir çok bakımdan Sparta devletini anımsattığı bilinir. Burada da benzerlik vardır. Sparta'da bir çocuk doğduğu zaman devlet görevlileri vücudunu, sağlığını inceler, büyütülmesine ya da atılmasına karar verirlerdi. Pausanieas'ın bir sözü Platon'un buradaki düşüncelerini anımsatır: "En iyi hekimler hastaların çürümesine olanak vermeyen, onları olabildiği kadar çabuk gömen hekimlerdir.''

(104) Bu görüş Platon'un II. kitaptaki sözleriyle çelişkilidir: Yıllardan beri bulunmuş olan yetiştirmeden daha iyisini bulmak zordur, değil mi? Bu da, tabii, beden için spor, ruh için müziktir. Fakat çelişki yalnızca görünüştedir. Eğitim üzerine tüm akıl yürütmenin temelinde geleneğe uygun görüş vardır.

Ama sorun felsefe yoluyla akıl yürütülürken çok kez olduğu gibi burada da halk görüşlerinin düzeltilmeye gereksinimi olduğu anlaşılır. Halk görüşlerine ve geleneğe uygun olarak oluşturulmuş olan kurum, yani müzikle spora dayanan eğitim iyidir ve duraksamaksızın kabul olunabilir; yalnızca doğru ve iyi olduğunun yeniden kanıtlanması gerekir. Bazı bilginlerin kabul ettiği gibi, Platon'un burada Sokrates'le bir tartışmaya girdiğini düşünmek hoştur.

(105) İki karşıt eğilim, yani haşinlikle yumuşaklık arasında denge kurmak, Platon'a göre eğitimin ana görevidir. Bu iki niteliğin doğal bir biçimde bir canlıda nasıl bir araya gelebildiği II. kitapta köpek örneğiyle gösterilmiştir. Platon eğitimin bu amacından çok söz eder. Hatta Platon'a göre devlet adamının görevi de bu iki karşıt doğa eğilimlerinin uyumlu bir biçimde birleşmesini sağlamaktır. Bu iş için devlet adamı eğitimden, bir de bu amacı güden evlenme yasalarından yararlanabilir. Politikos'da Platon devlet adamının bu etkinliğini bir dokumacı ustasının işine benzetir: doğanın iki karşıt eğilimini, gözüpeklikle usu birleştirerek ikisini de kapsayan sağlam bir kumaş gibi birbirine dokur.

(106) II. kitap.

(107) Homeros, İlyada XVIII 588, Apollon, Hektor'u Menelaos'tan kaçtığı için ayıplarken Menelaos için yumuşak bir asker der.

(108) Önceleri şiir ve şarkı tanrıları sayılan Musalar sonradan bütün düşünce etkinliklerinin koruyucuları olarak tanınmıştır. Bu yüzden şiirle uğraşmak kadar felsefe ve bilimle uğraşmak da Musa ile ilişkide olmak sayılır.

(109) Platon'un bu sözcükle ne demek istediği kolayca anlaşılamaz. Yasalar'da sözü geçen genç kız ve erkeklerin eğitimini gözeten yüksek bir devlet orunu oluşturmak istediğini düşünenler olmuştur. Fakat kurduğumuz devletin korunması gerekiyorsa sözlerinden, devletin iyiliği için çok önemli bir rol oynayan yüksek bir orun oluşturulması gerektiği anlaşılır. Gerçekten de Politikos 308 v. d'de türlü doğa eğilimleri arasında dengeyi sağlamak görevi krallık ya da siyaset sanatına düşen bir görev olarak gösterilir. Üstelik Platon VI. kitapta da buradaki sözlerine gönderme yapar; fakat VI. kitapta görevi anayasayı gözetmek, anayasayı yasacıların (yani Sokrates ile konuştuklarının) kararlaştırdığı biçimde korumak olan bir orundan söz edilir. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şudur: burada Platon asıl devlet yöneticisi olan filozofu kastetmektedir. Fakat bu ilk kitaplar ancak bir giriş niteliğinde olduğu için burada onun görevlerini, konumunu ve niteliğini incelemesine olanak yoktur. Bu sorunları ancak bütün devlet yapısını kurduktan sonra ele alabilir.

(110) Platon asıl konu için ikincil önemde tektük sorunların sözünü etmeye girişmiyor. Not. 74'e de bak.

(111) Bu düşünce Thukydides'in Perikles'e söylettiği düşünceye benzer.

(112) Hiç kimsenin gerçek yalana yani gerçek üzerinde yanılmaya razı olmayacağı düşüncesi Platon'a özgü bir görüştür. II. kitabın sonundaki gerçekten ayrılma hakkındaki sözlere bak.

(113) Bekçilere uygulanan denemeler de üçe ayrılmıştır. Bunlar besbelli ki bekçilerin yalnızca askerlik ve devlet işlerinde yararlık gösterip göstermemelerini değil, başka niteliklerini de sınayan denemelerdir. Belki Platon burada da bazı Sparta göreneklerini göz önüne getirmektedir. Yasalar'da da bu gibi denemelerin sözü geçer, örneğin insanın şarap içtiği zaman nasıl davrandığına dikkat edilmesi.

(114) Yani görkemli, karanlık, zor anlaşılır bir dille.

(115) Bu denemeleri kim yapacak, başaranları kim seçecek, söylenmiyor; söylenemez de; çünkü asıl devlet henüz kurulmuş değildir. Ancak yeni kuruluşunda ilke olan düşünce, yani önderlerin filozof ya da filozofların önder olması gerektiği ilkesi açığa vurulduktan sonradır ki bu sorun ele alınabilir. VI. kitaba bak.

(116) Bundan sonra Platon asker sınıfından olan kimselere yardımcılar (epikuroi ve boethoi) diyor. Fakat bekçi (phylaks) deyimi önderlerle (arkhontes) yardımcıların topluluğu için kullandığı genel bir addır.

(117) s. 17.

(118) Platon burada Kadmos efsanesine ilişkin, ekilen ejder dişlerinden doğan insanlar motifini ele alıp kendi hedefleri için kullanmaktadır. Yunanlılar Kadmos'u Fenikeli saydıkları için, Platon bu masala Fenike masalı diyor.

(119) Örneğin Atinalıların efsanevi ataları Erekhtheus da toprağın bir oğlu sayılırdı.

(120) Platon, bu efsane de ötekiler gibi belki bir gün insanların inandığı bir efsane olacak demek istiyor.

(121) Glaukon bekçilerin eğitimi bitti sanıyor, oysa, Sokrates müzikle idmanın gerçek eğitime, yani felsefe eğitimine, ancak bir hazırlık olduğunu, bu zor işin, anlatılması da en güç olan sorunun daha ele alınmadığını bilir. Platon bu sözlerle, VI. ve VII. kitaptaki önder-filozofların eğitimi konusuna göndermede bulunmaktadır.

(122) Devletin iyiliğini sağlayan bu mal mülk ortaklığı sorunu da ancak bir giriş niteliğindedir. Ancak V. kitapta kadın ve çocuk ortaklığı söz konusu olduğunda, gerçek anlamı ortaya çıkar.

DEVLET IV

(1) III. kitabın sonunda, koruyucuların hiçbir özel malı olmaması gerektiğinden söz açıldığını anımsayalım.

(2) Yunanca polis (devlet-kent, medine) sözcüğünü, Türkçe bir tek karşılığı olmadığı için, çok kez "kent'', bazan da "devlet'' sözcüğüyle karşıladık.

(3) Adeimantos'un karşı çıkışı, Thrasymakhos'un 1. kitapta ileri sürdüğü "bir hükümdar kendi çıkarını göz önünde tutarak hüküm sürer'' düşüncesine dayanıyor.

(4) Aristoteles, Platon'un devletine karşı yaptığı sert eleştiride, bu yer için şunları söyler: "Bundan başka, koruyucuları mutluluktan yoksun bırakır, ama yasa yazar bütün kenti mutlu etmeli der. Fakat, büyük çoğunluk ya da bütün yurttaşlar, hatta birkaçı mutlu değilse, şehrin mutlu olması mümkün değildir. Çünkü mutlu olmak çift sayılarla aynı türe girmez; bir bütün, onu oluşturan kısımları çift olmasa bile, çift olabilir, ama mutlu olmakta durum böyle değildir. Ama koruyucular mutlu olmaz da kim olur? Kesinlikle, zanaatçılarla işçi kitlesi değil.'' Bu eleştiri, Aristoteles'in Platon'dan temelde ayrılan ahlaki ve siyasi görüşlerine dayanır. Platon sonradan koruyucuların îkişisel mutlulukları sorununu ele alır ve yalnızca kendi yarattığı kentin her yönden eksiksiz bir mutluluk sayılacağı sonucuna varır. Burada bu konuya girişmekten çekiniyor. Bir tek sınıfı değil, bütün kentin mutluluğunu göz önünde tuttuğunu VII. kitapta da yineler. - Bu tümce, Perikles'in Thukydides

tarafından bildirilen düşüncesine şaşılacak derecede yakındır: "Ama, kent bir bütün olarak sağlam bir durumda bulunursa, ayrı ayrı her bir bireyiyle mutlu olduğu, ama bir bütün olarak mahvolduğu zamankinden daha çok bireylere yararlı olur.''

(5) İlk üç kitapta Yunanca dikaiosyne karşılığı olarak kullanılan "doğruluk, hakseverlik'' yerine bu kitapta her zaman "adalet'' sözcüğünü kullandık.

(6) Bu derhal yapılmaz, ancak VIII. kitapta yapılacak. Çünkü konuşmaya katılanlar, V. kitabın başında Sokrates'i başladığı düşünce dizisini bırakmaya ve eğitim, ortak mülkiyet sorunlarına dönmeye zorlayacaklardır. V., VI., VII. kitaplardaki konudan görünüşte sapış aslında bütün yapıtın en yüksek noktasına, yani filozofların eğitimleri üzerine düşüncelere götürür. IV. kitabın sonunda yarıda bırakılan sorunlar ancak VIII. kitabın başında ele alınır.

(7) Yunanlılarda, heykellerin saçlarını, gözlerini, dudaklarını, giysilerini boyamak âdeti vardı.

(8) Bu seslenişle başlayan sözlerin sonu "onların elinde olur''dur. Demek, heykelin boyanmasını eleştiren kişi devlet düzenini eleştiren kişiyle aynı oluyor.

(9) İlk üç kitapta Yunanca Phylaks sözcüğünü "bekçi'' ile karşılamıştık. Bundan böyle bu sözcük için ''koruyucu'' karşılığını daha uygun bulduk.

(10) Yunanca metinde biraz belirsiz kalan bu tümceyi hemen hemen mütercimler gibi çevirmeyi uygun bulduk. Fakat bu tümceye başka bir anlam da verilebilir: "öte yandan kendi başlarına iyi durumda olmak ve mutlu olmak fırsatı da onların elinde olur'' ya da: "Öte yandan kent iyi bir durumda ve mutlu olursa, bundan yalnızca onlar yararlanacaklar.''

(11) Metinde bulunan georgus sözcüğünde, metne uygun bir anlam bulamadık, bunun için Platon'la derinden uğraşan olan bazı bilginlerin önerisine uyarak, bu sözcüğü leorgus kabul edip çeviriyi ona göre yaptık.

(12) Platon, kent ya da kentler oyunu denen bir tür tavla oyununu söylemek istiyor. Bu oyun hakkında kesin bir şey bilmediğimiz için Platon'un deyişinden çok bir şey anlamıyoruz.

(13) III. kitap s. 55.

(14) Platon burada çok kez kullanılan bir deyime işaret ediyor.

(15) (16) Odysseia I 351/2, elimizdeki Odysseia metninden biraz ayrıdır.

(17) Damon için III. kitap s. 35, açıklama 73'e bak.

(18) Platon burada hiç kuşkusuz Atina'daki ahlaki, sosyal ve siyasal durumun gelişmesini kastediyor.

(19) Yani şimdi oynadıkları oyunlardan yasaya daha uygun.

(20) Platon burada ve bütün bu parçada çok nefret ettiği ve zamanında tamamıyla gerileme durumunda olan Atina demokrasisini kastediyor. Gerçekten Atina'da devletin genel düzenini değiştirmek isteyenlere karşı yasalĺar vardı. Öte yandan özel kişileri yüceltmek için yasalar yapılırdı. Demagoglar bu alanda halka dalkavukluk etmek fırsatını bulurlardı.

(21) Platon burada Herakles'in on iki başarısını söylemek istiyor. Hydra, büyük bir bataklık canavarıymış. Argos'un güneyinde bulunan Lerna bataklığında yaşarmış, sayısız başı varmış, bu başlardan biri ölümsüzmüş. Herakles bütün başları kesiyor, ama kesilen bir başın yerine iki baş çıkıyor. Canavarın yeniden baş oluşturan gövdelerini kızgın ağaçlarla yakıyor, ölümsüz başın üzerine de büyük bir kaya parçası atıyor. Hydra'nın zehirine oklarını daldırıyor; bu yüzden oklarıyla açtığı yaralar iyileşmezmiş.

(22) Delphoi, Yunanistan'ın dini merkezi idi. Apollonsa, dinle ilgili her işte yol gösterirdi.

(23) Bütün Avrupa dillerine girmiş olan Yunanca daimon sözcüğünü, Türkçe karşılığı olmadığı için aynen aldık. Bu sözcük, tanrı (Yunanca theos) sözcüğünün yanında bulunduğu zaman, ikinci derecede gelen tanrısal varlık anlamındadır.

(24) Yunanca heros. Yararlıkları yüzünden ölümden sonra tanrılaştırılmış ve tanrı gibi saygı gören kimselere denir.

(25) Burada Delphoi'daki Apollon'un kutsal konik taşı (omyhalos) kastediliyor. Omphalos beyaz mermerden ya da taştan bir koniydi ve dünyanın merkezi sayılırdı. İki yanına konmuş olan iki altın kartal, efsaneye göre, Zeus tarafından dünyanın doğu ve batı uçlarından atılıp bu yerde birleşen iki kartalı hatırlatırdı. Omphalos genellikle sikkeler üzerinde ve özellikle Apollon'un oturduğu yer olarak gösterilirdi.

(26) Thrasymakhos'un, Glaukon'un ve Adeimantos'un adaletli ve adaletsiz insan hakkındaki tartışmalarda oynadıkları rolleri anımsayalım.

(27) II. kitap.

(28) Bunlar Ana erdemler denilen dört erdemdir, yani bütün öteki erdemler bu dört erdemden çıkar. Bundan sonraki tartışmalar, bu dörtlü erdem dizgesinin, Platon'un devlet düzeniyle çok sıkı iliişkide olduğunu gösterecektir.

(29) Burada kullanılan yöntem, matematikte kullanılan kanıtlama yöntemine benzer.

(30) "Doğru kararlar veren'' deyişiyle Yunanca eubulos sözcüğünü çevirmekten çok tanımladık. Eubulia özellikle siyasal bir erdemdir. Bu yüzden Thrasymakhos da, tam anlamıyla adaletsizliğin ne olduğunu anlatırken bu sözcüğü kullanıyor. Oradaki çeviri (işini bilen) metnin çevirdiğimiz kısmına uymadığı için baştaki çevirimizden ayrıldık.

(31) III. kitap, 414 b.

(32) Burada, Sokrates'in yukarıda "gariplik'' sözüyle neyi kastettiği sonunda anlaşılıyor. "Gariplik'' şundan ileri geliyor: Kentin yalnızca en küçük parçası bilge olduğu halde, bütün kente bilge deniyor. Bilgelik (sophia), Platon'un burada anlattığı biçimde, phronesis ile aynı anlamdadır. Bilgelik terimi burada metafizikle (yani idea kuramıyla) değil, sırf siyasetle ilgilidir, kentin bütününün iyiliği için düşünce yürüten erdemden başka bir şey değildir.

(33) Yunanca khalestraioin Makedonya'da Khalastra gölünün kıyısında bulunan ve sabun yerine kullanılan doğal bir sodadan söz ediliyor.

(34) Biz, "sürekli'' anlamına gelen, Stobaios'un kabul ettiği momimon sözcüğünü kabul edip ona göre çevirdik.

(35) Buna benzer bir düşünce gözüpeklik hakkındaki Lakhes dialoğunda vardır (196 vd). Lakhes'e göre "gözüpeklikten başka ad'' "atılganlık'' (Yunanca thrasytes) olurdu.

(36) Yani bireysel gözüpekliğe ve filozofun, eğitimle aşılanmış kanıya değil, bilgiye (epistemeye) dayanan gözüpekliğine karşıt gözüpeklik.

(37) Bu sözlerle ne kastedildiği belli olmuyor. Belki VI. kitapta gözüpeklik üzerine konuşmalara göndermede bulunuyor. Herhalde burada Lakhes diyaloğu kastedilmiyor olmalı; çünkü bu diyalog hem "devlet''ten çok önce yazılmıştır, hem de orada gözüpeklik üzerine konuşmalar "devlet''in düzeyinde değildir.

(38) Sophrosyne: Yunancaya has olan bu kavram başka hiçbir dile çevrilemez "İtidal'' (çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanırken "itidal"in yerine aşağı yukarı tam karşılığı olan "ölçülülük" sözcüğü kullanıldı) biçimindeki çeviri, kavramın bütün zenginliğini vermemekle birlikte, ilk üç kitapta kullandığımız "temkin'' sözcüğünden sophrosyne kavramına daha yakındır.

(39) Yalnızca bu sözler bile gösteriyor ki, "devlet''teki sophrosyne üzerine inceleme, Kharmides dialoğundaki bu kavramı tanımlama denemesinden daha ileri bir adımdır.

(40) Yunanca kreitton heautu gerçekten garip bir deyiştir. Sözcüğü sözcüğüne çevirirsek: "kendi kendini yenen'' demektir.

(41) İlk olarak II. kitap ve daha sonra birçok yerlerde.

(42) II. kitap.

(43) Bu sözler, VI. kitaptaki incelemeleri hazırlıyor.

(44) Burada "taşkın doğa'' biçiminde çevirdiğimiz Yunanca "thymoeides"e, ilerde üç ayrı kısımdan söz edilirken, "öfkelenen kısım'' diyeceğiz. Öteki iki kısmaysa, "akla uygun kısım'' (logistikon) ve "arzulayan kısım'' (epithymetikon) diyeceğiz.

(45) Platon burada iklimin insanlar üzerindeki etkilerine ilişkin bir kurama göndermede bulunuyor. Bu kuram özellikle Hippokrates'in yapıtları arasındaki "Havalar, sular, yerler üzerine'' adlı önemli kitapta anlatılır.

(46) Yunan edebiyatında çelişki ilkesini anlatmak için ilk girişim.

(47) Buradaki güç metin sorununu çözümlediğimizi ileri sürmemekle birlikte, bazı filologların önerisine uyarak e kai eie sözcüklerini göz önünde tutmadık.

(48) Yunanca dipsa ve peina sözcüklerini "susuzluk'' ve "açlık''la karşılamak mümkün değildir; çünkü susuzluk ve açlık, Yunanca sözcükler gibi bir arzuyu değil, bir durumu gösterir. Bunun için bu sözcükleri "içmek arzusu'' ve "yemek arzusu'' ile karşıladık. Bu yüzden bu tümcenin Türkçe çevirisinde bir yineleme kaçınılmaz oluyor.

(49) Yunanca autos sözcüğünün karşılığı olarak "bizatihi'' (çevirinin günümüz Türkçesine uyarlanması sırasında bu sözcüğün yerine "kendisi" sözcüğü kullanıldı) sözcüğünü kullanmak zorunda kaldık. Çünkü "tek başına'' ya da "başlı başına'' biçimindeki çeviriyi ileride monos sözcüğünün karşılığı olarak kullanacağız.

(50) III. kitap, s. 20'deki dize Odysseia'dan (XX 7) alınmıştır.

(51) Burada "öfkelenen kısım'' (thymoeides) deyişindeki belirsizlik ortaya çıkıyor. Yukarıda, Platon'a göre öfkelenen kısım gözüpekliğin ilkesi ve akla uygun kısmın bağdaşığıydı. Buradaysa birdenbire akılsız bir öfke olarak ortaya çıkıyor. Bu ikilik Yunanca thymos sözcüğünün geniş anlamından ileri geliyor: thymos yüreğin her hareketi ve özellikle öfke demektir.

(52) Bu ilkeye Sokrates s. 94'te değinmiştir.

(53) III. kitap, s. 54.

(54) Adaletsizlik asıl sonradan VIII. ve IX. kitaplarda incelenecektir. Platon burada ancak ruhtaki adaletsizliğin kısa bir taslağını veriyor.

(55) Platon burada Hippokrates'in bir kuramından esinleniyor. Hippokrates'e göre vücudun sağlığı, vücudu oluşturan dört öğenin (kan, safra, balgam, lenfa) uyumuna dayanır. Bu uyum bozulursa, vücut hastalanır.

E-KİTAP
ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com

Bu E-Kitap www.e-kitaparsivi.com sitesi için hazırlanmıştır. Web sitemizde bir çok başka esere ulaşabilirsiniz.